

BUGETARE SENSIBILĂ LA GEN

Manual

Anjela BAURCIULU

Angela CASIAN

Ion PÂRȚACHI

Andrei PETROIA

Valeriu SAINSUS

Dorin VACULOVSCI

BUGETARE SENSIBILĂ LA GEN

Manual

Anjela BAURCIULU

Angela CASIAN

Ion PÂRȚACHI

Andrei PETROIA

Valeriu SAINSUS

Dorin VACULOVSKI

CZU 336.142.6 :316.346.2
B 89

Titlu: Bugetare sensibilă la gen

Manualul „Bugetare sensibilă la gen” a fost examinat și aprobat pentru editare la ședința Senatului ASEM din 30 martie 2016 (Proces-verbal nr. 5).

Referenți:

Ludmila Cobzari, prof.univ., dr.hab., Decan Facultatea Finanțe, ASEM
Marina Semeniu, Șef Direcție finanțele în ocrotirea sănătății și protecție socială, Ministerul
Finanțelor al Republicii Moldova
Eugenia Feuraș, prof.univ., dr.hab., Director al Școlii Doctorale, ASEM
Ana Gumovschi, conf.univ., dr., Prodecan Facultatea Finanțe, ASEM

Autori:

© Anjela Baurciulu, conf.univ.dr., coordonatoarea ediției
© Angela Casian, conf.univ.dr.
© Ion Pârțachi, prof.univ.dr.
© Andrei Petroia, conf.univ.dr.
© Valeriu Sainsus, conf.univ.dr.
© Dorin Vaculovschi, conf.univ.dr.

Coordonare:

Anjela Baurciulu, conf.univ., dr., Prodecan Facultatea Finanțe, ASEM, coordonatoare de
ediție
Andrei Petroia, conf.univ., dr., ASEM, coordonator în cadrul Acordului de cooperare
Elena Spînu, coordonatoare locală în Moldova a Proiectului regional BSG, UN Women

Foto: Victor Țiganciu

Design: Foxtrot SRL

Tipar: Foxtrot SRL

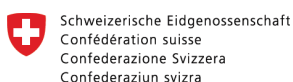
Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Bugetare sensibilă la gen / Anjela Baurciulu, Angela Casian, Ion Pârțachi,
Andrei Petroia [et al.] ; Acad. de Studii Econ. a Moldovei. – Ed. a 2-a. – Chi-
șinău : S. n., 2016 (Tipogr. «Foxtrot»). – 241 p. Bibliogr. la sfârșitul temelor.
– Referințe bibliogr. în subsol. – Apare cu sprijinul financiar al Cooperării
Austriece pentru Dezvoltare (ADC). – 500 ex.

ISBN 978-9975-89-028-1

336.142.6 :316.346.2
B 89

Opiniile expuse în această lucrare aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al UN Women, Organizației Națiunilor Unite sau altor agenții afiliate, ale Cooperării Austriece pentru Dezvoltare, Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare și/sau ale Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova.

BUGETARE SENSIBILĂ LA GEN

Manual

Anjela BAURCIULU

Angela CASIAN

Ion PÂRȚACHI

Andrei PETROIA

Valeriu SAINSUS

Dorin VACULOVSKI

Chișinău, 2016

Academia de Studii Economice a Moldovei (ASEM) este o instituție de învățământ superior independentă, care integrează învățământul economic superior cu procesul de cercetare științifică, precum și integrează pe verticală diferite nivele de învățământ – preuniversitar, universitar și postuniversitar. ASEM se axează pe pregătirea profesională de specialitate a studenților, dar și pe educarea unei noi mentalități în spiritul libertății de gândire și acțiune, al pragmatismului și eficienței vieții.

Pentru mai multe informații vă rugăm să vizitați www.ase.md

Organizația Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women) este lider mondial în promovarea egalității de gen și a drepturilor femeilor și fetelor. În Moldova, UN Women are trei domenii prioritare de activitate: promovarea femeilor în politică și în procesele de luare a deciziilor, abilitarea economică a femeilor, eliminarea violenței împotriva femeilor și fetelor.

Pentru mai multe informații vă rugăm să vizitați: www.unwomen.org și moldova.unwomen.org

Această publicație este ediția a 2-a a manualului „Bugetare sensibilă la gen” pentru studii la ciclul II, masterat. Inițiativa dată de reeditare a manualului și introducerea cursului privind bugetarea sensibilă la gen (BSG) în cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei (ASEM), a fost posibilă grație suportului conceptual al Organizației Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women), în baza acordului de cooperare dintre UN Women și ASEM. Această cooperare are loc în cadrul proiectului regional UN Women “Promovarea politicilor sensibile la dimensiunea de gen în Europa de Sud-Est, faza II”, implementat în Moldova cu suportul financiar al Cooperării Austriece pentru Dezvoltare (ADC).

Proiectul regional “Promovarea politicilor sensibile la dimensiunea de gen în Europa de Sud-Est, faza II” este implementat de UN Women în Albania, Bosnia și Herțegovina, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei și Republica Moldova, cu suportul financiar al Cooperării Austriece pentru Dezvoltare și Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare. Proiectul contribuie la implementarea angajamentelor naționale și internaționale privind egalitatea de gen, prin integrarea BSG în sistemele naționale și locale de planificare și bugetare, consolidarea capacităților autorităților centrale și locale în utilizarea instrumentelor bugetării sensibile la gen în procesele de planificare și bugetare, precum și consolidarea capacităților actorilor non-guvernamentali pentru a responsabiliza guvernele cu privire la angajamentele asumate în domeniul egalității de gen, folosind BSG ca instrument de bază.

Această publicație se distribuie gratuit. Dacă ați plătit pentru acest exemplar, vă rugăm să ne informați la adresa unwcomda@unwomen.org.

CUVÂNT ÎNAINTE	8
ACRONIME	11
Tema 1. ASPECTE CONCEPTUALE ȘI TEORETICE PRIVIND GENUL	13
1.1. Genul social. Noțiuni generale	13
1.2. Roluri și stereotipuri de gen	16
1.3. Teorii sociologice despre gen	20
Întrebări de autoverificare	30
Bibliografie	30
Tema 2. INTEGRAREA DIMENSIUNII DE GEN – STRATEGIA DE TRANSFORMARE A POLITICILOR ȘI GENERARE A EGALITĂȚII DE GEN ÎN SOCIETATE	32
2.1. Cadrul istoric și conceptual privind abordarea integratoare a egalității de gen	32
2.2. Rezultatele promovării și direcțiile strategice privind asigurarea egalității de gen pe plan mondial	37
Întrebări de autoverificare	48
Bibliografie	49
Tema 3. STRATEGII ȘI POLITICI DE PROMOVARE A EGALITĂȚII DE GEN ÎN REPUBLICA MOLDOVA	51
3.1. Cadrul legal și instituțional privind promovarea egalității de gen în Republica Moldova	51
3.2. Rezultatele promovării și progresul înregistrat în asigurarea egalității de gen în Republica Moldova	55
Întrebări de autoverificare	62
Bibliografie	62
Tema 4. ESENȚA ȘI CONȚINUTUL INTERSECȚIILOR DEMOGRAFICE ALE ASPECTELOR DE GEN ÎN CADRUL SOCIETĂȚII	64
4.1. Aspecte de gen prin prisma esenței, particularităților și tendințelor demografice în Republica Moldova	64
4.2. Evoluția asimetriei de gen în structura demografică a populației Republicii Moldova	65
4.3. Revoluția gender și profunzimea sensibilității la gen	68
Întrebări de autoverificare	71
Bibliografie	71

Tema 5. STATISTICA DE GEN**72**

5.1. Necesitatea statisticii de gen

72

5.2. Conceptul indicatorilor de gen

75

5.3. Sistemul indicatorilor sensibili

la gen utilizați la nivel internațional

805.4. Setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen
în Republica Moldova**83**

Întrebări de autoverificare

89

Bibliografie

90**Tema 6. ANALIZA DE GEN – ASPECTE TEORETICE ȘI METODOLOGICE****92**6.1. Necesitatea și scopul analizei de gen, participanții
și beneficiarii ei**92**

6.2. Metodologia analizei de gen: modele, obiective și etape

99

Întrebări de autoverificare

111

Bibliografie

112**Tema 7. PROMOVAREA ABORDĂRII INTEGRATOARE A EGALITĂȚII
DE GEN ÎN CADRUL POLITICILOR PUBLICE****114**7.1. Conținutul, sfera de cuprindere și clasificarea politicilor publice
sub aspect de gen**114**7.2. Principiile de bază și modalitățile de integrare
a egalității de gen în politicile publice**117**

Întrebări de autoverificare

122

Bibliografie

122**Tema 8. BUGETAREA SENSIBILĂ LA GEN – CADRU DETERMINANT
ÎN FUNDAMENTAREA POLITICILOR
ECONOMICE ȘI SOCIALE****116**

8.1. Corelațiile dintre politica macroeconomică și egalitatea de gen

116

8.2. Obiectivele și condițiile implementării bugetării sensibile la gen

1228.3. Mecanismul inițierii și promovării egalității de gen în cadrul
macrobugetării**125**

Întrebări de autoverificare

133

Bibliografie

135

Tema 9. EVALUAREA POLITICILOR ȘI ANALIZA BUGETELOR	
SUB ASPECTUL SENSIBILITĂȚII LA GEN	144
9.1. Evaluarea impactului de gen ca parte a procesului de integrare a dimensiunii de gen	144
9.2. Instrumente și modele de analiză a sensibilității bugetului la gen	149
9.3. Corelarea analizei de gen cu etapele procesului bugetar	156
Întrebări de autoverificare	160
Bibliografie	160
Tema 10. ELABORAREA INDICATORILOR PENTRU STATISTICA BUGETARĂ SENSIBILĂ LA GEN	162
10.1. Formarea bazei de indicatori economici, sociali și demografici necesari statisticii bugetare sensibile la gen	162
10.2. Sistematizarea indicatorilor statisticii bugetare sensibile la gen	179
10.3. Utilizarea statisticii în cadrul bugetelor sensibile la gen	183
Întrebări de autoverificare	188
Bibliografie	188
Tema 11. PROCESUL BUGETAR SENSIBIL LA DIMENSIUNEA DE GEN	190
11.1. Particularitățile bugetului sensibil la dimensiunea de gen	190
11.2. Modalități de integrare a dimensiunii de gen în procesul bugetar	193
11.3. Responsabilitățile participanților în procesul bugetar sensibil la gen	195
Întrebări de autoverificare	202
Bibliografie	203
Tema 12. ÎNCADRAREA INDICATORILOR SENSIBILI LA GEN ÎN BUGETAREA PE PROGRAME	205
12.1. Cadrul logic de integrare a egalității de gen în programe și proiecte	205
12.2. Bugetarea sensibilă la gen prin prisma programelor și indicatorilor de performanță	207
12.3. Integrarea indicatorilor sensibili la gen în cadrul bugetării pe programe	217
Întrebări de autoverificare	222
Bibliografie	223
GLOSAR	226
Anexe	230

CUVÂNT ÎNAINTE

La nivel mondial, de-a lungul ultimului deceniu, au demarat mai mult de 60 inițiative de integrare a bugetării sensibile la gen, numărul lor fiind în continuă creștere. Eforturile de integrare a bugetării sensibile la gen în politicile guvernamentale și-au câștigat importanță, în mare parte, datorită declarației privind implementarea abordării integratoare a egalității de gen formulate în cadrul Conferinței Internaționale a ONU cu privire la Condiția Femeilor, organizată la Beijing, în anul 1995.

Odată ce abordarea integratoare a egalității de gen devine o strategie din agenda programului de guvernare, este inevitabilă integrarea acesteia în politica macroeconomică, care se realizează, în mare parte, prin intermediul bugetului public. Guvernele utilizează finanțele publice pentru a-și exercita influența asupra economiei naționale și asupra dezvoltării macroeconomice ca un tot unitar. În același timp, bugetul este un instrument politic de redistribuire a venitului național, deoarece Parlamentul, în calitate sa de organ legislativ, determină anual taxele, plățile și alte venituri încasate de la persoane fizice și juridice, cât și stabilește distribuirea corespunzătoare a resurselor pe destinații. Reformele și programele adoptate prin Legea bugetului afectează procesele de constituire și repartizare a resurselor financiare publice, pe o perioadă mai lungă de timp. Concomitent, politicile implementate prin intermediul bugetului public au implicații semnificative pentru viața, de zi cu zi, a femeilor și bărbaților, fetelor și băieților. Astfel, bugetele transformă prioritățile politicii guvernamentale, precum și angajamentele la nivel local, regional și național în acțiuni practice.

Bugetarea sensibilă la gen (BSG) înseamnă abordarea integratoare a egalității de gen în procesul bugetar, ceea ce presupune determinarea și examinarea sistematică a impactului bugetului asupra femeilor și bărbaților, fiind coroborată cu analiza și ajustarea politicilor necesare în vederea reducerii disparităților de gen. Acest tip de bugetare promovează o mai mare responsabilitate privind performanțele guvernelor în utilizarea resurselor publice pe destinații în corelație cu nevoile beneficiarilor, a femeilor și bărbaților, fetelor și băieților, dar și aplică abordarea integratoare privind egalitatea de gen în toate politicile publice în conformitate cu convențiile internaționale și strategiile naționale de dezvoltare.

În Republica Moldova inițiativa privind implementarea bugetării sensibile la gen a fost lansată cu suportul UNIFEM și a Agenției Suedeze de Dezvoltare Internațională (SIDA) în cadrul Programului „Promovarea egalității de gen în politicile naționale și programele naționale de dezvoltare în Republica Moldova”, cu aportul inițial acordat de programul regional / CSI ECE, „Promovarea egalității de gen și guvernării democratice prin creșterea gradului de transparență și responsabilitate”. În anul 2009, această inițiativă a continuat prin realizarea proiectului UNIFEM „Introducerea cursului BSG în cadrul Academiei de Studii Economice din Republica Moldova (ASEM)”. În anul 2013, UN Women a lansat un proiect regional, pe o

durată de 3 ani, privind promovarea politicilor sensibile la gen în Europa de Sud-Est, faza a II, fiind finanțat de Cooperarea Austriacă pentru Dezvoltare (ADC) și Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC). A doua fază a proiectului regional (2013-2016) are drept obiectiv punerea în aplicare a angajamentelor în vederea realizării egalității de gen în patru țări, inclusiv în Republica Moldova.

Programul Național de Asigurare a Egalității de Gen 2010-2015 (PNAEG, Hotărârea Guvernului nr. 933 din 31 decembrie 2009) a fost structurat în opt domenii prioritare identificate urmare a analizei sectoarelor prioritare și a problemelor cheie legate de egalitatea de gen și drepturile femeilor. Aceste domenii prioritare sunt: ocuparea forței de muncă și migrația, protecția socială și familia, asigurarea medicală, educația, violența și traficul de ființe umane, sensibilizarea publicului, participarea la procesul decizional public și politic în domeniul BSG. PNAEG a susținut eforturile de integrare a bugetării sensibile la gen, fiind considerată o modalitate certă de reformare a bugetului public și reorientare a cheltuielilor bugetare spre finanțarea problemelor de ordin economic și social, ținând cont de interesele cetățenilor țării, femei și bărbați, dar și de eliminare a discrepanțelor între politicile promovate și modul în care sunt cheltuite resursele publice în diferite domenii și pentru diferite grupuri de persoane. Astfel, privită prin prisma beneficiilor potențiale, BSG este un instrument eficace, care garantează principiul egalității de gen în alocarea și redistribuirea resurselor financiare publice.

Un aspect-cheie al bugetării sensibile la gen vizează construirea și consolidarea capacităților instituționale și individuale la nivelul administrației publice centrale și locale, precum și în cadrul mediului academic și a societății civile. Aplicat în instituțiile de învățământ, efortul este perceput prin prisma valorii adăugate pe termen lung pentru părțile interesate, beneficiarii și societatea în ansamblu, contribuind la formarea generațiilor în spiritul asimilării, promovării și realizării, de facto, a egalității de gen. În acest context, UN Women în Moldova este interesată să continue dezvoltarea capacității ASEM ce va fortifica promovarea egalității de gen și aplicarea BSG pe termen scurt, mediu și lung. Prin integrarea cu succes a cursului „Bugetare sensibilă la gen” în curriculum academic, ASEM asigură formarea unui grup de experți în domeniul BSG, precum și dezvoltarea competențelor și a cunoștințelor experților existenți și potențiali privind conceptul și instrumentele BSG.

Introducerea disciplinei „Bugetare sensibilă la gen” la Ciclul II, Masterat, în cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei reprezintă o etapa-cheie, inteligibilă și competitivă, în realizarea obiectivelor de dezvoltare sustenabilă în strânsă colaborare cu autoritățile administrației publice din Republica Moldova. Eforturile de formare a capacității instituționale pot și trebuie susținute prin intermediul unei instituții de învățământ superior, acreditate, cu potențial științific și metodicodidactic remarcabil, cum este Academia de Studii Economice a Moldovei. ASEM este printre primele instituții de învățământ superior din cadrul țărilor din spațiul CSI, care a inclus disciplina „Bugetare sensibilă la gen” în Curriculumul universitar la Ciclul II, Masterat, la programele de master „Finanțe publice și fiscalitate” și „Contabilitate și audit în instituțiile publice” în calitate de curs obligatoriu.

În prezent, Academia dispune de un grup de profesori, calificați, care au parcurs câteva etape de instruire în sfera BSG, oferite sub egida UN Women: Angela Casian,

conferențiar universitar, doctor în științe economice (specialist în domeniul analizei de gen); Andrei Petroia, conferențiar universitar, doctor în științe economice (specialist în domeniul integrării aspectelor de gen în procesul bugetar); cercetători științifici de valoare ale căror domenii de cercetare sunt: politica socială și genul – Dorin Vaculovski, conferențiar universitar, doctor în științe economice (specialist în domeniul aspectelor sociologice ale genului); Valeriu Sainsus, conferențiar universitar, doctor în științe economice (specialist în domeniul aspectelor demografice ale genului); indicatorii inegalității de gen – Ion Pârțachi, profesor universitar, doctor în științe economice (specialist în domeniul statisticii de gen); problemele micro- și macrobugetării – Anjela Baurciulu, conferențiar universitar, doctor în științe economice (specialist în domeniul abordării integratoare a egalității de gen).

Concomitent, ASEM are posibilitatea să invite consultanți-practicieni din cadrul autorităților publice centrale, cum ar fi: Ministerul Finanțelor, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, în vederea acordării suportului necesar în promovarea conceptului BSG la nivel instituțional. Astfel, lucrarea elaborată asigură o bază informațională complexă necesară creării unui sistem durabil de instruire a funcționarilor publici debutanți și a celor cu experiență, implicați în activitățile de planificare și bugetare.

Acest manual, aflat la cea de a doua ediție (revizuită și completată), elaborat în scopul prezentării și explicării metodologice a conceptului abordării integratoare a egalității de gen și a bugetării sensibile la gen, este destinat tuturor celor interesați să integreze egalitatea de gen în activitățile pe care le desfășoară în vederea asigurării echității de gen prin acțiunile întreprinse, în scopul utilizării cât mai eficiente a resurselor pentru rezultate de care să beneficieze, în egală măsură, femeile și bărbații.

Materialele din lucrare pot constitui un suport bibliografic în procesul didactic din instituțiile de învățământ superior și, de asemenea, pot fi utilizate în activitatea instituțiilor publice implicate în activitățile privind promovarea abordării integratoare a dimensiunii de gen în cadrul procesului bugetar. În această ordine de idei, manualul poate fi consultat la studierea diverselor aspecte ale finanțelor publice, gestiunii financiare a sectorului public, gestiunii finanțelor publice locale, a metodelor și tehnicilor de bugetare, elaborării de strategii și politici publice etc.

Autorii

ACRONIME

APC	Administrația Publică Centrală
APL	Administrația Publică Locală
BASS	Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat
BBPP	Bugetare în Baza Programelor de Performanță
BL	Buget Local
BGC	Bugetele gospodăriilor casnice
BNS	Biroul Național de Statistică
BSG	Buget sensibil la gen
BS	Bugetul de stat
CBGC	Cercetarea bugetelor gospodăriilor casnice
CBTM	Cadrul Bugetar pe Termen Mediu
CEDAW	Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare a femeii
CNAM	Compania Națională de Asigurări în Medicină
CNAS	Casa Națională de Asigurări Sociale
FAOAM	Fonduri de Asigurări Obligatorie de Asistență Medicală
GC	Gospodărie casnică
GEI	Gender Equity Index (indicele echității între genuri)
GGI	Gender Poverty Index (indicele sexo-specific al sărăciei)
GSA	Gender Self Assessment (autoevaluarea de gen)
FIPF	Federația internațională de planificare a familiei
IDU	Indicele dezvoltării umane
IPF	Indicele de participare a femeilor
ISDU	Indicele sexo-specificat al dezvoltării umane
IWDA	International Women's Development Agency (Agenția internațională de dezvoltare pentru femei)
MF	Ministerul Finanțelor
MMPSF	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
MS	Ministerul Sănătății
OCDE	Organizația pentru cooperare și dezvoltare economică
ODM	Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului
ODD	Obiectivele de Dezvoltare Durabilă
ONG	Organizații nonguvernamentale
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PIB	Produsul Intern Brut
PPAs	Participatory Poverty Assessments (Evaluarea participativă a sărăciei)
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
SND	Strategia Națională de Dezvoltare
UNDESA	Departamentul afacerilor economice și sociale al Națiunilor Unite
UN Women	United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (Organizația Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor)
WBI	World Bank Institute

Tema 1. ASPECTE CONCEPTUALE ȘI TEORETICE PRIVIND GENUL

Cuvinte-cheie: sex, gen, relații de gen, stereotipuri de gen, sexism, discriminare de gen, egalitate de gen, feminism, studii de gen.

1.1. Genul social. Noțiuni generale

Termenul de **gen** (în engleză, **gender**) a apărut recent și a fost preluat din lingvistică¹ pentru a fi utilizat în explicarea și înțelegerea relațiilor sociale, economice culturale dintre femei și bărbați. Genul reprezintă un sistem simbolic cu ajutorul căruia se interpretează relațiile dintre persoane. Astfel, dacă sexul se referă la diferențele biologice dintre femei și bărbați, genul se referă la modul în care o anumită cultură definește aceste diferențe, la deosebirile dintre modul în care femeile și bărbații își trăiesc viața și la modul în care indivizii își văd viața lor și a altora în termenii relației masculin-feminin.

Cercetătorii au stabilit relativitatea reprezentărilor „tipic bărbătesc” și „tipic femeiesc”. Ceea ce într-o societate este apreciat drept ocupație sau comportament pentru bărbați, în alta poate fi considerat specifică pentru femei. Așadar, sexul biologic nu explică deosebirile rolurilor sociale ale femeilor și bărbaților în societate.

Termenul de „gen” nu îl înlocuiește pe cel de „sex”, care se referă doar la diferențele biologice. Tradițional, **sexul** este utilizat pentru a contura particularitățile anatomice și fiziologice ale oamenilor în baza cărora aceștia se divizează în bărbați și femei.

Sexul (sau particularitățile biologice) era considerat factorul principal al diferențelor dintre femei și bărbați. Totodată, se observă că, din punct de vedere biologic, între femei și bărbați sunt mai multe asemănări decât deosebiri. Unica și cea mai importantă deosebire biologică între femei și bărbați constă în rolul lor de reproducere a urmașilor. Paralel cu deosebirile biologice, oamenii sunt divizați în funcție de *rolurile sociale, tipurile de activitate, deosebirile în comportament, caracteristicile emoționale ș.a.*, care, într-o societate, sunt destul de relative și nu corelează întru totul cu reprezentările „tipic bărbătești” sau „tipic femeiești”. Sexul biologic nu explică deosebirile rolurilor sociale ale femeilor și bărbaților în societate.

În prezent, termenul de gen are o aplicabilitate destul de largă. În psihologie, de exemplu, „**genul**” este utilizat în sens larg, referindu-se la orice calități psihologice

¹ În lingvistică, genul reprezintă o caracteristică a substantivelor sau a adjectivelor, care le caracterizează fie ca feminine, fie ca masculine, iar în unele cazuri și ambigene (neutre). În mod evident, în diverse țări, semnificația genului gramatical este diferită în funcție de logica sau cultura lingvistică existentă. Există limbi (de exemplu, maghiara, finlandeza), în care genul nu figurează și nu are sens, sau altele care au ambigen extins și asupra ființelor non-umane și asupra lucrurilor (limbile latine).

Deosebirea dintre sex și gen

Sex	Gen
Determinat biologic.	Este învățat, nu este „natural”
Se referă la caracteristici fizice, cromozomiale și fiziologice	Comportamente, convingeri și atitudini atribuite de societate
În cele mai multe cazuri, omul se naște cu sexul determinat, fie bărbat, fie femeie	Ceea ce este considerat adecvat pentru bărbați și femei se poate schimba în timp și în funcție de contextul sociocultural
Nu poate fi schimbat (fără intervenții externe)	Se intersectează cu alte variabile sociale ce generează, de asemenea, inegalități: clasa socială, etnie, naționalitate, orientare sexuală, statut de migrator, dizabilitate etc.
Același în toate culturile; independent de factorii sociali	Generează identități, așteptări și oportunități diferite
	Creează relații de putere și inegalități între genuri
	Inegalitățile funcționează la mai multe niveluri: micro (individual, familie), mezo- (interpersonal), macro (instituțional)

Sursa: Allison J. Petrozziello. *Gen în mișcare. Abordarea legăturii dintre migrație și dezvoltare din perspectiva de gen. Manual de formare, Santo Domingo, UN Women, 2013.*

sau de comportament asociate cu masculinitatea și feminitatea și care, ipotetic, deosebesc bărbații de femei. Termenul de **gen**, se utilizează și în alte contexte. Acesta se poate referi și la diverse fenomene non-umane. Spre exemplu, în Grecia antică, numerele impare erau considerate masculine, iar cele pare – feminine. Pisicile sunt considerate, de obicei, feminine indiferent de sexul lor. Anumite meserii sunt considerate tipic masculine sau feminine; muzica *rock* este apreciată drept masculină, iar cea *latino* – feminină. Există cercetări, în care și națiunile sunt clasificate după gradul lor de feminitate/masculinitate. Anumite comportamente, activități, sentimente pot fi categorisite, de asemenea, în funcție de gen. De exemplu, empatia sau detalierea lucrurilor sunt socotite trăsături feminine, iar spiritul analitic și tendința spre violență și agresivitate sunt considerate ca fiind masculine.

Potrivit lui Judith Lorber, sociolog american: „**Genul, ca și limbajul, religia sau tehnologia, este o invenție umană, care ne organizează viața socială.**”². Oamenii se nasc de un anumit sex și încearcă să intre în pielea genului prescris, adică să semene cât mai bine cu tipul de feminitate sau masculinitate al societății în care trăiesc. Ei fac, la tot pasul, eforturi explicite sau implicite, să corespundă genului prescris. Se comportă, se îmbracă, vorbesc, se mișcă conform standardelor de feminitate/masculinitate considerate corecte, adecvate, normale la un anumit moment.

Devierea de la normele de gen prescrise este sancționată cu severitate de către societate, iar presiunea socială pentru respectarea acestora este extrem de puternică.

² Lorber, Judith, 1994, *Paradoxes of Gender*, London: Yale University Press.

De exemplu, în situația în care masculinitatea echivalează, tradițional, cu succesul în cariera profesională, sinuciderile la bărbați au loc, în medie, mai frecvent din cauza unui eșec profesional, în timp ce suicidul femeilor este determinat, în cea mai mare parte, din cauza vieții de familie neîmplinite sau a unei iubiri neîmpărtășite sau eșuate, în situația în care feminitatea este asociată cu împlinirea în viața privată. Persoanele care au identități de sex/gen ambigue (homosexualii, bisexualii, pansexualii, travestiții, transgenderii, transsexualii, androginii) au diverse probleme de integrare în societate.

Mult timp, sociologia a abordat diferențele dintre bărbați și femei în termeni de diferențe naturale sau biologice, și nu de inegalități. Totodată, aceste diferențe se transformă, în final, în **inegalități**. Pentru a scoate în evidență mecanismele sociale prin care anumite diferențe biologice dintre femei și bărbați devin inegalități sociale, economice și culturale, sociologia utilizează conceptul de **gen social**.

Ca atare, termenul **gen social** („gender”) a fost utilizat pentru prima dată de către psihianalistul american Robert Stoller, care, în anul 1958, a propus utilizarea acestei noțiuni pentru a scoate în evidență distincția dintre natura biologică și cea socioculturală a omului³. R.Stoller a delimitat noțiunea de „sex” la caracteristicile biologice, iar termenul „gen” la sistemul de valori, interpretări, reprezentări, atitudini ale indivizilor sau ale societății față de femei sau bărbați. Apariția acestui termen nou, care reflectă natura socioculturală a diferențelor dintre femei și bărbați, a pus capăt tradiției clasice a analizei socio-psihologice a sexelor, în care determinantele principale erau cele biologice. De altfel, și mișcarea feministă, care a luat o nouă amploare în anii '70, a contribuit și ea la această nouă interpretare a relațiilor dintre femei și bărbați.

Genul este un concept dinamic cu variate forme de manifestare. Fiecare societate își determină normele proprii ale relațiilor de gen. Aceste norme variază în timp. Astfel, feminitatea și masculinitatea, fiind concepte istorice și culturale, sunt asimilate în mod diferit de către membrii societății și sunt întotdeauna contextuale. Modelele de gen variază de la o cultură la alta, de la o perioadă istorică la alta, între bărbați și femeile aceleiași culturi, de-a lungul vieții fiecărui individ în parte. Factorii sociali, precum clasa, vârsta, rasa, etnicitatea, mediul de reședință etc., modelează permanent comportamentele, înțelesurile, modalitățile de exprimare ale genului fiecărui individ în parte.

Studiile antropologice au scos în evidență o multitudine de modele de gen, demonstrând faptul că genul are semnificații variate în diferite culturi. Astfel, antropologa Margaret Mead, axându-se pe studiul societăților primitive, a demonstrat că există culturi care încurajează o masculinitate extrem de dură, bazată pe violență și agresivitate, pe când altele – una mai moderată, bazată pe empatie și participare la viața comunității.⁴

Istoria aduce și ea dovezi ale dinamismului înțelesurilor genului și ale relațiilor de gen. Ceea ce înseamnă, astăzi, a respecta canoanele feminității sau masculinității diferă de înțelesurile de acum câteva secole. În prezent, în societățile europene, nu se mai așteaptă, de exemplu, ca fetele să fie virgine la căsătorie, pe când acum câteva sute de ani ele purtau centuri de castitate, pentru a li se proteja virginitatea.

³. https://fr.wikipedia.org/wiki/Genre_%28sciences_sociales%29

⁴. Mead, Margaret, *Sex and temperament in three primitive societies*, New York: Morrow, 1935.

Relațiile de familie dintre femei și bărbați, de asemenea, s-au schimbat în decursul timpului. Dacă, în Roma antică, căsătoria avea scopuri exclusive de procreație, dragostea fiind asociată, mai degrabă, cu legăturile extraconjugale, în prezent, există modele familiale în care bărbații își iau concedii parentale pentru creșterea copiilor.

Moda oferă, de asemenea, argumente ce țin de caracterul dinamic, evolutiv al genului. Fiecare epocă are moda potrivită mentalităților și imaginilor despre gen ale momentului. De la corsetele feminine, la fustele scurte și pantalonii lejeri, femeile au parcurs un drum lung de „eliberare”, nu doar în ceea ce privește îmbrăcămintea. Între bărbatul efeminat cu peruci și pudrat din Evul Mediu și bărbatul contemporan, care își modelează musculatura în sălile de forță și se îmbracă tot mai sofisticat la limita dintre feminin și masculin, există similitudini și o întreagă istorie a evoluției mentalităților cu privire la normele culturale ale genului.

Genul se referă nu atât la femei sau bărbați, cât la **relațiile** dintre ei și modul în care ei își construiesc aceste relații sau, cu alte cuvinte, cum societatea creează aceste relații. Astfel, prin prisma de gen, se analizează conținutul tradițiilor, religiei, moralei, instituțiilor politice, economiei, culturii – conținutul oricărei activități a oamenilor și de organizare a societății.

Altfel spus, noțiunea de gen reprezintă **„totalitatea normelor sociale și culturale pe care trebuie să le respecte oamenii în funcție de sexul lor biologic. Acestea determină calitățile psihologice, modelul de comportament, domeniile de activitate, profesiile femeilor și bărbaților”**.

Genul fiind considerat o **construcție socială**, este o idee elaborată de oameni, grupuri și instituții ce alcătuiesc societatea. Diferențele de gen nu sunt neutre, deoarece, adesea, sunt construite în opoziție una față de alta (de exemplu, noțiunile că bărbații sunt puternici, iar femeile au mai puțină forță), creând astfel **relații de putere** ce rezidă în inegalități între bărbați și femei.

Aceste relații se pot schimba în timp și pot varia în funcție de contextul sociocultural. Genul se interferează și cu alte dinamici ale identității și puterii, precum clasa socială, etnia, naționalitatea, orientarea sexuală, statutul ocupațional sau economic etc.

1.2. Roluri și stereotipuri de gen

Genul se referă la diferențele sociale dintre femei și bărbați care sunt învățate și care se schimbă în timp. Copilul se naște de un anumit sex și, prin mecanisme specifice, învață „genul” conform ideilor și prejudecăților dominante în societatea în care s-a născut. Astfel, sub influența fiecărei instituții sociale în parte, prin procesul de socializare de gen, copilul își cultivă normele adecvate de gen, capătă o conștiință de gen. Ceea ce vede, aude și experimentează în familie, jucăriile pe care le primește, poveștile pe care le citește, filmele pe care le urmărește la televizor, ce i se spune la școală sau la biserică, toate acestea contribuind la conturarea și asumarea, prin diverse mecanisme de socializare specifice, a unui anumit model de feminitate-masculinitate. Adulții le spun băieților: „Nu plânge, doar nu ești fetiță”, iar fetițelor: „Nu urca în copaci, doar nu ești băiețel”. Astfel, în subconștientul

copiilor se fixează ideea privind plusurile sexului său și neajunsurile sexului opus.

A fi femeie sau bărbat înseamnă nu numai a fi dotat cu unele sau altele particularități anatomice, dar și realizarea unor sau altor **roluri de gen**. Rolurile de gen reprezintă una din formele de manifestare a rolurilor sociale, un ansamblu de norme de comportament al femeilor și al bărbaților. Sexul biologic nu poate explica deosebiriile dintre rolurile sociale ale femeilor și bărbaților din societate.

Genul este determinat de societate, fiind un mod de a fi al femeilor și al bărbaților. Genul determină rolul și statutul lor în societate, precum și în cadrul unor astfel de instituții sociale, ca familia, piața muncii, activitatea politică, învățământul, cultura etc. Formele de manifestare ale genului social (comportamentul, valorile, ocupațiile, formele de interacțiune socială în funcție de sex) sunt diferite în dependență de țară, cultură, societate. Cu toate acestea, se observă că, în orice societate, relațiile de gen sunt asimetrice. Bărbații și tot ce este „bărbătesc” se consideră a fi mai importanți, fiind dominant asupra „femeiescului”, care este considerat secundar, inferior, neimportant în cadrul ierarhiei sociale. „Bărbătescul” este identificat cu Dumnezeu, creativitate, putere, activism, raționalitate etc. În mod corespunzător, Dumnezeu, creativitatea, puterea ș.a. simbolizează *masculinitatea*. „Femeiescul” este asociat cu fenomene și noțiuni opuse, precum natura, slăbiciunea, subordonarea, pasivitatea, haosul ș.a., care, la rândul lor, simbolizează *feminitatea*. Divizarea lumii în funcție de bărbătesc și femeiesc conduce la constituirea unei structuri sociale în societate, în care femeile ocupă o poziție inferioară bărbaților. Cu toate că, în prezent, sunt depuse eforturi considerabile pentru asigurarea unei anumite egalități în cadrul relațiilor de gen, acestea continuă să fie asimetrice.

Relațiile de gen reprezintă o determinantă importantă în procesul de stratificare socială a societății. Alături de alte caracteristici socio-demografice, precum rasa, naționalitatea, clasa, ea contribuie la formarea acelei ierarhii sociale din societate, în care femeile, de regulă, ocupă o poziție socială inferioară celei a bărbaților, joacă roluri sociale mai puțin importante decât bărbații. Un factor important, în constituirea acestor relații de genul reprezintă mentalitatea, sistemul de valori dominante ale oamenilor, care se formează și se dezvoltă prin promovarea unor stereotipuri socioculturale cu ajutorul instituțiilor sociale. Din momentul nașterii, omul devine obiect de influență al sistemului relațiilor de gen. Familia, școala, biserica, comunitatea, societatea, în general, cultivă și dezvoltă copiii, prin procesul de educație și socializare, diverse norme de gen, reguli de comportament, care trebuie să corespundă unui „bărbat adevărat” sau unei „femei adevărate”, și care nu sunt altceva decât **stereotipuri de gen**.

Astfel, faptul că băieții trebuie să poarte hăinuțe albastre, iar fetele hăinuțe roz, băieții trebuie să se joace cu mașinuțe, iar fetele cu păpuși, băieții să practice jocuri mai sportive, iar fetele, respectiv, mai puțin sportive etc. reprezintă exemple convingătoare ale cultivării *stereotipurilor de gen* copiilor. Rolurile, normele, valorile, trăsăturile caracterului sunt impuse de către societate femeilor și bărbaților prin mecanismele de socializare, diviziunea socială a muncii, valorile culturale, edificând astfel o ierarhie în relațiile de putere și, respectiv, o asimetrie de gen tradițională.

Prin urmare, genul reprezintă și un proces sociocultural destul de complex și dificil în formarea distincțiilor de rol în comportamentul, în caracteristicile mentale și emoționale ale femeilor și bărbaților. Elementele principale, în procesul de formare

a diferențelor de gen, sunt contrapunerea între „bărbătesc” și „femeiesc” și subordonarea conținutului femeiesc celui bărbătesc.

Normele și stereotipurile acceptate în societate determină, în mare măsură, calitățile psihologice, domeniile de activitate, profesiile oamenilor în funcție de sexul lor biologic. Totodată, rolurile și stereotipurile de gen nu comportă un caracter universal și diferă de la o societate la alta. În viața de toate zilele, anume, prin normele sociale, societatea formează imaginea unei „femei adevărate” și a unui „bărbat adevărat”. Fiecare societate, prin intermediul acestor norme sociale și stereotipuri, prescrie ce este permis și ce este interzis în comportamentul femeilor și bărbaților. Acțiunile și senzațiile femeilor și bărbaților sunt, în mare măsură, determinate prin aprobarea sau sancționarea societății. Astfel, dacă o femeie s-a căsătorit târziu sau nu s-a căsătorit deloc și nu are copii, dedicându-și viața sa carierei profesionale, atunci ea este blamată și considerată defectuoasă, însuflându-i-se, totodată, și un sentiment de frustrare. Pe de altă parte, pentru bărbați, căsătoriile târzii și atenția concentrată pe carieră ar fi ceva firesc. De asemenea, pentru un „bărbat adevărat”, activitățile casnice sunt considerate rușinoase, ele fiind considerate drept munci „pur femeiești” și lipsite de importanță. Or, „bărbatul adevărat” trebuie să desfășoare activități apreciate în societate, care sunt considerate bărbătești, și, doar uneori, poate ajuta femeia în activitatea casnică („femeiască”).

În psihologia de gen, se disting trei tipuri de comportamente psihologice: masculin, feminin, androgin.

Comportamentul masculin (bărbătesc) se caracterizează prin agresivitate, insistență, inițiativă, orientare spre autoritate și liderism, carieră și succes, capacitatea de a acționa hotărât și de a-și asuma riscuri.

Comportamentul feminin se evidențiază prin pasivitate, empatie, subordonare, răbdare, grad înalt de adaptare.

Comportamentul androgin se caracterizează prin combinarea calităților acestor două tipuri de comportament.

Aceste trei comportamente nu depind, în mod direct, de sexul persoanei. Deși comportamentul masculin prevalează la bărbați, iar cel feminin – la femei, acestea pot fi întâlnite și la sexul opus, iar tipul androgin, în egală măsură, este caracteristic atât femeilor, cât și bărbaților.

Persoanele care dezvoltă tipul androgin de comportament înregistrează mai des succes în afaceri. În familia în care există cel puțin un reprezentant al comportamentului feminin, indiferent dacă este femeie sau bărbat, climatul psihologic este mai stabil. Astăzi, se conturează tendința masculinizării femeilor: creșterea autorității, agresivității etc., ceea ce nu poate să nu se răsfângă asupra feminizării bărbaților. Această feminizare inconștientă a băieților și masculinizării fetițelor se observă atât în familie, cât și în grădinițe și-n instituțiile de **învățământ** și este determinată, în mare parte, de efectele vizibile ale progresului tehnic care manifestă o influență destul de puternică asupra schimbării conținutului muncii, asupra modernizării sociale, în general, asupra schimbării relațiilor sociale dintre membrii societății, indiferent de sexul lor.

În ultimii ani, au fost inițiate mai multe cercetări axate pe schimbarea stereotipurilor de gen. Cu toate acestea, ele încă nu au reușit să formuleze toate răspunsurile în legătură cu mecanismul de formare a comportamentelor femeilor și bărbaților în

cadrul relațiilor de gen, care sunt factorii ce contribuie la formarea stereotipurilor de gen din societate, cum aceștia determină noua structură socială, modul în care ei modelează noua cultură de gen. Aceste cercetări sunt axate, primordial, pe scoaterea în evidență a inegalităților de gen generate de relațiile de putere dintre femei și bărbați în societatea contemporană.

În cele mai multe societăți, identitățile de gen sunt considerate nu doar distincte, dar sunt și evaluate în mod diferit. Diferențierea de gen apare atât la nivel individual (fiecare individ operează cu un set de stereotipuri și prejudecăți în definirea masculinului și femininului), cât și la nivel structural (orice societate prescrie, pe baza sexului, comportamente și modalități de interacțiune socială pentru membrii săi). Acest *pattern*, instituționalizat de diferențierea de gen, are un impact esențial asupra vieților femeilor și bărbaților. Genul exprimă, deci, diferențe și inegalități universale (dar nu uniforme) dintre bărbați și femei sau între bărbați și între femei.

Când analizăm din punct de vedere sociologic genul, vorbim despre **ierarhie, putere, inegalitate**, și nu doar despre diferențe, fiind interesați, printre altele, de stereotipurile de gen care stau la baza prejudecăților și discriminărilor de gen (sexismul).

Sexismul reprezintă comportamente, reguli, practici, politici, limbaj, norme, legi care prezumă un tratament inegal, defavorabil față de un individ sau un grup, datorat apartenenței acestuia la un anume **sex/gen**. Deși atât femeile, cât și bărbații pot fi victime ale sexismului, termenul se referă mai ales la femei, cele majoritar supuse acestei forme de discriminare.

Sexismul împotriva femeilor, cu înțelesul general de ură față de femei, se numește **misoginism** (majoritatea misoginilor sunt bărbați, dar există și femei misogine).

Sexismul împotriva bărbaților, în sens de ură față de bărbați, se numește **misandrie** (majoritatea misandriilor sunt femei, dar există și bărbați misandrii).

Inegalitatea, care survine ca rezultat al relațiilor de gen, conduce la fenomenul discriminării de gen. În general, se disting două tipuri de discriminări de gen:

Discriminare directă: tratarea mai puțin favorabilă a unei persoane de un anume sex/gen pe motive de apartenență la acel sex, comparativ cu tratarea unei persoane de alt sex/gen în situații, contexte similare (salarii inegale pentru același tip de activitate; hărțuire sexuală etc.). Discriminarea directă este o formă de discriminare vizibilă, de cele mai multe ori, ușor de identificat și documentat.

Discriminare indirectă: aplicarea de prevederi, criterii sau practici, în aparență neutre, care, prin efectele pe care le generează, afectează persoanele de un anume sex; această formă subtilă poate trece neobservată, este mai greu de documentat, fiind, uneori, considerată naturală (de exemplu, unele normative ale caracteristicilor fizice, de exemplu, înălțimea sau greutatea aplicate în cadrul admiterii la școlile militare sau de poliție, care, din start, dezavantajează femeile candidate).

Astăzi, se vorbește, tot mai frecvent despre **discriminarea multiplă** care se poate manifesta prin mai multe forme – **uni-axială** (caracteristicile diferite ale oamenilor conduc la un tratament diferențiat și nedrept), **discriminare adițională** (în care se alătură două sau mai multe tipuri de discriminare, bazate pe diverse criterii), **discriminare intersecțională** (care nu reprezintă alăturarea a două sau mai multe surse

de discriminare, ci este consecința unei sinergii a acestora)⁵.

Putem vorbi, de asemenea, și despre **discriminare de gen structurală**, care presupune slaba reprezentare a femeilor sau a bărbaților în diferite domenii (de exemplu, ponderea modestă a femeilor în Parlament). Dacă primele două forme de discriminare pot fi sancționabile, evidențierea discriminării structurale prin metode statistice are, mai ales, rolul de a impulsiona și justifica nevoia de elaborare a unor măsuri speciale de reducere a dezechilibrelor de gen din domeniile respective.

Pentru diminuarea discriminărilor de gen, există țări care promovează politici de **discriminare pozitivă de gen**, adică tratament, reguli, legi, politici care favorizează femeile pentru că sunt femei și, prin urmare, sunt discriminate. Este vorba, de exemplu, de stimularea numărului de femei în cadrul factorilor de decizie sau alocarea unui număr special de locuri pentru femei în cadrul Parlamentului. Tema discriminărilor de gen face obiectul unor importante documente naționale și internaționale. Astfel, perspectiva egalității de gen, combaterii discriminării și a abilitării femeilor este esențială în promovarea politicilor publice din toate țările lumii. Această condiție este reflectată atât în Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW), care a fost lansată la 18 decembrie 1979 (ratificată în Republica Moldova la 28 aprilie 1994), încât și în actele normative naționale, precum: Legea nr.5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați; Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015.⁶

Totodată, la 20 noiembrie 2013, a fost aprobată Strategia Egalității de gen a Consiliului Europei pentru anii 2014-2017, care își propunea drept obiective: combaterea stereotipurilor de gen și a sexismului; prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor; asigurarea accesului egal al femeilor la justiție; atingerea unei participări echilibrate a femeilor și bărbaților la poziții decizionale în sfera publică și politică; integrarea dimensiunii de gen în toate politicile și activitățile. Cu toate că, în acest domeniu, s-au făcut multiple eforturi progresul continuă să fie lent.

Prin urmare, se poate conchide că genul reprezintă un sistem ierarhic ce creează inegalități afectând toate aspectele vieții sociale. Genul nu se referă doar la femei, dar la relații de putere între femei și bărbați.

Genul, de asemenea, este o problemă a bărbaților! Masculinitatea (ideile cu privire la „cum ar trebui să fie un bărbat”) este o construcție socială (ca și ideile cu privire la feminitate), care prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje. Genul se intersectează cu alte axe ale ierarhiei sociale – origine etnică, statutul social, orientarea sexuală etc. – pentru a produce diverse grupuri de femei și bărbați.

1.3. Teorii sociologice despre gen

Interesul științific pentru analiza genului social și a relațiilor de gen este unul relativ recent. Doar din anii 70', care au marcat o schimbare importantă în cercetarea

⁵ Lazăr Vlăsceanu (coord.) Manual de sociologie, Capitolul „Gen și societate” de Laura Grunberg B. Polirom, 2010.

⁶ HG nr.933 din 31.12.2009 cu privire la aprobarea Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015.

relațiilor de gen, au început să se dezvolte așa-numitele „**studii de gen**”, ca domeniu interdisciplinar, în care genul este studiat cu mare atenție la frontiera dintre mai multe discipline, precum psihologia, istoria, sociologia, antropologia, filozofia. Anume, în această perioadă, mișcarea feministă de amploare a fost aceea care a criticat sistematic sociologia „oarbă la gen”, saturată de prejudecăți și stereotipuri de gen, contribuind astfel la dezvoltarea cercetărilor din domeniul relațiilor sociale de gen, a problemelor ce țin de statutul social, rolurile sociale, activitățile sociale ale femeilor și ale bărbaților, care a condus la constituirea unui domeniu de sine stătător: „**sociologia genului**”.

Se poate constata că, mult timp cercetările sociologice axate pe relațiile de gen au fost ignorate. Variabila „sex”, în general, era omisă din cercetare, femeile nefiind obiect de analiză. Până în secolul al XVIII-lea, în general, se credea că există doar un singur sex și că societatea este compusă în întregime din bărbați (și, în majoritatea cazurilor, de culoare albă), iar organele genitale interne ale femeii constituiau inversul organelor genitale bărbătești, corpul bărbatului fiind considerat o versiune superioară a corpului femeii.

Astfel, de multe ori, se considera a fi normal să se facă cercetări pe eșantioane de bărbați, dar să se tragă concluzii despre oameni în general. Interesul în cercetare era preponderent pentru sfera publică dominată de bărbați și se considera că structurile și instituțiile sociale sunt neutre la gen și, în consecință, nu avea sens o preocupare specială pentru gen. Cercetătorii din acea perioadă credeau că experiența de viață a bărbaților poate fi atribuită, în mod egal, și femeilor, ignorând inegalitățile și discriminarea împotriva femeilor, care apăreau din cauza diferențelor în activitățile sociale, în formarea profesională, în educație etc. Comportamentul social și experiența femeilor aproape că nici nu erau studiate. Cercetările erau axate preponderent pe problemele bărbaților, pe ocupațiile lor în cadrul întreprinderilor industriale, a criminalității etc. În descrierea statutului și rolurilor lor sociale, erau luate în considerare doar activitățile remunerate (fără a lua în seamă lucrul casnic, practicat, de regulă, de către femei). Studiul clasic al lui Weber despre birocrație poate constitui un asemenea exemplu de cercetare „oarbă la gen”⁷.

Cercetările axate pe genul social erau efectuate, de cele mai multe ori, în cadrul sociologiei familiei. Pentru alte domenii, genului nu i se acorda importanță. În cercetări, accentul se punea pe diferențele de gen, și nu pe inegalitățile de gen sau pe înțelegerea mecanismelor complexe prin care aceste diferențe produc stratificări sociale și discriminări. Iar dacă femeile erau incluse în analiză, atunci acestea erau tratate după anumite standarde masculine, caracteristicile, comportamentele identificate la bărbați fiind luate drept etalon. Cu toate acestea, cercetări dedicate diferențelor dintre femei și bărbați pot fi întâlnite din cele mai vechi timpuri.

1.3.1. Teorii tradiționale privind rolul femeilor și bărbaților în societate

În decursul evoluției societății au fost elaborate mai multe teorii filosofice, psihologice, sociale, mesajul cărora consta în faptul că distincțiile dintre femei și bărbați sunt de natură biologică, iar rolurile sociale ale bărbaților și femeilor sunt diametral opuse.

⁷ Weber, Max. *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, București: Editura Humanitas. 1993.

Dacă bărbătescul era asociat cu rațiunea, femeiescul era asociat, respectiv, cu haosul, cu natura.

Astfel, în Grecia antică, capacitatea femeii de a naște copii era asociată cu fertilitatea naturii. Totodată, bărbătescul era asociat cu înțelepciunea zeilor raționali care asigurau o logică în dezvoltare și în ordinea socială. Anume, în Antichitate, are loc trecerea de la cultul arhaic al fertilității la cultul zeilor raționali și legiferarea dominării bărbaților asupra femeilor. În filozofia greacă, bărbătescul era asociat cu raționalul, în timp ce femeiescul cu emoționalul. În sec. VI î.e.n., pitagorienii, în elaborarea unui tabel al principalelor contraste pentru explicarea legilor de dezvoltare ale lumii (tabelul conține zece perechi de contraste, cum ar fi par și impar, drept și stâng, lumină și întuneric, bărbătesc și femeiesc, bine și rău etc.), într-unul din aceste contraste, o componentă este superioară decât perechii sale opuse.

Bărbătescul era analizat ca fiind o formă activă, determinantă, pe când femeiescul ca o activitate haotică și pasivă. Distincții între ideal și material apar în lucrările lui Platon, filosof al Greciei antice (427 î.e.n. – 347 î.e.n.), care a impus această distincție a sufletescului și trupescului, raționalității și emoționalității, respectiv, „bărbătescului” și „femeiescului”, devenind dominantă, ulterior, în filosofia occidentală. Interpretări similare sunt caracteristice și lui Aristotel (384 î.e.n. – 322 î.e.n.), care identifica cunoașterea și raționalitatea cu esența activă a bărbătescului, iar materia haotică ca substanță inferioară – cu esența pasivă a femeiescului. Și în opinia lui Filon, filosof din Alexandria (25 î.e.n. – 40 e.n.), „bărbătescul” reprezenta tot ce este rațional, conștient, dumnezeiesc, iar „femeiescul” reprezenta lumea trupească murdară, opusă rațiunii. Pornind de la această logică de idei, progresul civilizației ar consta în reprimarea „femeiescului” și dominarea „bărbătescului”. În același context, poate fi explicată și „vânătoarea de vrăjitoare” din Evul Mediu, care a costat viața a mii de femei, ele fiind considerate mai puțin credincioase și mai influențabile de către forțele răului (etimologia cuvântului „**femina**” provine de la latinescul „fides” – credința și „minus” – mai puțin).

În epoca Renașterii, reprimarea naturalului, deci a „femeiescului”, devine un principiu sistematizat. Francis Bacon, filosof englez al sec. XVII (1561-1626), susține că rațiunea este un instrument al măsurării, studierii și al dominării asupra naturii, iar natura este analizată analogic unui mecanism, și nu a unui organism, precum o făceau filosofi antici. În această ordine de idei, una din sarcinile științei constă în găsirea celei mai eficiente modalități de dominare asupra naturii. În ideile filosofice promovate de Bacon, natura este „ea”, pe când rațiunea, cunoașterea, știința – este „el”. Astfel, Bacon propune recunoașterea relației dintre cunoaștere și natură, în care subiectul cunoașterii are rolul bărbatului, care își afirmă puterea și domină asupra naturii (femeii).

Studiul relațiilor dintre femei și bărbați, rolul și locul lor în societate nu constituie o temă nouă nici pentru știința modernă. În sec. XVII-XVIII, considerat secolul Iluminismului și al revoluției industriale, tendința reprimării „femeiescului” (naturalului) de către „bărbătesc” (rațional) s-a menținut. În această perioadă, se presupunea că între bărbați și femei există diferențe biologice semnificative. Bărbații, care predominau, în acel timp, în activități intelectuale, de cercetare științifică, economice și publice, au contribuit la constituirea unui model societal „bărbătesc” transmis succesorilor lor, care, de asemenea, erau bărbați, despre esența lor ca ființe raționale înțelepte, care erau în stare să creeze o cultură nouă și să controleze natura. Se afirma că un bărbat, prin esența sa, este un lider, o persoană activă, agresivă, autoritară și, prin

definiție, este superior femeii.

Pe de altă parte, femeile, prin natura lor, erau considerate limitate. Reieșind din capacitatea lor de a naște copii, li s-a atribuit dreptul, cel puțin în culturile occidentale, să fie responsabile de creșterea copiilor și de îngrijirea lor. Femeile erau văzute ca ființe fragile, slabe, impulsive, pasive și dependente.

Pornind de la faptul că revoluția industrială a schimbat esențial relațiile de producție, precum și cele de familie, care au existat în perioada pre-industrială, noua diviziune socială a muncii a condus la repartizarea domeniilor de activitate și de influență specifice bărbaților și femeilor. Astfel, bărbații se asociau, primordial, cu activitatea de muncă salariată, cu diverse responsabilități sociale, cu activități obștești, în timp ce activitățile femeilor erau concentrate, în principal, în sfera privată, legată de familie și munca casnică.

Biogramele bărbaților și femeilor, deși aveau anumite similitudini, erau diferite grație faptului că conțineau caracteristici moștenite încă din perioada preistorică: de „vânători și culegători” pentru bărbați și de „îngrijitori ai casei” și a altor activități casnice pentru femei. Anume această moștenire a determinat bărbații să fie mai agresivi, mai violenți, iar femeile – să manifeste atașament pentru copiii lor și să comporte responsabilitate pentru bunăstarea și prosperitatea lor.

Immanuel Kant (1724-1804), întemeietorul filosofiei clasice germane, în acea perioadă, susținea ideea ca femeile dispun de capacități intelectuale inferioare bărbaților. El susținea că insuficiența gândirii abstracte dezvoltă senzualitatea și spiritul practic, simțul frumosului la femei. În viața de familie, care joacă rolul de principala verigă a societății, bărbatul și femeia își compensează reciproc neajunsurile și, astfel, se asigură viața armonioasă în care „femeiescul” și „bărbătescul” se complementarizează reciproc. Cu toate acestea, și în relațiile de familie, femeile au un statut inferior, incomplet, secundar față de bărbați.

Totodată, filosoful german Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), considera că relațiile de familie reprezintă relații inferioare celor din cadrul societății, acestea fiind relații între rude, de sânge, și nu între cetățeni. Familia reprezintă o lume inferioară. Și dacă femeile nu sunt cetățeni, familia este o lume a femeilor. Începând cu sec. XVI-II-XIX, apar primele abordări teoretice ale relațiilor de gen, care pledau pentru ideea că egalitatea între femei și bărbați în societate trebuie să fie o normă socială. Aceste idei au apărut grație dezvoltării filosofiei liberale, apariției ideilor socialiste, precum și a valului de revoluții burghezo-democratice din Europa. Karl Marx (1818-1883), fiind puternic inspirat din lucrările socialismului utopic, susținea ideea emancipării femeilor, însă fără a-i acorda o atenție deosebită. Iar Friedrich Engels (1820-1895) explica apariția și existența discriminării femeilor prin faptul că în mâinile bărbaților era concentrată proprietatea. Era evident că relațiile de putere și de proprietate sunt determinate nu doar de clasă, dar și de gen. Marx și Engels, în cercetările lor, s-au apropiat destul de mult de esența stratificării de gen, însă nu au examinat-o suficient.

1.3.2. Teorii sociologice moderne despre gen

Secolul al XIX-lea se consideră a fi secolul în care s-au constituit principalele științe moderne, printre care și sociologia, adică știința care explică esența relațiilor

sociale, inclusiv a celor dintre femei și bărbați, a distincțiilor și a inegalităților de gen. Pe fondul dezvoltării cercetărilor sociologice axate pe relațiile și diferențele de gen, pot fi scoase în evidență câteva curente, respectiv câteva abordări. Astfel, pot fi distinse direcțiile de gândire și de cercetare care pun accentul: a) pe natură, ca factor decisiv în determinarea identității de gen (sociobiologii, psihanaliștii, pozitivistii); b) pe factorul cultural, ca fiind decisiv în conturarea identității de gen (reprezentanții teoriilor învățării sociale, funcționaliștii, conflictualiștii sau adepții abordărilor microsociale, precum etnometodologii); și care c) încearcă o negociere între cele două poziții tranșante (constructiviștii, adepții perspectivelor biosociale)⁸.

O bună perioadă de timp, sociologii au considerat că bărbații și femeile sunt diferiți și inegali în capacitățile lor fizice, intelectuale, emoționale sau morale de la naștere.

Astfel, adepții **determinismului biologic** (sociobiologii) sau ai teoriilor evoluționiste susțin primordialitatea naturii în fața culturii, folosind mai des comparații cu comportamentele lumii animale decât datele obținute din cercetări antropologice sau din istorie. Hormonii, cromozomii, mărimea creierului, genetica sunt, din punctul lor de vedere, responsabile de diferențele de comportament dintre femei și bărbați. Omul, societatea sunt produse ale evoluției, ale procesului de selecție, iar ierarhiile sociale, inclusiv rolurile de gen, sunt justificate prin legile biologice ale naturii. Astfel, femeile sunt echipate genetic nu doar să facă copii, dar și să aibă grijă de ei, iar bărbații sunt predispuși la violență datorită structurii lor hormonale (testosteronului). Aceste diferențe ar apărea în mai toate societățile, ceea ce, spun ei, constituie un argument în favoarea afirmației că factorii naturali ar fi cei responsabili de diferențele și inegalitățile dintre femei și bărbați.

Sociobiologii, dezvoltând teoria evoluționistă a lui Darwin, susțin că selecția naturală modelează nu doar caracteristicile fizice, ci și caracteristicile comportamentale ale oamenilor. În funcție de sexul lor biologic, oamenii își aleg cel mai potrivit mod de a-și crește șansele lor de supraviețuire și reproducere a speciei umane. Astfel, E.O. Wilson⁹ susține că rolurile sociale distincte ale femeilor și bărbaților sunt determinate de comportamentele distincte în procesul de reproducere a lor. Spre exemplu, bărbații au mai multe șanse de a fi afemeiați ușuratici în relațiile cu femeile, deoarece aceștia produc milioane de spermatozoizi, în timp ce femeile sunt mai temperate, întrucât acestea produc doar un singur ovul pe ciclu. Wilson constată: „Persoanele de sex masculin sunt interesate să fie mai agresive, mai ușuraticе, pe când femeilor le este mai convenabil să fie mai reținute până când își vor găsi cel mai potrivit bărbat. Aceste comportamente sexuale sunt justificate de instinctul femeilor și bărbaților de a-și continua specia”¹⁰.

Pe aceeași logică deterministă de explicare a diferențelor de gen, se plasează și școala psihanalitică ce influențează și cercetările sociologice ale epocii. Punând accentul pe „sexualitate” sau pe „libido”, ca determinante ale comportamentului uman, Sigmund Freud considera, de exemplu, că există diferențe majore între sexe și că acestea sunt inevitabile și naturale. Pentru Freud, masculinitatea este asocia-

⁸ Lazăr Vlăsceanu (coord.) Manual de Sociologie, Capitolul „Gen și societate” de Laura Grunberg B. Polirom, 2010.

⁹ E. O. Wilson, Sociobiology: The New Synthesis, 1975..

¹⁰ Джейн А. Томпсон, Джудит Пристли, Социология: Вводный курс, Львов: «Инициатива», 1998.

tă cu activitatea și feminitatea cu pasivitatea, gelozia și narcisismul.¹¹ În prelungirea ideilor lui Freud, Carl Gustav Jung, fondatorul psihologiei analitice, vorbește de „*anima*” – depozitarul de caracteristici feminine din inconștientul masculin, versus „*animus*” – depozitarul de caracteristici masculine din inconștientul feminin¹².

Emile Durkheim acceptă și el primordialitatea naturii asupra culturii în privința diferențelor de gen. În acest sens, el consideră că femeile, trăind mai mult decât bărbații în afara vieții societății, sunt înzestrate cu mai puțină sociabilitate și sunt mai puțin influențate de aceasta. Societatea îi este mai puțin necesară decât bărbatului, care este o ființă socială mai complexă și se poate menține în echilibru doar în viața socială. Bărbatul este mult mai activ implicat, gradul lui de socializare este mult mai mare decât al femeii. Gusturile, aspirațiile, umorul lui au, în mare parte, o origine colectivă. Bărbatul are, deci, cu totul alte nevoi decât femeia. Dacă bărbatul poate fi considerat un produs al societății, femeia este un produs al naturii¹³.

Argumentele biologice au influențat puternic atitudinea, față de diferențele și inegalitățile de gen din cadrul vieții sociale. Aceste diferențe nu produc, însă, în mod automat, inegalitățile economice, politice și sociale dintre femei și bărbați, care se observă în societatea contemporană. Diferențele biologice sunt doar o precondiție, care se transformă, datorită unor mecanisme sociale complexe, în inegalități de gen.

Determinantele biologice joacă un rol important în conturarea identității de gen a oamenilor. Cu toate acestea, **factorii culturali** sunt cei decisivi în construirea ei. Aceasta ar fi teza principală a adepților **teoriilor învățării sociale**. Aceste teorii susțin ideea că genul se învață, iar originea diferențelor de gen și, implicit, a inegalităților de gen se găsește în procesul de socializare de gen, de învățare a rolurilor de gen cu ajutorul unor instituții sociale importante, precum familia, școala, biserica, mass-media etc.¹⁴ Copilul se naște de un anumit sex și, prin mecanisme specifice, învață genul conform ideilor și prejudecăților dominante în societatea în care el trăiește. Ceea ce vede, aude în familie, jucăriile pe care le primește, poveștile pe care le citește, filmele pe care le urmărește la televizor, ce i se spune la școală, toate acestea contribuie la conturarea, prin diverse mecanisme de socializare specifice, a unui anume model de gen.

Funcționalismul, care s-a constituit în prima jumătate a secolului XX, a interpretat genul în termeni de roluri de gen. Potrivit lor (Talcot Parsons, Robert Merton)¹⁵ echilibrul social este determinat, în mare măsură, de rolurile distincte ale femeilor și bărbaților, care sunt considerate naturale. Pentru ca o familie să funcționeze armonios, adulții trebuie să se specializeze în anumite roluri particulare care sunt învățate prin socializare.

Perspectiva funcționalistă asupra genului este similară celei a sociobiologilor, doar că ea nu pretinde că inegalitatea de gen trebuie în mod necesar să existe.

¹¹ Freud, Sigmund, 1995, Vina de a fi femeie. Noi prelegeri de introducere în psihanaliză, București: Editura Mediasex, pp. 156-157.

¹² Jung, Carl Gustav, Arhetipuri și inconștientul colectiv, București: Editura Trei, 2004.

¹³ Durkheim, Emile, Despre sinucidere, Iași: Editura Institutul European, 1993.

¹⁴ Piaget, J., Construirea realului la copil, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1972.

¹⁵ Talcot Parsons, The Social Sistem, London: Tavistock, 1951. Robert Merton, Social Theory and Social Structure, New York: The Free Press, 1968.

Recunoașterea rolului învățării sociale oferă o explicație a originii diferențelor de gen, dar ridică și unele semne de întrebare. Considerând diferențele de gen drept naturale, se justifică inegalitățile de gen. Noțiunea de rol pune, în general, accentul mai mult pe individ, decât pe structuri sociale, implică complementaritatea rolurilor, ignorând astfel problemele de conflict și putere. Pe de altă parte, socializarea (inclusiv cea de gen) nu apare într-un vacuum, ea este un proces prin care oamenii se adaptează la un mediu structurat și de inegalitățile de gen. Teoriile socializării explică originea inegalității de gen, dar, totodată, nu pot explica modul în care apare inegalitatea. Accentul ar trebui pus pe stratificarea de gen, și nu pe socializarea de gen, prioritară fiind nevoia de schimbare socială.

Dacă, pentru **pozitiviști**, societățile sunt funcționale, clasa, rasa, genul fiind considerate, de cele mai multe ori, variabile dependente care pot fi explicate în termeni de roluri și așteptări, pentru **conflictualiști**, societățile sunt dinamice, iar genul, în acest context, este analizat în termeni de *relații de putere*, și nu de *roluri de gen*. Doctrina marxistă, de exemplu, considera că rasa și genul sunt mijloacele prin care unii oameni sunt supuși discriminărilor și sunt oprimați, iar familia este acel loc unde se reproduc relațiile de tip burghez-proletar. Drept urmare, originea stratificării de gen trebuie căutată în instituțiile capitalismului, care beneficiază de pe urma subordonării femeilor. Bărbații deveniți puternici în perioada preindustrială, datorită forței fizice foarte prețuite, au fost scutiți de responsabilitățile creșterii copiilor. Femeile, aidoma proletarilor, au acces la resurse numai prin intermediul bărbaților. În dezvoltarea acestor idei, F. Engels analiza legătura dintre subjugarea femeilor și apariția proprietății private capitaliste din perioada industrializării¹⁶.

Teoriile conflictualiste non-marxiste acceptă faptul că relațiile dintre femei și bărbați nu pot fi abordate exclusiv prin diferențele de sex sau prin diferențele economice, lărgind astfel aria de investigare a tematicii conflictului social prin includerea aspectelor ce țin de vârstă, etnie, religie, profesie.

Dacă pozitiviștii și conflictualiștii abordează genul din perspectiva instituțională, macrosocială, sociologia **interacționistă**, pentru care cuvintele cheie sunt interacțiune, intenționalitate, normă, cultură, este interesată de aspectele microsociale ale construirii genului. Genul este, în acest caz, o construcție bazată pe acordul societății privind faptul că oamenii, numiți femei și bărbați, dețin anumite caracteristici definite ca feminine sau masculine. Este vorba tot despre o abordare culturală versus cea naturală a genului. **Interacționiștii**, pentru care statusul unui individ într-un grup se construiește din mici detalii ale vieții zilnice, consideră că procesul de socializare încurajează femeile și bărbații să-și dezvolte anumite trăsături de personalitate care le determină rolurile de gen.

Pentru a explica dimensiunea instituțională, **social-construcțiviștii** își axează studiile sale asupra interacțiunilor dintre indivizi și instituții. Ei afirmă că genul se construiește, fiind mai importante instituțiile și categoriile cognitive decât situațiile. Sociologii construcțiviști concep atât sexul, cât și genul ca produse construite social. Potrivit lor, nici diferențele, nici inegalitățile de gen nu sunt inevitabile prin natura lor și nici nu pot fi explicabile doar prin referire la socializarea de gen a copiilor. Diferențele biologice nu stau la temelia diferențelor de gen care sunt, mai curând, un produs al inegalităților de gen, și nu invers. Societățile care definesc masculinitatea prin forța

¹⁶ F. Engels, *Originea Familiei, Proprietății Private și a Statului*, București: Editura Politică, 1967.

fizică vor încuraja bărbații să-și cultive un anumit tip de imagine corporală și de modele de comportament, care, potențial, vor contribui la anumite inegalități de gen. Din perspectiva constructivistă, indivizii își negociază identitățile de gen în cadrul societăților, la rândul lor, „genizate”, iar aceste societăți, prin instituțiile lor sociale, produc exact acele diferențe pe care noi le presupunem ca fiind proprii indivizilor.

1.3.3. Gen și feminism

Feminismul reprezintă un set de teorii, mișcări sociale și politice, filozofii motivate de interesul pentru problema egalității sociale, politice, economice între femei și bărbați și găsirea unor soluții pentru diminuarea discriminărilor de gen din societate. Pe parcursul evoluției sale, s-au dezvoltat mai multe forme de manifestare a acestei mișcări sociale inspirate din diverse școli de gândire (feminism liberal, marxist, socialist, radical etc.).¹⁷

Ann Oakley, Judith Lorber, Sandra Harding, Dorothy Smith, Julia Kristeva, Bell Hooks, Jessie Bernard, Shulamit Reinhardz, Arlie Hochschild, Uma Narayan, Rossi Braidotti, Judith Butler etc. sunt doar câteva reprezentante ale mișcării feministe, cu contribuții semnificative în zona sociologiei, dar și a filozofiei, psihologiei, studiilor culturale etc.

Mișcarea de femei își are originea în SUA și a trecut prin diverse valuri de feminism:

- **Valul 1 (al drepturilor, 1848-1920).** Începe odată cu „Declarația Sentimentelor”, a lui Elisabeth Cady Stanton de la Seneca Falls. Numită și „mișcarea sufragetelor”, este perioada în care femeile, prin mișcări de stradă, încep să obțină dreptul la vot.
- **Valul 2 (al libertăților, 1960-70).** Perioada revoltelor epistemologice, este puternic influențată de două cărți best-seller: „Al doilea Sex” de Simone de Beauvoir și „Mistica feminină” de Betty Friedan. Temele principale de interes devin: violența domestică, violul marital, hărțuirea sexuală, sănătatea reproducerii, liberalizarea avortului, accesul la învățământul superior, accesul pe piața muncii.
- **Valul 3 (al autonomiei, 1990 – prezent):** În contextul lumii post-coloniale, post-socialiste și globale, al societăților consumeriste și informaționale, reprezentantele noului val, tinerele feministe, pun accentul pe diferențele dintre femei, nu doar dintre femei și bărbați, pe identități multiple, pe diversitatea și relevanța pluralităților de experiențe, pe reevaluarea sexualității în toate ipostazele ei.¹⁸

Mișcarea feministă este aceea care a contribuit, în cea mai mare măsură, la schimbările produse în cercetările axate pe diferențele și inegalitățile de gen. Criticile extrem de intense și sistematice, din anii 50', ale marilor sisteme tradiționale de gândire au redimensionat și au impulsionat cercetările de gen de la începutul anilor 70' ai sec. XX. Odată cu feminismul, genul social devine obiectul unor studii sistematice, înscriindu-se în spațiul temelor de cercetare abordate explicit.

¹⁷. Джейн А. Томпсон, Джудит Пристли, Социология: Вводный курс, Львов: «Инициатива», 1998.

¹⁸. Ștefania Mihăilescu, Din istoria feminismului românesc, Iași: Editura Polirom, 2006.

Și **studiile de gen** sau cele feministe de orientare sociologică au trecut prin diverse etape. Inițial, s-a încercat includerea problematicii de gen în cercetarea sociologică prin adăugarea perspectivei de gen (adică variabila sex), acolo unde ea lipsea în mod evident. Totodată, feminismul pleda și pentru introducerea în problematica cercetărilor sociale și a temelor de interes special pentru femei, ca maternitatea, sexualitatea, violența domestică, activitatea casnică, relația public-privat, reconsiderarea instituțiilor sociale din perspectiva de gen etc.

În etapa următoare, cercetarea feministă a încercat nu doar să critice, ci și să teoretizeze, din perspectiva feministă, anumite aspecte ce țin de problematica de gen. Accentul s-a deplasat pe studierea genului ca generator de structură socială și pe analiza genului în corelație cu alte componente ale inegalității: rasa, clasa, orientarea sexuală, vârsta, educația etc. Este vorba de o extindere a problematicii corelată cu un efort de a include mai mult decât de a exclude.

În funcție de curentul feminist, genul este definit și aplicat în mod diferit. Astfel, feminismul radical al anilor 1980 caracterizează genul ca un sistem de dominare a bărbaților prin intermediul controlului sexualității și al capacităților de reproducere ale femeilor. Feminismul marxist pune accentul pe diviziunea de gen a muncii și se axează pe analiza modului în care instituții, precum economia și familia, structurează viețile femeilor. Feminismul liberal accentuează importanța socializării de gen și crede în reforma politică și legislativă ca soluție pentru egalitatea de gen. Sintetizând, se poate afirma că cercetarea feministă a contribuit în sociologie la:

- ❖ *autonomizarea*” genului – dacă multe tradiții intelectuale au ignorat genul sau l-au considerat ca fiind derivat, feminismul a adus genul în centrul investigației sociologice;
- ❖ *„revalorizarea unor resurse teoretice și empirice noi”* – experiențele femeilor devin tot mai solicitate;
- ❖ *„lărgirea tematicii de investigație”* – pe lângă contribuțiile aduse la crearea unor noi domenii de cercetare (sociologia genului, de exemplu) sau la critica patriarhatului din perspective multidisciplinare, cercetarea feministă a deschis noi tărâmuri de cercetare în astfel de domenii, precum: maternitatea, violența domestică, violul, hărțuirea sexuală, munca domestică etc.;
- ❖ *„dezvoltarea cercetărilor interdisciplinare”*.¹⁹

În general, studiile de gen, în dezvoltarea lor, au trecut prin mai multe etape.²⁰

Prima etapă o constituie **studiile feministe**, care își au începutul în anii 70 ai sec. XX. Aceste studii, fiind determinate de ideile liberale, precum emanciparea/abilitarea, egalitatea de șanse, autonomia, au fost influențate și de mișcările de tineret de la sfârșitul anilor 60, de revoluția sexuală, care a impulsionat o nouă etapă în dezvoltarea feminismului.

¹⁹ Lazăr Vlăsceanu (coord.) Manual de Sociologie, Capitolul „Gen și societate” de Laura Grunberg B. Polirom, 2010.

²⁰ Baurciulu Anjela, Belostecinic Marina, Casian Angela, Pârțachi Ion, Petroia Andrei. Bugetare sensibilă la gen, Manual, Chișinău ASEM, 2009.

Analiza teoretică a relațiilor de gen a devenit necesară datorită schimbării scopurilor feministelor. De la lupta pentru drepturile egale între femei și bărbați, care, deja, s-au regăsit în legislația mai multor țări, s-a trecut la lupta pentru șanse egale, la recunoașterea experienței sociale a femeilor. În acea perioadă, au fost amintite și redescoperite numele uitate nejustificat ale femeilor care și-au adus contribuția în acest domeniu. În această perioadă, sociologii încercau să scoată în evidență diferențele dintre femei și bărbați, impactul acestora asupra situației demografice, pedagogii relevau particularitățile în educația fetițelor și a băieților, scriitorii examinau stilul femeilor-scriitoare. Au fost înființate catedre în universități, institute și centre de cercetare a genului, erau publicate diverse materiale didactice și reviste speciale. Au demarat discuțiile referitoare la statutul femeilor, la fenomenul discriminării de gen în diverse sfere ale vieții sociale, la accesul limitat al femeii în sfera educației în politică, precum și în alte profesii. În anul 1975, numit de ONU Anul Internațional al Femeii, cercetătoarea americană Nynne Koch a lansat termenul „feminologie”, constituind astfel un nou domeniu de cercetare interdisciplinară, care înglobează toate aspectele ce țin de viața social-umană a femeii, statutului și a rolurilor ei.

Etapa a doua, în evoluția studiilor de gen, constă în recunoașterea studiilor feministe și apariția așa-numitelor studii ale bărbaților (andrologia socială), care s-au dezvoltat ca o reacție la amploarea mișcărilor feministe din anii 80', precum și ca o necesitate de revizuire a conținutului rolurilor de gen ale bărbaților. Atât cercetările asupra situației femeilor, cât și asupra situației bărbaților au contribuit la: recunoașterea ideii feministe, la emanciparea femeilor și la eliberarea societății de stereotipuri; la apariția cercetărilor axate pe situația bărbaților și răspândirea, tot mai largă, a **studiilor de gen** (Gender Studies). Drept premise ale apariției studiilor de gen poate fi considerat și faptul că bărbații, ca subiecți ai relațiilor sociale, nu pot fi ignorați în cercetările sociale.

Etapa a treia (sfârșitul anilor 80 – începutul anilor 90) s-a caracterizat prin conturarea și explorarea noilor aspecte ale genului legate de cultură și social. În aceasta perioadă, accentul cercetărilor de gen era pus pe relația dintre știință, putere și gen. Cercetătorii implicați în elaborarea studiilor de gen, deseori, nu împărtășeau ideile feministelor, ceea ce a condus la o polarizare dintre ideile feministelor radicale și a celor liberale, precum și la distanțarea școlilor *gender* americană de cea europeană (în special, cea franceză).

Etapa a patra (sfârșitul anilor 90 ai sec. XX – prezent) se caracterizează prin orientarea studiilor de gen în condițiile globalizării. În prezent, studiile de gen s-au afirmat și au devenit un domeniu de cercetare recunoscut, practic, în toate țările lumii. Diverse proiecte de cercetare în domeniul relațiilor de gen iau amploare în țările Europei Occidentale, ale Africii, Orientului Apropiat, Asiei și Americii Latine. Numeroasele congrese și conferințe internaționale organizate la cel mai înalt nivel contribuie la un schimb intens de informații între cercetători și profesori și, prin urmare, la dezvoltarea continuă a studiilor de gen. Programele educaționale în domeniul dat au căpătat un caracter internațional și se înscriu pe astfel de direcții, ca egalitatea de gen în politică și în activitatea economică, problema discriminării femeilor și a minorităților sexuale, problema refugiaților etc.

Astfel, genul social a devenit un concept-cheie în viața societății, care creează, propune și cere acțiuni. Studiile de gen, care, în prezent, se caracterizează

printr-o popularitate extrem de mare, pe parcursul dezvoltării lor, treptat, și-au modificat și problematica, în funcție de schimbările vieții social-umane. De la abordările critice ale feministelor radicale, care pledau pentru emanciparea femeilor în toate domeniile: viața de familie, activitatea profesională, activitatea comunitară și cea politică etc., în prezent, acestea se axează primordial pe principiul egalității de gen, care se poate realiza prin intermediul unei abordări din perspectiva de gen a tuturor politicilor publice promovate. Iar o asemenea abordare se poate realiza doar în urma unei **analize de gen**.

Întrebări de autoverificare

1. Ce reprezintă „genul social”?
2. Când a apărut conceptul de „gen” și care au fost premisele apariției acestui concept?
3. În ce constă diferența dintre „sex” și „gen”?
4. Să se caracterizeze, în ce mod se manifestă „masculinitatea” versus „feminitatea” în societatea modernă.
5. Care sunt factorii ce stau la baza formării stereotipurilor de gen în cadrul unei societăți?
6. În ce constă semnificația conceptului de „rol de gen”?
7. Care sunt trăsăturile specifice ale comportamentului androgin?
8. Care sunt sursele care generează inegalitățile dintre femei și bărbați și, în consecință a discriminării de gen?
9. În ce mod interpretau teoriile filozofice clasice relațiile dintre femei și bărbați?
10. În ce constă esența teoriilor biodeterministe, funcționaliste, conflictualiste vis-à-vis de relațiile de gen?
11. În ce constau „studiile de gen”?
12. În ce constă rolul mișcărilor feministe în dezvoltarea relațiilor de gen în societatea modernă?

Bibliografie:

1. LORBER Judith, *Gender Inequality. Feminist Theories and Politics*, Fourth Edition, Graduate Center and Brooklyn College City University of New York New York, Oxford University Press, 2010.
2. ТОМПСОН Джейн, ПРИСТАИ Джудит, Социология: Вводный курс, Пер. с англ., М. Фирма „Издательство АСТ”; Львов: „Инициатива”, 1998.
3. VLĂSCLEANU Lazăr (coord.), *Manual de Sociologie, Capitolul „Gen și societate”* de Laura Grunberg B., Polirom, 2010.

-
4. BAURCIULU Anjela, BELOSTECINIC Marina, CASIAN Angela, PÂRȚACHI Ion, PETROIA Andrei, *Bugetare sensibilă la gen*, manual, Chișinău, ASEM, 2009.
 5. BODRUG-LUNGU Valentina, *Sensibilizarea de gen a populației*, Chișinău, USM, 2007, p.102.
 6. PETROZZIELLO Allison J., *Gen în mișcare. Abordarea legăturii dintre migrație și dezvoltare din perspectiva de gen*, Manual de formare, Santo Domingo, UN Women, 2013.
 7. BOCIOC Florentina, DIMITRIU Doina, TEȘIU Roxana, VĂILEANU Cristina, *Gender mainstreaming. Metode și instrumente. Ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen*, B. CPE, 2004.
 8. VĂILEANU Cristina, RUSU Viorica, CANTARJI Vasile, *Ghidul utilizatorului statisticii de gen*, Chișinău, BNS, 2008.

Tema 2. INTEGRAREA DIMENSIUNII DE GEN – STRATEGIA DE TRANSFORMARE A POLITICILOR ȘI GENERARE A EGALITĂȚII DE GEN ÎN SOCIETATE

Cuvinte-cheie: abordarea integratoare a egalității de gen, integrarea dimensiunii de gen, gender mainstreaming, dimensiunea verticală și orizontală.

2.1. Cadrul istoric și conceptual privind abordarea integratoare a egalității de gen

Pe parcursul dezvoltării societății contemporane, abordările privind aspectul de gen au evoluat, mai pronunțat, de la începutul secolului XX, printr-o serie de evenimente și declarații la nivel internațional, astfel:

- în anii 40-60, abordarea bunăstării a perceput femeile drept destinatari pasivi de beneficii. Însă, pentru prima dată, egalitatea de gen reprezintă un element-cheie al sistemului dreptului omului, fiind fixat în *Declarația Universală a Drepturilor Omului* din 1948.¹
- în anii 70 și 80, abordarea echității și eficacității a indus o provocare pentru funcțiile de subordonare a femeilor și a încercat să sporească nivelul de participare a femeilor. Unul dintre evenimentele fondatoare ale promovării egalității de gen se consideră *Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor* (CEDAW), din cadrul sesiunii ONU, adoptată în 1979.² În cadrul Convenției, a fost definită noțiunea de discriminare împotriva femeilor și a fost fixată agenda pentru acțiuni naționale privind stoparea tuturor formelor de discriminare.

În cadrul dezbaterilor Comisiei ONU pentru Condiția Femeilor privind rolul femeilor în țările în curs de dezvoltare, s-a formulat ideea impactului diferit, pe care deciziile îl pot avea asupra femeilor și bărbaților. În consecință, conceptul de „*abordare integratoare*” sau **gender mainstreaming** a fost utilizat, pentru prima dată, în timpul celei de-a treia *Conferințe Mondiale privind Condiția Femeilor* (Kenya, Nairobi, 1985³, unde a fost exprimat angajamentul guvernelor participante de a pune în

¹ Ghid privind situația femeii în cadrul pieței muncii, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă România în parteneriat cu Instituto de Formacion Integral S.L.U. Madrid, proiectul „Promovează Femeia” OSDRU/71/6.3/S/33543 - Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, Axa Prioritară 6 „Promovarea Incluziunii Sociale”, Domeniul Major de Intervenție 6.3 „Promovarea egalității de șanse pe piața muncii”. Disponibil: <http://genderbudgets.ru/biblio/ghid-5-v4.pdf>

² <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/history.htm>

³ Conferința Mondială privind condiția femeilor, Nairobi, 1985. http://www.5wwc.org/conference_background/1985_WCW.html

practică liniile directoare cuprinse în *Strategiile viitoare de acțiune pentru promovarea femeilor* adoptate la Nairobi.⁴

- în anii 90, o abordare de abilitare și gen a încercat să transforme relațiile de gen existente prin prisma unui control egal și o distribuire egală a resurselor. Cea de-a patra *Conferință Internațională a ONU cu privire la Condiția Femeilor*, organizată la **Beijing, în 1995**, s-a soldat cu elaborarea unei *Platforme pentru Acțiune*, care stipulează următoarele: „Egalitatea dintre femei și bărbați reprezintă o problemă ce ține de domeniul drepturilor omului și o condiție eminentă pentru justiție socială, constituind, de asemenea, și o pre-condiție fundamentală pentru egalitate, dezvoltare și pace”.⁵

În cadrul conferinței, s-a optat pentru promovarea, pe plan internațional, a unei *politici de abordare integratoare a egalității de gen*. Îndeplinirea acestei opțiuni se va realiza prin integrarea perspectivei de gen în toate politicile și programele, astfel, încât atât înainte de luarea deciziilor, cât și după aplicarea lor, să se analizeze efectele acestora asupra femeilor și bărbaților.⁶

- în anul 2000, în cadrul Summitului ONU din septembrie, au fost stabilite *8 Obiective de Dezvoltare ale Mileniului (ODM)* pentru o perioadă de 15 ani, până în anul 2015, care au vizat provocările principale ale dezvoltării umane. Acțiunile și sarcinile incluse în Declarația Mileniului au fost adoptate de către 189 de țări și semnate de 147 de președinți de stat. Din cele opt obiective, cel de-al treilea, „Promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor”, se axează explicit pe egalitatea de gen. Concomitent, este stipulat că toate celelalte obiective trebuie să fie considerate și evaluate prin prisma egalității de gen.

Pentru a măsura progresul în realizarea, de către fiecare țară, a ODM-urilor, au fost determinate 18 ținte și 48 de indicatori. În anul 2015, prin intermediul acestor indicatori, a fost evaluat și raportat progresul gradul de realizare a ODM-urilor⁷ pe țări și regiuni.

- în perioada 2000-2015, *gender mainstreaming*-ul este promovat intens în majoritatea țărilor semnatare ale Convenției de la Beijing. Pentru perioada dată, prezintă interes eforturile consolidate ale Uniunii Europene, în promovarea egalității de gen la nivelul comunității. Problema abordării integratoare ajunge în centrul preocupărilor Uniunii Europene începând cu anul 1995. Instituțiile Uniunii Europene și Consiliul Europei au asimilat și au promovat noul concept atât în propriile structuri și politici, cât și în documente legislative care se aplică în statele membre. La inițiativa Consiliului Europei, în anul 1996, s-a constituit *Grupul de specialiști*

⁴ Bocioc F., Dimitriu D., Teșiu R., Văileanu C., *Gender mainstreaming: metode și instrumente. Ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen*, București, CPE 2004, p.9.

⁵ Conferința Mondială privind condiția femeilor, Nairobi, 1985 <http://www.5www.org/conference-background/Beijing-Declaration.html>

⁶ A se vedea paragrafele 79, 105, 123, 141, 164, 189, 202, 229, 238, 252, 273 ale Platformei de Acțiune. Textul integral. Disponibil: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/index.html>

⁷ <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/mdg/the-millennium-development-goals-report-2015.html>

Boxa 2.1.**Promovarea egalității de gen în cadrul tratatelor și strategiilor la nivelul Uniunii Europene****1957**

Tratatul de la Roma. Tratatul include principiul egalității de remunerare pentru muncă egală (articolul 119).

1996

Comunicarea Comisiei Europene privind egalitatea de șanse pentru femei și bărbați în toate politicile și activitățile comunitare. În februarie 1996, Comisia Europeană a publicat un document în care se explică noua metodă pentru aplicarea abordării integratoare, intitulat „Includerea șanselor egale pentru femei și bărbați în toate politicile și activitățile Comunității”.

1999

Tratatul de la Amsterdam. Tratatul consolidat prezintă temeiul juridic pentru acțiunea comunitară în favoarea egalității între femei și bărbați. Articolele 2 și 3 din Tratat formalizează angajamentul comunitar pentru integrarea dimensiunii de gen ca o sarcină specifică a Comunității, precum și un obiectiv orizontal care afectează toate politicile și programele comunitare.

2003

Rezoluția Parlamentului European privind integrarea perspectivei de gen conține un angajament de adoptare și implementare a unui plan de politici pentru integrarea dimensiunii de gen în mod constant și sugerează unele linii directe pentru punerea în aplicare a integrării perspectivei de gen în cadrul comisiilor și în munca politică a delegațiilor.

2006

Pactul european pentru egalitatea de gen reprezintă Foaia de parcurs a UE pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2006-2010.

2007

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE). Articolul 19 din TFUE prevede temeiul juridic pentru legislația UE privind combaterea discriminării bazate pe sex, rasă sau origine etnică, religie sau convingeri, dizabilitate, vârstă sau orientare sexuală

2008

Comunicarea „Non-discriminare și egalitatea de șanse: un angajament reînnoit”. Comunicarea stabilește cadrul Comisiei privind desfășurarea diverselor activități în lupta împotriva discriminării.

2009

Tratatul de la Lisabona - include îmbunătățiri privind dimensiunea socială a Uniunii Europene. Este introdus principiul nediscriminării și egalității între femei și bărbați la valorile Uniunii Europene (articolul 2 din TUE) și prevederi legale în combaterea discriminării și promovarea egalității între femei și bărbați (articolul 3 din TUE).

2010

Carta Drepturilor Fundamentale. Articolul 21 afirmă principiul nediscriminării pe motiv, inclusiv sex. Articolul 23 se referă la drepturile femeilor și egalitatea de gen, afirmând că „egalitatea între femei și bărbați trebuie asigurată în toate domeniile, inclusiv ocuparea forței de muncă, locul de muncă și de remunerare”.

**2010 -
2015**

Strategia pentru egalitatea între femei și bărbați pentru 2010-2015.

**2011 -
2020**

Pactul european pentru egalitatea de gen 2011-2020.

Sursa: <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>

în domeniul abordării integratoare, care a elaborat o serie de documente metodologice, de care au beneficiat statele membre. Etapele promovării egalității de gen în tratatele și strategiile UE sunt prezentate în Boxa 6.1.

- în anul 2015, în cadrul *Sesiunii Adunării Generale a ONU*, din 12 august 2015, a fost stabilită o nouă Agendă universală de dezvoltare durabilă, care se bazează pe Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului, fiind completată cu noi obiective. În noua Agendă, prevăzută pentru perioada **2015-2030**,⁸ sunt propuse 17 obiective și 169 de ținte strategice, care sunt integrate indivizibil pe cele trei dimensiuni ale dezvoltării sustenabile: economic, social și de mediu. În cadrul Agendei de Dezvoltare Sustenabilă 2030, obiectivul nr. 5 se referă la „Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și fetelor” – un obiectiv care vizează în mod direct egalitatea de gen – și prevede 9 ținte complexe și multidimensionale. Pe lângă acesta, alte 10 obiective ale Agendei prevăd ținte sensibile la dimensiunea de gen, cum ar fi reducerea ratei mortalității materne (obiectivul nr. 3), eliminarea disparităților de gen în educație (obiectivul nr. 4) sau atingerea angajării depline și productive și locuri de muncă decente pentru femei și bărbați (obiectivul nr. 8).

Dezvoltarea conceptuală a abordării integratoare a egalității de gen

Mainstreaming este o modalitate de promovare și răspândire a unor viziuni și abordări noi prin transformarea strategică a politicilor. **Definiții** ale abordării integratoare a egalității de gen în documentele internaționale:

Organizația Națiunilor Unite: 1. <i>Platforma de Acțiune de la Beijing</i>, 1995 2. <i>Consiliul Economic și Social al Națiunilor Unite</i>, în iulie 1997, prezintă definiția conceptului de abordare integratoare a egalității de gen	Abordarea integratoare a egalității de gen a fost girată și subliniată drept abordarea prin care vor fi atinse obiectivele cuprinse în fiecare dintre <i>domeniile sale critice de interes</i>, astfel: „... guvernele și alți actori trebuie să promoveze o politică activă și vizibilă de integrare a perspectivei de gen în toate politicile și programele astfel, încât să se realizeze o analiză a efectelor lor asupra femeilor și, respectiv, bărbaților, înaintea luării deciziilor.” „Integrarea perspectivei de gen în procesul de evaluare a implicațiilor pentru femei și bărbați în orice acțiune planificată, inclusiv legislație, politici sau programe, în toate domeniile și la toate nivelele. Aceasta este o strategie necesară pentru a îngloba necesitățile, preocupările și experiențele femeilor și bărbaților în planificarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea politicilor și programelor, în toate sferile sociale, politice și economice, astfel, încât femeile și bărbații să obțină, în mod egal, beneficii, iar inegalitățile să nu fie perpetuate. Scopul final al abordării integratoare este realizarea egalității de gen.”²
---	---

⁸. Sustainable Development, 17 goals to transform our world: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/>

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD)	„Luarea în considerare a preocupărilor pentru egalitatea de gen în toate politicile, programele, activitățile administrative și financiare, precum și în procedurile organizaționale, contribuind astfel la o profundă transformare organizațională. În mod specific... integrarea rezultatelor analizei socio-economice și politice în toate procesele decizionale ale organizației și urmărirea rezultatelor. Acest lucru include atât deciziile principale de politică a organizației, cât și deciziile cotidiene, de implementare a politicilor.” ³
Uniunea Europeană. Definiția dată de Consiliul Europei:	„Abordarea integratoare constă în (re)organizarea, ameliorarea și evaluarea proceselor de luare a deciziilor în scopul încorporării perspectivei egalității între femei și bărbați, în toate domeniile și la toate nivelurile, de către factorii implicați, în mod obișnuit, în aplicarea în practică a politicilor.” ⁴

Abordarea integratoare diferă de abordările precedente ale egalității de gen, care sunt importante, dar nu pot remedia inegalitățile structurale din organizarea vieții profesionale și a vieții de familie, prin constrângerile asupra participării femeilor pe piața muncii și la viața publică. Abordarea integratoare a egalității de gen este *complementară* politicilor privind egalitatea de gen. În timp ce politicile privind egalitatea de gen sunt special create pentru a rezolva o problemă specifică, care rezultă dintr-o discriminare de gen sau dintr-un dezechilibru istoric (de exemplu: relațiile dintre rase și remunerația egală), *gender mainstreaming*-ul este o *strategie sistematică* pentru includerea egalității de gen în atenția generală, ca un obiectiv permanent al politicilor publice.⁹

Complexitatea strategiei integratoare a egalității de gen constă în cele două dimensiuni care o caracterizează:

- **dimensiunea orizontală**, care se referă la nivelul de dezvoltare al capacităților de infrastructură (utilitățile de transport, de comunicații etc.) și a celor privind resursele necesare (umane, materiale, financiare, informative/documentare);
- **dimensiunea verticală**, care rezidă în asumarea clară a strategiei ca un act de voință politică și în implicarea structurilor și a actorilor de decizie în toate etapele procesului de reformă socială. De asemenea, presupune utilizarea unor instrumente specifice și stabilește responsabilități bine definite, atribuite unor actori determinați.¹⁰

Procesul parcurs de la concept la definirea unei strategii complexe și reformatoare a durat câțiva ani și a presupus unirea eforturilor mai multor specialiști din diferite domenii de activitate. În prezent, există o bază metodologică solidă, instrumente și tehnici de lucru, care pot fi utilizate în acțiunile de realizarea, de facto, a egalității de gen în toate sectoarele de activitate și la toate nivelurile de decizie.

⁹ Bocioc F., Dimitriu D., Teșiu R., Văileanu C., *Gender mainstreaming: metode și instrumente. Ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen*, București, CPE 2004, p.15.

¹⁰ Idem, p.10.

2.2. Rezultatele promovării și direcțiile strategice privind asigurarea egalității de gen pe plan mondial

Promovarea abordării integratoare a egalității de gen la nivel mondial, regional și național, pe parcursul ultimilor 20 de ani, oferă, în prezent, un cadru complex privind metodologiile, tehnicile și instrumentele de implementare, precum și o serie de indicatori de analiză și progres, ce permit evaluarea situației actuale în domeniu. În acest context, este necesară prezentarea rapoartelor existente privind rezultatele promovării egalității de gen efectuate de organismele implicate în acest proces, printre care subliniem:

1. Raport privind aplicarea Platformei de la Beijing 1995-2015 (Beijing+20);¹¹
2. Raportul privind realizarea Obiectivelor Milenare de Dezvoltare 2000-2015;¹²
3. Raportul privind decalajul de gen (Global Gender Gap Report);¹³
4. Raportul privind egalitate de gen la nivelul Uniunii Europene.¹⁴

Rezultatele aplicării Platformei de la Beijing în perioada 1995-2015

În perioada 9-20 martie 2015, în cadrul celei de-a 59-a Sesiuni a Comisiei privind statutul Femeilor al ONU, obiectivul principal al a vizat Declarația de la Beijing și Platforma de acțiune, inclusiv provocările actuale, care afectează punerea în aplicare și realizarea egalității de gen și abilitarea femeilor. Comisia a întreprins o analiză a progreselor realizate la 20 de ani de la adoptare a Convenției de la Beijing din 1995¹⁵ (monitorizarea fiind efectuată la fiecare 5 ani¹⁶).

În 1995, avocații egalității de gen au adus în prim-plan lipsa de împuternicire și multitudinea de încălcări ale drepturilor omului, cu care se confruntă femeile și fetele, precum și nevoia de legi și politici cuprinzătoare, dar și transformarea instituțiilor formale (structurile de guvernare națională și globală) și informale (familie, comunitate). După 20 de ani, se constată un record de 164 de țări, care s-au angajat în promovarea statutului femeilor.¹⁷

Ca imagine de ansamblu, progresele constatate denotă că inegalitățile de gen se intersectează mereu cu alte forme de inegalitate. Platforma de acțiune acoperă 12 domenii critice, care sunt la fel de relevante, astăzi, ca și acum 20 de ani în urmă: sărăcie; educație; sănătate; violență; conflicte armate; economie; pute-

¹¹. Disponibil: <http://www.unwomen.org/en/csw/csw59-2015>

¹². Disponibil: [http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)

¹³. Disponibil: <http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015>.

¹⁴. Disponibil: <http://eige.europa.eu/about-eige/documents-registry>

¹⁵. Disponibil: <http://www.unwomen.org/en/csw/csw59-2015#sthash.LwnOQrBP.dpuf>

¹⁶. Rapoartele de progres al realizării Platformei de acțiune, Beijing 1995. E/2005/27-E/CN.6/2005/11; <http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/59/ecn620153.pdf>

¹⁷. Disponibil: <http://beijing20.unwomen.org/en/in-focus/beijing-at-20#sthash.NTk5b2Nl.dpuf>

re și proces de luare a deciziilor; mecanisme instituționale; drepturile omului; mass-media; mediu; și fetele. În rapoartele prezentate în cadrul Sesiunii a 59-a, sunt încorporate progresele pe fiecare țară și regiune în toate cele 12 domenii.¹⁸

În timp ce au fost înregistrate progrese în ultimele două decenii, planul încă rămâne doar parțial îndeplinit. Pe baza lecțiilor învățate din punerea în aplicare a Platformei de acțiune, au fost determinate o serie de măsuri urgente în cinci domenii globale și prioritare pentru accelerarea progresului:

1. transformarea normelor sociale discriminatorii și a stereotipurilor de gen;
2. transformarea economiei în vederea realizării egalității de gen și a dezvoltării durabile;
3. asigurarea participării depline și egale a femeilor în procesul decizional la toate nivelurile;
4. creșterea semnificativă a investițiilor în egalitatea de gen; va fi esențial să se reorienteze politicile fiscale și monetare pentru creșterea cheltuielilor publice cu privire la egalitatea de gen, precum și monitorizarea și analiza efectelor prin intermediul bugetului sensibil la gen;
5. consolidarea responsabilității pentru egalitatea de gen și realizarea drepturilor omului ale femeilor și fetelor.

În prezent, pentru fiecare zonă critică, sunt identificate obiective strategice, precum și un catalog detaliat de acțiuni conexe, care trebuie luate de guvernele și de alte părți interesate, la nivel național, regional și internațional.

Realizarea Obiectivelor Milenare de Dezvoltare 2000-2015¹⁹

În anul 2000, în cadrul Summitului ONU au fost stabilite 8 Obiective de Dezvoltare ale Mileniului (ODM), pentru perioada 2000-2015, care abordează provocările principale ale dezvoltării umane, fiind semnate de 191 de țări. În anul 2015, s-a raportat despre progresul considerabil pe indicatori măsurabili stabiliți, specifici ODM-urilor.²⁰ ODM-3 „Promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor” se axa explicit pe egalitatea de gen.

¹⁸. Documentul E/CN.6/2015/3 <http://www.unwomen.org/en/csw/csw59-2015/official-documents>

¹⁹. Disponibil: [www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)

²⁰. The Millennium Development Goals Report 2015, pp.28-31 <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/mdg/the-millennium-development-goals-report-2015.html>

Sinteza rezultatelor privind promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor ODM-3

Principalele ținte al ODM-3	Sinteza rezultatelor în 2015
Lichidarea inegalității genurilor în învățământul primar și secundar educație, de preferință până în 2005, și în toate nivelurile de educație nu mai târziu de 2015	În cadrul regiunilor în curs de dezvoltare, în ansamblu, s-a atins obiectivul de eliminarea disparităților de gen în învățământul primar, secundar și terțiar. Indicele de paritate de gen fiind de 0,98 în învățământul primar și cel secundar, iar în învățământul terțiar este de 1,01 în anul 2015. De exemplu, în Asia de Sud, în 1990, în învățământul primar au fost înscrise numai 74 de fete pentru fiecare 100 de băieți. În prezent, în anul 2015, sunt înscrise 103 fete pentru fiecare 100 de băieți.
Accesul femeilor la locurile de muncă plătite continuă să se extindă	În anul 2015, 41% dintre femei au locuri de muncă plătite în alte domenii (în afara sectorului agricol), comparativ cu 35% în 1990.
Femeile rămân dezavantajate pe piața forței de muncă	În 2015, doar 50% dintre femei apte de muncă (cu vârsta cuprinsă între 15 ani și mai sus) se află pe piața forței de muncă, comparativ cu 77% dintre bărbați. În ciuda progreselor înregistrate, femeile sunt mai puțin plătite la locul de muncă și primesc salarii mai mici, decât bărbații. La nivel global, femeile câștigă cu 24% mai puțin decât bărbații, cu cele mai mari disparități depistate în Asia de Sud (cu 33 %) și Africa de Sud (cu 30%). Din 92 de țări, în 78 de țări, femeile cu studii superioare au rate mai mari de șomaj, decât bărbații cu educație similară.
Reprezentarea politică a femeilor a crescut, dar paritate rămâne un obiectiv îndepărtat	În ultimii 20 de ani, femeile au câștigat teren în reprezentarea parlamentară în aproape 90% din 174 de țări. Proporția medie globală de femei în parlament aproape s-a dublat în aceeași perioadă, în creștere de la 11% în 1995, la 22 % în 2015. Cu toate acestea, în medie, la fiecare 5 membri bărbați revine doar o singură femeie.

Sursa: The Millennium Development Goals Report 2015, pp.28-31, http://www.undp.org/content/dam/undp/library/MDG/english/UNDP_MDG_Report_2015.pdf.

Raportul privind decalajul de gen la nivel mondial (Global Gender Gap Report)²¹

Prin Raportul privind decalajul de gen la nivel mondial (Global Gender Gap Report), Forumul Economic Mondial cuantifică amploarea disparităților de gen și progresul lor în timp. În timp ce niciun singur indicator nu poate capta situația completă, *Indicele Decalajului de Gen Global* (IDGG) încearcă să măsoare un aspect important al egalității de gen: diferențele relative dintre femei și bărbați în patru domenii-cheie: sănătate, educație, economie și politică.

Indicele decalajului de gen global (IDGG) a fost dezvoltat, în anul 2006, din necesitatea realizării unei măsuri coerente și cuprinzătoare privind egalitatea de gen, care poate urmări progresul unei țări în timp. Există trei concepte definitorii de estimare a Indicelui Decalajului de Gen, care stau la baza metodologiei și anume:

În primul rând, indicele decalajului de gen (IDG) este concentrat mai mult pe măsurarea diferențelor privind egalitatea de gen în accesul la resurse și oportunități în diferite țări, decât pe nivelurile actuale ale resurselor disponibile și oportunitățile din aceste țări (nivelul lor de dezvoltare).

În al doilea rând, IDG surprinde, în mod special, lacune pentru variabilele de rezultat, decât decalajele în variabile de intrări. Scopul evaluării este de a oferi o imagine a situației bărbaților și femeilor privind unii indicatori de rezultate, ce țin de drepturile fundamentale, cum ar fi: sănătatea, educația, participarea economică și abilitarea politică. De exemplu, IDG include un indicator ce compară diferența dintre bărbați și femei, care au locuri de muncă de înaltă calificare, cum ar fi legislatori, înalți funcționari și manageri (un indicator rezultat), dar nu include date cu privire la durata concediului de maternitate (un indicator de politică).

În al treilea rând, IDG compară și situează țările în funcție, mai degrabă, de situația egalității de gen, decât a emancipării femeilor. Scopul urmărit este evaluarea evoluției în timp a egalității de gen dintre femei și bărbați, decât dacă femeile sunt „câștigătoare” în „bătălia sexelor”.

Indicele Decalajului de Gen Global analizează diferența dintre bărbați și femei în 4 categorii fundamentale: Participarea economică și oportunitate, Educație, Sănătate și supraviețuire, Abilitare politică. În *Boxa 2.3*, sunt prezentate toate aceste patru categorii și 14 indicatori diferiți de evaluare, care le compun.

²¹. Disponibil: <http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015>

Indicatorii de estimare a indicelui decalajului de gen global (IDGG)

Categorii fundamentale	Indicatori de estimare
Participarea economică și oportunitatea	1. Decalajul de participare (ratele de participare pe piața forței de muncă) 2. Diferența de remunerare: - a.) raportul dintre femei și bărbați privind veniturile câștigate; - b.) egalitatea salarială pentru munca similară. 3. Diferența în avansare: - a.) raportul dintre femei și bărbați printre legislatori, înalți funcționari și manageri; - b.) raportul dintre femei și bărbați în rândul lucrătorilor tehnici și profesionali.
Nivelul de educație	Raporturi dintre fete și băieți, femei și bărbați 1. în educație primară; 2. în educație secundară; 3. în educație, la nivel terțiar. ***O viziune pe termen lung a capacității țării de a educa femeile și bărbații în număr egal este conturată prin raportul dintre rata de alfabetizare de sex feminin la rata de alfabetizare de sex masculin.
Sănătatea și supraviețuirea	1. Raportul între sexe la naștere; 2. Decalajul de speranța de viață sănătoasă dintre femei și bărbați (Această măsură asigură o estimare a numărului de ani pe care femeile și bărbații se pot aștepta să-i trăiască în stare bună de sănătate, luând în considerare anii pierduți prin violență, boli, malnutriție sau alți factori relevanți).
Abilitarea (puterea) politică	1. Raportul dintre femei și bărbați în poziții la nivel de ministru; 2. Raportul dintre femei și bărbați în poziții parlamentare; 3. Raportul dintre femei și bărbați privind numărul de ani de mandat executiv (prim-ministru sau președinte) pentru ultimii 50 de ani. *** Un dezavantaj clar în această categorie constă în absența unor indicatori de captare a diferențelor între participarea femeilor și bărbaților la nivel local de guvernare.

Sursa: Global Gender Gap Report 2015, www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015.

Un aspect esențial al determinării IDGG constă în faptul că oferă imaginea unor potențiale modele, care sunt lideri în distribuirea echitabilă a resurselor între femei și bărbați, indiferent de nivelul general de resurse disponibile. În unele țări, progresul are loc rapid, indiferent de nivelul veniturilor și punctul de plecare, dar, în altele, schimbarea este mult mai lentă sau neglijabilă. Situația per ansamblu, progresul este prezentat în tabelul 2.1.

Tabelul 2.1

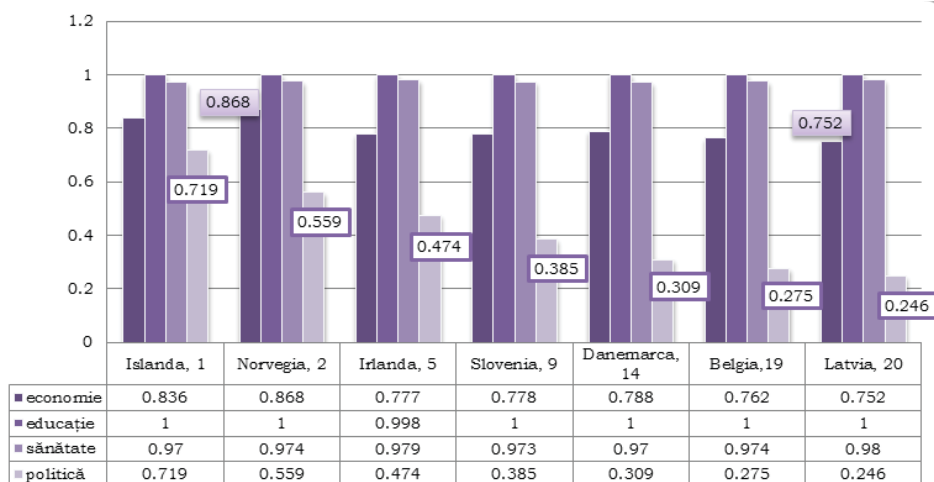
IDGG pe categorii fundamentale, progresul înregistrat în perioada 2006-2015

Categorii fundamentale	2006 (115 țări)	2015 (145 de țări)	Modificarea Decalajului
Participarea economică și oportunitate	56	59	+3
Nivelul de educație	92	95	+3
Sănătate și supraviețuire	95	96	+1
Abilitare (putere) politică	14	23	+9
Indicele decalajului de gen global	64	68	+4

Sursa: Global Gender Gap Report 2015, p. 31-32, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015>.

Un deceniu de date reflectă că decalajul de gen privind *Participarea economică și oportunitate*, în 2015, este situat la nivelul de 59%, cu îmbunătățiri lente de 3% în ultimii zece ani. La capitolul *Educație*, diferența dintre femei și bărbați s-a ridicat la nivel de 95%, decalajul fiind mai mic cu 3% față de 2006. *Sănătate și de supraviețuire* este sub-indicele, care este cel mai aproape de paritate 1 și este 96%, iar diferența a crescut ușor față de anul 2006, cu 1%. În timp ce, la categoria *Abilitare (putere) politică* îmbunătățirea este relativ ridicată în ultimul deceniu, comparativ cu alte domenii și constituie 9%, decalajul între femei și bărbați, în acest domeniu, rămâne cel mai mare, indicele fiind doar de 23% în anul 2015.

Dacă ne referim la situația țărilor din regiune poziționate pe primele 20 locuri (Figura 2.1), observăm că indicele decalajului de gen privind nivelul de educație, precum și sănătate este nesemnificativ și se apropie de paritatea 1. În schimb, diferențele importante apar la categoria *Participarea economică* – diferența dintre Islanda și Latvia fiind 0,086 pp., iar cea mai mare discrepanță vizează categoria *Abilitare politică*, unde diferența dintre indicele de 0,719 înregistrat în Islanda și doar de 0,246 în Latvia este semnificativă, constituind **0,473** sau 47,3%.

**Figura 2.1. Indicele Decalajului de Gen, regional 2015
(poziția țărilor TOP 20)**

Sursa: Elaborat de autor în baza Global Gender Gap Report 2015.

După selectarea țărilor poziționate în clasamentul GGGR până la locul 51, constatăm că, în Republica Moldova, locul 26, se prezintă un decalaj semnificativ la categoria *Abilitare politică*, fiind de 0,195 și un decalaj mai puțin pronunțat de 0,797 la categoria *Participarea economică și oportunitate*. Astfel, Republica Moldova deține o poziție superioară Austriei, aflată pe locul 37, unde decalajul la categoria *Abilitare politică* este superior fiind de 0,246, însă, o diferența mai pronunțată se observă la *Participarea Economică și oportunitate*, care este de 0,705. Respectiv, și la celelalte țări prezentate în figura 2.2., decalajele care fac diferențiere vizează aceste 2 categorii.

Figura 2.2. Indicele decalajului de gen, regional 2015

Sursa: Elaborată de autor în baza Global Gender Gap Report 2015.

Aceeași situația poate fi subliniată pentru toate țările din regiune, unde la categoria *Participarea Economică și oportunitate* decalajul de gen variază în limitele 0,638 Slovacia cel mai mic rezultat, și 0,731 înregistrat în Rusia și Ucraina. Iar, la categoria *Abilitare politică* – se constată o poziție minimă în Ungaria de 0,035 și

poziție maximă în Albania – fiind 0,214.²²

Amploarea decalajelor naționale privind egalitatea de gen este rezultatul combinat al diferitelor variabile socio-economice, politice și culturale. Astfel, Guvernele au un rol-cheie în eliminarea sau păstrarea acestor decalaje, care intrinsec sunt legate de cadrul politicilor naționale în vigoare. În plus, guvernele trebuie să-și alinieze eforturile lor cu cele ale mediului de afaceri și ale societății civile pentru a reduce decalajele de gen. În acest context, se subliniază necesitatea promovării cooperării mediului public-privat pentru a închide decalajele de gen în baza instrumentelor analitice furnizate de Raportul privind decalajul de gen la nivel mondial.

Raportul privind Indicele Decalajului de Gen Global oferă un set complet de date și o direcție de urmărire a lacunelor existente cu privire la mărimi critice astfel, încât guvernele să determine obiectivele în cadrul propriilor contexte economice, politice și culturale.

Abordarea integratoare a egalității de gen la nivelul Uniunii Europene²³

La nivelul Uniunii Europene, eforturile comune privind implementarea abordării integratoare de gen s-au soldat cu elaborarea mai multor metode, tehnici și instrumente, ce stau la dispoziția țărilor membre UE. Pentru a contribui la consolidarea și promovarea egalității de gen, inclusiv integrarea dimensiunii de gen în toate politicile UE și politicile naționale, în anul 2006²⁴, a fost înființat Institutul European pentru Egalitatea de Gen (EIGE), care este un organism autonom al Uniunii Europene.²⁵

Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene a definit motivele obiective și sarcinile specifice Institutului, atribuindu-i rolul central privind promovarea egalității între femei și bărbați la nivelul UE. Astfel, Institutul a devenit centrul european de cunoștințe cu privire la aspectele egalității de gen, o sursă independentă de informații și date cu privire la egalitatea de gen.

Statisticile adecvate, datele și măsurile sunt componente esențiale ale politicilor de integrare a dimensiunii de gen.²⁶

Indicele Egalității de Gen (IEG) este un indicator compozit, care oferă o măsură pentru toate statele membre și reflectă complexitatea conceptului privind egalitatea de gen.²⁷ Acesta măsoară diferențele de gen într-un interval de timp pe domenii relevante de politică în cadrul UE (figura 3.3). Indicele este format prin combinarea acestor indicatori de gen într-o singură măsură IEG.

Raportul privind Indicele Egalității de Gen include trei perioade – 2005, 2010 și 2012 – pentru 28 de țări ale Uniunii Europene.²⁸ Dinamica indicatorilor egalității de gen pe domenii și indicele compozit sunt prezentate în tabelul 3.2.

²² Global Gender Gap Report 2015. <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/>

²³ Disponibil: <http://eige.europa.eu/about-eige>

²⁴ Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului NR. 1922/2006 din 20 decembrie 2006 privind înființarea unui Institut European pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați..

²⁵ Disponibil: <http://eige.europa.eu/about-eige>

²⁶ The Gender Equality Index 2015 Report, *Measuring gender equality in the European Union 2005-2012*, Disponibil: <http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index/about>

²⁷ Disponibil: <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0215616enn.pdf>

²⁸ *Idem*, p. 12, <http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index/about>

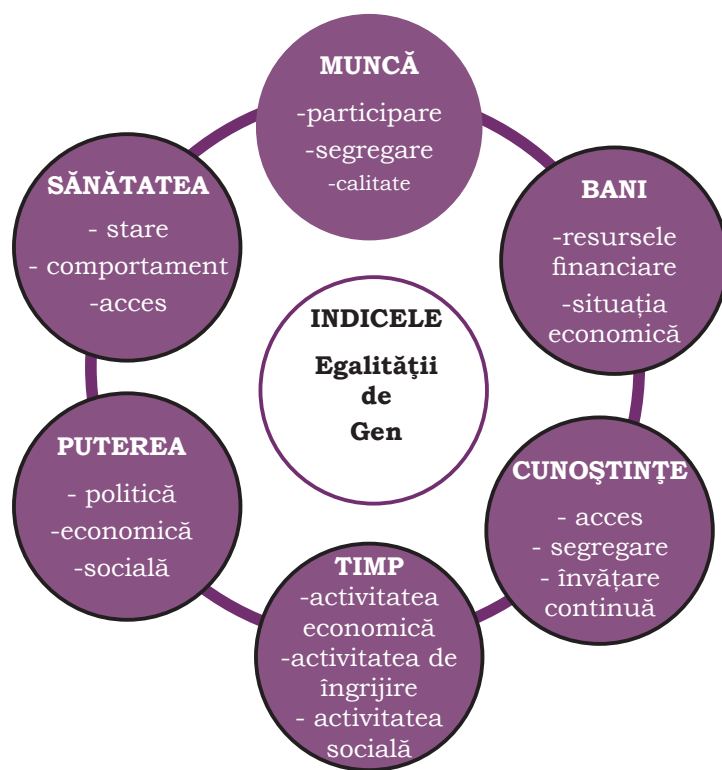

Figura 2.3. Principalele domenii de evaluare a egalității de gen la nivelul Uniunii Europene

Sursa: The Gender Equality Index 2015 Report, Measuring gender equality in the European Union 2005-2012, p.12

Tabelul 2.2

Indicele egalității de gen pe domenii, progresul înregistrat în perioada 2005-2012

Domeniul	2005	2010	2012
Muncă	61,1	62,2	61,9
Bani	64,1	67	67,8
Cunoștințe	52,1	49,1	49,1
Timp	41,5	37,6	37,6
Puterea	31,4	37,9	39,7
Sănătatea	87,8	90	90
Indicele egalității de gen UE 28	51,3	52,4	52,9

Sursa: Gender Statistics, Domains, <http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index/2012/domain/>

Din datele tabelului, se poate observa că situația cea mai bună privind egalitatea de gen există în domeniul *Sănătății*, unde starea, comportamentul și accesul la serviciile medicale se situează la nivelul de 90% în anii 2010 și 2012. În timp ce, indicatorii ce vizează domeniile *Puterea* și *Timpul* prezintă niveluri reduse, sub 40%. Și la capitolul *Cunoștințe*, se observă tendința descrescătoare de la 52,1% în anul 2005 până la 49,1% în anul 2012 (se justifică prin intrarea unor țări noi în UE cu gradul de dezvoltare general mai mic, decât media europeană).

Complementar acestor șase domenii principale, începând din anul 2013, sunt analizate încă 2 domenii suplimentare și anume: violența și interferarea inegalităților. Deoarece acestea sunt domenii complementare, indicatorii selectați și calculați sunt pur informativi, dar care se intersectează cu inegalitățile de gen existente în domenii evaluate și prezintă interes prin prisma determinării măsurilor de combatere complexă a inegalităților de gen.

În prezent, eforturile Uniunii Europene privind promovarea egalității de gen în toate țările membre, cât și la nivelul întregii comunități, sunt concentrate și reflectate în **Pactul european pentru egalitatea de gen 2011-2020**, adoptat la 07 martie 2011. Noul Pact a fost elaborat în strânsă legătură cu Strategia „Europa 2020” și „Strategia Uniunii Europene pentru locuri de muncă, o creștere inteligentă, durabilă și creșterea favorabilă a incluziunii”.

Boxa 2.4

Angajamente și acțiuni de reducere a diferențelor de gen

Principalele angajamente	Măsuri pentru reducerea diferențelor de gen
Reducerea decalajelor de gen pe piața forței de muncă și în sfera protecției sociale	asigurarea ocupării tuturor categoriilor de vârstă a femeilor pe piața forței de muncă și combaterea tuturor formelor de discriminare; eliminarea stereotipurilor de gen și promovarea egalității de gen în educație și formare, precum și în viața profesională; asigurarea remunerării egale pentru muncă egală și volumul similar de muncă; abilitarea și promovarea femeilor în viața politică și economică, și creșterea numărului de femei în mediul de afaceri; încurajarea partenerilor sociali și a întreprinderilor pentru punerea în aplicare a inițiativelor în favoarea egalității de gen și promovarea planurilor de egalitate de gen la locul de muncă; promovarea participării egale a femeilor și bărbaților la procesele decizionale la toate nivelurile și în toate sferele, în scopul valorificării depline a tuturor talentelor.
Promovarea echilibrului muncă-viață pentru femei și bărbați pe tot parcursul vieții	îmbunătățirea furnizării de servicii de îngrijire a copiilor adecvate, accesibile și de înaltă calitate pentru copii; îmbunătățirea furnizării de servicii și facilități de îngrijire pentru alte persoane aflate în întreținere; promovarea programelor de lucru flexibile și diversificarea formelor de concediu atât pentru femei, cât și bărbați.

Principalele angajamente	Măsuri pentru reducerea diferențelor de gen
Combaterea tuturor formelor de violență împotriva femeilor	adoptarea, aplicarea și monitorizarea strategiilor la nivel național și UE în vederea eliminării violenței împotriva femeilor; consolidarea acțiunilor de prevenire a violenței asupra femeilor și protecția victimelor din toate grupurile dezavantajate; creșterea rolului și a responsabilităților bărbaților și băieților în procesul de eradicare a violenței împotriva femeilor.

Sursa: European Pact for Gender Equality (2011-2020), https://www.consiliium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lsa/119628.pdf.

Conform documentului, Consiliul recunoaște că egalitatea între femei și bărbați este o valoare fundamentală a Uniunii Europene și că politicile de egalitate de gen sunt vitale pentru creșterea economică, prosperitate și competitivitate.

Direcțiile strategice privind abordarea integratoare a egalității de gen

Pe plan mondial, în noua Agendă de Dezvoltare Sustenabilă 2030 a ONU, stabilită în cadrul Sesiunii a 59-a a Adunării Generale a ONU din 12 august 2015, **din 17 obiective globale**, obiectivul nr.5 continuă eforturile întreprinse până în prezent și vizează: „Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și fetelor”. Acest obiectiv prevede 9 ținte complexe și multidimensionale și anume:

1. Stoparea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și fetelor de pretutindeni;
2. Eliminarea tuturor formelor de violență împotriva tuturor femeilor și fetelor din domeniul public și privat, inclusiv traficul de persoane și exploatare sexuală, și a altor tipuri de exploatare;
3. Eliminarea practicilor dăunătoare, cum ar fi: căsătoriile timpurii și forțate a copiilor și mutilarea genitală a femeilor;
4. Recunoașterea și valorificarea muncii neremunerate casnice și de îngrijire, prin furnizarea de servicii publice, infrastructură și a politicilor de protecție socială, precum și promovarea responsabilității comune în gospodărie și familie, după caz, la nivel național;
5. Asigurarea participării depline și efective a femeilor și egalitatea de șanse pentru posturile de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viața politică, economică și publică;
6. Asigurarea accesului universal la sănătatea sexuală și reproductivă și a drepturilor de reproducere, în conformitate cu Programul de acțiune al Conferinței Internaționale pentru Populație și Dezvoltare, al Platformei de la Beijing și al altor documentele revizuite;
7. Întreprinderea reformelor pentru a oferi femeilor drepturi egale la resurse economice, precum și accesul la proprietate, controlul asupra terenurilor și a altor forme de proprietate, serviciilor financiare, moștenirilor și a resurselor naturale, în conformitate cu legislația națională;

8. Sporirea utilizării tehnologiilor în rândul femeilor, în special, tehnologia informației și comunicațiilor, pentru a promova abilitarea femeilor;
9. Adoptarea și întărirea politicilor și a legislației pentru promovarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și fetelor la toate nivelurile.

În prezent, experiența acumulată privind promovarea abordării integratoare a egalității de gen oferă un cadru complex de modele, instrumente și tehnici de elaborare, implementare, analiză și evaluare. Rezultatele obținute în promovare și creșterea egalității de gen pe plan mondial, din ultimii două decenii, confirmă faptul că valorificarea egală a potențialului femeilor și bărbaților are implicații directe și indirecte asupra dezvoltării economice, creșterii echității sociale și asigurării drepturilor fundamentale ale omului.

Întrebări de autoverificare

1. Caracterizați principalele etape în evoluția abordărilor privind aspectele de gen în cadrul dezvoltării societății.
2. Definiți conceptul abordării integratoare a egalității de gen.
3. În ce constă principală diferența a abordării integratoare de gen comparativ cu abordările precedente ale egalității de șanse.
4. Care este scopul principal al abordării integratoare a egalității de gen?
5. Caracterizați complexitatea strategiei integratoare a egalității de gen prin prisma celor două dimensiuni.
6. Prezentați o scurtă caracteristică a rezultatelor Platformei de la Beijing și domeniile prioritare stabilite pentru accelerarea progresului.
7. Care au fost principalele ținte și rezultate obținute în urma promovării egalității de gen în cadrul Obiectivelor Milenare de Dezvoltare 2000-2015?
8. Care este scopul determinării Indicelui Decalajului de Gen Global?
9. Care sunt categoriile fundamentale cuantificate prin intermediul Indicelui Decalajului de Gen Global?
10. Prezentați tendințele înregistrate în Raportul privind decalajul de gen la nivel mondial.
11. Care este scopul determinării Indicelui Egalității de Gen la nivelul Uniunii Europene?
12. Care sunt principalele domenii de evaluare prin intermediul Indicelui Egalității de Gen?
13. Prezentați tendințele înregistrate în Raportul privind Indicele Egalității de Gen la nivelul UE.
14. Care sunt principalele ținte, complexe și multidimensionale, privind „Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și fetelor” stabilite în noua Agendă de Dezvoltare Sustenabilă 2030?
15. Care au fost etapele creării cadrului legal și instituțional al asigurării egalității de șanse între femei și bărbați în Republica Moldova?

Bibliografie:

1. *A practical guide to integrating the gender perspective into a policy/programming cycle*. Disponibil: <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>.
2. BAURCIULU, A.; BELOSTECINIC, M., CASIAN, A.; PĂRȚACHI, I.; PETROIA, A., *Bugetare sensibilă la gen*, Chișinău, ASEM, 2009. Disponibil: http://genderbudgets.ru/biblio/manual/redactie_1_mol.pdf
3. BOCIOC F., DIMITRIU D., TEȘIU R., VĂILEANU C., *Gender mainstreaming: metode și instrumente. Ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen*, București, CPE 2004. Disponibil: <http://www.serviciilocale.md/download.php?file=cH-VibGljL3B1YmxyY2F0aW9ucy8yNzYxMDRfbWRfZ2hpZF9nbS5wZGY>
4. BOMAN, A.; EKLUND, U.; LOFGREN, C., *Gender Mainstreaming Manual. A book of practical methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee*, Printed by Edita Sverige AB, Stockholm 2007. Disponibil: <http://www.government.se/contentassets/3d89b0f447ec43a4b3179c4a22c370e8/gender-mainstreaming-manual-sou-200715>.
5. *Gender mainstreaming in development programming. Guidance note*. New York, 2014. Disponibil: <http://www2.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2014/gendermainstreaming-issuesbrief-en%20pdf.pdf?v=1&d=20150220T190747>.
6. *GDP a poor measure of progress, say Davos economists*, WEF, 2016. Disponibil: <http://www.weforum.org/agenda/2016/01/gdp>.
7. Council of Europe (2004): *Gender mainstreaming: Conceptual framework, methodology and presentation of good practices - Final report of activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS)*, Directorate General of Human Rights, EG-S-MS (98) 2 rev. Disponibil: http://www.femtech.at/sites/default/files/Gender_budgeting_-_practical_implementation.pdf
8. Conferința Mondială privind condiția femeilor, Nairobi, 1985. Disponibil: http://www.5wwc.org/conference_background/1985_WCW.html
9. Communication: Incorporating equal opportunities for women and men into all Community policies and activities, COM(96)67final). Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Ac10921>
10. Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva Femeilor (CEDAW), din cadrul sesiunii ONU, adoptată în 1979, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/history.htm>.
11. European Pact for Gender Equality (2011-2020). Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lsa/119628.pdf.
12. *Mainstreaming the gender perspective into all policies and programmes in the United Nations system*, ECOSOC, iulie 1997, capitolul IV. ECOSOC agreed conclusions, 1997/2. Disponibil: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/ECOSO-CAC1997.2.PDF>.
13. National report on the implementation of the Beijing Declaration, the Platform for Action (1995) and the outcomes of the 23rd special session of the General Assembly (2000), R. Moldova, 2014. Disponibil: <http://www.unwomen.org/en/csw/csw59->

2015/preparations#National

14. Programul național de asigurare a egalității de gen în Republica Moldova, 2010-2015. Disponibil: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=333441&lag=1>
15. Platforma de Acțiune, Beijing 1995. Textul integral Disponibil: Disponibil: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/index.html>
16. Raport privind realizarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM). Disponibil: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/mdg/the-millennium-development-goals-report-2015.html>
17. Raport privind aplicarea Platformei de la Beijing 1995-2015 (Beijing+20). Disponibil: <http://www.unwomen.org/en/csw/csw59-2015>
18. Rapoartele de progres al realizării Platformei de acțiuni, Beijing 1985. Disponibil: E/2005/27-E/CN.6/2005/11; http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.6/2015/3&Lang=E
19. Raportul privind realizarea Obiectivelor Milenare de Dezvoltare 2000-2015. Disponibil: [http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)
20. Raportul privind decalajul de gen (Global Gender Gap Report). Disponibil: <http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015>
21. Raportul privind egalitatea de gen la nivelul Uniunii Europene. Disponibil: <http://eige.europa.eu/about-eige/documents-registry>
22. European Pact for Gender Equality (2011-2020). Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/119628.pdf
23. Sustainable Development site for more on 17 goals to transform our world. Disponibil: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/>

Tema 3. STRATEGII ȘI POLITICI DE PROMOVARE A EGALITĂȚII DE GEN ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Cuvinte-cheie: abordarea integratoare a egalității de gen, gender mainstreaming, egalitatea de șanse.

3.1. Cadrul legal și instituțional privind promovarea egalității de gen în Republica Moldova

Promovarea egalității de gen este un proces continuu, care necesită o dezvoltare și monitorizare permanentă. Importanța strategică a asigurării egalității de gen în Republica Moldova reiese atât din angajamentele internaționale ale statului, cât și, în mod special, din necesitățile naționale. Semnarea de către Republica Moldova a documentelor internaționale, cum ar fi CEDAW (1994), Declarația de la Beijing (1995), Declarația Milenară a ONU (2000) etc., în mod expres, stipulează necesitatea promovării principiilor egalității genurilor, induce responsabilitatea guvernării de a include dimensiunea de gen în toate politicile publice și documentele strategice de dezvoltare.

Până la adoptarea *Legii privind egalitatea de șanse între femei și bărbați* în anul 2006, cadrul legislativ al egalității de gen a fost asigurat de Constituția Republicii Moldova, art.16, alin.2, unde se stipulează că: „*Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială*”. De asemenea, în unele acte normative, au fost vizate prevederile speciale ce țin de promovarea egalității genurilor și anume:

- Planul de măsuri prioritare pentru îmbunătățirea situației femeilor și creșterea rolului lor în societate (adoptat de Guvern în 1998);
- Planul național de promovare a egalității genurilor umane în societate pentru perioada 2003-2005, aprobat prin HG nr. 218 din 28.02.2003;
- Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului, care include și compartimentul asigurării drepturilor femeii, aprobat prin HG nr.415-XV din 24.10.2003;
- Planul Național de Acțiune pentru Drepturile Omului (2004-2008), care conține un capitol special privind egalitatea între femei și bărbați.¹

¹ Baurciulu, A.; Belostecnic, M., Casian, A.; Pârțachi, I.; Petroia, A. Bugetare sensibilă la gen. Chișinău, ASEM, 2009, p.45-47.

În februarie 2006, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat **Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați** (Legea Nr. 5 din 09.02.2006 Monitorul Oficial nr. 47-50/200 din 24.03.2006). Scopul acestei legi constă în asigurarea exercitării drepturilor egale de către femei și bărbați în sfera politică, economică, socială, culturală, în alte sfere ale vieții, drepturi garantate de Constituția Republicii Moldova, în vederea prevenirii și eliminării tuturor formelor de discriminare după criteriul de sex (art.1).

Adoptarea legii a reprezentat un progres esențial, datorită faptului că, pentru prima dată în legislația Republicii Moldovei, este definit conceptul discriminării, în special, după criteriul de sex. Pe lângă definirea unor noțiuni specifice, precum: egalitate de șanse, gen, discriminare după criteriul de sex, prezenta lege stabilește cadrul juridic și instituțional în domeniul egalității între femei și bărbați.

Asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, în contextul legii, se realizează în următoarele domenii:

- 1) domeniul public (art.art: 6-8) prin: accesul egal la ocuparea funcțiilor publice; activitatea electorală, a partidelor și a altor organizații social-politice; egalitatea de șanse în mass-media,;
- 2) domeniul social-economic (art.art.: 9-12) prin: accesul egal la angajare; cooperarea angajatorului cu angajații și cu reprezentanții sindicatelor; combaterea acțiunilor discriminatorii ale angajatorului; accesul egal la activitatea de întreprinzător;
- 3) în educație și sănătate (art.art.: 13-14), prin interzicerea oricărei forme de discriminare după criteriul de sex.

În ceea ce privește *cadrul instituțional* de asigurare a egalității de șanse între femei și bărbați, în contextul prezentei legi (art.art.: 15-20), acesta se referă la următoarele autorități: Parlamentul; Guvernul; Comisia guvernamentală pentru egalitate între femei și bărbați; Ministerul Sănătății și Protecției Sociale (organ specializat); ministerele și alte autorități administrative centrale (unitățile de gen); autoritățile administrației publice locale (unitățile de gen).

De asemenea, articolul 22 al Legii determină condițiile pentru dezvoltarea statisticii de gen. Astfel, se stabilește că Biroul Național de Statistică va colecta, prelucra și generaliza informațiile statistice defalcate pe sex. Concomitent, autoritățile administrației publice centrale și locale, partidele, alte organizații social-politice, persoanele juridice și persoanele fizice, care desfășoară activitate de întreprinzător, vor prezenta Biroului Național de Statistică informațiile necesare repartizate pe sexe.

Guvernului i s-au atribuit competențe, care vizează inițierea unor procese ce țin de abordarea integratoare a egalității de gen, și anume:

- a) asigură integrarea în politici, strategii, programe, acte normative și investiții financiare a principiului egalității între femei și bărbați;
- b) aprobă planurile și programele naționale privind egalitatea între femei și bărbați, monitorizează realizarea lor;
- c) prezintă periodic Parlamentului rapoarte asupra situației și activității în domeniu, conform legislației.

Adoptarea acestei legi, precum și a Planului Național „Promovarea egalității genurilor umane în societate pentru perioada 2006-2009” au condus la intensificarea activităților legate de crearea cadrului legal și instituțional de promovarea egalității de gen, fiind susținute de o serie de publicații specifice cu defalcarea datelor pe sexe ale Biroului Național de Statistică, și sunt prezentate succint în Boxa 3.1.

Boxa 3.1

Crearea cadrului legal și instituțional în Republica Moldova în anii 2006-2012

Cadrul legal al Republicii Moldova	Scopul și semnificația
Hotărârea Guvernului nr.350 din 07.04.2006	Instituirea <i>Comisiei Guvernamentale pentru egalitate între femei și bărbați</i>
Legea privind prevenirea și combaterea violenței nr. 45 din 01.03.2007	Prevede definiții exhaustive pentru termenii-cheie pe mai multe forme de violență, stipulează autoritățile și instituțiile responsabile pentru prevenirea și combaterea violenței, precizează competențele pe centre și servicii de reabilitare pentru victimelor și agresorilor, descrie mecanismul de soluționare a actelor de violență
Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015 Nr. 933 din 31.12.2009	Oferă o abordare complexă de integrare a principiului egalității între femei și bărbați în documentele de politici din toate domeniile și la toate nivelurile de adoptare și implementare a deciziilor. Scopul principal rezidă în asigurarea promovării egalității de gen în viața economică, politică și socială a femeilor și bărbaților, aceasta constituind baza respectării drepturilor umane fundamentale ale tuturor cetățenilor țării.
Legea privind modificarea și completarea Codului muncii al Republicii Moldova, nr. 168 din 09.07.2010	Legea organică introduce conceptele de „hărțuire sexuală”, „demnitate la locul de muncă” și precizează noțiunea de „angajat” în termeni de „bărbat sau femeie”. Sunt stipulate: dispoziții privind reconcilierea vieții de familie cu viața profesională; exclude prevederi protecționiste referitoare la posibilitatea de a lucra în ture de noapte, care participă la călătorii de afaceri; oferă obligația angajatorului de a introduce dispoziții la regulile interne, care interzic discriminarea și hărțuirea de orice criteriu; extinde spectrul parental al angajaților prin înlocuirea noțiunii de „femeie” cu „părintele” în dispozițiile referitoare la îngrijirea copiilor și îngrijirea pentru persoanele cu dizabilități etc.

Cadrul legal al Republicii Moldova	Scopul și semnificația
Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 167 din 09.07.2010	Legea a introdus îmbunătățiri ale cadrului legal privind violența (Codul penal, Codul Familiei, Codul de procedură penală, Codul de procedură civilă și Legea cu privire la poliție) cu precizarea sancțiunilor pentru hărțuire sexuală și măsuri de protecție pentru victimele violenței în familie.
Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012	Vizează prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dezabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar. Legea conține cadrul instituțional pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității și competențele autorităților publice.

Sursa: Elaborat de autor în baza: *National report on the implementation of the Beijing Declaration, the Platform for Action (1995) and the outcomes of the 23rd special session of the General Assembly (2000)*, R. Moldova, 2014, pp. 9-11. Disponibil: <http://www.unwomen.org/en/csw/csw59-2015/preparations#National>

Promovarea egalității de gen a fost realizată treptat și s-a regăsit, într-o formă sau alta, în cadrul *strategiilor naționale de dezvoltare*, unor documente de politici sau planuri, precum și în cadrul unor *proiecte susținute de organisme internaționale*, cele mai importante documente fiind reflectate în Boxa 3.2:

Boxa 3.2

Documente de politici și proiectele internaționale de promovare a egalității de gen în Republica Moldova în perioada 2006-2016

Documentele de politici
1. Strategia de Creștere Economică și Reducerea Sărăciei (SCERS) 2004-2006;
2. Planul de Acțiuni Republica Moldova–Uniunea Europeană, 2005–2007;
3. Strategia Națională de Dezvoltare 2008-2011;
4. Obiectivele Strategice ale Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului (MPSFC) 2008-2012.
5. Programe din cadrul Cadrului de cheltuieli pe termen mediu, CCTM 2009 – 2011.
6. Strategia Națională privind ocuparea forței de muncă 2007-2015.
7. Programul național pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru 2010-2015;
8. Planul Național de Acțiune pentru Drepturile Omului pentru anii 2011-2014;
9. Strategia Națională de Descentralizare și Planul de Acțiuni 2012 – 2015.

Proiectele internaționale

1. Proiectul UNIFEM „Promovarea drepturilor și oportunităților egale în Moldova prin susținerea legislației în egalitatea de gen și fortificarea mecanismului de implementare a acesteia” lansat în mai 2003.
2. Programul UNIFEM în Moldova „Promovarea egalității de gen în politicile și programele naționale de dezvoltare, 2006-2009”, implementat cu suportul financiar al Agenției Suedeze de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare (SIDA) și Agenția de Cooperare Austriacă pentru Dezvoltare (ADC).
3. Proiectul Revizuirea Cheltuielilor Publice 2 – Perspectiva de gen în educație și pe piața forței de muncă – Etapa inițială și de implementare 2007-2008, implementat cu suportul financiar al Agenției Suedeze de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare (SIDA).
4. Programul ONU „Femeile în politică în Moldova”, 2014-2016, implementat de către Organizația Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women) și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), în parteneriat cu Fundația Est-Europeană și Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, cu susținerea financiară a Guvernului Suediei.
5. Programul regional UN Women pentru promovarea politicilor sensibile la dimensiunea de gen, faza II, 2013-2016, implementat în Moldova cu suportul financiar al Agenției Austriece pentru Dezvoltare

Sursa: În baza informațiilor detaliate din: Baurciulu, A.; Belostecnic, M., Casian, A.; Pârțachi, I.; Petroia, A. *Bugetare sensibilă la gen. Chișinău, ASEM, 2009, p.40-53.*

Sinteza efectuată asupra cadrului legal și instituțional privind promovarea egalității de gen în Republica Moldova relevă progrese semnificative în ultimii 15 ani. Cu toate acestea, existența reglementărilor și a cadrului instituțional este insuficientă sau nu garantează instantaneu și realizarea egalității de gen. Astfel, până în prezent, femeile încă întâmpină multe obstacole în atingerea unei egalități reale, inclusiv în ceea ce privește concilierea vieții de familie cu viața profesională, discriminarea pe piața muncii și participarea la procese de luarea deciziilor la nivel central și local.

3.2. Rezultatele promovării și progresul înregistrat în asigurarea egalității de gen în Republica Moldova

Anul 2015 a fost unul al prezentării progreselor privind integrarea dimensiunii de gen, în diferite sectoare, în conformitate cu acordurile încheiate de către Republica Moldova și organisme și forurile internaționale, precum și în conformitate cu legislația și documentele de politici naționale. Astfel, evaluarea și monitorizarea progreselor Republicii Moldova poate fi regăsită în următoarele 4 rapoarte:

1. Raportul Național privind implementarea Declarației de la Beijing și a Platformei de acțiuni 1995-2015;²

² National report on the implementation of the Beijing Declaration, the Platform for Action (1995) and the outcomes of the 23rd special session of the General Assembly (2000), R. Moldova, 2014. Disponibil: <http://www.unwomen.org/en/csw/csw59-2015/preparations#National>

2. Raportul privind Realizarea Obiectivelor Milenare de Dezvoltare 2000-2015;³
3. Raportul privind Indicele Decalajului de Gen pentru Republica Moldova;⁴;
4. Raport de evaluare a implementării Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015.⁵

Informațiile prezentate în *Boxa 3.3* reflectă că domeniile vizate în rapoarte sunt structurate diferit în funcție de obiectivele stabilite în cadrul convențiilor și/sau a programelor de promovare a egalității de gen. Cu toate acestea, indicatorii, care stau la baza analizei și monitorizării progreselor sunt determinați și armonizați cu cele stabilite pe plan internațional.

Boxa 3.3

Domeniile vizate în promovarea egalității de gen în cadrul documentelor politici naționale și internaționale

Raportul	Domeniile vizate în Raport
Raportul național privind implementarea Declarației de la Beijing și a Platformei de acțiuni 1995-2015	<i>Raportul este structurat pe cele 12 domenii:</i> 1. Femeile și sărăcia; 2. Femeile și educația; 3. Femeile și sănătatea; 4. Violență împotriva femeilor; 5. Femeile și conflictele armate; 6. Femeile și economia; 7. Femeile și puterea, și participarea la luarea deciziilor; 8. Mecanisme instituționale; 9. Femeile și drepturile omului; 10. Femeile și mass-media; 11. Femeile și mediul; 12. Problemele fetițelor.
Raportul privind realizarea obiectivelor milenare de dezvoltare 2000-2015	<i>Obiectivele milenare:</i> ODM 1. Reducerea sărăciei extreme și a foamei ODM 2. Asigurarea accesului la învățământul general obligatoriu ODM 3. Promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor ODM 4. Reducerea mortalității infantile ODM 5. Îmbunătățirea sănătății materne ODM 6. Combaterea HIV/SIDA, tuberculozei și altor maladii ODM 7. Asigurarea durabilității mediului ODM 8. Crearea parteneriatului global pentru dezvoltare

³ The Millennium Development Goals Report 2015, pp.28-31. Disponibil: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/mdg/the-millennium-development-goals-report-2015.html>

⁴ Global Gender Gap Report, Moldova, p. 260-261. <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/>

⁵ Raport de evaluare a implementării Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015. Disponibil: [http://www.mmmpsf.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport evaluare pnaeg 2010-2015.pdf](http://www.mmmpsf.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport%20evaluare%20pnaeg%202010-2015.pdf)

Raportul	Domeniile vizate în Raport
Raport de evaluare a implementării Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015	<i>Domenii prioritare:</i> 1. Sfera ocupării forței de muncă și migrației de muncă; 2. Sfera bugetării; 3. Sfera participării la procesul decizional public și politic; 4. Sfera protecției sociale și familiei; 5. Sfera sănătății; 6. Sfera educațională; 7. Sfera violenței și traficului de ființe umane; 8. Sfera creșterii nivelului de conștientizare publică.
Raportul privind indicele decalajului de gen pentru Republica Moldova	<i>Categorii fundamentale:</i> 1. Participarea economică și oportunitate; 2. Nivelul de educație; 3. Sănătatea și supraviețuirea, 4. Abilitarea (puterea) politică.

Sursa: Elaborat de autor în baza rapoartelor consultate.

În Republica Moldova, setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la dimensiunea de gen, în contextul ODM, a fost elaborat cu suportul conceptual al Fondului Națiunilor Unite de Dezvoltare pentru Femei.⁶ Setul armonizat este structurat în funcție de obiectivele de dezvoltare ale mileniului și țintele stabilite pentru Republica Moldova, cuprinzând, în total, **186 de indicatori**, grupați pe domenii: nivelul de trai; educația; participarea la viața publică și politică; protecția socială; combaterea violenței; sănătatea; mediul și ocuparea în câmpul muncii. Astfel, începând cu anul 2010, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova prezintă rapoarte în sferele menționate mai sus, ceea ce simplifică activitatea de evaluare și raportare, precum și constituie baza de date în elaborarea politicilor publice.

Pentru reflectarea *progresului general*, înregistrat în Republica Moldova, privind promovarea abordării integratoare a egalității de gen, se poate urmări *Indicele Decalajului de Gen Global*, care analizează diferența dintre bărbați și femei în patru categorii fundamentale (sub-indici): Participarea economică și oportunitatea, Educația, Sănătatea și supraviețuirea și Abilitarea politică.

⁶ Biroul Național de Statistică: Set armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la dimensiunea de gen în contextul Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Set_armoniz_indic/1_full_RO_final_publicata.pdf

Tabelul 3.1

Dinamica indicelui decalajului de gen global pe categorii fundamentale în Republica Moldova, în perioada 2006-2015

		Indicele decalajului de gen global		ECONOMIE		EDUCAȚIE		SĂNĂTATE		POLITICĂ	
anul	Nr. total- tări	sco- rul	locul	sco- rul	locul	sco- rul	locul	sco- rul	locul	sco- rul	locul
2006	115	0,713	17	0,76	2	0,994	37	0,980	1	0,117	50
2012	135	0,071	45	0,761	21	0,996	42	0,979	34	0,104	85
2014	142	0,740	25	0,808	11	0,995	56	0,979	37	0,180	59
2015	145	0,742	26	0,797	18	0,996	50	0,979	42	0,195	58
Modifica- rea scorului 2006-2015		+0,029		+0,037		+0,002		-0,001		+0,077	

Sursa: *Global Gender Gap Report 2015*, p. 260-261. <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/>

Datele tabelului 3.1 afișează dinamica și progresul Republicii Moldova pe categorii (determinate în baza a 14 indicatori diferiți care le compun) pentru perioada 2006-2015.⁷ Respectarea egalității de gen se prezintă prin apropierea de paritate 1 a indicatorului.

De asemenea, observăm îmbunătățirea poziției Republicii Moldova, în ultimii ani, situând-se pe locul 25 din 142 de țări în anul 2014 și locul 26 în anul 2015, cea mai bună situație prezentându-se în sferile educației și sănătății, unde decalajul de gen este redus, indicele fiind apropiat de paritatea 1. O tendință favorabilă se înregistrează și la categorie Participare Economică și oportunitate, unde mărimea indicelui se situează la nivelul de 0,8 în ultimii 2 ani. Doar la categoria Abilitare politică nivelul indicelui este redus, chiar dacă, în dinamică, s-a înregistrat o îmbunătățire a scorului cu 0,077.

Comparativ cu mărimea indicelui decalajului de gen global pentru 145 de țări determinat în anul 2015, poziția Republica Moldova este prezentată în figura 3.1.

⁷ Global Gender Gap Report 2015. Disponibil:<http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015>

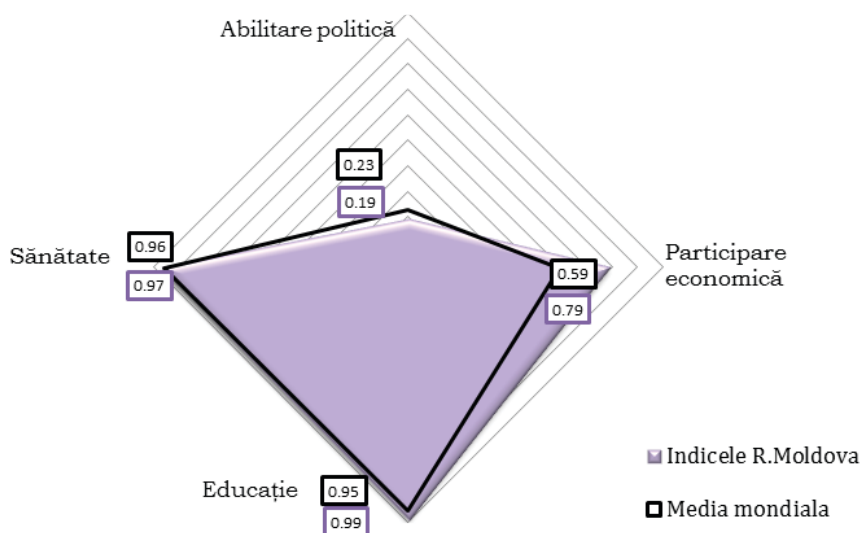

Figura 3.1. IDG al Republicii Moldova comparativ cu IDG Global, 2015

Sursa: Elaborată de autori în baza Global Gender Gap Report 2015. <http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015>

Un deceniu de date reflectă că diferențele de gen privind *Participarea Economică și oportunitatea* pe plan mondial, în 2015, a fost, în medie, la nivelul de 0,59, în timp ce, în Republica Moldova, mărimea indicatorului este mai ridicată, fiind de 0,79. La capitolul *Educație*, decalajul de gen global este mic și constituie 0,95, iar, în Republica Moldova, decalajul este doar de 0,996. *Sănătate și supraviețuire* prezintă o medie globală de 0,957 și în Republica Moldova nivelul indicelui fiind cel mai aproape de paritatea 1 și constituie 0,979. La categoria *Abilitare (putere) politică* decalajul rămâne a fi important în ultimul deceniu, comparativ cu alte domenii și constituie, la nivelul tuturor țărilor, doar 0,23 în anul 2015, în timp ce, în Republica Moldova, mărimea indicelui se situează sub media mondială, constituind doar 0,195, înregistrând o creștere nesemnificativă de 0,077 față de anul 2006.⁸

IDG global, precum și indicii pe categorii fundamentale, prezintă doar situația parțială, comparabilă la nivel mondial în ceea ce privește decalajele de gen existente la nivelul fiecărei țări. Sintetizând concluziile din cele patru rapoarte, se pot sublinia unele segmente problematice privind egalitatea de gen în Republica Moldova, per ansamblu, și abordarea integratoare a egalității de gen, care constituie, totodată, priorități-cheie pentru perioada imediat următoare:

⁸ Global Gender Gap Report 2015, p. 260-261. <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/>

Segmente problematice privind egalitatea de gen în Republica Moldova – sinteza datelor

Abilitarea Politică Deputat în Parlament – 21,7%; Miniștri – 28%; Primar – 20,5%; Consilier raional – 18,6%, Consilier local – 30%.
Participare economică și oportunități Ponderea femeilor de afaceri (manageri și co-proprietari de afaceri) în numărul total al oamenilor de afaceri din Republica Moldova este de 27,5%, în timp ce doar 5% dintre acestea sunt întreprinderi mari; Progrese semnificative s-au înregistrat la remunerarea muncii – salariul femeilor în raport cu cel al bărbaților fiind de 88% în ultimii 2 ani.
Violența în familie Aproximativ 27% dintre femei au experimentat violența de la vârsta de 15 ani; Victimele violenței domestice sunt femei (44,5%) și copii (45,3 %). Principalii agresori sunt soții (69%); Formele predominante de violență sunt violență fizică (77,7%), pedeapsa corporală a copiilor (51,3%), amenințările (47%), amenințarea cu violență fizică (45,4%) și implicarea forțată în contact (42,6%).
Gradul ridicat al sărăciei Rata sărăciei în rândul bărbaților a fost, în 2013, de 16,8% și în rândul femeilor - 16,4%; Rata sărăciei este mai mare în gospodăriile formate dintr-o singură femeie în vârstă de peste 60 de ani; Diferența dintre mărimea pensiilor pentru femei și bărbați.
Funcționalitatea mecanismului de promovare Persistența stereotipurilor de gen în toate sferile; Există un cadru legal normativ solid, însă cu mai multe puncte slabe la capitolul asigurării implementării acestuia; Lipsa sau insuficiența datelor statistice dezagregate pe sex în rapoartele privind realizarea politicilor publice și a celor privind situația social-economică; Lipsa bazelor de date și a statisticilor dezagregate pe sex la nivelul instituțiilor publice ale APC și APL; Rolul redus al Comisiei Guvernamentale în promovarea și coordonarea acțiunilor naționale, sectoriale și transversale; Lipsa metodelor disponibile pe integrarea dimensiunii de gen și un set minim de instrumente (de exemplu, analiza de gen, analiza impactului de gen, listele de verificare etc.), în toate etapele de dezvoltare și implementare a politicilor publice.

Implementarea bugetării sensibile la gen

Lipsa abordării dimensiunii de gen în politicile bugetar-fiscale la nivel național și local;

Lipsa bazelor de date și a statisticilor defalcate pe sex pentru elaborarea bugetelor sensibile la gen la nivelul instituțiilor publice ale APC și APL;

Implicarea insuficientă a Ministerului Finanțelor în promovarea bugetării sensibile la gen, odată cu implementarea bugetării pe programe;

Nerealizarea analizei procesului bugetar prin prisma dimensiunii de gen a domeniilor prioritare.

Sursa: Elaborat de autori în baza Rapoartelor consultate

Prioritățile-cheie privind asigurarea egalității de gen în Republica Moldova vizează următoarele:

- Creșterea participării femeilor la procesul decizional și la activitatea politică;
- Creșterea abilității economice a femeilor și consolidarea independenței financiare;
- Prevenirea și combaterea violenței în familie;
- Reducerea sărăciei și asigurarea protecției sociale pentru grupurile vulnerabile;
- Continuarea eforturilor de asigurare a egalității de gen în politicile și programele naționale, sectoriale și transversale;
- Armonizarea legislației naționale la prevederile Directivelor CE a Consiliului Europei;
- Implementarea bugetării sensibile de gen la toate nivelele și integrarea în CBTM.

Realizarea egalității de gen este considerată parte integrantă a procesului de constituire a unei democrații adevărate, conștiente și sensibile la dimensiunea de gen, având drept premisă asigurarea participării tuturor membrilor societății, a femeilor și bărbaților, în toate domeniile vieții. Atingerea obiectivelor asumate de Republica Moldova în promovarea egalității de gen poate fi realizată prin intermediul bugetării sensibile la gen, care are impact sporit în influențarea proceselor economice și sociale din societate, în perfecționarea elaborării politicilor economice la nivel macroeconomic, precum și în propulsarea implementării egalității la nivelul autorităților locale.

Întrebări de autoverificare

1. Prin intermediul căror legi, documente de politici, proiecte și programe a fost realizată promovarea egalității de gen în Republica Moldova?
2. Care sunt domeniile prioritare vizate în Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015?
3. Care este progresul general, înregistrat de Republica Moldova, măsurat prin intermediul indicelui decalajului de gen global?
4. Prezentați segmentele problematice în asigurarea egalității de gen în Republica Moldova în etapă actuală.
5. Care sunt prioritățile-cheie în asigurarea egalității de gen în Republica Moldova stabilite pentru perioada imediat următoare?

Bibliografie:

1. BAURCIULU, A., BELOSTECINIC, M., CASIAN, A.; PĂRȚACHI, I.; PETROIA, A. *Bugetare sensibilă la gen*. Chișinău, ASEM, 2009. Disponibil: http://genderbudgets.ru/biblio/manual_redactie_1_mol.pdf
2. BOCIOC F., DIMITRIU D., TEȘIU R., VĂILEANU C., *Gender mainstreaming: metode și instrumente. Ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen*, București, CPE 2004, Disponibil: <http://www.serviciilocale.md/download.php?file=cH-VibGljL3B1YmxyY2F0aW9ucy8yNzYxMDRfbWRfZ2hpZF9nbS5wZGY>
3. BOMAN, A., EKLUND, U., LOFGREN, C. *Gender Mainstreaming Manual. A book of practical methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee*. Printed by Edita Sverige AB, Stockholm 2007. Disponibil: <http://www.government.se/contentassets/3d89b0f447ec43a4b3179c4a22c370e8/gender-mainstreaming-manual-sou-200715>
4. *Ghid privind situația femeii în cadrul pieței muncii*, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă România în parteneriat cu Instituto de Formacion Integral S.L.U. Madrid, proiectul „Promovează Femeia” OSDRU/71/6.3/S/33543 - Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, Axa Prioritară 6 „Promovarea Incluziunii Sociale”, Domeniul Major de Intervenție 6.3 „Promovarea egalității de șanse pe piața muncii”. Disponibil: <http://genderbudgets.ru/biblio/ghid-5-v4.pdf>
5. National report on the implementation of the Beijing Declaration, the Platform for Action (1995) and the outcomes of the 23rd special session of the General Assembly (2000), R. Moldova, 2014. Disponibil: <http://www.unwomen.org/en/csw/csw59-2015/preparations#National>
6. Programul național de asigurare a egalității de gen în Republica Moldova, 2010-2015. Disponibil: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=333441&lang=1>
7. Raport privind realizarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM). Disponibil: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/mdg/the-millennium-development-goals-report-2015.html>

-
8. Raport privind aplicarea Platformei de la Beijing 1995-2015 (Beijing+20). Disponibil: <http://www.unwomen.org/en/csw/csw59-2015>
 9. Rapoartele de progres al realizării Platformei de acțiuni, Beijing 1985. Disponibil: [E/2005/27-E/CN.6/2005/11](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.6/2005/11); http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.6/2015/3&Lang=E
 10. Raportul privind realizarea Obiectivelor Milenare de Dezvoltare 2000-2015. Disponibil: [http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)
 11. Raportul privind decalajul de gen (Global Gender Gap Report). Disponibil: <http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015>
 12. Raportul privind egalitate de gen la nivelul Uniunii Europene. Disponibil: <http://eige.europa.eu/about-eige/documents-registry>

Tema 4. ESENȚA ȘI CONȚINUTUL INTERSECȚIILOR DEMOGRAFICE ALE ASPECTELOR DE GEN ÎN CADRUL SOCIETĂȚII

Cuvinte-cheie: *gen, gender, egalitate de gen, asimetrie de gen, segregare de gen, ordinea de gen, revoluția gender, sensibilitatea la gen.*

4.1. Aspecte de gen prin prisma esenței, particularităților și tendințelor demografice în Republica Moldova

Noțiunea de „gen” (*gender*), în demografie, a fost introdusă de DJ. Monei (1955), în lucrarea „British Journal of medical sexology”.¹ Ultima jumătate de secol a fost o preocupare a demografilor și demografiei din cauza masivității și efectelor multiple a fenomenului.

În demografie „genul” este perceput ca discrepanță demografică și apare odată cu nașterea (și este de natură biologică și/sau metafizică), ce se manifestă pe tot restul vieții, inclusiv până la deces. Stingerea genurilor (decesul, dispariția acestora din circuitul demografic are discrepanțe atât de gen, cât și de generație). Speranța de viață și evoluția acesteia au readus discrepanțe de gen, la care se asociază indirect factorul economic și social. Deci, discrepanțele de gen sunt de natură biologică (disproporții de gen la naștere, diferența speranței de viață), dar sunt completate de factorul social și economic.

Disproporțiile au devenit atât de largi, încât a afectat procesele de bază demografică și existența durabilă a cadrului demografic în timp, dar și sub aspect socio-economic. Vârsta are implicații proporțional contrare genului, odată cu creșterea acesteia. Genul intra-generațional este privit în demografie ca un factor pozitiv de pe pozițiile doar ale reproducerii (dominarea tinerilor și populației masculine), unde probabilitatea apariției unei generații noi este mare, iar inter-generațional (dominarea generațiilor de vârstă înaintată) reduce la minimum probabilitatea reproducerii acestora.

Deci, îmbătrânirea unei populații face ca disproporțiile de gen generațional să se accentueze. Pe criteriul gen, dacă, la naștere, suntem în dominare ușoară masculină (la naștere raportul este de 51% băieți la 49 fete sau la 100 de fete anual se nasc 106-107 băieți), la vârsta matură (20 de ani) există doar un echilibru de gen teoretic și de scurtă durată, apoi la vârsta înaintată avem o dominare de gen

¹ А. А. Ткаченко, Демографическая энциклопедия, Москва, 2013.

feminin (la 10 femei revin 6-7 bărbați în vârstă de 70 ani, iar, pe măsura creșterii vârstei, decalajul de gen ia proporții). Vârsta longevivă fiind atinsă, de cele mai multe ori, de genul feminin.

În mod normal, între sexe trebuie să existe un echilibru, dar, din anumite considerente, apar și sunt prezente perturbații a echilibrului, mai mari sau mai mici, raportate la anumite vârste. Sexul masculin domină, inclusiv în cadrul demografic al populației Republicii Moldova, până la vârsta de 19-20 de ani, fiind argumentată de faptul că, la naștere, domină procentual băieții de 51% la 49% fetețe.

Între vârstele 20-40 de ani, echilibrul persistă teoretic, dar, practic, avem diferențe cu reduceri mici de la o generație la alta. La vârsta de 40-45 de ani, începe să predomină ușor sexul feminin, fiind net superior la vârsta de 65 de ani, iar la 70 de ani, fiind de 6-7 bărbați la 10 femei. Cadrul demografic național nu constituie o excepție și cel mai mare dezechilibru este generat de mortalitatea sporită (supramortalitatea) a populației masculine la vârsta pre-pensionării, riscul mare profesional al categoriilor de vârste date și de efectele îmbătrânirii populației.

Factorii ce determină diferențierile în structura de gen a populațiilor sunt:

- *coraportul diferit al sexelor la naștere* – există o legitate că la naștere, într-o populație, la 100 de fetețe se nasc 107-108 băieți, deci domină sexul masculin. Aceasta legitate este pur biologică, deoarece se respectă fiecare specie a regnului animal, unde se nasc mai mult indivizi masculini și este o stare creată de natură privind stimularea reproducerii;
- *diferențierea mortalității în funcție de sex* – supramortalitatea populației masculine duce la echilibru de sexe până la vârsta de 19-20 de ani și creează disproporție de sex după vârsta de 19-20 de ani, când predomină populația feminină pe măsura creșterii vârstei;
- *diferențierea migrațională în funcție de gen* – populația masculină are o mobilitate migratorie mai activă, ceea ce creează disproporții de gen între spațiile de origine și cele de stabilire a migranților, dar cele mai profunde decalaje sunt între spațiile rurale și urbane;
- *războaiele și cataclisme sociale* – unde piere, în special, populație masculină;
- *riscul profesional* – populația masculină optează pentru profesii cu un grad mare de risc, precum: pompieri, aviatori, polițiști, mineri;
- *durata diferită a speranței de viață* a populației masculine și feminine.

4.2. Evoluția asimetriei de gen în structura demografică a populației Republicii Moldova

Structura de gen a populației Republicii Moldova este mai apropiată de cea a Europei Centrale și de Est, fiind influențată de aceleași fenomene economice, sociale

și politice. Structura de gen comportă caracteristici ale consecințelor Celui de-al Doilea Război Mondial, aceasta fiind apreciată ca echilibrată la recensământul din 1939, decalajul fiind de 0,8%, apreciat ca neesențial în dimensiuni demografice.

La Recensământul din 1959, diferența maximă înregistrată între sexe a fost de 7,6%. În etapa postbelică, dezechilibrul între sexe s-a redus treptat de la 7,76% la 3,1%. Dacă, în 1939, numărul femeilor depășea numărul bărbaților cu 217 mii de persoane, apoi în 1989 cu 221,2 mii persoane. Asimetria de gen în următoarea etapă s-a redus neesențial în 1990 ponderea femeilor fiind de 52,4%, iar în 2006 – 52,1%.

La recensământul din 2004, femeile au constituit 51,9% din total populație, comparativ cu 52,3% înregistrate în 1989. Numărul femeilor înregistrate la recensământ a fost de 1.755.643 de persoane, depășind cu 128 mii numărul bărbaților. Altfel spus, la 1000 de persoane de sex feminin reveneau 927 de persoane de sex masculin, față de 912 în 1989. La Recensământul din 2014, au fost – 2.913.281 de persoane (din care plecați peste hotare 329.108) bărbați – 1.410.578, femei – 1.502.703. Iar raportul de masculinitate pe țară a constituit 94 de bărbați la 100 de femei.

Disproporții ale structurii de sex există și în funcție de mediu (urban, rural). Populația urbană are întotdeauna o disproporție între sexe mai redusă în raport cu populația rurală. Ca motivare servește migrația, unde, în orașe, migrează prin activitatea migratorie mai mult bărbații, ceea ce reduce din decalaj. Deci, orașele dispun de un echilibru compensat de activitatea, atractivitatea urbelor prin locuri de muncă mai numeroase pentru bărbați în industrie, dar doar la vârste tinere. Mediul rural este feminizat, indiferent că excepția constituie vârstele mici.

În profil teritorial, acest indicator se prezintă relativ omogen, cu o discrepanță mai accentuată în regiunile de dezvoltare Sud, Centru și mun. Chișinău și regiunea Nord, unde s-au înregistrat 97 de bărbați la 100 de femei și respectiv 91.

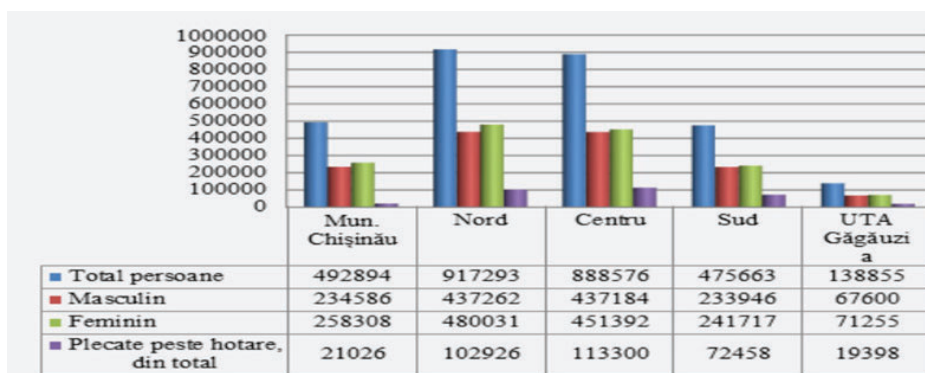

Figura 4.1. Repartizarea persoanelor pe sex și regiuni de dezvoltare

Sursa: Datele BNS al Republicii Moldova.

În mediul urban, raportul de masculinitate este mai mare, astfel, la 90 de bărbați, revin 100 de femei, cu un indicator mai mic în municipiul Bălți și raionul Briceni de 84 de bărbați la 100 de femei.

Cu toate cele relatate, asimetria de sex nu este caracteristică pentru toate grupurile de vârste. Se distinge o legitate demografică, potrivit căreia, cu cât este mai mare vârsta cu atât rata femeilor este mai înaltă. În grupul de vârstă de 30-34 de ani, la 1000 de bărbați revin 1034 de femei, iar în grupul 50-54 de ani – 1.155 de femei, iar, în grupul de vârstă de 70-74 de ani, revin 1.623 de femei.

Disproporțiile sunt diferite în funcție de etape, astfel, în 1959, disproporția era des-
tul de evidentă între sexul masculin și feminin, în mediul urban de 9,6%, iar în me-
diul rural, de 7,2% corespunzător. Asimetria de gen este o motivare a îmbătrânirii
treptate, a structurii de vârstă intervenite în ultima etapă, diminuarea numărului
tinerilor de la 29,8% la 21,2% și sporirea populației vârstnice (65 de ani și peste) de
la 6,3% până la 7,7% și 16% (2015) constituie o confirmare a tendinței demografice
stabilite în a doua jumătate a secolului trecut. Asimetria la vârstă înaintată se ac-
centuează prin speranța de viață mai mare la populația urbană (de regulă, este cu
2-3 ani mai mare), deci, dominarea genului feminin se menține pronunțată în orașe
prin evoluția procesului de îmbătrânire, dar, în același timp, accentuată și pentru
spațiile rurale în egală măsură.

În funcție de vârstă, în cadrul demografic o asimetrie se stabilește până la vârsta
de 20 de ani, determinată de asimetria de sex la naștere dintre băieți și fete, iar
peste vârsta de 20 de ani fiind inversă. Asimetria pe măsura vârstei este determi-
nată de supra-mortalitatea masculină, dar accentuată pe parcursul creșterii vâr-
stei. Asimetria de sex la vârstă înaintată creează premise pentru asimetria de gen
a beneficiarilor de pensii, unde rata femeilor din această categorie este dominantă.

Problemele asimetriei de gen sunt de conținut socio-economic în raport cu sistemul
de pensionare:

- salariul mic al femeilor;
- stagiul mic de ani cotizați la pensie al femeilor acumulat pe parcursul
vieții;
- mărimea redusă a pensiei la femei;
- diferențe în durata vieții la femei și bărbați ce pune într-o situație dificilă
starea financiară a femeilor la vârstă înaintată;
- indexarea întârziată, adeseori subestimată a pensiilor, inclusiv a femeii-
lor;
- devalorizarea accentuată a pensiilor, de cele mai multe ori, la vârste în-
aintate ale femeilor etc.

Componenta pensionarilor sub aspect de sex, în Republica Moldova, sunt deter-
minate de diferențele din durata vieții, precum și de diferențele vârstei de ieșire la
pensie stabilite. Acestea duc firesc la asimetrie de gen profundă în această categorie
de generații. Până la vârsta de 62 de ani, dominarea este perfect feminină. La vârsta
timpurie de pensionare 62-64 de ani, situația se schimbă brusc: ieșirea masivă a
bărbaților la pensie reduce ponderea femeilor până la 60-61%. Însă, în vârstele mai
mari, diferențele sporesc datorită ratei de mortalitate masculină și constituie 70%
la sută. Iar peste vârsta de 70 de ani depășește această limită.

Probabilitatea ca la o eventuală creștere a vârstei de pensionare, care să schimbe esențial structura pensionarilor, sub aspect de sex, este minimă. În cazul când se va majora vârsta de pensie pentru femei (din contul speranței de viață mai mare), aceasta va duce doar la o creștere a femeilor în categoria pensionari. Iar dacă vârsta de pensionare va crește concomitent pentru bărbați și femei, atunci structura pensionarilor, sub aspect de sex, poate deveni parțial stabilă și relativ echilibrată. Creșterea vârstei de pensionare reduce neproportional obligațiunile financiare ale statului față de pensionari, iar feminizarea pensionarilor contribuie la această reducere.

Speranța de viață are **implicații inter-generaționale de gen**. Generațiile de vârstnici au fost puțin numerice până la această etapă. Vârsta de pensionare era identificată (apropiată) cu limita de speranță de viață. În prezent, în statele lumii, 6-7 din 10 persoane, ajung la vârsta de pensionare, comparativ cu 1 din 10 în prima jumătate a secolului XX. În a doua jumătate a secolului XX, generațiile peste 60+ ani au sporit, deci există speranța de viață la pensie, iar concomitent și generațiile numeric s-au mărit. Longevivii sunt tot mai mulți, iar aceasta creează asimetrie în raport cu generațiile mature și copiii. Sunt în evoluție de creștere nu numai sub aspect numeric indivizii din fiecare generație, dar și generațiile de vârstnici peste 70+ ani. Categoriile de generații de longevivi se apropie tot mai mult de vârsta de 100 de ani, iar de aici și asimetria generațională se aprofundează pe criteriul celor trei grupe de vârstă.

4.3. Revoluția gender și profunzimea sensibilității la gen

Revoluția gender – modificarea standardelor demografice, socio-culturale de mariaj, tutelaj și parentale. Revoluția gender este privită ca o rezultată a revoluției sexuale. Ea constituie un efect al distrugerii sistemului tradițional al diviziunii muncii, reducerii polarizării de gen în diviziunea muncii, nu în ultimul rând al implementării largi, în societate, a **principiului egalității de gen**, a modificării caracterului de socializare al copiilor, dar și a modificării structurii rolurilor de gen (feminizarea bărbaților versus masculinizarea femeilor), a decăderii ordinii patri-moniale (în plan politic, economic, social, familial).²

În revoluția gender sunt distinse trei etape:

1. egalitatea de gen pătrunde în institutele sociale;
2. apariția discrepanței în relațiile de gen dintre instituțiile familiei și celor sociale;
3. dezechilibrul dintre instituțiile de organizare (familie, societate), reducerea natalității sub nivelul de înlocuire și accentuarea diferenței speranței de viață după criteriul gen.³

² Кон И С «Российский гендерный порядок искусство, литература, массовая культура» Санкт Петербург, 19 ноября 2010 года.

³ Калабихина И.Е. Гендерный фактор в экономическом развитии России. М., 2009.

Trebuie să menționăm că, începând cu cea de-a doua etapă, sunt prezente efectele demografice cu tentă de reproducere.

Egalitatea de gen este definit drept accesul egal al femeilor și bărbaților la resurse economice și echivalența profesiilor „masculine” și „feminine”, a rolurilor echivalente în societate, aprecierea echilibrată a aportului economic (și demografic) asupra dezvoltării.

Dezvoltarea egalității de gen este privită ca mijloc de dezvoltare a posibilităților și libertății de alegere a indivizilor bărbați sau femei. Libera alegere depinde de alegerea strategiilor concrete de comportare în activitățile vieții cotidiene (serviciu, familie, dezvoltare personală) pe parcursul etapelor vieții femeii sau bărbatului. În societățile egalitare, alegerea are loc fără presiunea de a impune stereotipuri, fără a impune diviziunea muncii pe principii de gen, sau o specializare a femeilor și bărbaților pe domenii diferite de activitate. Egalitatea de gen este o condiție a dezvoltării, direcționată spre dezvoltarea personalității femeii și a bărbatului, de realizare a necesităților în cadrul de valori ale individului, fără apartenențe de gen și vârstă. Mamele cu copii, femeile în vârstă singuratice sunt supuse, de cele mai dese ori, riscului din punct de vedere social-economic. Feminizarea sărăciei, feminizarea pensionarilor (prin vârsta de pensie diferită la femei și bărbați, pensii cu 25% mai mici la femei) sunt numai unele aspecte generale ale inegalitarismului.

De fapt, prin vârsta de pensionare timpurie, în Republica Moldova, femeile sunt presate de sistem de a fi scoase din câmpul muncii. În prezent, primate prin prisma tendințelor demografice, există o serie de curențe privind aspectele de gen. Aproape 93% dintre femeile singuratice peste vârsta de pensie sunt sortite vieții sărace, solitare, iar 90% dintre cele divorțate sunt cu riscul de a nu primi pensie alimentară pentru copii, mai puțin 1/3 dintre copii recepționează pensie alimentară cu reținere și sub minimumul de existență, unde, de fapt, rămân tot la cheremul femeii prin funcția reproductivă ce o îndeplinesc.

Din totalul de pensionari aflați în evidența organelor de asigurări sociale, 66% constituie femeile. În funcție de categoria pensionarilor, ponderea femeilor variază de la 72% în cazul beneficiarilor de pensii de urmaș, 71% – pensionari limită de vârstă, până la 50% pentru beneficiarii de pensii de dizabilitate. Circa 85 mii de femei și 96 mii de bărbați beneficiază de pensii sau alocații de dizabilitate de la sistemul de asigurări sociale. Fiecare a doilea pensionar cu dizabilitate este femeie.

Sărăcia feminină, la vârsta reproductivă, constituie o realitate modernă. Dezvoltarea socio-economică a țării nu a modificat profund și problema sărăciei feminine. Mamele cu copii sunt, de cele mai multe ori, supuse riscului de lipsă a venitului, riscul cel mai ridicat survenind în situația primirii pensiei alimentare pentru copii în cazul divorțului, când mobilitatea teritorială face anevoioasă recepția, plata în termen, controlul din partea statului.

Sărăcia are o față feminină în Republica Moldova. În condițiile de creștere a diferenței de venit, se accentuează riscul pentru două categorii de femei: tinere, ce sunt la etapa de reproducere cu copii de până la 3 ani de îngrijire) și a celor vârstnice, ce există în singurătate cu o pensie derizorie. Peste 80% la sută dintre femei au venituri sub limita de existență. Peste 40% la sută dintre femei sunt supuse violenței fizice. Violența modifică standardele de reproducere. Femeile ce au fost supuse violenței au o pondere de la 22% până 33% nașteri premature.

Femeia este pusă în situație inegală datorită funcției de reproducere și riscurilor la care este supusă până la naștere și după naștere, în perioada de îngrijire, alăptare a copilului. Femeile, datorită funcției reproductive, au o treaptă de salarizare cu mult inferioară. Deci, reproducerea le dezavantajează economic. Femeile cu un nivel de educație sporit oferă o naștere și îngrijire sănătoasă, precum și o educație calitativă copilului, dar fără efecte de ordin socio-economic pentru ea.

Inegalitatea de gen determină stereotipurile de reproducere a populației, care sunt sub indicele de reproducere (înlocuire a generațiilor), stereotipul reproducerii este mai redus la femei și mai înalt la bărbați (la femei este de 1,5- 1,7 și 1,9-2,0 la bărbați, durabil este considerat 2,2 sau 2,5 copii per femeie ce asigură doar înlocuirea generațiilor). Cauzele acestor diferențe este responsabilitatea femeilor pentru copii și familie și viziunea reală a condițiilor de viață și trai.

Comportamentul reproductiv este vizat prin prisma violenței. Femeile care au suportat violență fizică, sexuală, psihologică, economică au de două ori mai mari indicii avortării, fie din dorința proprie, fie din condiția bărbatului, fie avortare în taină. Stereotipurile de gen și relațiile de gen de inegalitate sunt tolerate în societățile statelor lumii. Odată cu creșterea vârstei demografice sporește cererea la serviciile de sănătate (mai ales pentru femei în condițiile de feminizare a pensionarilor) și odihna care comportă aspect financiar.

În cadrul național, persistă mai multe inegalități de gen. Inegalitățile de ordin pur demografic se referă la:

- dominarea numerică a femeilor corelat cu discrepanțele speranței de viață, care este unul din cel mai mare în lume – de 17-18 ani;
- inegalitatea la naștere este una din legitățile pur biologice sau naturale;
- supra-mortalitatea masculină corelată cu riscul profesiilor deținute, dar și a viciilor (consumul excesiv de alcool, fumatul, consumul de droguri).

Chiar dacă în Republica Moldova, ca și în alte țări din spațiul ex-sovietic, aflate în perioada de tranziție spre democrație, majoritatea actelor legislative au fost r-cordate la standardele internaționale, *instaurarea, de facto, a egalității de gen se realizează precar*. În pofida faptului că legislația în vigoare recunoaște principiul șanselor egale pentru femei și bărbați în toate domeniile de activitate, oricum, în unele dintre acestea (sfera social-politică, publică, structuri decizionale etc.), se înregistrează o distribuție inegală a numărului de bărbați și femei implicați.⁴ Evidențiem faptul că, în anumite stipulări și prevederi, există grave neconcordanțe cu principiul egalității de gen.

⁴ Daniela Terzi, EGALITATE GENDER ȘI MANDATAREA FEMEILOR, studiu pentru raportul național.

Întrebări de autoverificare

1. Definiți esențele demografice ale noțiunii de "gen" și "sex"?
2. Care sunt cauzele asimetriei de sex și de gen?
3. Cum are loc evoluția în funcție de vârstă ?
4. Definiți noțiunea de revoluție gender. Numiți cauzele.
5. Prezentați cauzele inegalității de gen de ordin demografic pe plan național.

Bibliografie:

1. *Profilul socio-demografic al Republicii Moldova la 20 de ani după adoptarea Programului de Acțiune de la Cairo*, Centrul de Cercetări Demografice Centrul de Cercetări Demografice, Chișinău, 2014.
2. TREBICI V., *Mică enciclopedie de demografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1975.
3. MATEI C., SAINSUS V., *Cartea verde a populației*, Chișinău, 2009.
4. MATEI C., SAINSUS V., *Raport de Stare a Națiunii*, 2007.
5. SAINSUS Valeriu, *Reforma de pensionare instrument nepopular, dar necesar*. În: Buletinul Demografic „Populație și Dezvoltare”, Chișinău, 2010, N 1, p 11.
6. MATEI C., HACHI M., *Evoluția demografică a populației Republicii Moldova*, Chișinău, Editura ASEM, 2014.

TEMA 5. Statistica de gen

„Nu tot ce poate fi calculat are valoare, nu tot ce are valoare poate fi calculat”

Albert Einstein

Cuvinte-cheie: statistica de gen, indicatorii de gen, date statistice, indicele echității între genuri, date statistice dezagregate pe sex, indicele dezvoltării umane specificat pe gen.

5.1. Necesitatea statisticii de gen

Statistica de gen este un domeniu al statisticii, care traversează orizontal domeniile tradiționale ale statisticii cu scopul de a identifica, produce, disemina statistici, care reflectă realitatea vieții femeilor și bărbaților și a impactului politicilor care adresează probleme de gen. Statistica de gen permite studierea sistematică a diferențelor de gen și a problemelor de gen.

Problemele de gen țin de aspecte ale modalităților în care femeile și bărbații inter-relaționează, diferențele existente în accesul și folosirea resurselor, activitățile pe care le fac și modul în care reacționează la schimbări, intervenții și politici. Analizele și evaluările sensibile la statisticile de gen sunt indispensabile pentru a demonstra necesitatea angajării reale a decidenților politici în soluționarea problemelor ce țin de inegalitățile dintre femei și bărbați.

Disparitățile în statutul social, nevoile și posibilitățile diferite ale bărbaților și femeilor, în lumea contemporană, cauzează o abordare diferită a unora și aceluiași probleme de către bărbați și femei. Statisticile de gen pot fi utilizate pentru a produce analize și rapoarte cu diferite tematici, inclusiv în elaborarea bugetelor. Astfel, principalele **obiective** urmărite vizează:

1. Prezentarea coerentă a indicatorilor de gen, a principiilor utilizării acestor indicatori în cadrul activității administrației publice, asigurându-se că aceștia vor avea, mai târziu, la îndemână toate instrumentele menite să le permită să înțeleagă analiza cantitativă în domeniu, limitele aplicării indicatorilor: cantitativă și calitativă;
2. Prezentarea indicatorilor de gen într-un mod care să faciliteze înțelegere. S-a insistat pe concepte fundamentale, trecând însă de bariera clasică a bazelor teoretice spre analize comparative ale inegalităților de gen (în materie de venituri și consum; acces la educație și muncă; proces decizional la nivel local și național);
3. Evidențierea faptului că indicatorii de gen permit măsurarea progresului

din societate în termeni accesibili tuturor membrilor societății;

4. Elaborarea indicatorilor bugetari sensibili la gen, care să reflecte preocupările actuale de armonizare la standarde internaționale și, în primul rând, europene, naționale.

Statistica de gen oferă informație cantitativă, care permite analizarea diferențelor de stare a bărbaților și femeilor, de asemenea, permite urmărirea evoluției stării bărbaților și femeilor. Conform Ghidului utilizatorului statisticilor de gen, putem remarca că statistica de gen nu prezumă doar producerea de date statistice referitoare la femei și bărbați, dar prefigurează mai mult decât simpla dezagregare a datelor statistice în funcție de sex. Producerea de statistici, care să reflecte, în mod adecvat, aspectele de gen, implică faptul că toate statisticile trebuie să fie produse luându-se în considerare realitățile socio-economice diferite ale femeilor și bărbaților la nivelul societății. Acest lucru înseamnă că toate datele statistice (atât cele referitoare la indivizi, cât și cele care nu sunt legate, în mod direct, de indivizi) trebuie să fie colectate, compilate și analizate, luându-se în considerare factorii de gen care influențează diferit femeile și bărbații, fapt numit integrarea perspectivei de gen în statistici.¹

Statistica de gen *are drept obiectiv* oferirea unei baze imparțiale pentru comparația și evaluarea progreselor în atingerea egalității de gen și îmbunătățirea situației femeilor. Concomitent, statistica de gen este necesară și pentru cercetări științifice, deoarece ea ajută la lansarea și verificarea ipotezelor și teoriei, cu ajutorul cărora se pot explica legăturile de dezvoltare a relațiilor dintre sexe în societate. Toate aceste tipuri de aplicare a statisticii de gen creează fundamentul pentru elaborarea politicilor de asigurare a egalității de gen. Astfel, statistica de gen este necesară pentru monitorizarea și estimarea eficienței noilor programe.

Cei care produc statistici de gen depind de cererea de noi tipuri de date, care vine dinspre utilizatorii de date statistice dezagregate în funcție de sex și de nevoile pe care aceștia le au. Utilizatorii au nevoie de cunoștințe ce țin de statisticile și indicatorii de gen pentru a fi capabili să ceară date statistice dezagregate în funcție de sex și pentru a ști cum pot să le folosească eficient. În același timp, lucrul cu statisticile de gen presupune experiență și competență în domeniul egalității de gen și al analizei de gen. În acest context, este foarte important de subliniat interacțiunea dintre cei care produc statistici de gen și date dezagregate în funcție de sex și utilizatorii prezenți și potențiali ai acestor date statistice.

Procesul de pregătire a statisticii de gen este strâns legat de procesul de elaborare a politicilor. Principale interdependențe ale acestor procese pot fi descrise prin prisma *ciclurilor repetitive*, care se constituie în viața reală:

1. **Evidențierea problemei de gen în societate.** Procesul începe cu conștientizarea faptului că, în societate, există probleme de gen, pentru care este necesară culegerea unei mai ample informații.
2. **Pregătirea și prezentarea statisticii de gen.** Este vorba de introducerea unui nou instrumentar de efectuare a observațiilor în probleme de gen sau de perfecționarea procedurii existente de culegere a datelor prin includerea în

¹ Bugetele deschise publicului, p.13. <http://egalitadedegen.md/en/contribute/bugetele-deschise-publicului/>

chestionare sau în anchetă a uneia sau câtorva întrebări, care să fie neutrale din punct de vedere a genului. Încă o posibilitate constă în modificarea metodicii de alegere și în pregătirea anchetatorilor care trebuie să înțeleagă bine legătura dintre problematica de gen și rolul interviului.

3. **Marketingul și diseminarea statisticii de gen.** Obținerea de date statistice mai calitative încă nu este suficientă. Pentru a fi utile, ele trebuie să ajungă la reprezentanții organelor de decizie și la consultanții lor. De asemenea, ele trebuie să ajungă și în mâinile activiștilor, de exemplu, asociațiile de femei, care pot influența organele de decizie, pentru a face schimbările de rigoare. Concomitent, ele trebuie să parvină acelor factori care pot influența pe arena politică, dar nu recunosc problemele de gen. Pentru fiecare posibilitate, vor fi necesare anumite strategii de marketing și anumite metode de diseminare a informației.
4. **Genul și analiza politicilor.** Organele statistice naționale, de regulă, se ocupă de pregătirea informației, excluzându-se posibilitatea de a o analiza din punct de vedere politic. În multe țări, organelor statistice naționale li se interzice să facă declarații politice, de la ele cerându-se doar „fapte”. Altă situație poate fi întâlnită la nivel de departament, dar și aici funcțiile de analiză politică și elaborarea unor presupuneri politice, de regulă, sunt separate de cele ce țin de culegerea datelor.
5. **Aplicarea analizei de gen în scopuri politice.** Această etapă constă în utilizarea rezultatelor de analiză în procesul de elaborare, corectare și realizare a măsurilor politice. Bineînțeles, ar fi naiv să se considere că la baza politicilor efectuate stau numai cifre și fapte. Asupra politicilor influențează diferite forțe. Însă prezența cifrelor veridice și a faptelor sporesc argumentarea în favoarea oricărei poziții politice. Ba mai mult, cifrele veridice și faptele ajută la elaborarea politicilor, bazându-ne pe fapte, dar nu numai pe presupuneri și postulate. Astfel, ele stimulează conștientizarea argumentărilor la nivel politic a variantelor existente.
6. **Schimbările din societate.** Toate măsurile politice își pun drept scop estimarea anumitor schimbări în societate sau prevenirea schimbărilor care pot avea loc în lipsa unor astfel de măsuri. Din punct de vedere al genului, există speranța că politica promovată va asigura egalitatea de șanse. În unele cazuri aceste schimbări pot interveni foarte repede, iar în alte situații mai lent. De exemplu, politica de stimulare a obținerii accesului la instruire a fetelor, în astfel de domenii, care sunt mai bine remunerate, va avea efect peste câțiva ani și se va concretiza în micșorarea diferențierii în remunerarea muncii.
7. **Eliminarea lacunelor și formularea unor noi probleme/întrebări.** La modul ideal, Guvernul trebuie să urmărească mersul implementării măsurilor politice din punct de vedere al rezultatelor concrete și impactul lor asupra societății. Alți subiecți, de asemenea, pot monitoriza eficiența măsurilor politice, care au o relație potențială cu tematica egalității de gen. Conform rezultatelor obținute, se poate deduce necesitatea de informație suplimentară asupra unor chestiuni și revenirea la etapa inițială a procesului.
8. **Pregătirea de statistică de gen nouă.** Într-alt mod, se repetă etapa a doua descrisă anterior. Specificul de funcționare a procesului depinde de țară și de tema abordată. Este important cine se ocupă de această statistică de gen: o

secție din cadrul Biroului Național de Statistică (BNS) sau un alt compartiment operativ și amplitudinea cu care va fi abordată această problemă de gen și de sensibilitatea politică sau de altă natură a problemei. Pentru îmbunătățirea statisticii de gen la nivel național, este absolut necesară existența unei cooperări între utilizatorii și furnizorii de date statistice. Utilizatorii de statistici au necesități specifice, pe care furnizorii de date statistice trebuie să le acopere prin producții statistice specifice. Acest proces se realizează printr-un dialog permanent între utilizatori și furnizori. Utilizatorii trebuie să-și formuleze cererile pe baza necesităților pe care le au, iar furnizorii trebuie să satisfacă necesitățile specifice ale utilizatorilor. Adesea, însă, utilizatorii nu au cunoștință despre existența anumitor tipuri de statistici și/sau nu știu cum să-și formuleze clar cererile. Pe de altă parte, furnizorii de date statistice nu sunt întotdeauna sensibili și receptivi la necesitățile utilizatorilor sau la dimensiunea de gen a muncii lor. Utilizatorii trebuie să învețe cum să comunice eficient necesitățile pe care le au și cum să folosească datele statistice în munca lor, iar furnizorii trebuie să înțeleagă aspectele de gen și problemele care trebuie să fie reflectate prin procesul de culegere și prezentare a datelor statistice. Doar printr-o colaborare strânsă și continuă între aceste două grupuri de actori sociali se pot produce statistici de gen comprehensive, care să satisfacă necesitățile concrete ale utilizatorilor, să poată fi înțelese și folosite de oricine.

În multe convenții ONU, se regăsesc multe recomandări referitoare la situația femeilor și la lichidarea discriminării femeilor, printre ele un scop strategic se referă la statistică. Scopul 3 „Culegerea și diseminarea datelor dezagregate pe sex și informația pentru planificare și estimare”, care include enumerarea detaliată a măsurilor necesare de efectuat în domeniul statisticii. Unele măsuri se referă direct la necesitățile generale ale statisticii „Asigurarea culegerii, prelucrării, analizei și prezentării datelor statistice, referitoare la oameni, cu divizarea după sex și vârstă, de asemenea, asigurarea reflectării chestiunilor legate de poziția femeii și bărbatului în societate”. Alte măsuri prevăd satisfacerea necesităților în statistică referitoare la domenii concrete.

Statistica de gen prezintă importanță pentru elaborarea strategiilor, politicilor, programelor și acțiunilor politice, care, la prima vedere, nu țin de gen, însă, indirect, ele ating unele probleme ale relațiilor dintre femei și bărbați. Prezența unei baze de date empirice ajută analiza de gen, jucând un rol important, deoarece fără cunoașterea diferențelor în funcționarea și influenței politicii asupra diferitelor grupuri de populație, este imposibilă prevederea tuturor consecințelor politicii desfășurate și efectuarea problemelor trasate.

5.2. Conceptul indicatorilor de gen

Indicatorii ce țin cont de decalajul dintre bărbați și femei au o destinație specifică: de a scoate în evidență schimbările constatate în raporturile femei-bărbați pe o perioadă de timp. Utilitatea acestor indicatori se face resimțită în măsura în care ei permit evidențierea schimbărilor în situația și în rolul femeilor și bărbaților în timp, și, în consecință, evaluarea faptului dacă egalitatea de gen a devenit o realitate.

Utilizarea indicatorilor ce țin cont de decalajul de gen va permite mărirea eficienței activităților și executarea programelor.

În primul rând, specialiștii au pus problema colectării datelor segregate pe sex și analiza lor, care, ulterior, permite argumentarea schimbărilor ce s-au produs datorită politicilor promovate. Astfel, deja, în anii 90, apare publicația *World's Women 1970-1990* (Watsons UMSG 91), iar Raportul mondial al dezvoltării umane pentru anul 1995 (PNUD) este integral consacrat problemelor de gen. În acest raport, se subliniază faptul că indicatorii care permit măsurarea disparităților de gen nu constituie niște scopuri în sine, ci instrumente politice care pot fi utilizate pentru contestarea statu-quo-ului stabilit, la moment, în majoritatea societăților atât în țările dezvoltate, cât și în cele aflate în curs de dezvoltare.

Încă în anii 90, Națiunile Unite afirmă că scopul lor constă în a „furniza persoanelor interesate, bărbaților și femeilor, date ce ar putea fi utilizate pentru a informa populația de pe întreg globul pământesc despre enorma contribuție a femeilor la viața economică, politică și de familie și de a lansa campanii vizând convingerea publicului larg și a guvernanților de a modifica politicile, care sunt injuste față de femei”.

În ceea ce privește evoluția utilizării indicatorilor, putem menționa următorul lucru: anterior anilor 70, proiectele erau axate mai mult pe creșterea economică și pe punerea la punct a infrastructurii, din aceste considerente și indicatorii utilizați erau cei ce țin de PNB și de sistemul conturilor naționale.

Pe parcursul anilor 70 și până la mijlocul anilor 80, filosofia bazată pe ajutor a deschis front larg de aplicare dezvoltării centrate pe conceptul umanist și pe nevoile fundamentale, în consecință – apariția numeroaselor documente ce utilizează, pe larg, indicatorii sociali, adică cei ce țin de sănătate, educație, utilizarea forței de muncă și demografie. Indicatorii sociali elaborați au venit să-i completeze pe cei economici. Unul din obiectivele urmărite consta în găsirea soluțiilor pentru un șir larg de probleme sociale. Însă, în această perioadă, indicatorii utilizați foarte rar luau în considerare decalajul dintre bărbați și femei.

La mijlocul anilor 80, accentele au fost deplasate spre indicatorii de abilitate și participativi, inclusiv pe indicatorii ce iau în considerare disparitățile dintre femei și bărbați, reflectând încă un viraj în prioritățile în materie de dezvoltare. Redefinirea priorităților și recunoașterea femeilor ca parteneri egali au permis stabilirea faptului că eforturile pentru dezvoltare trebuie să țină cont, în mod univoc, de rolurile atribuite fiecărui gen. Presiunea exercitată din partea militanților din organizațiile feministe, precum și aportul specialiștilor din cadrul organismelor de dezvoltare au elucidat importanța datelor dezagregate pe sex.

În 1995, în cadrul programului „Next Steps”, Banca Mondială a elaborat un set de indicatori sectoriali, în special cei ce țin de populație, educație, agricultură, sărăcie, locuințe, din care unii luau în considerare decalajele de gen.

În același an, 1995, PNUD a extins activitatea în domeniul elaborării indicatorilor de gen și a propus indicele dezvoltării umane specificat de gen (ISDU) și indicatorii abilitați după gen, care insistă asupra diferențelor ce apar între bărbați și femei după venituri, accesul la profesiile libere și la muncă în domeniul tehnic, administrare, gestiune și la cota-parte de locuri în Parlament deținute de către femei și

bărbați. Indicele dezvoltării umane specificat pe gen (ISDU) este un indice agregat care utilizează aceiași indicatori ai bunăstării sociale ca și IDU, însă se aplică o penalizare a rezultatelor agregate în cazul existenței unei disparități de gen. Cu cât decalajul dintre femei și bărbați este mai mare, cu atât ISDU al țării va fi mai mic. Cei trei indicatori utilizați pentru calculul ISDU sunt:

1. longevitatea și sănătatea reprezentate prin speranța de viață la naștere;
2. instruirea, indicată prin rata de alfabetizare a adulților, rata brută de școlarizare combinată pentru învățământul primar, secundar și superior;
3. nivelul decent de viață, exprimat prin venitul real ajustat în USD.

IDU sexo-specificat nu poate să ne explice care este accesul femeilor la utilizarea veniturilor, însă ne relevă posibilitatea femeilor de a câștiga aceste venituri, ceea ce denotă independența lor economică.

Indicele echității între genuri (GEI) este constituit astfel, încât să permită cuantificarea posibilităților potențiale ale bărbaților și femeilor în activitatea politică și economică a societății. Prima grupă de indicatori ia în considerare participarea femeilor și bărbaților la procesele economice. Se calculează indicii reprezentativi ai bărbaților și femeilor în organele administrative, în funcții manageriale, precum și în calitate de specialiști și lucrători tehnici.

Al doilea indice se alege astfel, încât să exprime participarea specificată pe gen în viața politică și posibilitățile de luare a deciziilor politice.. În acest caz, se utilizează cota-parte (%) a femeilor și bărbaților în organele legislative, după care se calculează indicele participării integrate la luarea deciziilor economice și politice.

În calitate de indicator ce ne indică posibilitatea de a dispune și a gestiona resursele economice, se utilizează venitul pe locuitor recalculat în dolari.

GEI – ca indice agregat, se calculează ca media a trei indici: indicele de reprezentare în organele legislative, indicele integrat de participare la activitatea economică și la luarea deciziilor, indicele veniturilor.

Pentru multe organisme mondiale și guverne, indicatorii sensibili la gen constituie un instrumentar major, care permite aprecierea gradului de funcționare a programelor elaborate și implementate de către ele. Se vorbește mult despre lupta pentru egalitatea de gen și drepturile femeilor la nivel național și internațional.

Îndeplinirea obiectivelor de dezvoltare milenară, până în anul 2015, în mare măsură, a depins de activitatea administrației publice. Evaluările sensibile la gen pot releva decalajele dintre angajamente și punerea lor în funcțiune și impactul real, pot fi utilizate pentru a-i obliga pe responsabili politici să răspundă de acțiuni sau de lipsa de acțiune. Ele pot, de asemenea, să servească la măsurarea rezultatelor diverselor obiective și activități din alte domenii asupra relațiilor și inegalităților de gen. Este foarte important ca aceste evaluări să fie luate în considerare de către decidenții politici, iar măsurile întreprinse în baza lor să aibă acoperire financiară, fiindcă o bază de date bună nu tot timpul duce la acțiuni utile. Decizia de a utiliza sau nu datele delimitate pe gen și în ce mod constituie un act politic. Administrația publică trebuie să-și asume responsabilitatea difuzării lor, tratarea în mod obiectiv, dând dovadă de voință politică, chiar și în cazul

când aceste date nu sunt favorabile, deoarece recunoașterea problemei reprezintă primul pas în soluționarea ei.

În practica cotidiană, efortul depus în soluționarea problemelor de gen de către administrația publică și guvernanți se amplifică de ajutorul acordat de agențiile de dezvoltare și structurile informale ce se ocupă de disparitățile de gen.

Ca procesul să fie eficient, schimbările trebuie să se producă simultan la 4 nivele: la nivelul individual pentru femei și bărbați, la nivelul societății, în ansamblul său, în latura formală și cea informală de activitate² (14, p. 60). Rao A. și Kelleher D., în lucrarea „*Is there life after gender mainstreaming?*” (14), se referă la egalitatea genurilor în muncă, dar și la oricare obiectiv ce ține de diminuarea și/sau excluderea disparităților de gen.

La nivel de țară, pentru guvernanți, o importanță destul de mare o prezintă măsurarea și evaluarea situației de gen, fapt ce ar permite delimitarea acțiunilor politice pe niveluri de priorități, precum și ar oferi guvernanților posibilitatea să cunoască situația în care se află, la moment, țara și termenele în care ar putea fi reduse decalajele existente și atinse obiectivele-țintă.

Organizația Națiunilor Unite, în documentele sale, de asemenea, insistă asupra necesității integrării sistematice a structurilor de gen în sistemele statistice naționale de la colectarea datelor până la prezentarea rezultatelor.

În literatura de specialitate cu privire la indicatori de gen, noțiunea de indicator este interpretată foarte diferit. Între indicatori și estimări, desigur, există o legătură și o subordonare, de regulă, indicatorul cantitativ este primar, apoi urmează evaluarea sau interpretarea calității indicatorului.

Indicatorii cantitativi exprimă măsura cantității, iar cei calitativi se raportează la perceperea sau opinia indivizilor asupra unui fenomen sau a unei probleme. O astfel de definire a indicatorilor, în practică, provoacă confundarea celor cantitativi cu cei calitativi și invers, deseori, există interdependență între acești indicatori și metodele de calcul, deci, este destul de complicat să separăm o metodă de alta. Distincția între ele ar putea fi făcută conform surselor respective de informare și conform modalităților prin care informația este interpretată și utilizată.

Majoritatea indicatorilor calitativi provin din studii informale, rezultatele cărora sunt, mai degrabă, prezentate sub formă descriptivă, decât ca analiză statistică sau alte metode sistematice. Acești indicatori sunt complementari și sunt importanți pentru ca activitățile de evaluare și de monitorizare să fie eficiente. Pentru utilizarea cu succes a indicatorilor, ei trebuie să posede două caracteristici indispensabile: validitatea și fiabilitatea. Un set de indicatori bine elaborați și interpretați pot juca un rol important la punerea în funcțiune a diferitelor proiecte, înlăturarea obstacolelor ce pot să survină.

Conform practicii internaționale, indicatorii cantitativi de gen, naționali și internaționali, în special cei ce măsoară bunăstarea socială, utilizează două abordări:

1. În prima abordare, datele sunt clasificate pe genuri, pentru a aprecia dacă rezultatele sunt asemănătoare pentru bărbați și femei. În acest caz,

² Rao A. și Kelleher D., „*Is there life after gender mainstreaming?*” P.60.

evidențierea disparităților de gen permite decidenților politici să-și focalizeze atenția asupra sectoarelor ce necesită o acțiune.

2. A doua abordare constă în evaluarea impactului egalității de gen asupra bunăstării sociale la nivel național (agregat), corectând indicatorii în direcția micșorării, aplicând penalizări în caz de inegalitate de gen (exemplu ISDU elaborat de PNUD). O astfel de abordare denotă faptul că disparitățile de gen nu au numai un impact negativ asupra femeilor, ci și un cost social manifestat printr-o scădere a bunăstării agregate.

Datele cantitative nu tot timpul sunt așa de obiective, iar aparențele pot genera interpretări discutabile. Una din problemele frecvent întâlnite, în special în economiile în tranziție, constă în incluziunea inversă, când bărbații și femeile se resimt într-o situație mult mai rea ca înainte, iar datele arată un progres în materie de egalitate de gen, venituri, poziționare socială.

În economiile occidentale, mai des, doctrinele, după care activează decidenții politici, sunt mai aproape de principiul elaborat de Rawls (1972), conform căruia inegalitățile sunt tolerate în măsura în care interesele celor mai defavorizați nu sunt neglijate, sau dacă ele permit creșterea producției globale și ameliorarea situației celor mai defavorizați. Din aceste considerente, o disparitate a veniturilor, într-o economie de piață, este acceptată. Această inegalitate poate fi măsurată prin indicele concentrării veniturilor sau a cheltuielilor (coeficientul Gini), cu cât este mai aproape de unu valoarea acestui coeficient, cu atât mai inegal sunt repartizate veniturile (cheltuielile). Datele cantitative nu pot reflecta, pe deplin, schimbările reale care se produc în legătură cu modificările relațiilor dintre sexe și aici utilizarea indicatorilor calitativi devine inevitabilă. Printre metodele utilizate pentru colectarea datelor calitative, se întrevăd cele asociate metodologiilor participative ca discuții în grup, sau cartografia socială, anchete și interviuri.

Interpretarea calitativă a indicatorilor cantitativi permite o analiză mai fină, care reduce riscul distorsiunilor în rezultatele obținute, precum și în concluziile elaborate. Analiza calitativă servește la înțelegerea proceselor sociale: cum, când și de ce a apărut situația dată și cum poate fi modificată, ceea ce indicatorii cantitativi și calitativi nu pot s-o facă. Analiza calitativă este importantă și concluziile care se fac cu privire la evoluția fenomenelor sunt destul de relevante numai în cazul când se iau în considerare toate aspectele problemei.

Se cere menționată existența criteriilor de evaluare a egalității de gen. Criteriile reprezintă orientări stabile, cu care pot fi comparați indicatorii. Criteriile se bazează atât pe indicatori, precum și pe statistici de gen, utilitatea lor depinzând de procesul de colectare a datelor în scopul de a le compara în diferite momente de timp. Obiectivele cantitative constituie un scop al politicii. Ele descriu rezultatul așteptat de politică, după o anumită perioadă de timp.

Statistica și indicatorii de gen reprezintă elemente esențiale în definirea Țintelor și monitorizarea progresului înregistrat în realizarea egalității de gen, precum și în realizarea obiectivelor mai largi de dezvoltare a unei societăți. În plus, înregistrarea unor rezultate pozitive în realizarea egalității de gen nu depinde doar de disponibilitatea statisticilor de gen, ci și de utilizarea eficientă a acestor statistici în formularea, monitorizarea și evaluarea politicilor, precum și în managementul rezultatelor provenite din analiza acestor statistici – respectiv

adoptarea unor măsuri/politici de corecție a inegalităților de gen și de promovare a egalității.

5.3. Sistemul indicatorilor sensibili la gen utilizați la nivel internațional

Sistemul de clasificare a indicatorilor sensibili la dimensiunea de gen, adoptat la recomandarea Organizației Națiunilor Unite, conform domeniilor prioritare determinate pe baza Platformei de Acțiune de la Beijing (1995), prevede:

Învățământ în educația formală și informală:

- Numărul și procentajul de persoane alfabetizate, pe sexe și pe grupuri de vârstă;
- Anii de școală terminați, pe nivele de educație și sexe;
- Acces la programe specializate de instruire (tehnică și profesională) la nivel secundar și după, pe sexe;
- % din numărul total de femei, respectiv bărbați absolvenți în domenii ca drept /științe/ medicină/IT;
- Rata brută și netă de înscriere în educația primară și secundară pentru fete, respectiv băieți;
- Rata brută și netă de înscriere în educația terțiară și universitară pentru femei, respectiv bărbați;
- Ratele de abandon școlar la nivel primar, secundar și terțiar pe sexe;
- % profesorilor pe sexe la nivel primar, secundar și terțiar;
- % din directorii de școli și șefii de catedre universitare sunt femei, respectiv bărbați;
- Rata brută a nașterilor este obținută împărțind media femeilor de vârstă fertilă din populație, la nivelul unui an, la numărul de născuți vii din aceeași perioadă de timp.

Sănătate, servicii de sănătate, nutriție

- % din cheltuielile bugetului public sunt atribuite nevoilor de sănătate ale femeilor în domeniile productive și neproductive;
- Numărul/accesul la centre de sănătate primare pe sexe;
- Numărul de consultații medicale și numărul de zile de spitalizare pe sexe; numărul de paturi de spital ca % din populație;
- Proporția fetelor și băieților vaccinați împotriva bolilor virale;
- Proporția nașterilor asistate medical din total nașteri;
- Mortalitatea și speranța de viață pe sexe;

- Ratele mortalității materne (la 1 000 de nașcuți vii);
- Rata mortalității infantile și procentajul de fete/băieți;
- Numărul și/sau incidența bolilor transmisibile de importanță pentru sănătatea publică, inclusiv HIV/SIDA, pe sexe;
- Consumul de calorii ca % din minimumul necesar pe sexe;
- % din venitul femeilor / bărbaților cheltuit pentru hrană;
- Accesul la igienizare și apă potabilă, pe sexe.

Activități economice și participarea forței de muncă

- % din forța de muncă feminină/masculină ocupată în agricultură, industrie și servicii (cu vârsta de 15 ani și peste);
- % din forța de muncă feminină/masculină ocupată în poziții manageriale și profesionale;
- % din forța de muncă feminină/masculină sunt lucrători familiali neplătiți sau ocupați în sectorul informal (cu vârsta de 15 ani și peste);
- Rata de ocupare/inactivitate pe sexe, urban/rural;
- Timpul folosit în anumite activități (inclusiv munca domestică neremunerată și îngrijirea copiilor și/sau bătrânilor);
- Incidența tipului de muncă (normă întreagă/jumătate de normă) pentru femei, respectiv bărbați;
- Dreptul la concediu de maternitate/număr de săptămâni/ % femei care beneficiază de acest drept;
- Dreptul la concediu parental/număr de săptămâni/% femei, respectiv bărbați care beneficiază de acest drept;
- % din creditele și sprijinul financiar și tehnic disponibil din surse guvernamentale și neguvernamentale merge spre femei, respectiv bărbați;
- Diferențele de salarizare/venituri dintre femei și bărbați pe ocupații și domenii de activitate;
- Situația serviciilor de îngrijire a copiilor și % dintre copiii cu vârsta de 0-3 ani și 3-6 ani beneficiază de servicii de îngrijire.

Acces la proprietate, echipamente și credite

- % și distribuția proprietăților (pământ, locuințe, animale) pe sexe și grupuri de venit;
- % dintre femei au acces la credite, comparativ cu bărbații;
- % gospodăriile rurale în funcție de sexul capului gospodăriei;
- % gospodăriilor fără proprietate asupra pământului, în funcție de sexul capului gospodăriei;
- Rata medie de venit al lucrătorilor în agricultură, pe sexe;

- % femeilor, respectiv bărbaților care au primit titluri de proprietate prin schemele de reformă a proprietății.

Clasa de indicatori sensibili la gen *Drepturi legale și putere politică*

- % din locurile din parlamentul național și guvernământul local/organismele decizionale ocupate de femei, respectiv bărbați;
- Procentajul de femei și bărbați în poziții de decizie în Guvern;
- Procentajul de femei și bărbați pe listele electorale ale partidelor politice;
- % femei în administrația publică, la cel mai înalt nivel al departamentelor;
- % femei angajate în sectorul public sector, la nivel administrativ și managerial;
- % femei, respectiv bărbați înregistrați ca alegători/% dintre femeile/bărbații care votează;
- % femei în poziții de decizie la nivel mediu/superior în sindicate și patronate;
- % femei judecători, procurori și avocați din total;
- % femei în poliție și armată, pe grade.

Violența împotriva femeilor

- Numărul de cazuri raportate de violență domestică;
- Numărul cazurilor raportate de atacuri sexuale și violuri;
- Numărul cazurilor raportate de hărțuire sexuală;
- Rata de condamnare a acuzaților de comportamente violente asupra femeilor;
- Numărul măsurilor de protecție imediată pentru asistarea femeilor agresate (ajutor juridic, asistență financiară, asistență psihologică, adăposturi, intervenții ale poliției, acțiuni ale ONG-urilor);
- Creșterea/descrășterea actelor de violență împotriva femeilor în timpul conflictelor armate.

Politici macroeconomice și gen

- Cheltuielile de consum privat în gospodării în funcție de sexul capului gospodăriei;
- Totalul cheltuielilor bugetului public și ca procent din PIB;
- Detalierea cheltuielilor bugetului public pe sectoare;
- Procentajul persoanelor aflate în situații de risc și care beneficiază de diverse scheme de securitate/asistență socială, pe sexe și mărimea gospodăriilor;
- Procentajul persoanelor potențial eligibile să primească asigurări/asistență socială și beneficii similare, pe sexe și mărimea gospodăriilor.

5.4. Setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen în Republica Moldova

Raportul privind revizuirea setului armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen prezintă rezultatele evaluării privind respectarea principiilor de acuratețe, fiabilitate, acoperire, promptitudine, periodicitate, relevanță, comparabilitate, accesibilitate, realizată prin exercițiul de colectare adatelor statistice în baza setului armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen.

În scopul monitorizării politicilor și acțiunilor realizate privind promovarea egalității de șanse, de asemenea, și evaluarea rezultatelor implementării acestora a fost elaborat Setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen, document, racordat la prioritățile Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015 (PNAEG).

Documentul include seturi de indicatori statistici principali și secundari relevanți, divizați pe opt domenii de activitate ale PNAEG, descrierea acestora (definiții, sursa de date, periodicitatea de producere a indicatorilor, cadrul regulator), instrucțiuni de utilizare și interpretare a indicatorilor principali și corelațiile cu alți indicatori.

Setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen, revizuit în 2016, prevede gruparea indicatorilor pe cele opt domenii PNAEG, precum urmează:

1. Sfera ocupării forței de muncă și migrației de muncă, este reprezentată în setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen de un grup de indicatori, inclusiv 5 primari, 24 secundari, iar asigurarea cu informațiile necesare privind domeniul respectiv a fost preconizată să fie realizată de către cinci prestatori de date, respectiv BNS, ANOFM, ODIMM (Ministerul Economiei), Camera înregistrării de Stat, Ministerul Justiției, MMPSF. În setul privind această sferă, sunt prevăzuți de 29 de indicatori, inclusiv 5 primari, 24 secundari. Indicatorii primari se referă la:

1. ocuparea pe sectoare economice, forme de proprietate, statut profesional, sexe și medii;
2. persoane plecate peste hotare la lucru sau în căutare de lucru pe sexe, vârste;
3. rata șomajului pe sexe și nivelul de instruire, grupe de vârstă;
4. patroni pe sexe, medii și activități economice.

Printre cei 24 de indicatori secundari, menționăm apariția unor noi indicatori, care sunt specifici realității pieței de muncă din Republica Moldova și care vor permite o apreciere mult mai calitativă a situației în aceasta sferă:

- Distribuția suprafețelor exploatațiilor agricole pe sexe ale deținătorilor de exploatații;
- Numărul femeii/bărbați beneficiari de consultare privind reintegrarea la reîntoarcere a migranților;

- Distribuția femeii/bărbați beneficiari de consultare privind reintegrarea la reîntoarcere a migranților;
- Numărul femeii/ bărbați, inclusiv migranți reîntorși, angajați ca urmare a măsurilor active pe piața muncii;
- Distribuția femeii/ bărbați, inclusiv migranți reîntorși, angajați ca urmare a măsurilor active pe piața muncii;
- Numărul de IMM-uri create cu suportul programelor gestionate de ODIMM;
- Numărul de persoane care au participat la cursuri de instruire în domeniul antreprenorialului în cadrul programelor gestionate de ODIMM.

2. Sfera bugetară. Indicatorii sunt parte componentă a Setului de indicatori pentru evaluarea situației privind asigurarea egalității de șanse pentru bărbați și femei în sfera bugetară, ambii au fost descompuși în indicatori absoluți și relativi, rezultând patru indicatori, toți considerați integral fezabili. Asigurarea cu date este realizată de către Ministerul Finanțelor integral, indicatorii au fost prezentați conform solicitării. În acest domeniu, se preconizează să se calculeze:

1. *Cota cheltuielilor pe sectoare de conducere / forță* (pentru conducători în APC/APL, domeniul de apărare, asigurare a ordinii publice, securitate), unde ponderea bărbaților, de obicei, este mai mare, la nivelul:

- bugetului de stat;
- bugetelor unităților administrativ-teritoriale.

2. *Cota cheltuielilor privind sectoarele sociale* (educație, sănătate, protecția socială, gospodăria comunală), ca domenii ce vizează, în primul rând, interesele femeilor și copiilor, pe 3 nivele:

- a) bugetul de stat;
- b) bugetul asigurărilor sociale de stat;
- c) bugetele unităților administrativ-teritoriale.

3. Sfera protecției sociale și familiei, include în total – 21 de indicatori, inclusiv 6 primari, 15 secundari, iar drept prestatori de date au fost indicate 10 instituții. De menționat că, pentru o serie de indicatori, au fost indicate două și mai multe surse, iar pentru o înțelegere adecvată au fost incluse dezagregări pe instituțiile respective. Indicatorii primari calculați vor fi următorii:

- 1. rata pensionarilor din total populație, pe sexe, medii, categorii;
- 2. rata tutorilor/curatorilor bărbați/femei (pe medii; grupe de vârstă, apti de muncă/pensionari) a) la copii; b) la persoane cu dizabilități;
- 3. rata pensiei medii lunare pe sexe, medii, categorii;
- 4. rata mamelor/taților beneficiari de indemnizații pentru îngrijirea copilului (pe medii, vârstă, asigurate /neasigurate);
- 5. rata bărbați/femei beneficiari de alocații sociale pentru persoane neasi-

gurate (pe medii, grupe de vârstă);

6. numărul de locuri în instituțiile preșcolare raportat la numărul total de copii de vârstă preșcolară (3-6 ani), defalcate pe medii.

Indicatorii noi, incluși în setul armonizat, vizează următoarele aspecte specifice:

- Numărul beneficiarilor de servicii ale centrelor sociale pe sexe, tip de serviciu;
- Numărul beneficiarilor de îngrijire socială la domiciliu;
- Numărul mediu lunar al beneficiarilor cantinelor de ajutor social.
- Indicatorii vor fi estimați în mărimi absolute și relative.

4. Sfera participării femeilor la procesul decizional public și politic. Lista de indicatori privind sfera participării femeilor la procesul decizional public și politic include, în total, 19 indicatori, 5 principali și 14 secundari. Un număr de 11 instituții au fost menționate ca fiind prestatori sau potențial prestatori de date, de asemenea, și toate unitățile de gen din cadrul APC. Printre principalii indicatori, menționăm:

1. ponderea femeilor în numărul funcționarilor publici în autoritățile publice centrale, pe categorii;

numărul/ponderea femeilor și bărbaților aleși în consiliile municipale și locale 2. (primari, viceprimari, președinți și vicepreședinți ai consiliilor raionale, consilieri municipali și consilieri locali, consilieri raionali), după medii:

- numărul femeilor și al bărbaților aleși în consiliile locale (primari, consilieri locali de nivel I și II),
- ponderea femeilor primari, viceprimari, președinți și vicepreședinți raionale;

3. numărul/ ponderea femeilor antreprenori.

Alți indicatori secundari vizează:

- Ponderea femeilor în numărul funcționarilor publici în autoritățile publice locale;
- Prezența acțiunilor afirmative pentru promovarea femeilor în procesul decizional politic și public;
- Cota femeilor în corpul diplomatic al Republicii Moldova, pe categorii;
- Numărul femeilor și bărbaților care s-au prezentat la secția de votare și au primit buletine de vot în numărul total de alegători (în alegerile locale și parlamentare);
- Ponderea femeilor și bărbaților în numărul candidaților înregistrați (în alegerile locale și parlamentare);
- Numărul femeilor și bărbaților ce activează în organele de justiție: judecători,

magistrați, avocați, procurori. Organele de forță: polițiști, grăniceri, protecția civilă;

- Numărul /ponderea femeilor în activitatea societății civile;
- Rata femeilor membre ale partidelor politice și în organele centrale de conducere;
- Numărul de femei și bărbați membri ai consiliilor de administrare a întreprinderilor mari;
- Raportul dintre timpul pentru munca casnică și pentru viața publică (femei/bărbați);
- Cheltuieli pentru funcții decizionale etc.

Pentru acești indicatori vor fi calculați și o serie de indicatori derivați.

5. Sfera ocrotirii sănătății. Sfera ocrotirea sănătății din setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen este reprezentată printr-un număr total de 39 de indicatori, inclusiv: 5 primari și 34 secundari. Prestatori de date sunt BNS și Centrul Național de Management în Sănătate, câte un indicator ține de responsabilitatea CNSP și APL. O serie de modificări privind denumirile indicatorilor, de asemenea și cu referire la dezagregările acestora, au fost realizate în consultare cu prestatorii de date în funcție de disponibilitatea datelor. Un număr important de indicatori secundari nu sunt disponibili, aceștia nu au fost prezentați în cadrul exercițiului realizat, cu toate că în setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen au fost notați cu prioritatea I (pot fi calculați în baza datelor existente). Indicatorii primari se referă la:

1. rata morbidității populației pe sexe, tipuri de boli, medii: pentru copii și adulți (descompus în 5 indicatori general și pe maladii);
2. rata avorturilor pe vârste și medii;
3. rata mortalității materne, inclusiv după cauze de deces pe medii și grupe de vârstă.

Printre indicatori secundari, menționăm:

- Ponderea copiilor până la 2 ani vaccinați împotriva rujeolei pe sexe și medii;
- Ponderea personalului medical pe sexe, categorii;
- Rata mortalității prin SIDA pe sexe, grupe de vârstă și medii;
- Incidența cazurilor HIV înregistrate, după vârste (inclusiv la persoanele de 15-24 de ani), sexe și medii;
- Rata mortalității prin tuberculoză, pe sexe, grupe de vârstă și medii;
- Rata mortalității infantile la domiciliu pe sexe și medii;
- Rata persoanelor care fac abuz de alcool, pe sexe, medii și grupe de vârstă;
- Numărul personalului medical instruit pe marginea aspectelor de gen în domeniul sănătății;

- Ponderea surselor alocate din bugetul de stat pentru ocrotirea sănătății femeilor însărcinate și copiilor în total cheltuieli pentru sănătate etc.

6. Sfera educațională. În Setul de indicatori respectiv, este reprezentată de un număr total de 26 de indicatori, inclusiv 5 primari și 21 secundari. Principalul prestator de date este BNS și doar trei indicatori au fost furnizați de către Ministerul Educației. Domeniul respectiv este cel mai bine acoperit cu date, conform dezagregărilor solicitate, inclusiv pe gen:

1. Gradul de cuprindere în sistemul educațional al fetelor și băieților de 3-6 ani;
2. Ponderea F/B care își fac studiile în învățământul mediu de specialitate și superior, pe sexe și domenii;
3. Ponderea femeilor și bărbaților în numărul de cadre didactice pe nivele educaționale preșcolar, primar, gimnazial, mediu de specialitate, secundar profesional, superior.

Indicatorii secundari se referă, printre altele, la:

- Rata brută de cuprindere în învățământul preșcolar, în învățământul primar, în învățământul gimnazial a fetelor și băieților pe vârste;
- Numărul/rata băieților/bărbaților care studiază în domenii tradițional dominate de fete/femei;
- Numărul/rata F/B cu necesități speciale încadrați în școli generale;
- Numărul/ponderea femeilor cercetătoare științifice, cu și fără grad științific;
- Gradul de cuprindere în învățământ a fetelor și băieților pe vârste;
- Ponderea fetelor și băieților înscriși în clasa I, care au fost încadrați în programe de educație preșcolară;
- Rata abandonului școlar a fetelor și băieților: a) la nivel primar (cl. 1-4) b) la nivel gimnazial (cl. 5- 9);
- Prezența temelor/ modulelor cu aspect de gen în planurile de învățământ pentru toate nivelele de Educație – și în programele cursurilor de formare continuă a cadrelor didactice din instituțiile de învățământ preuniversitar;
- Numărul /ponderea femeilor printre conducătorii instituțiilor de învățământ: preșcolar, primar, gimnazial, mediu de specialitate, secundar profesional, superior etc.

7. Sfera violenței și traficului de ființe umane

În total, domeniul include un număr de 21 de indicatori, inclusiv 4 primari, 17 secundari. Drept surse de date au fost indicate un număr de 14 instituții, de asemenea, și APL de nivelul I și II, care dețin informații cu referire la indicatorii incluși în domeniul dat. Cele mai mari provocări înregistrate țin de faptul că pentru un număr important de indicatori datele nu sunt disponibile, în general, iar pentru alții – nu sunt disponibile dezagregările pe sexe, ceea ce face indicatorii irelevanți și

inutili pentru a realiza analiza situației în domeniu sub aspect de gen. Indicatorii primari includ:

1. numărul de cazuri înregistrate privind violența în familie după principalele tipuri de violență (date dezagregate pe medii, pe sexe);
2. numărul de cazuri înregistrate privind traficul de ființe umane (date dezagregate pe medii, pe sexe, pe vârstă (copii, adulți));
3. numărul de dosare penale pe cazuri de VF și TFU trimise în instanțele de judecată și sentințele pronunțate (condamnate, achitate);
4. numărul de victime ale VF și TFU, care au beneficiat de servicii în centrele de asistență pe sexe și medii, vârstă.

Indicatorii secundari acoperă informații referitoare la:

- Numărul de locuri disponibile în centrele de plasament pentru victimele violenței în familie, traficului de ființe umane;
- Rata violenței în familie în total acte de violență/ infraționalitate;
- Rata persoanelor care au suferit în urma violenței în familie (date dezagregate pe sex, statutul marital, vârstă, educație, statutul socioeconomic, medii);
- Ponderea persoanelor care au fost victime ale violenței în familie, care au beneficiat de asistență juridică primară și calificată;
- Numărul de ore în curriculum școlar dedicat subiectului violenței în familie;
- Numărul angajaților APC și APL, din organele de drept, instruiți în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, traficului de ființe umane (abordate prin prisma dimensiunii de gen);
- Ponderea Bugetului de Stat/local alocat prevenirii și combaterii violenței în familie.

8. Sfera creșterii nivelului de conștientizare publică. Sfera creșterii nivelului de conștientizare publică include patru indicatori, iar sursa de date este unică – Consiliul de Coordonare a Audiovizualului. Indicatorii solicitați sunt următorii:

1. numărul organizațiilor media care au adoptat Codul de conduită sensibil la dimensiunea de gen ori norme similare în acest context;
2. ponderea imaginilor pozitive a femeilor în domeniul public în mijloacele de informare în masă, pe categorii;
3. numărul imaginilor sexiste în mijloacele de informare în masă;
4. numărul femeilor care fac apel la procedurile de remediere a cazurilor de violare a drepturilor lor în mijloacele de informare în masă la nivel național și internațional.

Pentru a asigura o înțelegere adecvată și integrală a indicatorilor, de asemenea, și alte caracteristici, necesare pentru asigurarea utilității și utilizării acestora, a fost inițiat procesul de colectare a metadatelor indicatorilor incluși în setul armonizat

de indicatori de dezvoltare sensibili la gen. Metadatele au inclus:

- (1) Denumirea indicatorului din setul de indicatori PNAEG, în formularea care a fost menționată în setul respectiv;
- (2) Nivelul de dezagregare a indicatorului, în scopul determinării dezagregărilor disponibile, posibile de a fi produse pentru fiecare dintre indicatori, adițional la dezagregarea în funcție de gen;
- (3) Unitatea de măsură a datelor, exprimate în valori absolute/ relative, informație strict necesară pentru a asigura o analiză corectă a datelor;
- (4) Periodicitatea colectării datelor de către organizația/ instituția vizată, în scopul înțelegerii dacă indicatorul este colectat cu o anumită periodicitate și poate permite o evaluare în timp a situației;
- (5) Termenul de prezentare /diseminare, adică termenul-limită, când informația este disponibilă pentru utilizatori/ beneficiari, pentru a permite solicitarea și utilizarea, în timp agreabil, a indicatorului de către utilizatorii de date;
- (6) Sursa de unde sunt preluate datele primare pentru calcularea indicatorului, care include indicarea formularelor speciale, bazelor de date, cercetărilor periodice etc.;
- (7) Definiția indicatorului conform actelor normative, a metadatelor oficiale (dacă există);
- (8) Formula de calculare, care este expresia aritmetică de calculare a indicatorului, în special, necesară în cazul calculării ponderilor, pentru a asigura exprimarea analitică corectă și a asigura înțelegerea situației cu referire la domeniul descris;
- (9) Modalitatea de diseminare a datelor care indică sursa unde pot fi accesate datele, în cazul când acestea sunt publice pentru a asigura promptitudinea accesării acestora în timp util;
- (10) Unitatea responsabilă, care include denumirea departamentului, direcției, secției din cadrul organizației/ instituției, responsabile de prezentarea indicatorului.

Întrebări de autoverificare

1. Care este necesitatea statisticii de gen?
2. Argumentați posibilitatea urmăririi evoluției stării bărbaților și femeilor prin intermediul statisticii de gen.
3. Care sunt principalele obiective ale statisticii de gen?
4. Numiți ciclurile repetative din cadrul procesului de pregătire a statisticii de gen.
5. Care este destinația specifică a indicatorilor ce țin cont de decalajul dintre bărbați și femei?

6. Ce înseamnă „indicatori sensibili la gen”? Dați câteva exemple.
7. Cum se calculează indicele dezvoltării umane specificat pe gen, luând în considerare factorul de gen. Dați interpretarea acestui indicator.
8. Ce informații constitutive conține indicele echității între genuri?
9. Ce abordări sunt utilizate în măsurarea bunăstării sociale prin intermediul indicatorilor cantitativi de gen, conform practicii internaționale și naționale?
10. În ce constă cerințele de bază ale organizațiilor internaționale față de statistica de gen națională ? În ce măsură ele se respectă în cazul Republicii Moldova?
11. Care este scopul urmărit în elaborarea setului armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen?
12. Numiți domeniile de activitate incluse în setul armonizat de indicatori statistici sensibili la gen.
13. Expuneți pentru fiecare domeniu indicatorii relevanți primari și secundari.

Bibliografie:

1. Anuarele statistice ale Republicii Moldova 2001-2015, Biroul Național de Statistică, Chișinău.
2. Biroul Național de Statistică, *Set armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la dimensiunea de gen în contextul Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului*, cu suportul PNUD, UNIFEM, UNFPA, Chișinău 2009.
3. Raport privind revizuirea setului armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen, BNS, UN Women, UNDP, Chișinău, 2016.
4. *Gender mainstreaming. Conceptual framework, methodology and presentation of good practices.* (2004), Final report of activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS). Council of Europe - Directorate General of Human Rights, Strasbourg.
5. Bugetele deschise publicului. <http://egalitatedegen.md/en/contribute/bugetele-deschise-publicului/>,
6. BAURCIULU, A., BELOSTECINIC, M., CASIAN, A., PÂRȚACHI, I., PETROIA, A. *Bugetare sensibilă la gen*, ASEM, Chișinău, 2009, p. 200.
7. KABEER N., *Reflections on the Measurement of Women's Empowerment*, in Sisask A. (ed) *Discussing Women's Empowerment: Theory and Practice*, Asdi, Stockholm, 2001:17-57, http://www.sida.se/contentassets/5e45d330e16743179cefc93de34e71ac/discussing-womens-empowerment---theory-and-practice_1626.pdf
8. MALHONDRA A, SCHULLER S., BOENDER C., „*Measuring women's empowerment as a variable in international development*”, Seminar idei și acțiuni ICRW (International Council for Research on Women), Washington, DC, 12 noiembrie 2003.
9. MENON-SEN K., *En Route to Equality: a Gender Review of National MDG Reports*, Bureau of Development Policy , New-York PNUD, 2005.
10. Organizația Națiunilor Unite, site a ONU – indicatorii și obiectivele de dezvoltare ale mileniului, (2007), <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Default.aspx>.
11. PÂRȚACHI I., CARA E., PÂRȚACHI II. *Inegalitatea de gen în venituri și alți indicatori*

de bunăstare a populației (în baza datelor cercetării bugetelor gospodăriilor casnice), Chișinău, 2008, p. 111.

12. RAO A., KELLEER D. (2005) „Is there life after gender mainstreaming?”, Gender and Development 13.2, 2005: p. 57-69.
13. SHARP, R. (2003) *Bugetarea echitabilă, Inițiative GRB în cadrul unui buget bazat pe performanță*, UNIFEM, NY.
14. UNIFEM, Inițiative GRB: Strategii, Concepte și Experienței, New York, 2002.
15. UNDP, UNIFEM, *Problemele de gen în contextul ODM în R.Moldova*, Chișinău, 2009.
16. VĂILEANU C., RUSU V., CANTARJI V. *Ghidul utilizatorilor de date statistice dezagregate în funcție de sex*, Ed. „Elan Poligraf” SRL, Chișinău, 2008, http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Gender/Gen_Guide_2008.pdf.
17. РЖАНИЦИНА, Лидия «Гендерное измерение бюджета – российский опыт», учебное пособие, РАГС, Москва, 2006.

TEMA 6. ANALIZA DE GEN – ASPECTE TEORETICE ȘI METODOLOGICE

Cuvinte-cheie: analiza de gen, metode cantitative, metode calitative, matricea analizei de gen, modelul analitic Harvard.

6.1. Necesitatea și scopul analizei de gen, participanții și beneficiarii ei

Capacitatea de integrare a dimensiunii de gen în strategiile și politicile statului, cu încadrarea dimensiunii financiare a acestora (bugetarea sensibilă la gen), este în strânsă legătură cu calitatea analizei de gen. Aceasta, la rândul său, este determinată de înțelegerea necesității și impactului analizei de gen asupra procesului de bugetare, obligativitatea, regularitatea și responsabilitatea cu care este exercitată la toate nivelele de administrare publică și, nu în ultimul rând, calitatea și exhaustivitatea datelor bugetare și statistice dezagregate pe gen.

Analiza de gen este un element esențial al analizei socio-economice. Analiza socio-economică multilaterală/comprehensivă, în mod obligatoriu, va evalua și relațiile de gen, genul fiind un factor semnificativ în toate relațiile sociale și economice. Analiza relațiilor de gen oferă societății și autorităților informație privind condițiile diferite ale femeilor față de cele ale bărbaților, și efectele pe care politicile și programele le pot avea asupra acestora din cauza situației inițiale diferite. Asemenea informație poate îmbunătăți politicile și strategiile, și acest lucru este esențial pentru a ne asigura că diferitele necesități ale femeilor și bărbaților sunt realizate.¹

Analiza relațiilor socio-economice și a relațiilor de gen este parte integrantă a analizei politicilor macroeconomice, fiind esențială în elaborarea și implementarea eficientă și eficace a inițiativelor de cooperare – dezvoltare curentă și strategică.

¹. CIDA's Policy on Gender Equality; Canadian International Development Agency; Disponibil: http://www.sice.oas.org/Genderandtrade/CIDA_GENDER-E_Policies.pdf

Pionieratul în analiza bugetelor din perspectiva de gen

Guvernul Australiei este cel care a început elaborarea bugetului de stat prin prima finanțării „pentru femei”, ca parte integrantă a bugetului de stat la mijlocul anilor *80. Sharp R. și Broomhill R. au examinat întreg bugetul de stat din punct de vedere al impactului său asupra femeilor din Australia. Studiul efectuat a demonstrat următoarele:

- Rolul femeilor la diferite faze de luare a deciziilor este limitat;
- Obiectivele și conținutul măsurilor finanțate sunt „orbe” din punct de vedere al genului;
- Doar o mică parte a resurselor este direcționată pentru finanțarea acțiunilor adresate, în special, femeilor.

Schimbările politice de la mijlocul anilor *90 au condus la suspendarea practicii date la nivel federal, însă, unele state, în mod individual, au continuat realizarea analizei de gen a bugetului. În acest mod, Bugetul statului Australia de Sud, pentru anul 2000/2001, avea nouă pagini de anexe ce prevedeau impactul presupus al bugetului asupra femeilor. Focalizarea bugetului australian asupra dimensiunii de gen era promovată de avocații egalității de gen în cadrul Guvernului, numiți „femocrați”, și avea 3 obiective:

- De a crește nivelul de cunoaștere în cadrul Guvernului privind impactul de gen asupra bugetului și asupra finanțării politicilor;
- De a face guvernele responsabile pentru executarea obligațiilor privind asigurarea egalității de gen;
- De a produce schimbări în bugetarea și finanțarea politicilor pentru îmbunătățirea statutului socio-economic al femeilor.

Analiza diferitelor situații ale bărbaților și femeilor poate asigura perceperea impactului diferit pe care îl poate avea legislația, tradițiile, politicile și programele asupra femeilor și bărbaților. În același timp, analiza de gen oferă informație privind accesul femeilor și bărbaților la resurse, precum și controlul asupra utilizării resurselor, pentru a atrage atenția asupra disparităților, ce pot provoca inegalități sistemice. Informația acumulată pe parcursul analizei trebuie să facă vizibile și explicite diferențele dintre femei și bărbați (folosind date dezagregate pe sex) în așa măsură, încât politicile/programele/proiectele să poată propune acțiuni efective pentru promovarea egalității. De asemenea, analiza de gen poate furniza informație despre modul în care egalitatea de gen poate fi promovată prin eforturi comune pentru asigurarea dezvoltării sustenabile și a eficienței maxime în realizarea obiectivelor de dezvoltare a societății.

Astfel, într-un studiu al Australian Red Cross,² analiza de gen este considerată „un proces ce evaluează impactul, pe care o politică de dezvoltare, program, proiect sau altă activitate, îl poate avea asupra femeilor, bărbaților, băieților și

² Gender Capacity Building Tool Pilot Version, 27 September 2010, Australian Red Cross.

fetelor, precum și asupra relațiilor economice și sociale dintre ei, fiind un tip de analiză socială, care ar trebui să fie integrată cu analiza sărăciei”.

Într-o accepțiune actualizată, analiza de gen este un proces de colectare și analizare a informațiilor dezagregate pe sex, în scopul de a înțelege diferențele de gen. Analiza de gen explorează diferențele de gen, în cadrul politicilor, programelor și proiectelor astfel se pot identifica și satisface nevoile diferite ale bărbaților și femeilor. De asemenea, facilitează utilizarea strategică a cunoștințelor și competențelor distincte ale femeilor și bărbaților (Lis Meyers și Lindsey Jones, 2012).³ O viziune adecvată asupra dimensiunii de gen este focalizată pe cauzele diviziunii curente a responsabilităților și beneficiilor, precum și a efectelor acesteia asupra distribuției recompenselor și stimulentei în societate.

O analiză de gen, astfel, abordează conexiunile genului cu factori, precum rasa, etnia, cultura, clasa socială, vârsta, dizabilitatea, sau/și alt statut, între altele și este necesară pentru toate politicile, programele și proiectele. Analiza de gen se realizează pe parcursul întregului proces de planificare, implementare, monitorizare și evaluare a rezultatelor. Prin examinarea fundamentală a atribuțiilor, la fiecare etapă a procesului, pot fi determinate relațiile dintre contextul social și factorii economici ce au impact asupra femeilor și bărbaților și pot fi determinate acțiunile ce răspund necesităților lor.

La nivel local, analiza de gen face vizibil rolul variat al femeilor, bărbaților, fetelor și băieților pe care aceștia îl au în familie, în comunitate. Lipsa analizei de gen a politicii economice se poate solda cu excluderea perspectivelor și priorităților femeilor din strategiile de dezvoltare la nivel național și local.

Generalizând, analiza de gen:

- este o dimensiune intrinsecă a analizei socio-economice;
- examinează diferențele din viețile femeilor și bărbaților, inclusiv cele care conduc spre inegalități economice și sociale, și încadrarea rezultatelor în politicile și strategiile promovate;
- demonstrează că politicile și implementarea lor nu poate fi neutră la dimensiunea de gen într-o societate bazată pe performanțe de gen;
- tinde să evidențieze schimbările pozitive pentru femei/bărbați;
- se bazează pe instrumente și tehnici specifice de analiză.

Analiza de gen subliniază următoarele aspecte:

- Viața femeilor și bărbaților și, ca rezultat, experiențele, necesitățile, reușitele și prioritățile sunt diferite;
- Viețile femeilor nu sunt identice, interesele lor pot fi determinate atât de statutul social sau identitatea etnică, cât și de faptul că sunt femei;
- Experiențele, necesitățile, reușitele și prioritățile variază în funcție de: vârstă, etnie, dizabilitate, nivelul veniturilor, statutul de angajare, cel conjugal, orientarea sexuală;

³ GENDER Analysis, Assessment and Audit. Manual & Toolkit, Developed by Lis Meyers, independent consultant and Lindsey Jones, ACIDI/VOCA.

- Este necesară elaborarea diferitelor strategii nu doar pentru femei și bărbați, ci și pentru diferite categorii de femei.

Așadar, *analiza de gen*⁴ se referă la varietatea de metode utilizate pentru a înțelege raporturile/relațiile între femei și bărbați, accesul lor la resurse, activitățile lor, precum și constrângerile cu care se confruntă în relații. Analiza de gen oferă informație, care confirmă că dimensiunea de gen și relațiile de rasă, etnie, cultură, tradiție, clasă socială, vârstă, dizabilități și/sau alt statut sunt importante pentru înțelegerea diferitelor modele/scheme/metode de implicare, comportament și activități pe care le au femeile și bărbații în diverse structuri și domenii – economic, social, politic și de drept.

În abordarea autorilor Proiectului Canadian *Gender and Poverty Project. Gender Analysis Tools*⁵, *analiza de gen* este un instrument de evaluare a diferențelor dintre rolurile femeilor și bărbaților, diferitele niveluri de putere pe care le dețin, nevoile lor diferite, constrângerile și oportunitățile, precum și impactul acestor diferențe asupra vieții lor.

Într-un final, sunt multiple încercări de a defini ce este analiza de gen, cea mai exhaustivă rămânând a fi cea⁶ propusă de Candida March, Ines Smyth and Maitrayee Mukhopadhyay (1999): „O astfel de analiză explorează și subliniază relațiile femeilor și bărbaților în societate, și inegalitățile în aceste relații, clarificând: Cine ce face? Cine are ce? Cine decide? Cum? Cine câștigă? Cine pierde? Când ne vom pune aceste întrebări, de asemenea, vom cere să aflăm: Care bărbați? Care femei? Analiza de gen elimină decalajul dintre sfera privată (care implică relații personale) și sfera publică (care se ocupă de relații în toată societatea), analizând cum relațiile de putere în cadrul gospodăriei inter-relaționează cu cele la nivel de stat, de comunitate, la nivel de piață și la cel internațional”.

Analiza de gen nu trebuie să descrie numai starea actuală a situației de gen, dar, de asemenea, ar trebui să evidențieze cauzele și efectele disparităților de gen asupra populației-țintă.

Analiza de gen asigură baza pentru o analiză fundamentală a diferențelor dintre viețile femeilor și bărbaților, iar aceasta schimbă probabilitatea că analiza va fi bazată pe supoziții și stereotipuri incorecte. Privind la motivele din spatele inegalităților și a discriminării, analiza ajută la stabilirea obiectivelor relevante și specifice pentru rezolvarea acestora și la determinarea activităților ce pot contribui la eliminarea unor astfel de inegalități. În același timp, analiza de gen are ca scop asigurarea echității mai mult decât a egalității.

La configurarea unui proiect, un prim pas esențial, pentru a se asigura că aceasta îndeplinește cerințele privind egalitatea de gen, îl constituie efectuarea unei analize de gen a problemei abordate de proiect. Analiza de gen ajută la înțelegerea diferitelor modele de participare, implicare, comportament și activitățile pe care femeile și bărbații, în diversitatea lor, o au în structurile economice, sociale și juridice, precum și

⁴. CIDA's Policy on Gender Equality; Canadian International Development Agency; http://www.sice.oas.org/Genderandtrade/CIDA_GENDER-E_Policies.pdf

⁵. Toby Goldberg Leong, Catherine Lang, Marina Biasutti, Gender And Poverty Project. Gender Analysis Tools.

⁶. Candida March, Ines Smyth, and Maitrayee Mukhopadhyay, A guide to gender – analysis framework, 1999, <https://www.ndi.org/files/Guide%20to%20Gender%20Analysis%20Frameworks.pdf>

implicațiile acestor diferențe. Analiza de gen evidențiază cine are accesul, cine are controlul și cine, cel mai probabil, va beneficia de noua inițiativă/proiect, la fel, și cine, cel mai probabil, va pierde.

Analiza de gen oferă răspunsul la modul în care perspectiva de gen ar trebui să fie abordată, pe parcursul întregului proces/proiect, în special, în ceea ce privește *identificarea* obiectivelor și a indicatorilor privind egalitatea de gen relevante, *planificarea* și *implementarea* acțiunilor concrete pentru atingerea obiectivelor, precum și *monitorizarea* și *evaluarea* rezultatelor.⁷

Boxa 6.2.

Principiile de bază ale studiilor relațiilor de gen

Este o activitate participativă	Studiul ar trebui să implice părțile interesate: clienții, personalul, donatorii și alți participanți la proiect, care ar avea oportunitatea de a-și împărtăși experiențele lor, percepțiile și convingerile.
Un mijloc, nu un scop	Toate tipurile de studii prevăd recomandări cu privire la modalitatea cea mai reușită de a include aspectele de gen, în procesele/activitățile viitoare sau curente. Constatările și recomandările trebuie să ducă la acțiune și la îmbunătățire.
Nu este un eveniment one-off	Cele trei tipuri diferite de studii de gen ar trebui să fie integrate cap-coadă în cadrul ciclului de proiect.

Sursa: *GENDER Analysis, Assessment and Audit. Manual & Toolkit, Developed by Lis Meyers, independent consultant and Lindsey Jones, ACDI/VOCA.*

În mod ideal, analiza de gen trebuie inclusă în toate etapele ciclului de viață al proiectului. Până ce toți angajații vor fi în măsură să facă acest lucru într-un mod constant, integrat, se pot face studii de gen distincte: analiză de gen, evaluarea impactului de gen sau un audit de gen.

Analiza de gen apreciază evoluția relațiilor sub aspect de gen în cadrul unui proiect/program/instituție. Constatările și recomandările oferite lucrătorilor, printr-o analiză de gen, îi ajută să înțeleagă rolurile, relațiile, constrângerile și oportunitățile abordate prin prisma de gen. Ei folosesc apoi aceste informații la proiectarea unei activități pentru a o eficientiza.

Evaluarea impactului de gen este o revizuire, dintr-o perspectivă de gen, a unui proiect sau a unei activități curente sau recent finalizată. Se evaluează modul în care un proiect este axat pe sau/și sensibil la inegalitățile de gen în cadrul politicilor și la nivel de implementare. Evaluarea evidențiază succesele și lacunele din planificare, identificarea de noi oportunități pentru îmbunătățirea planificării strategice. Aceasta, adesea, include aspecte ale unei analize de gen pentru că necesită o înțelegere a inegalității de gen într-un anumit cadru.

Auditul de gen evaluează modul în care aspectele de gen sunt integrate în programe și politici ale unei organizații, departament sau birou. Vast după domeniul de aplicare, auditul evaluează abordări și politici de gen, capacitatea personalului, instrumentele și resursele, nivelul de integrare a dimensiunii de gen în programe și proiecte, cultura organizațională și problemele la locul de

⁷<http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/tools-and-methods/gender-analysis>

muncă. În general, auditul de gen monitorizează progresele realizate în integrarea dimensiunii de gen și identifică succesele, precum și lacunele.

Tabelul de mai jos descrie diferențele dintre cele trei studii de gen, determinate de Lis Meyers și Lindsey Jones⁸, cu mențiunea: „este important să reținem că tipurile de Studii de gen folosite sunt alternative, iar unele agenții și instituții nu fac distincție între analiză de gen, evaluare sau audit, deoarece adesea acestea, se suprapun”.

Tabelul 6.1

Diferențele dintre studiile de gen

Analiza de gen	Evaluarea impactului de gen	Auditul de gen
• Este efectuată în cadrul activităților de proiectare sau planificare a programului • Analizează contextual de gen în care funcționează programul	• Este realizată în timpul implementării proiectului sau ca parte a evaluării finale • Evaluează programul/proiectul (atât procesele tehnice și instituționale, cât și rezultatele) • Evaluează măsura în care programul integrează aspectele de gen în activitățile și procesele instituționale	Este realizat în timpul implementării proiectului Evaluează contextul intern și extern Evaluează integrarea de gen, în cadrul: politicilor, capacității personalului, instrumentelor, instruirilor și resurselor, culturii organizaționale și litigiilor la locul de muncă
• Ajută la înțelegerea rolurilor, responsabilităților, statutului și inegalităților de gen, astfel încât acestea pot fi folosite ca informații pentru proiectarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea programelor • Este realizată: în birou, prin analiza datelor dezagregate și în teren, prin interviuarea beneficiarilor și altor părți implicate • Include recomandări cu privire la modul de a integra aspectele de gen în activitățile programate	• Evaluează rezultatele programului și efectele asupra participățiilor de sex diferit • Este realizată prin procese de cercetare similare cu analiza de gen, dar include o abordare mai cuprinzătoare de activități și inițiative existente • Include recomandări și lecții de învățat • Poate include componente ale analizei de gen, în special, dacă aceasta nu a fost realizată anterior	Este realizat prin: analiza și sinteza datelor în birou, chestionare și interviuri cu focus-grupuri și cu personalul. În mod ideal, ar trebui efectuate de consultant extern Formulează recomandări despre cum se integrează dimensiunea de gen în cadrul organizației și în rândul personalului Poate include componente ale evaluării impactului de gen pentru a evalua efectele programării asupra beneficiarilor

Sursa: ACDI/VOCA, „Gender Analyses, Assessments, and Audits Brief”, Washington D.C.: ACDI/VOCA (2012).

⁸ ACDI/VOCA, „Gender Analyses, Assessments, and Audits Brief”, Washington D.C.: ACDI/VOCA (2012).

Cine realizează analiza de gen? Sarcina revine analiștilor, inclusiv celor din mediul academic; celor ce elaborează politici – funcționarilor din cadrul APC și APL; managerilor de programe/proiecte; societății civile ș.a., pentru a lucra în parteneriat cu femeile și bărbații implicați în promovarea egalității de gen. Acest *proces participativ* asigură contextul propice pentru crearea, implementarea și evaluarea inițiativelor/proiectelor din punct de vedere al promovării egalității de gen. Adicional, analiza de gen trebuie să identifice inițiativele locale și naționale întreprinse atât de Guvern, cât și de societatea civilă pentru fortificarea și completarea eforturilor în vederea asigurării integrării dimensiunii de gen în politicile și strategiile naționale și locale.

Care sunt competențele necesare realizării unei analize de gen? În primul rând, cunoașterea principiilor/tehnichilor și instrumentelor analizei de gen, (ii) abilități de selectare a celui mai adecvat cadru/matrice cu randament înalt de soluționare a situațiilor sensibile la dimensiunea de gen, (iii) abilități de interpretare cantitativă și calitativă a datelor dezagregate și, nu în ultimul rând, competențe de formulare a deciziilor strategice.

Boxa 6.3

BENEFICIILE ANALIZEI DE GEN

Identificare	Analiza de gen identifică și promovează înțelegerea femeilor și fetelor în calitate de client/consumatori de servicii publice prestate de departamente și agenții guvernamentale. Probele colectate în cadrul analizei de gen oferă argumente cu privire la relevanța și impactul, asupra femeilor și fetelor, ale politicilor, programelor și serviciilor.
Eficiență	Instrumente analizei de gen permit îmbunătățirea predictibilității și, ca rezultat, minimizarea impactului consecințelor nedorite ale politicilor/programelor.
Acțiune	Analiza de gen oferă instrumente pentru a înțelege necesitățile clienților și de a adopta decizii eficiente și echitabile.
Angajament	Analiza de gen antrenează femei și fete în stabilirea direcțiilor de dezvoltare relevante și realiste.
Abordare sistemică	Analiza de gen are o abordare sistemică îmbunătățind planificarea, implementarea monitorizarea, evaluarea și raportarea în cadrul ciclului de proiect.
Inovație	Analiza de gen contestă vechile moduri de gândire și solicită abordări noi.
Calitatea vieții	Analiza de gen îmbunătățește, în cele din urmă, calitatea vieții femeilor și fetelor și crește implicarea lor în viața comunității.

Sursa: Gender Analysis Toolkit, Office for Women, Queensland Government, Canada, 2009.

Beneficiile rezultate din aplicarea analizei de gen sunt concretizate în raportarea sistematică a autorităților administrației centrale și locale și, în consecință, în ține-

rea permanentă în vizor a realizării prevederilor CEDAW și Platformei de la Beijing reflectate în legislația națională cu privire la egalitatea de gen; creșterea eficienței cheltuielilor publice prin repartitia nominală, strict direcționată, a resurselor financiare publice, pe acele destinații, ce vor oferi mai multe beneficii destinatarului și, deci, vor fi mai eficient utilizate; creșterea transparenței în gestiunea banului public și reducerea corupției; participarea insistentă și conștientă a femeilor la realizarea politicilor publice și, în special, la planificarea și bugetarea acestora.

6.2. Metodologia analizei de gen: modele, obiective și etape

Pentru realizarea unei analize de gen, considerăm importante următoarele elemente:

- Personal calificat;
- Resurse adecvate (informaționale, financiare, materiale);
- Utilizarea experienței locale.

Este evident, calitatea analizei de gen depinde, în primul rând, de calificarea personalului antrenat în realizarea ei. Cunoștințele și abilitățile, pe care trebuie să le posedă specialistul angajat pentru realizarea analizei de gen, țin de domenii diferite și, în special, este nevoie de cunoașterea legislației în vigoare, a prevederilor planurilor și strategiilor de dezvoltare la nivel național, și în domeniul dimensiunii de gen în particular, a politicii sociale, precum și de cunoștințe temeinice în domeniul finanțelor publice și al analizei sociologice.

Realizarea analizei de gen începe cu acumularea informației (statistice, financiare ș.a.) pentru o bună înțelegere și percepere a rolurilor și relațiilor de gen, în contextul specific supus cercetării.

La efectuarea unei analize de gen, este important să se facă distincția între **statistici dezagregate pe sex**, care indică doar numărul de bărbați și femei ca pondere într-o anumită populație, și **statistici de gen**, care pot dezvălui relațiile dintre femei și bărbați, la baza cărora stau numerele. **Statistica de gen** poate indica necesitatea unei intervenții de politică, dar nu ce intervenție ar trebui să se producă. Statistica de gen oferă informații concrete cu privire la statutul femeilor, de exemplu, o modificare a statutului lor în decursul timpului.

Indicatorii sensibili la gen oferă dovezi directe ale statutului femeilor, în raport cu unele normative standard sau în acord cu un grup de referință.

Norma de referință, în acest caz, o constituie bărbații din aceeași țară, dar în alte cazuri ar putea fi alte grupuri de femei, cum ar fi femeile din altă țară, sau în diferite grupe de vârstă.

Indicatorii sociali de gen se numără printre mijloacele-cheie prin care planificatorii și factorii de decizie politică măsoară inegalitatea de gen. Indicatorii programului relevă progresul spre o țintă sau prioritate de politică a egalității de gen. Aceștia oferă, de asemenea, informații în baza cărora specialiștii de gen pledează pentru politicile care ar putea conduce la o mai mare egalitate de gen.

Ulterior, finalizându-se cercetarea, se constată dacă se pune sau nu la îndoială diviziunea de gen a muncii, care sunt sarcinile, responsabilitățile și oportunitățile existente pe principiu de gen. Cine este recipientul așteptat al beneficiilor politicii, programului sau proiectului propus, și cine este perdantul? Ambele părți, femeile și bărbații, trebuie consultate în privința rezultatelor, și ambele au oportunitatea de a contribui la formularea soluției. În același timp, este important să se țină cont de impactul de lungă durată al politicilor, programelor și proiectelor în ceea ce privește egalitatea femeilor și bărbaților.

Persoanele, grupurile sociale specifice și comunitățile, în care sunt realizate inițiative/proiecte, trebuie implicate de la începutul procesului de realizare a acestora, fapt ce ar permite determinarea impactului dimensiunii de gen asupra beneficiarilor proiectului. Fără cunoștință de cauză și expertiză locală, unele neclarități ale rolului de gen și ale relațiilor sociale sunt greu de înțeles.

Există o mulțime de instrumente de analiză de gen (Gender framework; gender matrix; gender proofing sau 3R, 4R, 6R Methods etc.). Deși ca instrumente nu sunt identice, acestea sunt instrumente bazate pe abordarea pas cu pas, urmărind procesele similare prin oferirea chestionarelor cu întrebări aplicabile. Alegerea metodelor pentru a răspunde la aceste întrebări nu este prestabilită.

În realizarea obiectivelor fiecărei etape, pot fi aplicate o varietate de metode. Însă, există două categorii principale de metode pentru includerea abordării integratoare a egalității de gen în politici/programe/proiecte: cantitative și calitative. Diferențele dintre acestea se referă exact la tipul de informații și cunoștințe pe care fiecare îl generează:

- Metodele cantitative de cercetare economică sunt cele bazate pe operarea cu mărimile cuantificabile. Prima condiție a cuantificării constă în operarea cu date primare și secundare corecte și actualizate. Statistica este o metodă cantitativă tipică;
- Metodele de analiză calitativă a fenomenelor și proceselor economice au menirea de a identifica cauzele și mecanismele lor concrete, o atenție deosebită fiind acordată descrierii, interpretării, explicării caracteristicilor obiectelor și relațiilor economice studiate, oferind informații mai complexe.

Fiecare metodă duce la obținerea unor tipuri diferite de date și de cunoștințe. Tipurile diferite de concluzii duc la opțiuni diferite de acțiune atunci când întreg procesul de planificare a fost încheiat. De aceea, alegerea metodei este un pas semnificativ. Există metode exclusiv cantitative sau calitative, în vreme ce altele conțin atât elemente cantitative, cât și elemente calitative. Aceste metode nu constituie rețete-standard, însă facilitează conștientizarea existenței inegalităților de gen.

Procesul de implementare a abordării integratoare a egalității de gen nu este generat de folosirea uneia sau mai multor metode dintre cele descrise în continuare. Însă, metodele asigură faptul că la baza deciziilor adoptate și acțiunilor întreprinse stă o abordare calificată, profesionistă. În acest sens, strategia abordării integratoare poate fi comparată cu alte procese fundamentale de schimbare dintr-o societate democratică.

Alegerea unei metode adecvate depinde de sarcina, contextul și de resursele disponibile. Există multe asemănări între diferite modele de analiză de gen: de exemplu, toate recunosc și subliniază existența muncii reproductive alături de activitățile productive. Cu toate acestea, în pofida multitudinii de similitudini, modelul analizei de gen diferă în funcție de domeniul de aplicare și semnificația lui.

Aceste modele constituie instrumente practice, concepute pentru a ajuta utilizatorii să integreze analiza de gen în activitățile de planificare și cercetare socială. Modelele de analiză de gen sunt utile în cazul în care vă ajută să gândiți și să faceți lucrurile în mod individual/propriu; ele nu sunt de folos, dacă le considerați prea confuze, birocratice sau restrictive. De asemenea, este esențial să înțelegem că un model nu va face munca pentru noi, acesta poate ajuta să vă planificați activitatea, însă, ulterior, rezultatele și recomandările trebuie aplicate consecvent.

În rapoartele instituțiilor și organizațiilor internaționale și ale guvernelor statelor, ce aplică, în mod constant, analiza de gen, sunt descrise diverse metode utilizate pentru efectuarea analizei de gen în diferite sectoare și programe. Dacă ar fi să le clasificăm, un criteriu de bază ar fi metodele aplicate la nivel macro (în cadrul elaborării și implementării politicilor/strategiilor/programelor) și cele la nivel microeconomic (în cadrul unei entități publice sau private).

Metodele care urmează au fost folosite în Suedia, Danemarca, Canada, Marea Britanie. Scopul acestor exemple rezidă în a demonstra cum poate fi realizată analiza de gen pentru promovarea obiectivelor dimensiunii de gen în cadrul politicilor și proiectelor finanțate de municipalități și care sunt elementele-cheie ale unei analize de gen.

Accentul de bază în aceste modele este pus pe clarificarea diferențelor între *Nevoile practice* și *cele strategice* ale diferitelor categorii de cetățeni.

Nevoile practice pot fi definite drept necesități imediate (apă, adăpost, hrană, venit și îngrijire medicală), într-un context specific. Proiectele referitoare la nevoile practice includ, în general, soluții pentru condiții de trai inadecvate.

Pe de altă parte, **nevoile strategice** se referă la statutul femeilor în comparație cu cel al bărbaților, în cadrul unei societăți. Aceste interese variază de la context la context și țin de rolurile și așteptările femeilor și bărbaților, ca și de diviziunea de gen a muncii, de resurse și putere. Interesele strategice pot include obținerea unor drepturi, eliminarea diferențelor de salarii, protecția împotriva violenței domestice, creșterea puterii decizionale și controlul asupra propriului corp.

Mai mulți autori și experți internaționali fac referire la următoarele modele de analiză de gen (Gender Analysis Framework):⁹

- A. Modelul analitic Harvard (Harvard Analytical Framework);
- B. Modelele DPU (DPU Frameworks): ce includ modelul Moser și modelul Levy, după numele autorilor;
- C. Matricea analizei de gen (Gender Analysis Matrix (GAM));
- D. Modelul egalității și al abilitării (Equality and Empowerment Framework (Longwe));

⁹ UNDP Learning and Information Pack. Gender Analysis.

E. Modelul capacităților și vulnerabilităților (Capacities and Vulnerabilities Framework (CVA));

F. Modelul planificării orientate spre oameni (People Oriented Planning Framework (POP));

G. Modelul relațiilor sociale (Social Relations Framework (SRF)).

Aceste modele au fost dezvoltate pentru a aborda diferite aspecte ale egalității de gen și, prin urmare, sunt utile pentru diferite priorități de politici. Acestea sunt concepute pentru a explora: diviziunea muncii între bărbați și femei, în agricultură și în mediul urban (Harvard și Moser, respectiv), integrarea dimensiunii de gen în instituții (Levy), diferențele de gen și impactul proiectelor la nivel de comunitate (GAM), evaluarea contribuției intervenției în toate sectoarele la emanciparea/abilitarea femeilor (Longwe), în caz de probleme umanitare și de pregătire de dezastre (CVA), problemele refugiaților, bazate pe o abordare extinsă a modelului Harvard - (POP), și dezvoltarea durabilă și schimbările instituționale (SRF). Modelele Harvard și Moser au fost extrem de importante în explicarea diviziunii de gen a muncii, structura socială de bază, pe care analiza de gen încearcă să o dezvăluie, și diferențele dintre munca productivă și de reproducere socială. Moser, de asemenea, împarte munca de reproducere socială în două categorii – munca în gospodărie și de gestiune a comunității.

Modelul analitic Harvard, ale cărui principii și structură au stat la baza celorlalte modele, este conceput ca un instrument de planificare, ce se aplică în etapa de identificare a unui proces de planificare, anterior proiectării activităților. Cu toate acestea, el poate fi, de asemenea, utilizat în etapa de estimare a proiectului, pentru evaluarea impactului de gen potențial, pe care îl poate avea un proiect sau program în cazul în care evaluarea impactului social și a sărăciei furnizează date eronate.

Boxa 6.4

Originea modelului analitic Harvard

Modelul analitic Harvard, de asemenea, numit *modelul rolurilor de gen*, este unul dintre primele modele pentru înțelegerea diferențelor dintre bărbați și femei în participarea lor în economie.

Modelul are originile în 1980, pornind de la o solicitare a Băncii Mondiale pentru Universitatea Harvard de a organiza o instruire pentru Femeile în Dezvoltare (WID). Modelul a fost elaborat de Institutul Harvard pentru Dezvoltare Internațională, în colaborare cu Oficiul WID al USAID, și a fost descris, pentru prima dată, în 1984, de către Catherine Overholt, Mary Anderson și Kathleen Cloud cunoscute sub numele de „echipa Harvard”. Astfel, acesta este unul dintre cele mai timpurii modele. Punctul de plecare pentru model a fost presupunerea că: are sens economic pentru proiecte de ajutor pentru dezvoltare să se aloce resurse pentru femei, în aceeași măsură, cât și pentru bărbați, ceea ce va asigura o dezvoltare mai eficientă - o abordare numită „abordarea eficientă”.

Washington O. Ochola, Pascal C. Sanginga and Isaac Bekalo. *Managing Natural Resources for Development in Africa*. IDRC. pp. 238–239. ISBN 9966-792-09-0.

¹⁰**Obiectivele modelului.** Modelul Harvard a fost conceput pentru a demonstra că există o motivație economică pentru alocarea resurselor pentru femei, la fel ca și pentru bărbați. Scopul modelului este de a ajuta la planificarea mai eficientă a proiectelor și la îmbunătățirea globală a productivității. Modelul face acest lucru prin cartografierea activității și resurselor ce aparțin bărbaților și femeilor într-o comunitate și evidențiază diferențele principale.

Modelul analitic Harvard este o grilă (de asemenea, cunoscută ca o matrice) pentru colectarea de date la nivel micro (de exemplu, la nivel de gospodărie și comunitate) și reprezintă un mod util de organizare a informației și poate fi adaptat la multe situații. Modelul analitic Harvard prevede parcurgerea a patru etape principale.

Etapa 1. Profilul activității

În această etapă, sunt identificate toate activitățile productive și reproductive, și sunt oferite răspunsuri relevante la întrebarea: *cine ce face?*

Domeniile de activitate, pentru care este elaborat proiectul, necesită cea mai mare detaliere. De exemplu, un profil de activitate pentru un proiect agricol ar lista, în conformitate cu diviziunea de gen a muncii, fiecare activitate agricolă (de exemplu: curățirea terenului, săpatul ș.a.m.d.) pentru fiecare cultură, sau pentru fiecare tip de câmp.

În funcție de context, pot fi examinați și alți parametri cum ar fi:

- Genul și vârsta: identificarea dacă femeile adulte, bărbați adulți, copiii, sau persoanele în vârstă desfășoară o activitate;
- Alocarea timpului: specificarea ce procent din timp este alocat fiecărei activități, și dacă se efectuează sezonier sau zilnic;
- Locul activității: precizarea locului în care se desfășoară activitatea, în scopul reflectării mobilității oamenilor (muncă la domiciliu, în familie, la magazinul de familie, sau în altă parte (în interiorul sau în afara comunității?).

Etapa a 2-a. Profilul accesului și controlului - resursele și beneficiile

Parcurgerea acestei etape permite utilizatorilor determinarea resurselor utilizate pentru îndeplinirea activităților identificate în „Profilul Activității”. În această etapă, se indică dacă femeile și bărbații *au acces* la resurse, cine *controlează utilizarea* acestora, și cine *controlează beneficiile* unei gospodării (sau a comunității) din utilizarea resurselor. Accesul la resurse indică doar că sunteți în stare să utilizați o resursă; dar acest lucru nu spune nimic despre faptul dacă dețineți controlul asupra acesteia. De exemplu, femeile pot avea acces la unele procese politice la nivel local, dar o influență sau control redus asupra problemelor discutate și deciziilor finale care vor fi adoptate. Persoana care controlează o resursă este aceea care, în cele din urmă, este în măsură să ia decizii cu privire la utilizarea acesteia, inclusiv dacă aceasta poate sau nu fi vândută.

¹⁰. Candida March, Ines Smyth and Maitrayee Mukhopadhyay, A guide to gender – analysis framework, 1999, disponibil: <https://www.ndi.org/files/Guide%20to%20Gender%20Analysis%20Frameworks.pdf>

Etapă a 3-a. Factorii de influență

În această etapă, sunt determinați factorii care influențează diferențele de gen în diviziunea muncii, accesul la și controlul resurselor. Identificarea influențelor trecute și prezente poate facilita aprecierea tendințelor viitoare. De asemenea, factorii de influență reflectă oportunitățile și constrângerile pentru creșterea implicării femeilor în proiecte și programe. Acești factori sunt exhaustivi, comprehensivi și interdependenți, incluzând:

- normele comunitare și ierarhiile sociale, cum ar fi cele de familie/ comunitate, practici culturale, credința și tradiții religioase;
- condițiile demografice;
- structurile instituționale, inclusiv natura și nivelul birocrăției, modalitățile de generare și diseminare a cunoștințelor, abilități și tehnologie;
- condițiile economice generale, cum ar fi nivelul de sărăcie, rata inflației, distribuția veniturilor, condițiile de comerț internațional și infrastructura;
- evenimentele politice interne și externe;
- cadrul legal;
- instruirea și educația.

Scopul identificării acestor factori de influență constă în aprecierea acelor activități sau resurse ce vor afecta femeile sau bărbații și modul în care aceștia, la rândul lor, le pot afecta. Această etapă este destinată identificării constrângerilor externe și oportunităților, care trebuie analizate la planificarea activităților. În plus, oferă suport în anticiparea intrărilor necesare pentru asigurarea succesului din perspectiva de gen.

Etapă a 4-a. Lista de verificare pentru analiza ciclului de proiect

În această etapă, este întocmită o listă cu o serie de întrebări, concepute pentru a vă ajuta să examinați din perspectivă de gen o propunere de proiect, folosind datele dezagregate pe sex și evidențierea efectelor diferitelor schimbări sociale asupra bărbaților și femeilor.

Alt model de analiză de gen este **Modelul Moser**,¹¹ care scoate în evidență necesitatea planificării din perspectiva dimensiunii de gen și a aspectelor emancipării femeilor.

Obiectivele modelului. Modelul Moser își propune să creeze „planificare de gen” ca tip de planificare în sine: „Scopul planificării de gen este emanciparea/eliberarea femeilor din subordinea/supunerea lor și realizarea acestora prin egalitate, echitate, și responsabilizare. Acest lucru variază foarte mult în diferite contexte, în funcție de măsura în care femeile ar fi o categorie subordonată ca statut bărbaților sub aspect de categorie” (Moser, 1993).

¹¹. Candida March, Ines Smyth, and Maitrayee Mukhopadhyay, A guide to gender – analysis framework, 1999, disponibil: <https://www.ndi.org/files/Guide%20to%20Gender%20Analysis%20Frameworks.pdf>

Cadrul Moser pune la îndoială ipoteza că planificarea este o sarcină pur tehnică. Moser caracterizează planificarea de gen distinct de metodele de planificare tradiționale: „în primul rând [planificarea de gen], este atât de natură politică, cât și tehnică. În al doilea rând, se presupune existența conflictului în procesul de planificare. În al treilea rând, este vorba de procese de transformare. În al patrulea rând, aceasta caracterizează planificarea ca „dezbateri”. (Moser, 1993)

În centrul modelului Moser, sunt trei concepte:

- Rolul triplu al femeii;
- Nevoile de gen practice și strategice;
- Categoriile de abordări politice WID / GAD (matrice de politici).

Etapă 1. Identificarea rolurilor de gen / rol triplu

Această etapă de cartografiere implică diviziunea de gen a muncii „cine face ce?” Caroline Moser identifică un „rol triplu” pentru femeile cu venituri reduse, în cele mai multe societăți, pe care le folosește în acest model. Rolul triplu al femeilor constă în activități de reproducere, de producere și de gestionare a comunității. În contrast, bărbații se angajează, în primul rând, în activități productive și de politică comunitară.

Activitatea de reproducere: implică îngrijirea și întreținerea gospodăriei și a membrilor săi, inclusiv nașterea și îngrijirea copiilor, prepararea hranei, colectarea apei și a lemnului de foc, cumpărături, și îngrijirea sănătății membrilor familiei. În comunitățile sărace, activitatea de reproducere, în cea mai mare parte, este consumatoare de timp și de forță de muncă intensivă. Este aproape întotdeauna responsabilitatea femeilor și fetelor.

Munca productivă: implică producerea de bunuri și servicii pentru consum și comerț. Atât femeile, cât și bărbații pot fi implicați în activități productive, dar funcțiile lor și responsabilitățile, de multe ori, sunt diferite. Munca productivă a femeilor este adesea mai puțin vizibilă și mai puțin apreciată decât a bărbaților.

Munca în folosul comunității: prevede activități ce includ organizarea colectivă a evenimentelor sociale și serviciilor – ceremonii și sărbători, activități de îmbunătățire a situației în comunitate, participarea la grupuri și organizații, activități politice locale. Acest tip de activitate este, rareori, luată în considerare la analiza economică, dar implică mult timp de voluntariat și este importantă pentru dezvoltarea spirituală și culturală a comunităților. De asemenea, constituie un motor pentru autodeterminarea și organizarea comunității. Atât femeile, cât și bărbații sunt angajați în activitățile comunitare, deși aici predomină diviziunea muncii pe bază de gen.

Efectuarea analizei rolului triplu, într-un model de planificare, este necesară pentru că orice intervenție într-un domeniu, afectează activitățile desfășurate în alte două domenii.

Etapă a 2-a. Evaluarea nevoilor de gen

A doua etapă a modelului Moser se bazează pe conceptul Maxine Molyneux (1985) privind interesele de gen ale femeilor. Conceptul este întemeiat pe ideea că femeile, ca grup, au necesități deosebite de cele ale bărbaților ca grup; nu doar din motivul că femeile au rol de gen triplu, dar și pentru că au o poziție de subordo-

nare față de poziția bărbaților în societate. Similar conceptelor Molyneux despre interesele de gen practice și strategice, Moser face deosebire între două tipuri de nevoi de gen: practice și strategice.

Nevoile de gen practice: Moser definește nevoile practice de gen ca și pe cele care, în cazul în care au fost respectate, ar ajuta femeile în activitățile lor curente. Intervențiile care se axează pe satisfacerea nevoilor de gen practice satisfac o necesitate curentă percepută într-un context specific, de multe ori, legate de condiții deficiente de viață. Satisfacerea nevoilor de gen practice nu contestă diviziunea de gen a muncii sau a poziției de subordonare a femeii existentă în societate, deși aceasta poate fi cauzată de nevoile de gen practice ale femeilor. Intervențiile destinate satisfacerii nevoilor de gen practice ale femeilor includ:

- Aprovizionarea cu apă;
- Furnizarea de servicii de sănătate;
- Oportunități pentru a obține venit pentru asigurarea gospodăriei;
- Furnizarea de locuințe și servicii de bază;
- Distribuirea de produse alimentare.

Aceste nevoi sunt împărtășite de toți membrii gospodăriei, dar, de multe ori, femeile le identifică drept nevoi specifice lor, pentru că femeile sunt cele care își asumă responsabilitatea pentru satisfacerea necesităților familiilor lor.

Nevoile de gen strategice: Moser definește că ar fi nevoile, care, în cazul în care au fost îndeplinite, ar permite femeilor transformarea dezecilibrelor existente de putere între femei și bărbați. Nevoile de gen strategice ale femeilor sunt cele care există din cauza statutului social subordonat al femeilor și variază în funcție de context. Acestea se referă la diviziunea de gen a muncii, putere, control, și pot include aspecte, precum drepturile egale, violența în familie, salariile egale și controlul asupra corpului lor. Satisfacerea nevoilor de gen strategice ajută femeile în obținerea egalității și provoacă schimbarea poziției lor de subordonare, inclusiv a rolului lor în societate. Intervențiile care se referă la nevoile de gen strategice ale femeilor includ:

- Provocări în diviziunea de gen a muncii;
- Ameliorarea poverii muncii domestice și de îngrijire a copilului;
- Eliminarea formelor instituționalizate de discriminare, cum ar fi legile și sistemele juridice pătinoare, în favoarea bărbaților;
- Furnizarea de servicii de sănătate a reproducerii, acordând femeilor dreptul de decizie privind fertilitatea;
- Măsuri împotriva violenței masculine. (Molyneux, 1985)

Etapă a 3-a. Dezagregarea controlului asupra resurselor și asupra procesului de luare a deciziilor în cadrul gospodăriei

În această etapă, se obțin răspunsuri la întrebările: Cine controlează ce? Cine decide ce? Cum? Aici modelul Moser condiționează alocarea de resurse, în cadrul

gospodăriei (alocare intra-gospodărie), de procesele de negociere care determină alocarea. Cine are controlul asupra resurselor ce sunt acumulate în cadrul gospodăriei, cine și ce putere are de adoptare a deciziilor privind alocarea resurselor?

Etapă a 4-a. Planificarea pentru echilibrarea rolului triplu

Utilizatorii modelului sunt rugați să examineze dacă un program planificat sau un proiect va crește volumul de muncă al unei femei într-unul din rolurile sale, în detrimentul altor roluri.

Femeile trebuie să echilibreze cererile concurente privind responsabilitățile lor de reproducere, de producție și cele comunitare. Nevoia de echilibrare a acestor roluri determină implicarea femeilor în fiecare dintre roluri și, potențial, constrânge implicarea lor în activități care, în mod semnificativ, vor crește timpul de care au nevoie să-l petreacă într-un rol special.

Moser subliniază, de asemenea, modul în care planificarea sectorială (care se concentrează numai pe o zonă, cum ar fi transportul, care este, de obicei, efectuată de către guvern) a generat foarte des daune deosebit de grave femeilor, pentru că, la efectuarea acestora nu se ia în considerare interacțiunea dintre rolurile triple ale femeii, iar realizarea planificării intersectoriale, ar evita această problemă.

Etapă a 5-a. Distincția între obiective diferite în cadrul intervențiilor: Politica Matrix a WID / DGA

Este etapă de evaluare, examinare a abordării utilizate într-un proiect, program sau politică existentă. Examinarea abordărilor de politică poate ajuta la anticiparea punctelor slabe inerente, constrângerilor și posibilelor capcane.

Modelul Moser încurajează utilizatorii să examineze modul în care diferite intervenții de planificare transformă poziția subordonată a femeilor, prin clarificarea: în ce măsură diferite abordări îndeplinesc nevoile de gen practice și / sau strategice?

Etapă a 6-a. Implicarea femeilor, organizațiilor de femei și a planificatorilor în planificare

În cele din urmă, modelul Moser solicită utilizatorilor să se gândească la importanța implicării femeilor, organizațiilor conștiente de problemele de gen și a planificatorilor în planificare.

Este esențial să se asigure că nevoile reale de gen practice și strategice sunt identificate și înglobate în procesul de planificare. Aceste persoane sau organizații trebuie implicate nu numai în analiza, dar și în definirea obiectivelor unei intervenții, și în aplicarea acestora.

Matricea analizei de gen (Gender Analysis Matrix – GAM) este un alt model de analiză gender.

Boxa 6.5

Originea matricei analizei de gen

Matricea analizei de gen (GAM) a fost elaborată de Rani Parker, în colaborare cu partenerii de dezvoltare din cadrul ONG-ului „Orientul Mijlociu”. Ei au exprimat necesitatea într-un model adecvat activității lor la nivel local. Ca urmare, matricea elaborată este foarte mult influențată de realitatea și principiile planificării participative; și poate include constrângerile impuse de lipsa de fonduri și de timp, analfabetismul, precum și insuficiența sau inexistența datelor cantitative cu privire la rolurile de gen.

Candida March, Ines Smyth, and Maitrayee Mukhopadhyay, A guide to gender – analysis framework, 1999

Obiectivele modelului. GAM are scopul de a ajuta la determinarea impactului diferit asupra femeilor și bărbaților al intervențiilor prin asigurarea unei tehnici de identificare a diferențelor de gen în cadrul unei comunități. GAM este un instrument de transformare, iar utilizarea sa este destinată facilitării procesului de analiză de gen pentru membrii comunității. Modelul încurajează comunitatea să identifice și să elaboreze ipoteze cu privire la rolurile de gen. GAM se bazează pe următoarele principii:

- Există cunoștințe necesare pentru efectuarea analizei de gen printre oamenii ale căror vieți constituie obiectul analizei.
- Analiza de gen nu are nevoie de expertiză tehnică din afara comunității, cu excepția facilitatorilor.
- Analiza de gen nu poate promova transformarea cu excepția cazului în care este efectuată de către oamenii ale căror situații sunt analizate. (Parker, 1993)

GAM este completat de un grup în cadrul comunității, care, de preferință, ar trebui să includă femeile și bărbații în număr egal. GAM poate fi utilizat la diferite etape ale proiectului, pentru a evalua atât potențialul, cât și impactul real al unei intervenții privind relațiile de gen în cadrul comunității. Obiectivele la fiecare etapă sunt următoarele: „În etapa de planificare – pentru a stabili dacă potențialele efecte de gen sunt de dorit și în concordanță cu obiectivele programului; în etapele de proiectare, în cazul în care considerentele de gen pot schimba designul proiectului; sau în timpul etapelor de monitorizare și evaluare – pentru abordarea mai largă a impactul programului”. (Parker, 1993)

GAM are două etape principale bazate pe o matrice, care se axează pe analiza impactului unei intervenții de dezvoltare.

Etapă 1. Analiza la patru niveluri ale societății

GAM analizează impactul intervențiilor de dezvoltare la patru niveluri: femei, bărbați, gospodării și comunitate. Alte niveluri (în funcție de obiectivele proiectului și ale comunității în cauză), cum ar fi grupa de vârstă, clasă, etnie etc., pot fi adăugate, după caz. Cele patru categorii principale care apar vertical pe matricea GAM sunt:

Femeile: Această categorie se referă la femeile de toate vârstele, care se află în grupul-țintă sau pentru toate femeile din comunitate.

Bărbații: Aceasta se referă la bărbații de toate vîrstele, care se află în grupul țintă sau pentru toți bărbații din comunitate.

Gospodăriile: Această categorie se referă la toate femeile, bărbații și copii, care trăiesc împreună, chiar dacă aceștia nu fac parte dintr-o familie. Deși tipul gospodăriei poate varia chiar și în cadrul aceleiași comunități, bărbații știu mereu ce constituie „gospodărie” sau „familie”. Propria lor definiție sau unitate de analiză ar trebui utilizată pentru acest nivel în GAM.

Comunitate: Această categorie se referă la toată lumea din zona proiectului. Scopul acestui nivel îl constituie extinderea analizei dincolo de familie. Cu toate aces-

tea, comunitățile sunt complexe și, de obicei, cuprind un număr diferit de grupuri de persoane cu interese diferite. Deci, dacă o „comunitate” clar definită nu este relevantă în contextul proiectului, acest nivel de analiză poate fi eliminat. (Parker, 1993)

Etapă a 2-a. Analiza a patru tipuri de impact

GAM analizează impactul pe patru domenii: muncă, timp, resurse (luând în considerare atât accesul, cât și controlul), și factorii socio-culturali. Aceste categorii apar orizontal pe matricea GAM.

Munca: Aceasta se referă la schimbări în sarcini (de exemplu, căratul apei de la râu), nivelul de calificare necesar (calificat sau necalificat, învățământ formal, instruire), și a capacității de muncă (câți oameni efectuează o sarcină și cât de mult pot face? este necesar să se angajeze muncitori, sau membrii gospodăriei pot realiza sarcina singuri?).

Timpul: Aceasta se referă la schimbări în cantitatea de timp: trei ore, patru zile ș.a.m.d. (este nevoie de a efectua sarcina asociat cu proiectul sau cu activitatea?).

Resursele: Această categorie se referă la modificările în accesul la resurse (venituri, terenuri, credit), ca urmare a proiectului și gradul de control asupra modificărilor resurselor (mult sau mai puțin) pentru fiecare grupă analizată.

Factorii socioculturali: Aceasta se referă la schimbarea aspectelor sociale în viețile participanților (inclusiv modificări ale rolurilor de gen sau de stare), ca urmare a proiectului. (Parker, 1993)

Metoda celor 4 R¹² (reprezentare, resurse, realitate și reacție). Inițial, a fost cunoscută sub denumirea Metoda celor 3R, care a fost dezvoltată în Suedia, în 1996, de către „Svenska Kommunförbundet”, pentru implementarea abordării integratoare la nivelul municipalităților suedeze.

Este una din cele mai folosite metode de integrare a egalității de gen în elaborarea diverselor politici publice, programe și proiecte. Principalul aspect abordat constă în distribuirea puterii de decizie și acțiune între femei și bărbați, respectiv gradul de implicare al fiecărui gen în proiectarea și implementarea activităților din cadrul politicilor, programelor și proiectelor, și presupune analiza, din perspectivă de gen, a normelor, valorilor și concepțiilor, conform cărora activitățile sunt conduse în plan social.

În construirea politicilor publice, de exemplu, deciziile politice care se iau influențează diferit femeile și bărbații, chiar dacă aceste decizii nu se referă explicit la egalitatea de gen. Pentru că femeile și bărbații duc vieți diferite, aceste diferențe trebuie luate în considerare, nu pentru a fi accentuate, ci pentru a se răspunde mai bine nevoilor diferite. Astfel, o strategie de dezvoltare, care include egalitatea de gen, este cea care nu face din diferențele de gen un factor discriminatoriu, o strategie care nu exclude un gen sau altul de la elaborarea, implementarea și beneficiile strategiei respective.

Metoda celor 4R ne oferă instrumente pentru discuții concrete despre modul în care perspectiva egalității de gen poate fi integrată într-un domeniu sau o activitate

¹². Bocioc Florentina și alții, “Gender mainstreaming, metode și instrumente”, Ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen, CPE 2004.

în care suntem implicați. În loc să perorăm despre egalitate, în general, ar trebui să discutăm despre modul în care normele, care ne guvernează munca, obstrucționează sau promovează egalitatea de gen.

Această metodă de analiză tinde să clarifice:

- Cine și ce face și în cât timp?
- Cum poate fi integrată perspectiva de gen în etapa de formulare a viziunii și obiectivelor de proiect?
- Ce poate fi schimbat în obiective în vederea atingerii egalității de gen?

1R și 2R sunt instrumente cantitative de analiză și presupun o revizuire sistematică a distribuirii și utilizării resurselor. 3R și 4R sunt instrumente calitative și se referă la normele și valorile utilizate în activitățile comunității/organizației/instituției publice și la modalitățile de intervenție pentru schimbarea lor.

1R – Reprezentare. Topografierea reprezentării de gen. Răspunde la întrebarea „Câte femei și câți bărbați?” Răspunsul ne oferă informații privind proporția femeilor și bărbaților aflați la toate nivelurile procesului decizional și aflați în cadrul diferitelor operațiuni, adică factorii de decizie, personalul și utilizatorii.

Întrebările pot fi: Câte femei și câți bărbați sunt membrii în consilii/ comisii/ comitete și câți sunt președinți? Cu câte femei și cu câți bărbați s-a luat legătura/ Câte femei și câți bărbați au fost consultați de consilii/comisii în procesul de luare a deciziilor? Câte femei și câți bărbați primesc asigurări sociale? Câte femei și câți bărbați fac parte din echipa de implementare a programelor și proiectelor? Câte femei și câți bărbați fac parte din grupul-țintă al politicilor, programelor și proiectelor? etc.

2R – Resurse. Examinarea alocării resurselor. Când se face referire la resurse, se ia în considerare orice mijloc care este necesar pentru îndeplinirea activităților (resurse materiale, bani, timp, spațiu etc.).

Răspunde la întrebarea: cum sunt alocate resursele – bani, spațiu și timp – pentru femei și pentru bărbați? Răspunsurile denotă cum sunt împărțite resursele între femei și bărbați pentru diferite operațiuni. Întrebările sunt de tipul: ce sumă primesc bărbații și ce sumă primesc femeile în cadrul sistemului de asigurări sociale? Cât vorbesc femeile și cât vorbesc bărbații la întâlnirile comisiilor? Ce spațiu folosesc fetele și băieții la grădiniță? etc.

3R – Realitate. Analiza condițiilor. Răspunde la întrebarea: Care sunt motivele împărțirii pe sexe și ale alocării existente a resurselor între bărbați și femei? Acestea sunt întrebări calitative, care rezultă studiind 1R și 2R. De ce unor probleme diferite li se alocă timp diferit la întâlnirile organizate de administrație? Ce valoare este atribuită experiențelor și cunoștințelor femeilor și bărbaților în cadrul comunității? Dacă femeile și bărbații au moduri diferite de acces la informații, cărui fapt i se datorează acest lucru? De ce femeile și bărbații dispun de posibilități diferite de participare la întruniri? Cum pot fi schimbate metodele de lucru, pentru ca femeile și bărbații să participe în mod egal? etc.

4R – Reacții. Formularea obiectivelor noi. Răspunde la întrebarea: Cum re-

acționăm la aspectele identificate? Ce acțiuni sunt necesare pentru remedierea disparităților de gen identificate? Care sunt cele mai bune metode pentru a crește implicarea femeilor în luarea deciziilor? Care sunt aspectele prioritare asupra cărora trebuie să se intervină?

După analiza efectuată, este esențial să se decidă dacă politica, programul sau activitatea trebuie schimbată în vederea realizării obiectivelor de gen dorite.

Întrebări de autoverificare

1. Explicați necesitatea analizei de gen a bugetului.
2. Care este scopul analizei de gen?
3. Definiți conceptul de analiză de gen.
4. Explicați diferența dintre egalitatea de gen și echitatea de gen.
5. Cine realizează analiza de gen și care sunt competențele necesare realizării unei analize de gen?
6. Care sunt beneficiile analizei de gen? Pentru Guvern? Pentru societatea civilă?
7. Care sunt elementele principale ale analizei de gen?
8. Numiți și explicați etapele de pregătire a analizei de gen.
9. Numiți și explicați principiile de realizare a analizei de gen.
10. Care este diferența dintre analiza de gen, analiza impactului de gen și auditul de gen?
11. Care sunt criteriile de analiză ale impactului de gen?
12. Explicați esența etapelor analizei de gen propuse de Diana Elson.
13. Care este esența metodelor cantitative de cercetare economică aplicate în cadrul analizei de gen?
14. Care este esența metodelor de analiză calitativă aplicate în cadrul analizei de gen?
15. Explicați metodologia de analiză de gen elaborată de Rhonda Sharp.
16. Determinați diferențele dintre nevoile practice și strategice?
17. Care este obiectivul și etapele modelului analitic Harvard?
18. Ce etape trebuie parcurse pentru aplicarea modelului de realizare a analizei impactului de gen?
19. Explicați esența modelului Moser de analiză de gen.
20. Care este esența realizării Matricei Analizei de Gen?
21. Explicați esența metodei celor 4R în implementarea abordării integratoare de gen la nivelul municipalităților?

Bibliografie:

1. ELSON, Diane; NORTON, Andy. „*What's behind the budget? Politics, rights and accountability in the budget process*”, Centre for Aid and Public Expenditure Overseas Development Institute, London, Department of Sociology/Human Rights Centre University of Essex, June 2002.
2. ELSON, Diane. „*Gender Responsive Budget Initiatives: Some Key Dimensions and Practical Examples*”, Paper presented at the conference on „Gender Budgets, Financial Markets, Financing for Development”, Berlin, February 19th and 20th 2002.
3. ELSON, Diane. „*International Financial Architecture: A view from the kitchen*” for publication in *Politica Femina*, Spring 2002.
4. BUDLENDER, Debbie. „*Introduction the fifth women's budget*”, <http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/Introduction-to-the-Fifth-Womens-Budget-Initiative.pdf>.
5. CIDA's Policy on Gender Equality; Canadian International Development Agency; http://www.sice.oas.org/Genderandtrade/CIDA_GENDER-E_Policies.pdf.
6. NORTON, Andy; BIRD, Bella; BROCK, Karen; KAKANDE, Margaret; TURK, Carrie. „*A rough guide to PPAs*”. Participatory Poverty Assessment, An introduction to theory and practice, <http://info.worldbank.org/etools/docs/library/238411/ppa.pdf>.
7. BOCIOC Florentina și alții, „*Gender mainstreaming, metode și instrumente*”, ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen, CPE 2004.
8. Van BEVEREN Jacintha, Van OSCH Thera, QUINN Sheila, „*Bugetare pentru toți*”, manual, ISBN 90-73908-15-9, 2004.
9. „*Analiza de gen a cheltuielilor de proiect*”, Final Report, July 2004, HM Treasury UK, Crown Copyright, https://www.gov.uk/search?q=gender+analysis+&show_organisations_filter=true.
10. „*Bugetul sensibil la dimensiunea de gen și drepturile reproductive ale femeilor*”, Pachet de resurse, UNFPA, UNIFEM, 2006. <http://egalitatedegen.md/en/contribute/bugetul-sensibil-la-dimensiunea-de-gen-si-drepturile-reproductive-ale-femeilor/>
11. „*Abordarea integrată a egalității între femei și bărbați: cadrul conceptual, metodologia și prezentarea practicilor corecte*”, raportul final de activități al Grupului de specialiști privind demersul integrat al egalității, Strasbourg, februarie 1999.
12. Gender Capacity Building Tool Pilot Version, 27 September 2010, Australian Red Cross.
13. GENDER Analysis, Assessment and Audit. Manual & Toolkit, Developed by Lis Meyers, independent consultant and Lindsey Jones, ACDI/VOCA.
14. GOLDBERG LEONG Toby, LANG Catherine, BIASUTTI Marina, *Gender And Poverty Project*. Gender Analysis Tools.
15. MARCH Candida, SMYTH Ines, and MUKHOPADHYAY Maitrayee, *A guide to gender – analysis framework*, 1999, disponibil: <https://www.ndi.org/files/Guide%20to%20Gender%20Analysis%20Frameworks.pdf>.
16. Making Budgets Gender-Sensitive: A Checklist for Programme-Based Aid, disponibil: http://www.entwicklung.at/fileadmin/user_upload/Dokumente/Publikati-

onen/Downloads Themen DivBerichte/Gender/CHECKLIST 12032009 barriere.pdf

17. ACDI/VOCA, "Gender Analyses, Assessments, and Audits Brief," Washington D.C.(2012).
18. CRAWLEY Marie; O'MEARA Louise, „*Gender Proofing Handbook*”, Irlanda, 2002.
19. HEWITT Guy. *Gender Responsive Budget Initiatives: Tools and Methodology*. New York City: UNIFEM, 2002, p. 30-37.
20. SCHRATZENSTALLER Margit. *Gender Budgeting in Austria*. Munich: Institute for Economic Research at the University of Munich, Vol 6, No 2, 2008, p. 46.
21. GREBOVAL Cecile and HUGENDUBEL Katrin. *Gender budgeting: An overview by the European Women's Lobby*. European Women's Lobby, 2004, p. 10.
22. COE. Gender budgeting: practical implementation. Strasbourg: Council of Europe, 2009, accessed October 10 2012. Disponibil: [http://www.femtech.at/sites/default/files/Gender budgeting - practical implementation.pdf](http://www.femtech.at/sites/default/files/Gender%20budgeting%20-%20practical%20implementation.pdf)
23. Gender Analysis Toolkit, Office for Women, Queensland Government, Canada, 2009.
24. UNDP Learning and Information Pack. Gender Analysis.
25. Washington O. Ochola, Pascal C. Sanginga, and Isaac Bekalo. Managing Natural Resources for Development in Africa. IDRC. pp. 238-239. ISBN 9966-792-09-0.
26. <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/tools-and-methods/gender-impact-assessment>
27. http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/toc_guide_en.htm
28. <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/tools-and-methods/gender-analysis>
29. <http://www.liaise-kit.eu/ia-method/gender-impact-assessment-0>
30. <http://www.gov.uk/government/ministers/minister-for-women-and-equalities--3>

TEMA 7. PROMOVAREA ABORDĂRII INTEGRATOARE A EGALITĂȚII DE GEN ÎN CADRUL POLITICILOR PUBLICE

Cuvinte-cheie: politica publică, politicile insensibile la gen, guvernarea economică, politicile sensibile la gen, politicile neutre la gen, politicile specifice de gen, politicile redistributive sub aspect de gen.

7.1. Conținutul, sfera de cuprindere și clasificarea politicilor publice sub aspect de gen

În prezent, integrarea dimensiunii de gen / abordarea integratoare a egalității de gen (*gender mainstreaming*) constituie o strategie de bază în realizarea obiectivului de dezvoltare sustenabilă. Dimensiunea de gen afectează toate politicile publice, deciziile guvernamentale, programele, activitățile financiare și administrative, precum și procedurile organizaționale, contribuind, astfel, la o profundă transformare organizațională.

O politică publică reprezintă un set de decizii interdependente (un curs intenționat sau un proces) stabilite de un grup politic (guvern) cu privire la determinarea scopurilor și a mijloacelor utilizate pentru atingerea acestor scopuri, și care vizează problemele de interes general. În funcție de domeniul în care acționează, politicile publice vizează: drepturile omului; mediul înconjurător; securitatea (internă și externă); migrația; transportul și telecomunicațiile economice; dezvoltarea regională; cercetare-dezvoltare; familia; ocuparea; locuințele, securitatea socială; sănătatea; grupurile și persoanele marginalizate etc.

În conformitate cu *Platforma de acțiune de la Beijing, 1995*, guvernele și alți actori trebuie „să promoveze o politică activă și vizibilă de integrare a perspectivei de gen în toate politicile și programele, astfel **încât**, înainte de luarea deciziilor, se face o analiză a efectelor asupra femeilor și a bărbaților, respectiv”. Iar principalele politici publice, ce trebuie revizuite prin prisma aspectelor de gen, sunt: drepturile omului, violența împotriva femeilor; educația; sănătatea; copiii și tinerii; puterea și procesul de luare a deciziilor; mecanismele instituționale; gestionarea resurselor naturale.¹

Importanța abordării integratoare a egalității de gen în cadrul politicilor publice derivă din următoarele 5 considerente majore:

1. *Plasarea oamenilor în centrul politicilor.* Factorii de decizie trebuie să fie mai

¹ A se vedea paragrafele 79, 105, 123, 189, 202, 229, 252, 273 ale Platformei de Acțiune. *Platform for Action*, Fourth World Conference on Women, Beijing, 1995. Disponibil: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/index.html>

atenți la efectele generate de politici asupra vieții cetățenilor și reprezintă o abordare umană și mai puțin economică în gestionarea societăților contemporane.

2. *Conduce la o mai bună guvernare* printr-o mai bună gestiune a resurselor și impactul asupra femeilor și bărbaților.
3. *Utilizarea tuturor resurselor umane prin implicarea mai ridicată atât a femeilor, cât și a bărbaților.* Deoarece persoanele implicate în implementarea abordării integrate sunt cei care muncesc în mod obișnuit, ceea ce contribuie la creșterea numărului de actori implicați.
4. *Oferă o vizibilitate mai clară asupra problemelor privind egalitatea între femei și bărbați în cadrul societății.* Abordarea integratoare demonstrează că egalitatea între femei și bărbați reprezintă o problemă fundamentală, care afectează dezvoltarea generală a societății.
5. *Presupune diversitatea intereselor și comportamentelor femeilor și bărbaților.* Politica în materia egalității vizează femeile în ansamblul lor, dar abordarea integratoare ține cont de situațiile particulare ale bărbaților și/sau a diferitelor grupuri de femei și bărbați (migranți, femei tinere etc.).

Promovarea abordării integratoare de gen în cadrul politicilor publice necesită revizuirea complexă a calității politicilor existente. *Necesitatea schimbării* poate fi argumentată prin faptul că procedurile și rutina politicilor, precum și politicile înseși, au fost, în mod inerent, insensibile la dimensiunea de gen sau părtinitoare. În acest sens, este utilă identificarea poziționării politicilor sub aspect de gen, conform clasificăției existente în literatura de specialitate² și anume:

1. **Politicile insensibile la gen** (gender-blind policies), care nu reflectă nicio distincție între sexe. Aceste politici includ deviațiile existente în relațiile de gen ale unei anumite societăți și, prin urmare, au tendința de a exclude femeile.
2. **Politicile sensibile la gen** (gender-aware policies). Acest tip de politici recunoaște faptul că femeile sunt actori importanți în dezvoltarea societății, la fel ca și bărbații. Se recunoaște că natura implicării femeilor este determinată de relațiile de gen existente în societate, care fac implicarea lor diferită și, de multe ori, inegală. În consecință, în cadrul acestor politici, se acceptă faptul că femeile pot avea nevoi, interese și priorități diferite, care intră în conflict cu cele ale bărbaților.

În cadrul acestor politici, se disting două subcategorii, precum:

a) *Politicile neutre la gen* (gender-neutral policies)– utilizează informațiile privind diferențele de gen existente într-o anumită societate și trasează obiectivele pentru a depăși prejudecățile astfel, **încât** beneficiile vor avea impact asupra ambelor sexe în mod eficient și vor răspunde nevoilor lor reale în cadrul intervențiilor de dezvoltare. Politicile neutre la gen au la bază diviziunea de gen existentă în societate asupra resurselor și responsabilităților.

² March C., Smyth I., Mukhopadhyay M. *A Guide to Gender-Analysis Frameworks*. Oxfam publication GB, 2005. p. 108-109. Disponibil: <https://www.ndi.org/files/Guide%20to%20Gender%20Analysis%20Frameworks.pdf>

b) *Politicile specifice de gen* (gender-specific policies) utilizează informațiile privind diferențele de gen într-un anumit context sau având o destinație specială în vederea răspunderii la nevoile reale ale femeilor sau bărbaților; și aceste politici au la bază diviziunea de gen existentă în societate asupra resurselor și responsabilităților.

3. **Politicile redistributive sub aspect de gen** (gender-redistributive policies) reprezintă intervenții care intenționează să transforme distribuțiile existente pentru a crea o relație mai echilibrată între femei și bărbați, atingând interesele strategice ale nevoilor de gen. Politicile redistributive sub aspect de gen pot viza atât femei și bărbați separat sau doar un singur grup specific. Principală particularitate a acestor politici constă în faptul că acționează asupra nevoilor reale ale femeilor, având potențialul de transformare a condițiilor existente, adică creează condițiile propice pentru abilitarea (împuternicirea) femeilor.

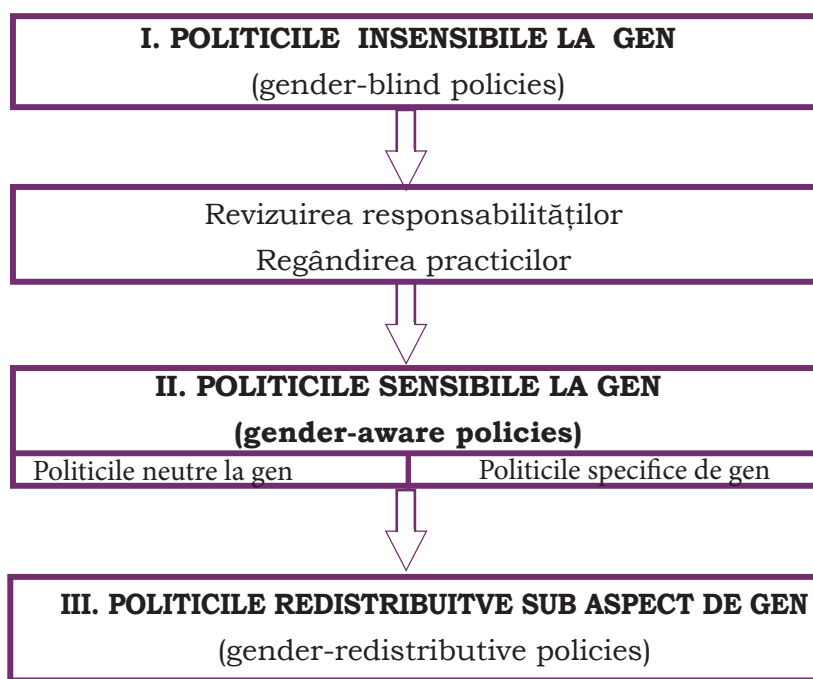

Figura 7.1. Clasificarea politicilor prin prisma sensibilității la gen

Sursa: March C., Smyth I., Mukhopadhyay M. *A Guide to Gender-Analysis Frameworks*. Oxfam publication GB, 2005. p. 108-109. Disponibil: <https://www.ndi.org/files/Guide%20to%20Gender%20Analysis%20Frameworks.pdf>

Aceste abordări diferite nu se exclud reciproc, iar o abordare poate fi precursoră a celeilalte. De exemplu, în situații în care planificarea lipsită de aspecte de gen este o normă, trecerea la politici neutre de gen ar fi o schimbare semnificativă înainte realizării celor redistributive. În unele situații, implementarea politicii redistributive poate fi contraproductivă, iar o abordare mai bună ar putea fi politica privind satisfacerea nevoilor specifice sensibile la gen.

Promovarea abordării integratoare, în cadrul politicilor publice, presupune reor-

ganizarea procedurilor și reglementărilor uzuale, reorganizarea responsabilităților și capacităților, în scopul integrării perspectivei de gen, în toate aceste proceduri, reglementări, responsabilități, capacități etc. De asemenea, aceasta vizează utilizarea expertizei de gen, a analizei privind impactul de gen, includerea consultărilor și participării grupurilor și organizațiilor relevante. Numai când toate aceste (pre) condiții sunt îndeplinite, se poate afirma că procesul abordării integratoare este în curs de realizare.

7.2. Principiile de bază și modalitățile de integrare a egalității de gen în politicile publice

Integrarea dimensiunii de gen (*gender mainstreaming*) este o strategie amplă la nivel de sistem (sistemică). Responsabilitatea pentru integrarea dimensiunii de gen pentru realizarea egalității de gen trebuie să revină decidenților de la cel mai înalt nivel de luare a deciziilor. În cadrul unei întreprinderi, acesta este nivelul directorului și al consiliului de administrare al companiei, iar la nivel de administrație locală, acesta este nivelul primarului și al consiliului local, la nivel național acesta este de nivelul Primului Ministru și al Parlamentului.

Un proces de succes privind integrarea egalității de gen este posibil de realizat doar atunci când sunt respectate anumite **principii de bază** și anume:

1. *Aplicabilitatea în toate sferele și domeniile.* Orice politică, program, proiect, buget, activitate trebuie privite și analizate prin prisma dimensiunii de gen.
2. *Participarea echitabilă în procesele decizionale.* Mărirea gradului de participare echitabilă a femeilor, la toate nivelele de luare a deciziilor și consultarea comunității, constituie o parte importantă a procesului.
3. *Identificarea implicațiilor de gen.* Identificarea inițială a aspectelor și problemelor, în toate domeniile de activitate, trebuie realizată astfel, încât diferențele de gen și lipsa egalității să poată fi diagnosticate. Identificarea implicațiilor de gen trebuie întreprinsă la începutul etapei de planificare. Una dintre metodele utilizate în acest sens este crearea scenariilor, în care se vor identifica și analiza influențele directe și indirecte asupra femeilor și bărbaților.
4. *Realocarea resurselor sub aspect de gen.* Puterea politică clară și alocarea resurselor adecvate pentru mainstreaming, inclusiv a resurselor financiare și umane adiționale, dacă este necesar, sunt importante pentru transpunerea în practică a conceptului. *Gender mainstreaming*-ul necesită angajamentul în efectuarea realocărilor în toate activitățile pentru atingerea obiectivelor specifice egalității.
5. *Prioritatea și complementaritatea.* Integrarea dimensiunii de gen nu înlocuiește politicile și programele specifice femeilor și legislația pozitivă. Încercând să planificăm, în mod egal, pentru femei și pentru bărbați, este, încă, important de a planifica programe axate pe femei. Astfel, pot fi necesare politici specifice

pentru îmbunătățirea situației unui grup de femei prin îmbunătățirea transportului public, a grădinițelor pentru copii sau crearea locurilor de muncă mai aproape de locul de trai al acestora și îmbunătățirea orarului la școală al copiilor acestora. O legislație pozitivă este direcționată, de exemplu, spre reducerile fiscale pentru părinții solitari (în mare parte femei), care va combina serviciul cu responsabilitățile de familie și va spori veniturile acestui grup.

6. *Informarea continuă.* Abordarea integratoare a egalității de gen nu exclude nevoia de unități de gen sau centre de informare. Integrarea dimensiunii de gen este un proces în continuă perfecționare datorată schimbărilor permanente din cadrul societăților aflate în dezvoltare. Din acest motiv, unitățile de gen sau centrele de informare responsabile de monitorizarea dimensiunii de gen a politicilor sunt utile în urmărirea impactului politicilor și în furnizarea factorilor de decizie a datelor, cunoștințelor și recomandărilor implicite.
7. *Funcționalitatea mecanismului de implementare.* Presupune instituirea mecanismelor adecvate de responsabilitate pentru monitorizarea progresului și funcționalitatea proceselor supuse mainstreaming-ului. Existența unui plan cu necesitățile diferite ale bărbaților, femeilor, fetelor și băieților nu este suficient. Acesta trebuie să includă proceduri, indicatori și obiective-țintă specifice pentru a putea controla rezultatele implementării și funcționării mecanismului. Persoanele care efectuează implementarea vor fi responsabile de monitorizarea realizării obiectivelor și îndeplinirii indicatorilor-țintă.

Condițiile necesare promovării abordării integratoare a egalității de gen se referă la următoarele:

- *Voința politică și responsabilitate.* Autoritatea supremă, Guvernul sau, în cazul unei organizații, conducătorul trebuie să inițieze sau să declare intenția, care să afirme, în mod clar, voința de a include perspectiva egalității între femei și bărbați cu scopul realizării egalității între sexe;
- *Existența statisticilor* referitoare la situația actuală a femeii și bărbaților (statistici segregate pe sexe);
- *Existența studiilor* din domeniul egalității, care permit o cunoaștere mai bună a relațiilor dintre sexe și identificarea inegalităților de gen;
- *Existența resurselor umane și financiare.* Aceasta se referă la existența persoanelor pregătite și antrenate, cu abilități de organizare și ghidare activităților, precum și la o realocare a fondurilor existente, în sensul participării mai active a femeilor la procesele decizionale;
- *Cunoștințe privind administrarea.* Abordarea integratoare include atât reorganizarea, implementarea și evaluarea tuturor proceselor din cadrul unei politici, cât și calitatea sistemului de administrare, care presupune crearea sistemului de comunicare și informare eficient;
- *Participare reală a femeilor* la viața politică și publică, cât și la procesul de luarea deciziilor. Este important ca femeile, care, deseori, revendică principiul egalității sexelor, să-și găsească locul în procesul de luarea deciziilor pentru promovarea valorilor, intereselor și situației diferitelor grupuri de femei.

În sens larg, **sfera de cuprindere** a abordării integratoare de gen se referă la: elaborarea politicilor; procesele decizionale; accesul la resurse; proceduri și practici; metodologii; procesele de implementare; monitoring și activitatea de evaluare.

În anul 2007, Comitetul Suedez,³ care dispune de o experiență și metodologia vastă, aplicată în diferite domenii, a formulat **o procedură în 8 pași** pentru abordarea integratoare de gen durabilă:

Boxa 7.1

Procedură în 8 pași pentru abordarea integratoare a egalității de gen

Pasul 1. Înțelegerea fundamentală.	Informarea și documentarea întregului personal prin cursuri specializate care vizează: politica națională a egalității de gen; teoria privind sistemul de gen (the gender system theory); strategia privind abordarea integratoare a egalității de gen.
Pasul 2. Examinarea condițiilor.	<i>Se va examina:</i> • dacă există condițiile necesare schimbării; • beneficii potențiale ce pot fi obținute în urma implementării; • dacă managerii și personalul doresc crearea proceselor privind egalitate de gen; • ce operațiuni sau procese pot fi de ajutor și ce obstacole pot fi întâmpinate.
Pasul 3. Planificarea și organizarea.	Realizarea unui plan explicit de implementare propriu-zisă a egalității de gen și organizarea lucrului: • elaborarea instrucțiunilor și definirea clară a cerințelor; • formularea obiectivelor, detalierea și delegarea la diferite nivele; • stabilirea clară cine este responsabil și ce resurse au fost alocate pentru fiecare sarcină; • organizarea procesului de evaluare și introducerea în activități de continuare (follow-up system); • instruirea privind utilizarea analizelor de gen și aplicarea metodelor; • susținerea și coordonarea permanentă.
Pasul 4. Examinarea activităților	Se utilizează 2 activități analitice: • Evaluarea impactului de gen; • Analiza de gen.

³ Boman Ann, Eklund Ulrika, Lofgren Carina, *Gender Mainstreaming Manual. A book of practical methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee*. Printed by Edita Sverige AB, Stockholm 2007. <http://www.government.se/contentassets/3d89b0f447ec43a4b-3179c4a22c370e8/gender-mainstreaming-manual-sou-200715>

Pasul 5. Studiul și analiza	<i>Se utilizează metode pentru efectuarea analizei, cum sunt:</i> • metoda 4R (reprezentarea, resursele, realitatea, rezultatul), • metoda „Analiza de gen Plus”, • metoda „Cartarea procesului” (<i>Process Mapping</i>) și altele.
Pasul 6. Formularea obiectivelor noi și a măsurilor	
Pasul 7. Implementarea măsurilor	Se referă la procesul propriu-zis de implementare, iar managementului revine rolul de a clarifica deciziile cu privire la ce trebuie de realizat și de către cine.
Pasul 8. Evaluarea rezultatelor	Metoda utilizată „Evaluarea rezultatelor egalității de gen” include anumite etape, care se referă la: activități, rezultate, costul, concluzii, măsuri/acțiuni, propuneri sau recomandări de îmbunătățire, feedback intern, feedback extern.

Sursa: Elaborat de autor în baza: Boman Ann, Eklund Ulrika, Lofgren Carina, *Gender Mainstreaming Manual. A book of practical methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee. Printed by Edita Sverige AB, Stockholm 2007.* <http://www.government.se/contentassets/3d89b0f447ec43a4b3179c4a22c370e8/gender-mainstreaming-manual-sou-200715>

Este de menționat faptul că obiectivul general al abordării integratoare a egalității de gen, încadrat în procedura de 8 pași, vizează: *Femeile și bărbații trebuie să aibă aceeași putere în modelarea societății și a propriilor lor vieți.* În același timp, obiectivele intermediare, vizate în cadrul fiecărui pas, se referă la următoarele:

1. *Egalitatea în diviziunea puterii și a influenței între femei și bărbați.* Femeile și bărbații trebuie să aibă aceleași drepturi și oportunități de a fi cetățeni activi și pentru a modela condițiile în procesele decizionale.
2. *Egalitatea economică între femei și bărbați.* Femeile și bărbații trebuie să aibă aceleași oportunități și condiții privind educația și munca plătită, care le vor oferi independență economică pe tot parcursul vieții.
3. *Distribuirea egală a muncii neremunerate și a activităților casnice.* Femeile și bărbații trebuie să aibă aceleași responsabilități în munca în gospodărie și aceleași oportunități de a oferi și beneficia de îngrijire în condiții egale.
4. *Oprirea violenței bărbaților împotriva femeilor.* Femeile și bărbații, fetele și băieții vor avea drepturi egale și oportunități în ceea ce privește integritatea fizică.

La nivelul *Uniunii Europene*, eforturile comune privind implementarea abordării integratoare de gen s-au soldat cu elaborarea mai multor metode, tehnici și instrumente ce stau la dispoziția țărilor membre UE. Crearea *Institutului European pentru Egalitatea de Gen (EIGE)*⁴, pentru a contribui la consolidarea și promovarea egalității de gen, a impulsionat activitățile legate de perfecționarea mecanismelor, metodologiilor și a bazelor de informații privind egalitatea de gen. Astfel, prezintă interes *metodologia integrării dimensiunii de gen* în diferite politici și/sau în procesele de planificare. Integrarea perspectivei de gen într-o politică înseamnă că egalitatea între femei și bărbați, ca principiu general, trebuie să fie luat în considerare

⁴. Institutul European pentru Egalitatea de Gen. Disponibil: <http://eige.europa.eu/about-eige>

în toate deciziile, în fiecare fază a procesului de elaborare a politicilor, de către toți actorii implicați. Procesul de integrare a perspectivei de gen este înțeles ca un ciclu cu mai multe etape: planificare, implementare, monitorizare și evaluare.

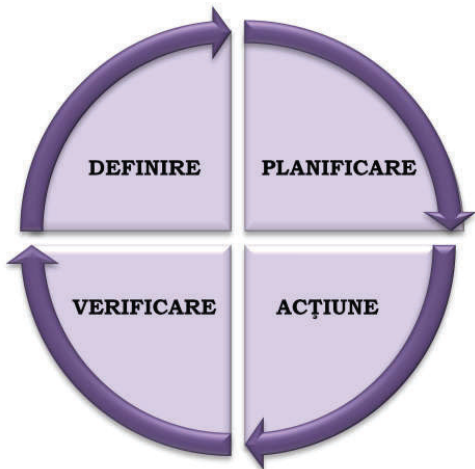

Figura 7.2. Ciclul integrării perspectivei de gen în cadrul politicilor

Sursa: A practical guide to integrating the gender perspective into a policy/programming cycle, <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>

Ciclul integrării perspectivei de gen prezentat poate fi ajustat la diferite procese sau activități ce țin de elaborarea politicilor. Totodată, fiecare etapă a ciclului de integrare conține elementele necesare realizării, incluzând metodele și instrumentele specifice etapei, astfel:

Etapa	Setul de instrumente
Definirea	• Statistica de gen • Analiza de gen • Evaluarea impactului de gen • Consultarea cu părțile interesate
Planificarea	• Bugetarea sensibilă la gen • Achiziții sensibile la gen • Indicatorii de gen
Acțiunea	• Instruire privind egalitatea de gen • Transformare instituțională • Creșterea gradului de conștientizare
Verificarea	• Monitorizarea • Evaluarea

Sursa: A practical guide to integrating the gender perspective into a policy/programming cycle, <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>

Impactul pozitiv asupra dezvoltării societății obținut în urma reevaluării strategiilor și a planurilor naționale, prin prisma dimensiunii de gen, reflectă necesitatea revizuirii tuturor sectoarelor sau domeniilor, deoarece exercită influențe directe sau indirecte asupra femeilor sau bărbaților. Pe de altă parte, aplicarea simultană, în toate domeniile, este dificilă din mai multe considerente. Experiența internațională arată că integrarea dimensiunii de gen este mai optimă, dacă inițiativele încep cu domeniile esențiale, precum: piața muncii, educația, politica socială și a familiei. O altă posibilitate constă în inițierea procesului de implementare în domeniile considerate indiferente din punct de vedere al aspectelor de gen (politicile urbane, politicile din domeniul transportului sau în politicile din domeniul cercetării).

Abordarea integratoare a egalității de gen are un impact mare odată cu introducerea marilor reforme sau a pregătirii unei noi legislații, fiind considerat momentul optim pentru a fi aplicată. Totodată, integrarea dimensiunii de gen trebuie aplicată la toate nivele: național, regional și local, ținându-se cont de structura țării (unitară sau federală). Nivelul determinant este considerat cel local, care este situat cel mai aproape de nevoile femeilor și bărbaților din comunitate prin impactul direct și imediat al deciziilor adoptate.

Întrebări de autoverificare

1. Ce este o politică publică?
2. Clasificați politicile publice în funcție de domeniul în care acționează.
3. Care sunt argumentele majore în favoarea abordării integratoare de gen?
4. În ce constă importanța promovării abordării integratoare a egalității de gen?
5. Clasificați poziționarea politicilor publice sub aspect de gen.
6. Prezentați principiile de bază ale procesului de integrare a egalității de gen.
7. Prezentați condițiile necesare promovării abordării integratoare a egalității de gen.
8. În ce constă procedura în 8 pași pentru abordarea integratoare de gen în diferite domenii?
9. Care sunt obiectivele intermediare comune celor 8 pași din cadrul procedurii?
10. Prezentați metodologia integrării dimensiunii de gen în diferite politici și/sau în procesele de planificare elaborate la nivelul UE.

Bibliografie:

1. A practical guide to integrating the gender perspective into a policy/programming cycle. Disponibil: <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>

2. BAURCIULU, A.; BELOSTECINIC, M., CASIAN, A.; PÂRTACHI, I.; PETROIA, A. *Bugetare sensibilă la gen*. Chișinău, ASEM, 2009. Disponibil: http://genderbudgets.ru/biblio/manual_redactie_1_mol.pdf.
3. BOCIOC F., DIMITRIU D., TEȘIU R., VĂILEANU C., *Gender mainstreaming: metode și instrumente. Ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen*, București, CPE 2004, Disponibil: <http://www.serviciilocale.md/download.php?file=cH-VibGjlL3B1YmxpY2F0aW9ucy8yNzYxMDRfbWRfZ2hpZF9nbS5wZGY>
4. BOMAN, A.; EKLUND, U.; LOFGREN, C. *Gender Mainstreaming. Manual. A book of practical methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee*. Printed by Edita Sverige AB, Stockholm 2007. Disponibil: <http://www.government.se/contentassets/3d89b0f447ec43a4b3179c4a22c370e8/gender-mainstreaming-manual-sou-200715>.
5. Gender mainstreaming in development programming. Guidance note. New York, 2014. Disponibil: <http://www2.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2014/gendermainstreaming-issuesbrief-en%20pdf.pdf?v=1&d=20150220T190747>.
6. *GDP a poor measure of progress, say Davos economists*, WEF 2016. Disponibil: <http://www.weforum.org/agenda/2016/01/gdp>.
7. SEGUINO, S. *Financing for Gender Equality: Reframing and Prioritizing Public Expenditures to Promote Gender Equality*, 2013. Disponibil:
8. http://iknowpolitics.org/sites/default/files/seguino_financing_for_gender_equality_final_jan_7_2013.pdf
9. STEVENS, I., & LAMOEN I. van (2001). *Manual on Gender Mainstreaming at Universities. Equal Opportunities at Universities. Towards a Gender Mainstreaming Approach*. Leuven/Apeldoorn: Garant-Uitgevers. Disponibil: <https://www.kuleuven.be/diversiteit/publicaties/manual.pdf>.
10. Towards an enabling Macroeconomic Environment, Disponibil: <http://progress.unwomen.org/en/2015/pdf/ch4.pdf>
11. Centrul European de resurse pentru egalitatea de gen. Disponibil: <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>.
12. Council of Europe (2004): Gender mainstreaming: Conceptual framework, methodology and presentation of good practices - Final report of activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS), Directorate General of Human Rights, EG-S-MS (98) 2 rev. Disponibil: http://eige.europa.eu/rdc/library/resource/aleph_eige000000676.
13. Conferința Mondială privind condiția femeilor, Nairobi, 1985. Disponibil: http://www.5wwc.org/conference_background/1985_WCW.html
14. Communication: Incorporating equal opportunities for women and men into all Community policies and activities, COM(96)67final). Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Ac10921>

TEMA 8. BUGETAREA SENSIBILĂ LA GEN – CADRU DETERMINANT ÎN FUNDAMENTAREA POLITICILOR ECONOMICE ȘI SOCIALE

Cuvinte-cheie: politica macroeconomică, macrobugetarea, microbugetarea, bugetarea sensibilă la gen, guvernarea economică, bugetarea bazată pe performanță, mecanism de responsabilitate.

8.1. Corelațiile dintre politica macroeconomică și egalitatea de gen

În cadrul politicilor publice, un rol important revine **politicii macroeconomice**. *Macroeconomia* se ocupă cu analiza calitativă a mecanismului de funcționare a economiei naționale, a corelațiilor dintre variabilele macroeconomice, punând accent pe aspectele de măsurare a influențelor directe și indirecte dintre acestea în vederea fundamentării științifice a deciziilor de politică macroeconomică.

Componentele *politicii macroeconomice*, privite în funcție de domeniul de preocupare, vizează:

➤ Monetară	➤ Bugetară	➤ Ocupării
➤ Valutară	➤ Fiscală	➤ Investițională
➤ De prețuri	➤ De venituri	➤ Industrială
➤ Tehnico-științifică	➤ Antimonopol	➤ Externă
➤ Sectorială	➤ Infrastructură	➤ Comercială

Deciziile macroeconomice sunt orientate spre economie națională (spre ramuri, sectoare, regiuni și relații internaționale) în scopul utilizării eficiente a resurselor naturale, umane și de capital pentru satisfacerea nevoilor generale ale societății. Aceste decizii au influență asupra: volumului și structurii producției la nivelul țării; bugetului de stat și bugetelor locale; veniturilor și cheltuielilor populației; investițiilor în economie; ritmului de creștere economică etc. Astfel, analiza macroeconomiei convenționale, din punct de vedere al dimensiunii de gen, scoate în evidență o serie de aspecte specifice, necesare dezvoltării durabile a oricărei societăți.

Politica macroeconomică a fost, de multe ori, privită neutră sub aspect de gen, însă mediul macroeconomic acționează ca o structură de constrângere, care promovează sau limitează mijloacele de reducere a diferențelor de gen privind bunăstarea. Aceasta implică faptul că egalitatea de gen necesită un mediu macroeconomic permisiv.

Deoarece la baza macroeconomiei stau indicatorii agregați, convențional, se consideră că nu are un efect diferențiat asupra femeilor și bărbaților, fetelor și băieților. Se acceptă și se argumentează mult mai ușor existența inegalităților de gen la micronivel. Însă, există o serie de considerente, care arată că macroeconomia are un impact diferit asupra femeilor și bărbaților, și anume:

- În *primul rând*, instituțiile, prin intermediul cărora operează macroeconomia, sunt direct implicate în diferite procese economice și sociale. Instituțiile societății și cele economice determină modul în care femeile și bărbații pot avea acces la resurse sau la controlul lor, ce oportunități sau potențial au la dispoziția pentru participare și ce beneficii obțin în urma creării valorii, reducerii sărăciei și a dezvoltării;
- În *al doilea rând*, cele 3 nivele ale economiei – micro, mezo și macro – nu funcționează izolat, acestea fiind interdependente cu multiple corelații și influențe. În consecință, inegalitățile de gen la micro- și mezonivel au implicații la macronivel și viceversa;
- În *al treilea rând*, povara muncii neremunerate (pentru îngrijirea și întreținerea familiei) cade asupra femeilor și fetițelor, fiind o parte însemnată a forței de muncă, reprezintă capitalul uman esențial pentru funcționarea pieței de muncă asupra căreia este focalizată macroeconomia etc.

Consecințele politicilor macroeconomice, astfel, depășesc sfera economică prin impactul sub aspect de gen asupra nivelului de trai în gospodăriile și societate. În special, în perioadele de criză, efectele politicii macroeconomice pe ierarhiile sociale devin pronunțate, care pot intensifica stigmatizarea, stereotipurile și violență. Politica macroeconomică de stabilizare prin reducerea cheltuielilor publice și minimizarea inflației micșorează oportunitățile de angajare și standardele de viață, așa cum s-a întâmplat cu programele de austeritate adoptate pe scară largă în diferite țări ca răspuns la criza globală din 2008.

Studiile efectuate de Bancă Mondială, denotă că îmbunătățirea egalității de gen prin intermediul politicii macroeconomice în cadrul unei „economii inteligente” contribuie la creșterea și dezvoltarea economică sustenabilă. Analiza principalelor obiective ale politicii macroeconomice prin prisma dimensiunii de gen scoate în evidență interdependențele existente dintre acestea sub aspect direct și indirect.

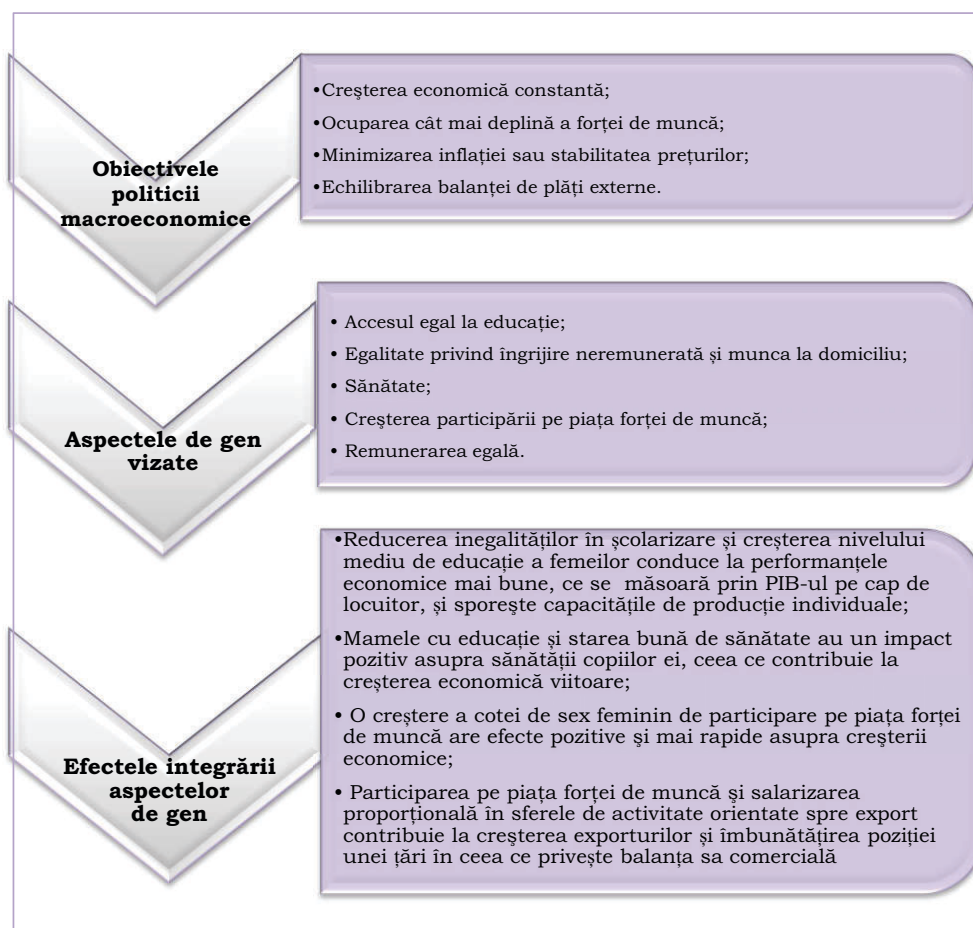

Figura 8.1. Corelații dintre obiectivele politicii economice și asigurarea egalității de gen în societate

Sursa: Realizat de autor în baza: *Towards an enabling Macroeconomic Environment*, Disponibil: <http://progress.unwomen.org/en/2015/pdf/ch4.pdf>; *Stephanie Seguino, Financing for Gender Equality: Reframing and Prioritizing Public Expenditures to Promote Gender Equality*, 2013, p.12. Disponibil: http://iknowpolitics.org/sites/default/files/sequino_financing_for_gender_equality_final_jan_7_2013.pdf.

Macroeconomia convențională este concentrată asupra condițiilor pieței, iar, în consecință, toate bunurile și serviciile produse în afara pieței (munca neremunerată) nu sunt luate în calculul variabilelor macroeconomice. De asemenea, procesele și cadrul politic actual separă, în mod artificial, politica macroeconomică de cea socială. Obiectivele politicii macroeconomice vizează, în mod special, promovarea creșterii economice și menținerea stabilității prețurilor. Atunci când sunt formulate aceste obiective, nu este luat în considerare impactul politicilor sociale asupra mediului macroeconomic și, respectiv, traiectoria viitoare a economiei.

În timp ce politicile sociale sunt recunoscute ca importante, acestea sunt puse în aplicare o singură dată, fiind stabilite în cadrul parametrilor macroeconomici generali. În mod special, în modelarea mediului macroeconomic, nu se ține cont de

timpul destinat muncii casnice și de îngrijire neremunerate și de impactul acestora asupra activităților economice individuale și generale.

Serviciile sociale furnizate prin intermediul fie serviciilor publice, fie prin sectorul privat sau prin îngrijire și munca la domiciliu neremunerată, au implicații directe asupra situației macroeconomice. Dezvoltarea copilului, educație, sănătate și situația socială au implicații directe, precum și pe termen lung, pentru productivitate, creșterea și performanța economică. În mod similar, politici de susținere a tinerilor în procesul angajării lor pe piața forței de muncă au implicații pentru performanța economiei în ansamblu. Figura de mai jos ilustrează conexiunea directă dintre politica macroeconomică și politică socială bazată pe drepturile omului și pe egalitatea de gen.

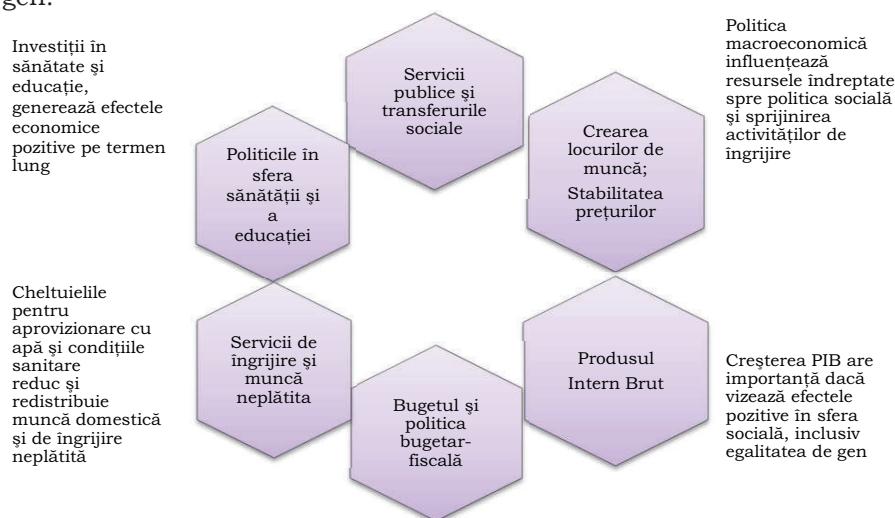

Figura 8.2. Conexiunea dintre politica macroeconomică și politică socială bazată pe drepturile omului

Sursa: *Towards an enabling Macroeconomic Environment*, p.209. Disponibil: <http://progress.unwomen.org/en/2015/pdf/ch4.pdf>

Separarea artificială a politicilor economice de alte politici publice înseamnă o atenție insuficientă acordată creării locurilor de muncă, muncii neremunerate și problemelor sociale în formularea obiectivelor în cadrul strategiilor macroeconomice. În acest context, este necesară regândirea și revizuirea conceptuală a politicii macroeconomice, ținându-se cont de faptul că politica socială, munca neremunerată, diferențele existente sub aspect de gen, în mai multe domenii, implică efecte adverse asupra dezvoltării și creșterii economice a unei țări.

Concomitent, gradul de bunăstare al unei națiuni, determinat prin intermediul indicatorului PIB per capita, nu reflectă pe deplin inegalitățile tot mai crescânde dintre diferite categorii sociale. În prezent, mai mulți economiști de renume susțin necesitatea revizuirii modului de măsurare a bunăstării unei națiuni, ținându-se cont de mai multe variabile, care reflectă aspectele egalității și respectării drepturilor omului.

Boxa 8.1

**Opiniile și concluziile Forumului Economic Mondial
privind evaluarea progresului prin intermediul indicatorului
macroeconomic PIB, Davos 2016**

Joseph Stiglitz economist, laureat al Premiului Nobel	„PIB-ul în SUA a crescut în fiecare an, cu excepția anului 2009, dar nivelul de trai al majorității americanilor este mai redus, decât cu o treime de secol în urmă. Beneficiile generale au crescut vertiginos. În partea de jos, însă, salariile reale ajustate pentru ziua de azi sunt mai mici, decât erau în urmă cu 60 de ani. Deci, sistemul economic actual nu este benefic pentru majoritatea cetățenilor”.
Christine Lagarde, Președinte al FMI	„Trebuie să ne întoarcem la PIB, calculul productivității, valoarea lucrurilor - în scopul de a evalua și, probabil, a schimba, modul în care ne uităm la economie”. ¹
Concluziile Forumului	PIB-ul este un indicator insuficient pentru evaluarea progresului; Se impune o evaluare mult mai complexă a nivelului de trai și a respectării egalității ²
Stiglitz J.: „Ceea ce măsurăm ne informează despre ceea ce facem. Și dacă modul de măsurare este greșit, atunci și acțiunile viitoare vor fi greșite”.	

Sursa: GDP a poor measure of progress, say Davos economists, Disponibil:<http://www.weforum.org/agenda/2016/01/gdp>

Astfel, pot fi subliniate o serie de principii și obligații, fiind deosebit de relevante, pentru evaluarea politicii macroeconomice din perspectiva drepturilor omului:

- ❖ Principiul nediscriminării și egalității;
- ❖ Principiul asigurării minimumului esențial pentru existență cetățenilor (persoanele fizice nu ar trebui să fie private de alimente esențiale, adăpost de bază sau de educație);
- ❖ Principiul realizărilor progresive și non-retrogressive: progresul economic și social trebuie să fie măsurat în termeni de realizare progresivă a drepturilor omului în timp sub aspect calitativ (determinarea PIB-ului fiind componentă cantitativă complementară);
- ❖ Principiul maximizării resurselor financiare disponibile;
- ❖ Principiul responsabilității, transparenței și participării în toate domeniile;
- ❖ Principiul obligațiilor extrateritoriale privind exercitarea drepturilor omului în afara propriei țări.¹

Dacă ne referim la *maximizarea resurselor financiare disponibile*, acest principiu

¹ Towards an enabling Macroeconomic Environment, pp.2010-2011. Disponibil: <http://progress.unwomen.org/en/2015/pdf/ch4.pdf>

vizează politica financiară la nivel macroeconomic. Revizuirea acestei politici din perspectivă de gen și a drepturilor omului conduce, pe de o parte, la restructurarea și optimizarea resurselor financiare publice, iar pe de altă parte, la creșterea impactului asupra beneficiarilor și a economiei naționale, în general.²

Boxa 8.2

Principiul maximizării resurselor financiare disponibile

Direcțiile poli- ticii financiare	Posibilități de maximizare a resurselor financiare la nivel macroeconomic
Politica fiscală	Îmbunătățirea administrării fiscale și creșterea eficienței colec- tării impozitelor; Revizuirea sistemului fiscal și inițierea reformelor; Introducerea unor noi impozite, de exemplu, pe servicii și tran- zacții financiare.
Politica bugetară	Revizuirea și re-prioritizarea cheltuielilor publice (de exemplu, minimizarea cheltuielilor pentru apărare și menținerea ordinii publice); Revizuirea cheltuielilor privind subvenționarea sau susținerea unor sfere specifice (de exemplu, din sectorul financiar).
Împrumuturile publice și restructurarea datoriei	Finanțarea deficitului bugetar să țină cont de drepturile omului fără a afecta fluxurile viitoare de venituri; Împrumuturile pentru finanțarea investițiilor sociale pot crește productivitatea și să încurajeze investițiile din sectorul privat, ceea ce duce la rate mai mari de creștere. Creșterea mai rapi- dă va genera suplimentar economia prin încasările fiscale mai mari.
Politica monetară	Evaluarea impactului politicii monetare (țintirea inflației) prin prisma aspectelor de gen; Încorporarea unor obiective complementare, cum ar fi: activi- tatea productivă reală, ocuparea forței de muncă sau creșterea veniturilor, care vizează realizarea în timp a drepturilor omului; Introducerea unor cerințe și stimulente, care să încurajeze băn- cile comerciale să extindă credit suplimentar spre zonele de pre- ocupare socială, cum ar fi: locuințe, locuri de muncă, stimula- rea investițiilor la scară mică și pentru întreprinderile agricole; bănci de dezvoltare; Creșterea responsabilității, participării și a transparenței în for- mularea politicii monetare, inclusiv prin consolidarea organiza- țiilor pentru drepturile femeilor.

Sursa: Realizat de autor în baza: *Towards an enabling Macroeconomic Environment*, Disponibil: <http://progress.unwomen.org/en/2015/pdf/ch4.pdf>; *Sequino Stephanie, Financing for Gender Equality: Reframing and Prioritizing Public Expenditures to Promote Gender Equality*, 2013, p.12. Disponibil: http://iknowpolitics.org/sites/default/files/sequino_financing_for_gender_equality_final_jan_7_2013.pdf

² Idem, pp.211-214. Disponibil: <http://progress.unwomen.org/en/2015/pdf/ch4.pdf>

Constrângerile macroeconomice asupra egalității de gen și a dezvoltării umane, care au fost observate în ultimele două decenii, subliniază necesitatea de a dezvolta politicile macroeconomice alternative la nivel de țară. Ministerele de finanțe și băncile centrale trebuie să dezvolte tehnici suplimentare de evaluare, în mod eficient, costurile din sectorul public în toate domeniile, dar, în special, în ceea ce privește egalitatea gen. Aceasta implică faptul că ministerele de finanțe și băncile centrale sunt unele dintre cele mai importante entități guvernamentale în implementarea egalității de gen, iar modul direct de realizare a acestui obiectiv constă în realizarea bugetării sensibile la gen. În contextul celor expuse, pot fi trase următoarele concluzii:

- ❖ Situația economică a țărilor și creșterea inegalităților, pe plan mondial, impune necesitatea revizuirii și fundamentării politicilor macroeconomice prin prisma dimensiunii de gen;
- ❖ Politicile macroeconomice trebuie să susțină respectarea drepturilor economice și sociale ale cetățenilor;
- ❖ Promovarea politicilor macroeconomice progresive și evitarea politicii bugetar-fiscale austere;
- ❖ Revizuirea modului de determinare a PIB-ului (inclusiv, prin includerea evaluării muncii neremunerate) și a indicatorilor macroeconomici ce reflectă progresul în bunăstare și respectarea egalității de gen a societății;
- ❖ Politica bugetar-fiscală, inclusiv politica privind împrumuturile publice și datoria de stat, este realizată prin intermediul bugetului public. Astfel, sunt inevitabile elaborarea și implementarea bugetelor sensibile la gen, fiind principalul instrument de promovare accelerată a egalității de gen în societate.

8.2. Obiectivele și condițiile implementării bugetării sensibile la gen

Odată ce abordarea integratoare a egalității de gen devine o strategie din agenda programului de guvernare, atunci, este inevitabilă integrarea acesteia în politica macroeconomică. Deciziile Guvernului privind modul de colectare a resurselor financiare, prin intermediul diferitelor metode de impunere, precum și cu privire la alocarea acestora pe destinații, cum ar fi: ocrotirea sănătății, educația, pensiile, investițiile în construcția drumurilor etc., toate acestea putând să mărească sau să reducă decalajul dintre situația în care se află femeile și bărbații în societate.

Bugetele transformă prioritățile politicii guvernamentale, precum și angajamentele la nivel local, regional și național în acțiuni practice. În eforturile guvernului de consolidare a egalității în societate, este important să se țină cont de angajamentul de promovare a egalității de gen în procesul adoptării deciziilor cu privire la modalitatea de acumulare a veniturilor și modul în care acestea se cheltuiesc.

Guvernele utilizează finanțele publice pentru a-și exercita influența asupra eco-

nomiei naționale și asupra dezvoltării macroeconomice ca un tot unitar. În același timp, bugetul este un instrument politic de redistribuire a venitului național, deoarece Parlamentul determină anual taxele, plățile și alte venituri încasate de la persoane fizice și juridice, cât și stabilește distribuirea corespunzătoare a resurselor pe destinații. Reformele și programele adoptate prin Legea bugetului afectează procesele de constituire și repartizarea resurselor financiare publice, pe o perioadă mai lungă de timp. Concomitent, politicile implementate prin intermediul bugetului public au implicații semnificative pentru viața, de zi cu zi, a femeilor și bărbaților, fetelor și băieților.

Bugetarea sensibilă la dimensiunea de gen este un termen generic, care descrie modul în care politicile țării, regiunii sau municipalității afectează distribuția resurselor între femei și bărbați, fete și băieți.

O definiție general acceptată a conceptului privind bugetarea sensibilă la gen prezentată de Consiliul Europei specifică: „*Bugetarea sensibilă la dimensiunea de gen înseamnă abordarea integratoare a egalității de gen în procesul bugetar. Aceasta reprezintă evaluarea prin prisma de gen a bugetelor, încorporând perspectiva de gen la toate nivelele procesului bugetar și restructurând veniturile și cheltuielile pentru a promova egalitatea de gen.*” Avansarea proceselor bugetare curente reprezintă un pas înainte prin incorporarea dimensiunii de gen în implementarea acestora.

Bugetarea sensibilă la gen trebuie să fie privită prin prisma a două dimensiuni și anume:

1. Un proces *supus* abordării integratoare de gen, fiind parte integrantă a politicilor publice în sferile economice și sociale;
2. Un proces *de transmitere*, prin intermediul căruia este realizată egalitatea de gen în sfera social-economică pentru diverși beneficiari.

Argumentarea pentru aplicarea BSG rezidă în următoarele considerente:

- ❖ un mijloc sau instrument de accelerare a strategiei de promovare a dimensiunii de gen;
- ❖ o abordare orientată spre rezultate mai bune;
- ❖ se bazează pe o evaluare continuă, ceea ce permite stabilirea sau țintirea unor noi obiective mai performante;
- ❖ realizează legătura dintre politică de egalitate și managementul finanțelor publice, prin respectarea egalității de gen, concomitent cu alocarea mai eficientă a resurselor disponibile;
- ❖ se consideră drept o modalitate de asigurare a responsabilității și transparenței;
- ❖ încurajează și sporește participarea societății civile la guvernare;
- ❖ rezidă în politici și bugete mai eficiente cu impact sporit asupra respectării egalității de gen, a situației beneficiarilor de alocații, dar și a dezvoltării economico-sociale a țării pe termen lung.

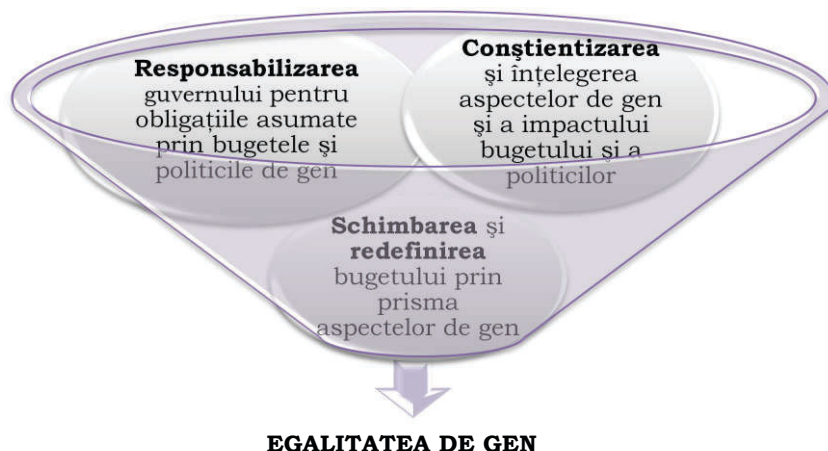

Figura 8.3. Obiectivele inițierii și implementării bugetării sensibile la gen

Sursa: Sharp, R. *Budgeting for Equity: Gender Budget Initiatives within a Framework of Performance Oriented Budgeting*. New York, UNIFEM. 2003. p. 10. Disponibil: <http://www.wbg.org.uk/sharp2003.pdf.pdf>

Dacă ne referim la procesul bugetar în sine, atunci trebuie să se țină cont de specificul regulilor și sistemelor, care depind de preferințele și caracteristicile naționale. Esența conceptului de **bugetare** constă în găsirea direcțiilor potențiale în alocarea resurselor financiare limitate și în determinarea unui anumit proces decizional, în condițiile asigurării echilibrului.

Bugetarea la nivelul sectorului public, pe lângă caracteristicile menționate, cuprinde și o serie de particularități ale procesului de bugetare și anume: multitudinea participanților cu interese și scopuri diferite; vulnerabilitatea la condițiile conjuncturii; separarea plătitorilor de taxe de cei ce adoptă decizii privind cheltuielile publice; influența constrângerilor politice, sociale, naturale etc.

Bugetarea la nivelul sectorului public, privită prin prisma procesului decizional, poate fi delimitată în microbugetare și macrobugetare.

Microbugetarea vizează procesul adoptării deciziilor „de jos în sus”, atenția concentrându-se asupra numărului mare de participanți cu motivații și strategii proprii de atingere a obiectivelor propuse. Însă, o serie de condiții sau constrângeri de diferită natură (conjunctură, legislație în vigoare, priorități economice și sociale etc.) impun necesitatea unei viziuni sistemice „de sus în jos” a bugetării, definită ca **macrobugetare**.

Abordarea dimensiunii de gen se inițiază în cadrul macrobugetării, scopul final fiind integrarea eficientă în procesul microbugetării. Însă, atingerea acestuia necesită coordonarea diferiților actori la nivelul administrației publice centrale și structurilor de implementare. Datorită faptului că spectrul serviciilor și domeniilor acoperite de sectorul public este foarte variat, iar procesele de luare a deciziilor în instituțiile publice este foarte complex și implică mai mulți participanți (Ministerul Finanțelor, ministerele de resort, autoritățile publice centrale și locale), se impune **o coordonare și organizare pe orizontală**, prin: stabilirea grupului de conducere interministerială; responsabilizarea ministerelor privind integrarea dimensiunii

de gen cu propriile lor capacități; coordonarea activităților administrațiilor publice locale în implementarea obiectivelor privind egalitatea de gen.

Inițierea și implementarea abordării integratoare a egalității de gen în procesul bugetar, în cadrul tuturor nivelelor de administrație publică, pot fi realizate cu succes, dacă sunt efectuate unele activități și respectate anumite **condiții**:

I. Existența cadrului legal și normativ vizează promovarea cererii politice și a inițiativei privind bugetarea sensibilă la gen.

II. Dezvoltarea mecanismului instituțional. La implementarea abordării integratoare a egalității de gen în procesul bugetar trebuie să se țină cont de structurile implicate și specificul acestuia.

III. Guvernarea economică a sectorului public. Scopul guvernării economice (managementul și controlul financiar) este de a oferi politicienilor informația necesară pentru luarea deciziilor în vederea examinării eficace a finanțelor publice și a distribuirii resurselor în acord cu prioritățile politice. Obiectivele naționale de gen pot fi transpuse în politici fiscale și cheltuieli concrete doar prin intermediul bugetului.

IV. Crearea bazei informative privind politicile și programele economice și sociale. Scopul primar este determinat de necesitatea de încorporare a dimensiunii de gen în materialul informativ în baza căruia se vor lua decizii. Politicile economice sunt elaborate pe analize și informații compilate sub formă de rapoarte, estimări și prognoze. Acestea pot fi analize de distribuție, rapoarte de planificare pe termen lung sau documente speciale, cum sunt studiile de utilizare a timpului privind lucrul neremunerat.

V. Statisticile segregate pe sexe. Implementarea bugetului sensibil la gen nu poate fi realizată fără datele statistice segregate pe sexe. Obiectivele politicii economice, deseori, includ termeni cantitativi, precum plafonul de cheltuieli, economiile sectorului public, ratele de angajare și de șomaj. Aspectul calitativ poate fi asigurat doar prin datele statistice oficiale ce reflectă persoane (direct sau indirect), care trebuie acumulate, analizate și prezentate pe sexe. Aplicarea acestor statistici în materialul informativ pentru luarea deciziilor este crucială pentru înțelegerea dezvoltării sociale și economice sustenabile.

Complementar condițiilor menționate, implementarea și realizarea bugetării sensibile la gen, presupune și existența: administrației publice descentralizate; managementul finanțelor publice în baza de obiective și rezultate; sistemul informațional și de comunicare eficace dintre toți participanții în cadrul procesului bugetar.

8.3. Mecanismul inițierii și promovării egalității de gen în cadrul macrobugetării

Dezvoltarea bugetelor sensibile la gen oferă posibilitatea urmării impactului veniturilor și cheltuielilor bugetare asupra situației socio-economice și oportunităților femeilor și bărbaților, precum și asupra aspectelor egalității de gen în țară. BSG un element influent al activității manageriale ce ține de elaborarea a bugetelor la di-

ferite niveluri, care oferă informații importante pentru guvernanți în adoptarea deciziilor privind alocarea fondurilor bugetare. Privit ca instrument al managementului finanțelor publice, analiza bugetului sensibil la gen permite determinarea implicațiilor statului prin politicile publice asupra diverselor grupuri de bărbați și femei în calitate de consumatori de servicii publice, economice și sociale, utilizatori de infrastructură și contribuabili.

Concomitent, implementarea BSG impune o schimbare a proceselor organizaționale și a structurilor instituționale.

Privit prin prisma politicii macroeconomice sensibile la gen și avantajelor pentru guvernare, utilizarea BSG contribuie la:

1. Promovarea egalității de gen, în prezent, principala abordare internațională de promovare a egalității între femei și bărbați. Concomitent, ajută guvernul să-și respecte angajamentele naționale și internaționale privind egalitatea de gen;
2. Îmbunătățirea legăturilor dintre rezultatele politicilor economice și sociale, prin dirijarea cheltuielilor publice spre asigurarea egalității de gen și realizarea angajamentelor politicii de dezvoltare;
3. Încurajează participarea societății civile în elaborarea politicilor economice, prin angajarea publicului larg în procesul de bugetare ;
4. Perfecționarea și optimizarea procesului bugetar și a activităților de planificare și de coordonare la nivel macroeconomic, precum: prioritizarea, planificarea, managementul implementării, monitorizarea și evaluarea impactului;
5. Îmbunătățirea și completarea bazei informaționale pentru luarea deciziilor, de raportare și evaluare prin introducerea noilor indicatori statistici cantitativi și calitativi;
6. Creșterea eficienței cheltuielilor publice prin prisma calității programelor și serviciilor destinate beneficiarilor: femei, bărbați, fete și băieți;
7. Perfecționarea și revizuirea sistemului de impozite, a facilităților fiscale și a împrumuturilor;
8. Asigură creșterea ratelor de dezvoltare economică regională și locală;
9. Privit ca instrument al politicilor publice, bugetul este considerat oglinda financiară a programelor guvernamentale.

Macrobugetarea sensibilă la gen atribuie bugetului calitatea de instrument al politicii strategice. Integrarea perspectivei de gen în procesul bugetar este un exercițiu pe termen lung de analiză, monitorizare și restructurare. Este un proces de îmbunătățire permanentă bazat pe analiza realizării obiectivelor și pe eficiența cheltuielilor publice vizate. Totodată, integrarea aspectelor de gen în procesul bugetar necesită un angajament continuu pentru a înțelege și conști-

entiza toate aspecte de gen, prin evaluarea impactului, analiza și consultarea, precum și realizarea ajustărilor bugetare în curs de desfășurare pentru a ține cont de nevoile în schimbare ale femeilor și bărbaților.

Elaborarea bugetului este, în esență, un exercițiu politic, bazat pe interesele și prioritățile populației. Schematic, BSG privită ca parte integrantă a politicilor publice în sferile economice și sociale, poate fi prezentat astfel:

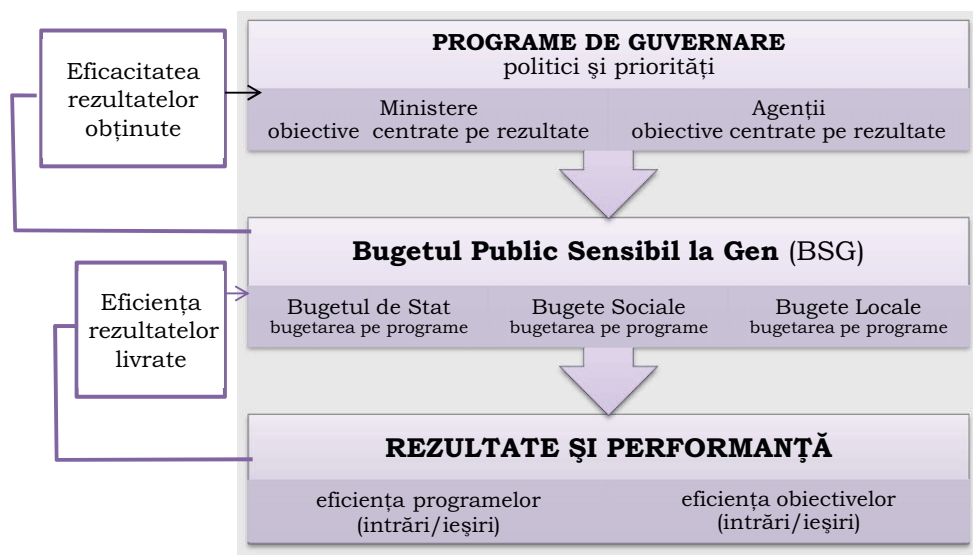

Figura 8.4. Macrobugetarea sensibilă la gen

Sursa: Elaborată de autor în baza: Sharp, R. *Budgeting for Equity: Gender Budget Initiatives within a Framework of Performance Oriented Budgeting*. New York, UNIFEM. 2003, p.35.; Quinn, Sh. *Equality Responsive Budgeting*, 2013, pp.38-48.

Integrarea dimensiunii implică schimbarea sistematică a practicilor de lucru pentru a încorpora noi abordări în procesele operaționale de zi cu zi, schimbarea culturii astfel, încât considerentele privind egalitatea de gen să devină uzuale.³ Însă, acest proces este unul dintre cele mai complexe din cauza naturii politice a procesului bugetar și a relațiilor de putere, care modelează bugetul.

³ Quinn, Sh. *Equality Responsive Budgeting*, 2013. p.44. Disponibil: http://wbg.org.uk/pdfs/erb_webversion_final_15052013.pdf

Studiile de caz privind inițiativele BSG

Australia:

Prima inițiativă privind BSG din lume.

Punctul slab a vizat faptul că inițiativa doar în cadrul guvernului.

Insulele Filipine:

Un exemplu de instituționalizare a BSG în cadrul procedurilor de elaborare a bugetului.

Rolurile complementare ale guvernului și societății civile.

Utilizarea BSG în scopul consolidării lucrului privind abilitarea (împuternicirea) femeilor și politiciii la nivel local.

Africa de Sud:

Oportunitățile oferite de schimbarea politică.

Un exemplu de cuprindere a cercetărilor comprehensive a tuturor sectoarelor, tuturor nivelelor, precum și sectoarelor conexe.

Încercare de a extinde activitatea de elaborare a bugetelor în modelare macroeconomică.

Tanzania:

Un exemplu de elaborare a BSG de către ONG, care a impulsionat guvernul să analizeze propriul buget prin prisma dimensiunii de gen. Cooperarea dintre guvern și ONG și întrebările privind autonomia care apar în acest context pentru ONG-uri.

Încercare de a extinde activitatea de elaborare a bugetelor în modelare macroeconomică.

Marea Britanie:

Un exemplu al inițiativei la nivel de comunitate academică / societate civilă. Importanța cercetărilor serioase.

Oportunitățile oferite de schimbarea politică.

Un exemplu de muncă axată pe impozite și beneficii, și nu pe cheltuieli.

Argumente convingătoare direcționate spre anumite auditorii, precum Trezoreria de stat.

Scoția:

Oportunitățile oferite de schimbarea politică.

Utilizarea rețelelor și a contractelor existente.

Constrângerile pentru activitățile, care nu au finanțare.

Mexic:

Un exemplu de alianță dintre un ONG, cercetarea academică și o organizație obștească a femeilor.

Un exemplu de axare asupra unei întrebări concrete – servicii de sănătate reproductivă și cea generală.

Răspândirea mesajului atât în cadrul guvernanților, cât și în comunitate locală.

Austria:

Un exemplu de BSG elaborat de către un ONG, care a impulsionat guvernul să analizeze propriul buget prin prisma dimensiunii de gen.

Răspândirea mesajului atât în cadrul guvernanților, cât și în comunitate.

Imposibilitatea de a oferi „rețete” ușoare pentru aplicarea BSG.

Discordanța între analiza și încorporarea constatărilor în politică.

Olanda:

Un exemplu de BSG efectuat la nivel de guvern, care se încadrează în sistemul existent al politicilor.

Rolul parlamentului în preluarea de către guvern a aplicării BSG.

Exercițiile-pilot ca modalitate de a demara BSG.

Sumele mici alocate pentru cheltuieli specifice egalității de gen (și astfel, pericolul de a se concentra doar asupra acestor „fărămături”).

Rezistența la noile implementări este legată de existența opoziției și a unor grupuri de interese înrădăcinate în cadrul sistemului de gestionare a cheltuielilor publice. Partidele guvernamentale, miniștrii și oficialii aleși, de asemenea, pot fi reticenți în executarea puterii lor în efectuarea schimbărilor și în promovarea egalității de gen. Prin urmare, adoptarea de angajamente politice formale privind obiectivele egalității de gen pot fi insuficiente pentru a garanta schimbări semnificative.

Implementarea bugetelor bazate pe performanță și integrarea aspectelor de gen generează schimbări în guvernare, operațiuni, personal, structuri și, chiar, culturi. Aceste modificări conduc întotdeauna la o luptă pentru putere și a transferului puterii și, prin urmare, rezistența celor, care sunt afectați în mod negativ. Unii funcționari publici nu resimt urgența de a folosi indicatori de măsurare a performanței în buget; alții văd măsurarea performanței ca amenințare la adresa normelor bugetare stabilite și procese.⁴

În prezent, există o serie de instrumente, metodologii și materiale privind inițierea și implementarea BSG. Analiza instrumentarului, practic, în experiența statelor-membre ale Uniunii Europene, a condus la prezentarea acestora într-un format

4. Sharp, R. *Budgeting for Equity: Gender Budget Initiatives within a Framework of Performance Oriented Budgeting*. New York, UNIFEM. 2003. Pp.48-49. Disponibil: <http://www.wbg.org.uk/sharp2003.pdf.pdf>

sistematizat de către expertul internațional Sheila Quinn⁵ și anume:

- 3 etape ale Bugetării sensibile la gen;
- 2 abordări pentru introducerea bugetării sensibile la gen;
- Setul de instrumente de implementare a bugetării sensibile la gen.

Trei etape ale Bugetării sensibile la gen;

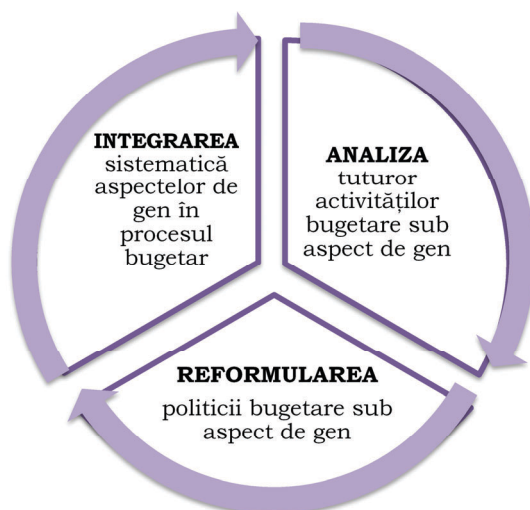

Figura 8.5. Etapele integrării aspectelor de gen în procesul bugetar

Sursa: Quinn, Sh. *Equality Responsive Budgeting*, 2013. p.43.

Etapa 1: *Analiza sensibilă la gen a tuturor activităților bugetare* în scopul determinării impactului diferențiat al bugetului asupra femeilor și bărbaților.

Crearea și îmbunătățirea continuă a sistemelor de date nu numai că accelerează promovarea egalității printr-o orientare mai bună a alocațiilor bugetare, dar, de asemenea, facilitează utilizarea mai eficientă și efectivă a fondurilor publice în general. Cercetarea aprofundată prin intermediul analizei sensibile la gen poate demonstra următoarele:

- ❖ gradul în care bugetul satisface nevoile beneficiarilor;
- ❖ modul în care nevoile și rolurile beneficiarilor, diferențiați sub aspectul de gen, contribuie la nivelul de satisfacție;
- ❖ provocările și barierele cu care se confruntă un anumit grup-țintă, care nu au accesat servicii;
- ❖ gradul în care bugetul a modificat inegalitatea de gen (reducerea, exacerbarea sau gradul a rămas neschimbat);

⁵. Quinn, Sh. *Equality Responsive Budgeting*, 2013. p.38. Disponibil: http://wbg.org.uk/pdfs/erb_webversion_final_15052013.pdf

- ❖ relația dintre politicile declarate (în special, politicile de egalitate de gen) și deciziile bugetare;
- ❖ de ce bugetul trebuie să ia în considerare ratele diferite ale femeilor și bărbaților de participare la muncă de îngrijire.

Etapa a 2-a. *Reformularea politicii în sfera cheltuielilor bugetare în scopul obținerii unor rezultate mai bune privind egalitatea de gen.*

Atunci când analiza sensibilă la gen este utilizată în deciziile bugetare și în determinarea indicatorilor de rezultate prin reformularea liniilor bugetare, strategia privind egalitatea de gen a guvernului are toate șansele de a fi finanțată și pusă în aplicare. În același timp, orice deviație de gen accidentală poate fi identificată și atenuată. În cazul în care distribuirea resurselor bugetare nu coincide cu politicile de egalitate de gen ale guvernului, este necesară realinierea sau restructurarea. În unele cazuri, restructurarea poate însemna o măsură de acțiune pozitivă, o linie de cheltuieli suplimentare temporară, care vizează, în mod specific, problemă identificată.

Etapa a 3-a. *Activitatea sistematică de integrare a aspectelor de gen în cadrul tuturor proceselor bugetare.*

Acesta etapă este, în esență, un proces al abordării complexe privind integrarea perspectivei de gen, ca o categorie de analiză, în elaborarea și executarea bugetului. Bugetarea sensibilă la gen vizează nu doar conținutul bugetelor, ci și toate fazele ale procesului de luare a deciziilor bugetare. Este vorba despre: modul în care sunt luate deciziile bugetare, despre baza informațională; factorii de decizie și participării la proces, care influențează deciziile, precum și persoanele neimplicate. În esență, managementul cheltuielilor publice este un proces politic și nu doar unul tehnocrat. Astfel, în timp ce înțelegerea tehnică a fazelor de elaborare și executare a bugetului este necesară, înțelegerea influențelor politice asupra procesului bugetar este, de asemenea, importantă. În acest context, rolul societății civile în creșterea gradului de responsabilitate al guvernului joacă un rol determinant privind minimizarea influențelor politice.

B. Două abordări pentru introducerea bugetului sensibil la gen.

Abordarea 1 – Determinarea obiectivelor sub aspectul egalității de gen relevante pentru fiecare sector/fiecare direcție/regiune geografică, prin evaluarea costurilor și încorporarea acestor obiective în procesul bugetar (abordarea utilizată în Austria);

Abordarea a 2-a – Examinarea sistematică a tuturor elementelor bugetare sub aspect de gen cu scopul de a face toate modificările necesare pentru a produce rezultate echitabile (abordarea utilizată în Belgia).⁶

Diferența strategică dintre cele două abordări denotă că, în prima (stabilirea obiectivelor privind egalitatea de gen), se pune accentul pe situația actuală privind egalitatea de gen în acest sector și identificarea direcțiilor de îmbunătățire (de exemplu:

⁶ Quinn, Sh. *Equality Responsive Budgeting*, 2013. p.45. Disponibil: http://wbgi.org.uk/pdfs/erb_webversion_final_15052013.pdf

care sunt dezechilibrele de gen în educație? Sunt mai multe fete decât băieți la al treilea nivel?). Această analiză sectorială va conduce la o înțelegere a modului prin care se manifestă inegalitatea de gen și, la rândul său, la identificarea măsurilor și resurselor pentru îmbunătățirea situației.⁷

Cea de a doua abordare constă în evaluarea fiecărei activități bugetare prin prisma capacității de atingere a rezultatelor privind egalitatea de gen. Logica acestei abordări constă în faptul că:

- ❖ bărbații și femeile (băieți și fete) sunt utilizatorii finali ai politicilor și serviciilor publice;
- ❖ integrarea dimensiunii de gen este fondată pe faptul că politicile publice pot avea un impact diferit asupra bărbaților și femeilor;
- ❖ bugetul este un instrument al politicii publice și activitățile bugetate pot avea un impact diferit pentru bărbați și femei; și
- ❖ toate activitățile bugetare au potențialul de a afecta egalitatea între bărbați și femei⁸.

Această abordare poate fi, de asemenea, privită din punct de vedere al îmbunătățirii eficienței și eficacității gestionării finanțelor publice. În general, astfel de îmbunătățiri pot fi realizate prin actualizarea continuă a profilului grupului-țintă de utilizatori finali în ceea ce privește mărimea populației, locația geografică, precum și caracteristicile demografice și socio-economice. Ca și în cazul unor aspecte determinate, cum ar fi: vârsta, etnia, dizabilități etc., diferite roluri sociale și culturale ale bărbaților și femeilor în familie și în societate, toate acestea având impact asupra nevoilor lor și asupra așteptărilor lor de servicii publice.

C. Setul de instrumente de implementare a BSG.

1. Setul de instrumente al Secretariatului Comunitar:

- ❖ Evaluarea dezagregată pe sexe a beneficiarilor de servicii publice și a priorităților bugetare;
- ❖ Analiza incidenței cheltuielilor publice dezagregată pe sexe;
- ❖ Evaluarea politicii bugetare din punct de vedere al dimensiunii de gen;
- ❖ Documentul de buget în baza dimensiunii de gen;
- ❖ Analiza dezagregată pe sexe a bugetului privind utilizarea timpului;
- ❖ Cadrul politic economic pe termen mediu sensibil la gen;
- ❖ Analiza incidenței veniturilor publice dezagregate pe sexe.⁹

⁷. Idem, p.46.

⁸. Idem, p.48.

⁹. Idem, pp.55-59.

2. Metodologia în 5 pași – Africa de Sud;

3. Circulară bugetară sensibilă la gen.¹⁰

În prezent, multe guverne implementează reforma finanțelor publice și a proceselor bugetare prin introducerea bugetelor bazate pe performanță (BBP). Concepția și conținutul bugetelor bazate pe performanță vizează planificarea, realizarea și monitorizarea indicatorilor măsurabili pe întreaga perioadă a procesului bugetar, axându-se pe criteriile de economicitate, eficiență și eficacitate. Concomitent, BBP oferă varietatea în aplicare la diferite niveluri privind modul de implementare, progresul și angajamentele asumate. Printre factorii-cheie ai eficacității BBP menționăm:

- Utilizarea indicatorilor de performanță;
- Concentrarea pe rezultate, și nu pe intrări;
- Utilizarea Cadrului de Cheltuieli pe Termen Mediu.

Astfel, includerea aspectelor de gen în bugetele bazate pe performanță se integrează perfect în cadrul managementului finanțelor publice și, prin aportul analizei de gen, sporește calitatea serviciilor publice prin țintirea beneficiarilor, femei și bărbați, fete și băieți, contribuind la creșterea economică și dezvoltarea socială per ansamblu.

În final, trebuie subliniat faptul că în cadrul strategiilor țărilor avansate, cât și prin prisma logicii dezvoltării economiilor naționale, sunt prezente tendințe accentuate ce țin de sustenabilitatea oricăror acțiuni întreprinse de guvernanți, fiind centrate pe nevoile individuale ale membrilor societății încorporate în asigurarea condițiilor de mediu necesare. În acest sens, afirmarea realizată de către Sh. Quinn, că: „Bugetarea sensibilă la gen oferă o abordare centrată pe persoane în cadrul fundamentării și executării bugetului național”¹¹ se înscrie în trendul evoluției viitoare a societăților.

Întrebări de autoverificare

1. Din ce considerente macroeconomia poate avea impactul diferit asupra femeilor și bărbaților?
2. Reflectați interdependențele existente dintre principalele obiective ale politicii macroeconomice și asigurarea egalității de gen.
3. Prezentați conexiunea dintre politica macroeconomică și politică socială bazată pe drepturile omului.
4. Care sunt principalele principii și obligații relevante pentru evaluarea politicii macroeconomice din perspectiva drepturilor omului?

¹⁰. Idem, p.60.

¹¹. Quinn, Sh. *Equality Responsive Budgeting*, 2013. p.15. Disponibil: http://wbg.org.uk/pdfs/erb_web-version_final_15052013.pdf

10. Prin intermediul căror politici poate fi asigurat principiul maximizării resurselor financiare disponibile?
11. Argumentați influența politicii macroeconomice din cadrul programelor de ajustare structurală sau a Strategiilor de reducere a sărăciei asupra situației femeilor și a fetițelor.
12. Ce indicator trebuie să fie utilizat în Modelul macroeconomic sensibil la gen?
13. Caracterizați principiile de bază ce trebuie respectate într-un proces de integrare a dimensiunii de gen.
14. Definiți conceptul de „bugetare sensibilă la dimensiunea de gen”, acceptat de Consiliul Europei.
15. Care sunt dimensiunile ce reflectă conținutul bugetării sensibile la gen?
16. Ce argumente pot fi subliniate în favoarea realizării bugetelor sensibile la gen?
17. Prezentați obiectivele inițierii și implementării bugetării sensibile la gen.
18. Cum poate fi delimitată bugetarea sensibilă la gen prin prisma procesului decizional?
19. Ce activități trebuie efectuate și care sunt condițiile necesare a fi respectate pentru inițierea și implementarea abordării integratoare a egalității de gen în procesul bugetar, în cadrul tuturor nivelelor de administrație publică?
20. În ce mod bugetarea sensibilă la dimensiunea de gen poate avantaja guvernarea și îmbunătățirea efectelor bugetării?
21. Prezentați circuitul macrobugetării sensibile la gen.
22. Care sunt etapele integrării aspectelor de gen în procesul bugetar?
23. Care este esența și diferența dintre cele două abordări ale inițierii bugetării sensibile la gen?
24. Prezentați setul de instrumente existent în practica implementării BSG.
25. Prezentați câteva avantaje implementării BSG concomitent cu realizarea reformei finanțelor publice prin introducerea bugetării bazate pe performanță.

Bibliografie:

1. A practical guide to integrating the gender perspective into a policy/programming cycle. Disponibil: Disponibil: <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>
2. BAURCIULU, A.; BELOSTECINIC, M., CASIAN, A.; PÂRȚACHI, I.; PETROIA, A. *Bugetare sensibilă la gen*. Chișinău, ASEM, 2009. Disponibil: http://genderbudgets.ru/biblio/manual_redactie_1_mol.pdf

-
3. BOCIOC F., DIMITRIU D., TEȘIU R., VĂILEANU C., *Gender mainstreaming: metode și instrumente. Ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen*, București, CPE 2004, Disponibil: <http://www.serviciilocale.md/download.php?file=cH-VibGljL3B1YmxpY2F0aW9ucy8yNzYxMDRfbWRfZ2hpZF9nbS5wZGY.>
 4. *Gender responsive budgeting: analysis of budget programmes from gender perspective*. Disponibil: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/11556.pdf>
 5. *Manual on Gender Budgeting in Malaysia*. 2005. Disponibil: http://www.my.undp.org/content/malaysia/en/home/library/womens_empowerment/GBManual.html
 6. March, C.; Smyth, I.; Mukhopadhyay, M. *A Guide to Gender-Analysis Frameworks*. Oxfam publication GB, 2005. Disponibil: <https://www.ndi.org/files/Guide%20to%20Gender%20Analysis%20Frameworks.pdf>
 7. QUINN, Sh. *Equality Responsive Budgeting*, 2013. Disponibil: http://wbg.org.uk/pdfs/erb_webversion_final_15052013.pdf.
 8. SEGUINO, S. *Financing for Gender Equality: Reframing and Prioritizing Public Expenditures to Promote Gender Equality*, 2013. Disponibil: http://iknowpolitics.org/sites/default/files/seguino_financing_for_gender_equality_final_jan_7_2013.pdf
 9. SHARP, R. *Budgeting for Equity: Gender Budget Initiatives within a Framework of Performance Oriented Budgeting*. New York, UNIFEM. 2003. Disponibil: <http://www.wbg.org.uk/sharp2003.pdf.pdf>
 10. STEVENS, I., & LAMOEN I. van (2001). *Manual on Gender Mainstreaming at Universities. Equal Opportunities at Universities. Towards a Gender Mainstreaming Approach*. Leuven/Apeldoorn: Garant-Uitgevers. Disponibil: <https://www.kuleuven.be/diversiteit/publicaties/manual.pdf>
 11. *Towards an enabling Macroeconomic Environment*, Disponibil: <http://progress.unwomen.org/en/2015/pdf/ch4.pdf>.

TEMA 9. EVALUAREA POLITICILOR ȘI ANALIZA BUGETELOR SUB ASPECTUL SENSIBILITĂȚII LA GEN

Cuvinte-cheie: evaluarea impactului de gen, matricea analizei de gen, auditul de gen.

9.1. Evaluarea impactului de gen ca parte a procesului de integrare a dimensiunii de gen

Analiza de gen, ca parte a activității de integrare a dimensiunii de gen a Guvernului, poate schimba modul de activitate a organizațiilor astfel, încât acestea să devină mai sensibile la dimensiunea de gen prin abordarea incluzivă a femeilor și bărbaților. Deși politicile de egalitate de gen sunt destinate problemelor specifice ale femeilor, acestea reprezintă, deseori, o parte discretă a activității guvernului și tind să rămână așa în raport cu programele principale. Analiza de gen subliniază necesitatea abordării tuturor politicilor și programelor în funcție de impactul lor de gen.

Evaluarea impactului de gen trebuie efectuată imediat ce se stabilește că o anumită politică sau un anumit program/proiect au implicații asupra relațiilor de gen. Această analiză are un succes mai mare, dacă este luată în considerare încă din etapele inițiale ale procesului decizional, de elaborare și planificare a politicilor/programelor/proiectelor. Analiza impactului de gen poate fi, însă, introdusă și ulterior fazei de elaborare, respectiv în orice moment al derulării politicilor/programelor/proiectelor. Dacă este cazul, evaluarea impactului de gen poate genera chiar unor reorientări majore ale politicilor în derulare.

Evaluarea impactului de gen presupune compararea și analiza, în conformitate cu criteriile relevante de gen, a situației curente, a tendințelor și rezultatului așteptat, generat de aplicarea politicii respective.

Politicile, proiectele și programele, ce par a fi neutre la gen, pot, de fapt, avea impact diferențiat asupra femeilor și bărbaților, chiar și atunci când aceste efecte nu au fost nici așteptate, nici previzionate.

Evaluarea impactului de gen (Gender Impact Assessment (GIA)) este o metodă de analiză ex-ante sau paralelă efectuată în scopul de a preveni consecințele negative neașteptate ale unei politici în vederea realizării obiectivelor pozitive ale egalității de gen. GIA este un instrument legal ce sprijină factorii de decizie politici în implementarea unor politici eficiente și de calitate/egalitate printr-o mai bună țintire a rezultatelor.

Evaluarea impactului de gen este o evaluare ex-ante, analiza sau evaluarea unei legi, politici sau a unui program, care face posibilă estimarea, în mod preventiv, a probabilității ca efectele unei anumite decizii să aibă consecințe pozitive, negative sau neutre pentru starea de egalitate între femei și bărbați. Întrebarea centrală a GIA este: legea, politica sau programul reduce, menține sau crește inegalitățile de gen între femei și bărbați?

De asemenea, GIA poate servi ca instrument de evaluare ex-post a efectelor de gen așteptate și neașteptate (intempestive). Scopul GIA constă în detectarea disparităților și consecințelor induse de gradul de diferențiere în bază de gen a politicilor și programelor și tinde să reducă consecințele negative pentru genuri, în special pentru cel defavorizat, dar și promovarea și susținerea impactului pozitiv. GIA solicită distincție fundamentală între sex (biologic/fizic) și gen (roluri, norme, stereotipuri, identitate)¹.

Astfel, evaluarea implică o abordare dublă: poziția curentă de gen în ceea ce privește politica promovată și impactul preconizat asupra femeilor și bărbaților, odată ce politica va fi implementată. Este important faptul că evaluarea este structurată; adică sistematizată, analizată și documentată.

Evaluarea impactului de gen este destinată evitării consecințelor negative intempestive și permite implementarea unor politici eficiente și eficace. În acest context, GIA apare ca instrument indispensabil de realizare a prevederilor documentelor de dezvoltare strategică la nivel mondial, regional și local.

Comisia Europeană² definește evaluarea impactului de gen, după cum urmează: „Evaluarea impactului de gen este procesul de comparare și de evaluare, în conformitate cu criteriile relevante de gen, a situației actuale și tendinței de dezvoltare așteptată ca rezultat al implementării politicii propuse.

Evaluarea impactului de gen rezidă în estimarea diferitelor efecte (pozitive, negative sau neutre) ale oricărei politici sau activități implementate ca elemente specifice în ceea ce privește egalitatea de gen”.

Scopul final al GIA îl constituie îmbunătățirea proiectării și planificării politicii în cauză, pentru a preveni un impact negativ asupra egalității de gen și pentru a consolida egalitatea de gen prin ameliorarea proiectelor, legislației și a politicilor. Un obiectiv principal constă în adaptarea politicii în măsură să asigure ca orice efecte discriminatorii să fie eliminate sau diminuate. Dincolo de evitarea efectelor negative, un GIA poate fi, de asemenea, utilizat într-un mod mai mult de transformare, ca instrument pentru definirea obiectivelor egalității de gen și formularea politicii, astfel încât să promoveze, în mod proactiv, egalității de gen.

În cele ce urmează, sunt expuse etapele evaluării impactului politicilor, ca instrument autonom, proiectat în baza „Better Regulation Guidelines³” de Direcția generală Ocuparea forței de muncă, afaceri sociale și incluziune (EMPL) a Comisiei Europene, și prevede:

¹. <http://www.liaise-kit.eu/ia-method/gender-impact-assessment-0>

². <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/tools-and-methods/gender-impact-assessment>

³. http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/toc_guide_en.htm

Pasul 1. Pre-test de verificare a relevanței dimensiunii de gen

Cheia și baza identificării relevanței dimensiunii de gen le constituie obținerea datelor dezagregate pe sexe și examinarea următoarelor întrebări:

1. Propunerea este adresată unuia sau mai multor grupuri-țintă? Va afecta aceasta viața de zi cu zi a unei părți a populației?
2. Există diferențe între femei și bărbați în acest domeniu de politică (cu privire la drepturile, resursele, participarea, valorile și normele ce țin de gen)?

Dacă răspunsul la oricare dintre aceste două întrebări este pozitiv, dimensiunea de gen este relevantă pentru problema în cauză.

Pasul 2. Evaluarea deplină a impactului de gen

Evaluarea deplină a impactului de gen al politicii, programului sau proiectului va conține, în **primul rând**, o analiză a diferențelor dintre femei și bărbați în domeniul strategiilor/politicilor, cum ar fi:

- *Participarea* (structura pe sexe a populației/grupurilor-țintă, reprezentarea femeilor și bărbaților în pozițiile de decizie);
- *Resursele* (distribuirea resurselor vitale, precum timpul, spațiul, informațiile și banii, puterea politică și economică, educația și instruirea, activitățile și cariera profesională, noile tehnologii, serviciile de îngrijire a sănătății, spațiul de locuit, mijloacele de transport, timpul liber);
- *Normele și valorile*, care influențează rolurile de gen, diviziunea muncii pe criterii de gen, atitudinile și comportamentul femeilor și bărbaților și inegalitățile referitoare la valoarea atribuită bărbaților și femeilor sau caracteristicilor masculine și feminine;
- *Drepturile*, care țin de prevenirea discriminării de gen directă sau indirectă, de drepturile omului, în general, inclusiv libertatea de a nu fi hărțuit/ă sexual și de a nu fi supus/ă la degradare sexuală, accesul la justiție, mediul juridic, politic sau socio-economic.

În al **doilea rând**, analiza trece la întrebarea: „Cum poate politica, programul sau proiectul să contribuie la eliminarea inegalităților existente și să promoveze egalitatea între femei și bărbați; de exemplu, în ratele de participare, în distribuirea resurselor, beneficiilor, sarcinilor și responsabilităților în viața privată și publică, în valoarea și atenția acordată bărbaților și femeilor, stereotipuri, comportament și priorități?

Evaluarea impactului (EI) de gen poate fi aplicată în trei moduri: 1) ca un supliment sau 2) ca instrument de sine stătător sau 3), într-un mod integrat. Când este aplicată suplimentar, aceasta este compatibilă cu alte evaluări de impact (de exemplu, EI integrat, EI al durabilității, EI social, EI de mediu, EI în comerț, EI al sărăciei – chiar EI economic și EI financiar) și se adaugă la analiza lor. Atunci când este aplicat într-o manieră integrată, preocupările de gen sunt integrate în toate etapele și procesele de EI respective, cu alte cuvinte, abordare integratoare a egalității de gen.

Principalele acțiuni de realizare a evaluării impactului de gen sunt⁴:

Pasul 1: *Definirea scopului politicii*, pentru a produce o definiție precisă a scopului politicii planificate sau a intervenției legislative.

Pasul 2: *Verificarea relevanței de gen*, pentru a determina relevanța de gen. Acest lucru implică analiza faptului dacă este sau nu susceptibil de a avea un impact asupra egalității de gen.

Pasul 3: *Analiza dimensiunii de gen*, care are un accent dublu. Pe de o parte, aceasta ar trebui să vizeze înțelegerea situației actuale pentru grupurile luate în colimator de intervenția publică și felul în care ar evolua situația fără o intervenție publică. Pe de altă parte, analiza ar trebui să includă, pe cât posibil, în termeni măsurabili, o dimensiune prospectivă: modul în care este planificată intervenția așteptată pentru a schimba situația existentă.

Pasul 4: *Ponderea impactului de gen*, pentru a stabili modul în care politica sau măsura legislativă va contribui la egalitatea de gen, precum și evaluarea impactului prevăzut în relațiile de gen.

Pasul 5: *Constatări și recomandări pentru politica / opțiunile legislative*. În această ultimă etapă, sunt prezentate rezultatele analizei și este evidențiat impactul pozitiv sau negativ de politică / inițiativa legislativă. Sunt făcute recomandări cu privire la modul de eliminare a impactului negativ și de sporire a celui pozitiv.

Cea mai bogată experiență, în acest domeniu, în țările dezvoltate, este denumită „Evaluarea participativă a sărăciei”⁵ (‘Participatory Poverty Assessments’ – PPAs), descrisă de Andy Norton, în 2001, și poate fi definită ca: instrumente de includere a viziunilor păturilor sărace în analiza sărăciei și formularea strategiilor de reducere a ei prin prisma politicii publice. PPAs a devenit metoda cea mai des utilizată în scopul integrării „vocii” cetățeanului în Strategia de Reducere a Sărăciei – care a fost introdusă, în calitate de cadru politic, pentru direcționarea creditării și accesului la ajutoare pentru rambursarea datoriei în țările sărace.

Un **model de realizare a analizei impactului de gen**⁶ este prezentat în lucrarea „*Gender Impact Assessment handbook*”, elaborată de Marie Crawly și Louise O’Meara, sub egida oficiului Prim-ministrului Irlandei de Nord. Aceasta recomandă aplicarea unei metode ce presupune parcurgerea a patru etape. Instrumentul de evaluare a impactului de gen, în patru etape, este, în esență, un set de patru întrebări, care trebuie să răspundă la ce intenționează să întreprindă, în legătură cu orice obiectiv/acțiune, departamentul sau organizația.

Răspunsurile la aceste întrebări trebuie apoi integrate în evaluarea de impact în secțiunile corespunzătoare ale documentului de planificare strategică a departamentului/organizației.

⁴. Ibidem.

⁵. “A rough guide to PPAs” Participatory Poverty Assessment, An introduction to theory and practice, Andy Norton, Bella Bird, Karen Brock, Margaret Kakande, Carrie Turk, <http://info.worldbank.org>.

⁶. Gender Impact Assessment Handbook, Marie Crawley and Louise O’Meara, 2004.

Înainte de toate, este nevoie de acumularea datelor statistice disponibile dezagregate pe sexe, fapte și informații cu privire la problema abordată, acțiunea și obiectivul. Acest lucru permite **încheierea** cu succes a etapei 1 și stabilirea indicatorilor și obiectivelor realiste. De asemenea, este necesară consultarea femeilor și bărbaților, care sunt susceptibili de a fi afectați de rezultat.

Boxa 9.1

Etapele de realizarea a analizei impactului de gen

Etapă	Întrebările
Etapă 1	Ce știm despre experiențele, situațiile și rolurile diferite ale bărbaților și femeilor care ar putea avea impact asupra modului în care aceștia să se implice sau sunt afectați de această acțiune? Utilizați statisticile și datele atunci când sunt disponibile.
Etapă a 2-a	Care sunt implicațiile pentru acțiunile în curs de evaluare?
Etapă a 3-a	a. Având în vedere aceste implicații, ce trebuie să facem pentru continuarea acțiunii de promovare a egalității de șanse pentru femei și bărbați? b. Dacă oricare dintre implicațiile identificate mai sus sunt „probleme” macro, ce se poate face în domeniul de activitate al dvs. pentru a asigura progresul în acest domeniu?
Etapă a 4-a	a. Ce indicatori veți folosi pentru a măsura succesul? b. Care sunt obiectivele în legătură cu fiecare dintre acești indicatori?

Sursa: Elaborat în baza „Gender Impact Assessment Handbook”, Marie Crawley and Louise O’Meara, 2004.

În realizarea celor patru etape, trebuie luate în considerare următoarele:

- Mulți oameni sunt mult mai familiarizați cu procesul de planificare decât cu procesul de evaluare a impactului de gen. Prin urmare, poate fi o ispită a se concentra pe stabilirea obiectivului sau acțiunii în sine, mai degrabă decât a se concentra pe dimensiunea de gen a obiectivului / acțiunii. Este esențial să se păstreze accentul pe gen. Accentul pe diferențele în viața bărbaților și femeilor este ceea ce distinge procesul de evaluare a impactului de gen de la o planificare obișnuită.
- Este important să se răspundă la prima întrebare cât mai exact posibil, deoarece răspunsul la această întrebare va stabili întreaga „agenda de gen” pentru punerea în aplicare a obiectivului. În cazurile în care informațiile statistice nu sunt disponibile, trebuie să se bazeze pe informația locală.
- Fiecare etapă a procesului se întemeiază pe răspunsurile la întrebările de la etapa anterioară. Prin urmare, deși poate părea evident, este important, în primul rând, să se parcurgă toate întrebările, să se familiarizeze cu fiecare și să se asigure că atunci când se analizează, răspunsurile sunt la întrebarea respectivă.

- Diferențele în viața femeilor și bărbaților, în special cele care contribuie la inegalități, sunt parte integrantă a experiențelor de zi cu zi. Soluțiile în sine, pot fi simple și se bazează pe o abordare creativă în vederea reducerii potențialelor inechități.
- Cu toate acestea, este recunoscut faptul că cele mai evidente soluții pot fi, uneori, cel mai greu de implementat. De aceea, este important să se stabilească obiective realiste și să se adopte o abordare etapizată a aplicării soluției.
- Uneori, vor fi identificate probleme în domeniul analizat, însă, care necesită abordări la nivel național, cât și la nivel departamental sau de agenție; poate fi necesar să se includă acțiuni care vor ajuta la efectuarea schimbărilor la ambele aceste niveluri.

9.2. Instrumente și modele de analiză a sensibilității bugetului la gen

Nu există o metodologie unică pentru efectuarea unei analize a bugetului din punct de vedere al sensibilității la gen. Abordarea analitică și metodologiile utilizate, tehnicile și instrumentele depind de o serie de factori, cum ar fi:

- Structura veniturilor sau cheltuielilor bugetare;
- Linia bugetară, care urmează a fi analizată;
- Perioada de timp cuprins în analiză;
- Întrebările specifice adresate în analiza de gen a bugetului.⁷

Până în prezent, analizele s-au concentrat, în principal, asupra cheltuielilor publice, deși impozitarea, de asemenea, are o influență diferită asupra bărbaților și femeilor. Motivul constă nu numai în diferite probleme metodologice și informație limitată, dar, de asemenea, în faptul că pot surveni anumite obstacole politice în analiza veniturilor. Prin urmare, analiza veniturilor publice dezagregate pe sexe rămâne, de multe ori, la un nivel redus sau foarte general.⁸

Analiza de gen a bugetului are multe laturi comune cu alte forme de analiză a bugetului, însă este utilă memorizarea următoarelor *principii de realizare a analizei bugetului din punct de vedere al dimensiunii de gen*, aceste două principii fiind distincte, anume, pentru analiza de gen:

Evaluarea personală/per individ, ca și cea a gospodăriilor. Este importantă evaluarea bugetului din punct de vedere al gospodăriilor sărace, în comparație cu cele bogate. Dar la fel de important este să se investigheze în interiorul gospodă-

⁷ Margit Schratzenstaller. Gender Budgeting in Austria. Munich: Institute for Economic Research at the University of Munich, Vol 6, No 2, 2008, 46.

⁸ Cecile Greboval and Katrin Hugendubel. Gender budgeting: An overview by the European Women's Lobby. European Women's Lobby, 2004, 10.

riilor și să se evalueze bugetul din punct de vedere personal – femeie și bărbat, recunoscând că, deși gospodăriile împart careva resurse, aceasta, deseori, se face printr-o metodă neclară și inechitabilă. Femeile pot fi tratate ca cetățeni cu propriile lor drepturi, și nu doar ca dependente de bărbați, doar dacă bugetele sunt formate ca și evaluarea probabilă a impactului individual în cadrul gospodăriilor. Doar aceasta ne va asigura că bugetul nu este bazat pe asumări incorecte, precum că toate veniturile din gospodărie sunt acumulate și echitabil împărțite între toți membrii gospodăriei.

Recunoașterea sistematică a contribuției lucrului de îngrijire neplătit. Extinderea obiectivelor atinse de țări pe plan social și economic depinde nu numai de mărimea muncii plătite prestate de cetățenii lor, dar și de volumul muncii neplătite, pe care o fac cetățenii îngrijind membrii familiilor lor și vecinii, precum și partea de timp liber pe care o au cetățenii pentru activități civice și odihnă. Munca de îngrijire neplătită este, încă, inegal împărțită între femei și bărbați, în marea majoritate a țărilor, și aceasta constituie un obstacol major pentru asigurarea egalității în munca plătită și pentru dezvoltarea deplină a capacităților atât ale femeilor, cât și ale bărbaților. Impactul considerabil al bugetului asupra egalității de gen constă în impactul mărimii muncii de îngrijire neplătite ce trebuie prestată. Este destul de important să se analizeze acesta în contextul reducerii cheltuielilor și reformelor preconizate să îmbunătățească eficiența și eficacitatea gestiunii finanțelor publice.

Pentru analiza de gen a unui buget, au fost dezvoltate mai multe instrumente, care nu sunt un cadru obligatoriu, nu trebuie să fie utilizate în totalitate, ci, cu siguranță, ar trebui să fie ajustate la contextul de țară. Aceste instrumente se disting prin procesele abordate: pre-bugetare (venituri) și post-bugetare (cheltuieli), și sunt prezentate împreună cu întrebarea-cheie pe care doresc să le abordeze.

A. Instrumente pentru analiza veniturilor bugetare

S-au înregistrat puține progrese în dezvoltarea instrumentelor de analiză a impactului de gen asupra veniturilor guvernamentale. Dezvoltarea viitoare a acestor instrumente presupune axarea pe analiza impozitelor directe (de exemplu, impozitul pe venit), impozitelor indirecte (de exemplu, impozitul pe vânzări) și tarifelor.

Boxa 9.2

Instrumente pentru analiza veniturilor bugetare

Instrumentul	Conținutul	Întrebarea
Analiza incidenței fiscale diferențiată pe sexe	Această tehnică de cercetare examinează atât impozitele directe și indirecte, în scopul de a calcula cât de mult impozitarea este suportată de către diferite persoane sau gospodării. Evaluarea impactului impozitelor directe necesită dezagregarea datelor pe contribuabili. Datele dezagregate pe sexe privind consumul pot fi utilizate pentru a analiza impactul impozitelor indirecte asupra femeilor și bărbaților.	Cum sunt femeile și bărbații afectați în mod diferit de tipul de venituri colectate de guverne, cum ar fi cele directe (pe venit, taxe corporative) și indirecte (taxa pe valoarea adăugată)?

Instrumentul	Conținutul	Întrebarea
Analiza tarifelor diferențiată pe sexe	Acest instrument urmărește impactul taxelor de utilizator/tarifelor asupra femeilor și bărbaților. Având în vedere că, în general, femeile câștigă mai puțin decât bărbații, aceste taxe pot afecta femeile diferit decât bărbații.	Cum sunt femeile și bărbații afectați, în mod diferit, de taxele de utilizator/tarife?
Analiza diferențiată pe sexe a datoriei guvernului	Impactul diferențiat al datoriei unui guvern este cel mai dificil de estimat.	Cum va fi suportată povara datoriei de către femei și bărbați?

Sursa: *Making Budgets Gender-Sensitive: A Checklist for Programme-Based Aid*, disponibil: http://www.entwicklung.at/fileadmin/user_upload/Dokumente/Publikationen/Downloads/Themen/DivBerichte/Gender/CHECKLIST_12032009_barriere.pdf

B. Instrumente pentru analiza cheltuielilor bugetare

Cheltuielile bugetare au fost și sunt ținta analizei bugetare, datorită impactului direct și măsurabil, pe care îl au asupra beneficiarilor. Însă problema majoră constă în capacitatea de acumulare a informației bugetare dezagregate pe sex.

Boxa 9.3

Instrumente pentru analiza cheltuielilor bugetare

Instrumentul	Conținutul	Întrebarea
Analiza incidenței diferențiate pe sexe a cheltuielilor publice	Acest instrument de cercetare compară cheltuielile publice pentru un anumit program pentru a descoperi distribuția cheltuielilor între femei și bărbați, fete și băieți.	Cum beneficiază femeile și bărbații de cheltuielile pentru serviciile publice, educație, sănătate sau servicii de suport pentru dezvoltarea agricolă?
Evaluarea sensibilității politicilor la gen	Acest instrument pune la îndoială ipoteza că politicile sunt „neutre la gen” în efectele lor.	În ce fel politicile și alocările de resurse pot reduce sau crește inegalitățile de gen? Cum politicile și programele reflectă nevoile diferite și prioritățile femeilor și bărbaților? Sunt drepturile femeii luate în considerare așa cum este stipulat în CEDAW și în recomandările specifice fiecărei țări CEDAW?

Instrumentul	Conținutul	Întrebarea
Evaluarea dezagregată pe sexe a beneficiarilor	Acest instrument este folosit pentru a solicita beneficiarilor actuali sau potențiali, de ambele sexe, de a aprecia măsura în care politicile și programele guvernamentale se potrivesc priorităților sau nevoilor lor.	
Analiza beneficiului incidenței cheltuielilor publice diferențiate pe sexe.		Cum beneficiază femeile și bărbații de cheltuielile pentru serviciile publice, educație, sănătate sau servicii de suport pentru dezvoltarea agricolă?
Evaluarea diferențiată pe sexe a beneficiarilor serviciilor publice furnizate și prioritățile bugetare.		Cum investițiile publice în infrastructură și furnizarea de servicii publice satisfac nevoile și prioritățile diferite ale femeilor și bărbaților?
Analiza diferențiată pe sexe a impactului bugetului asupra utilizării timpului.	Acest instrument examinează relația dintre bugetul național și modul în care timpul este utilizat în gospodărie. Acest instrument asigură că timpul petrecut de femei în muncă neremunerată este contabilizată în analiza politicilor. Ea se bazează pe studii de utilizare a timpului aplicate la nivel național.	Ce impact au cheltuielile asupra utilizării diferite a timpului de către femei și bărbați?
Buget sensibil la gen	Acest instrument necesită un nivel ridicat de angajament și o coordonare la nivelul sectorului public ca ministerele sau departamentele să realizeze o evaluare a impactului de gen a bugetelor lor și cum afectează cheltuielile egalitatea de gen folosind o varietate de indicatori.	Guvernul furnizează informații cu privire la măsurile de reducere a inegalităților de gen în legile bugetare anuale?

Sursa: Making Budgets Gender-Sensitive: A Checklist for Programme-Based Aid, disponibil: http://www.entwicklung.at/fileadmin/user_upload/Dokumente/Publikationen/Downloads_Themen/DivBerichte/Gender/CHECKLIST_12032009_barriere.pdf.

La nivel internațional, practica aplicării metodologiei de gen se bazează pe *categorisirea cheltuielilor bugetare* propusă de Rhonda Sharp.⁹ Divizarea în categorii, propusă de R.Sharp o are la bază pe cea utilizată în Australia de Sud în anii 80. Ea ajută aplicanților să recunoască faptul că deși categoria 1 oferă oportunitatea pentru acțiuni afirmative, categoria a 2-a promovează egalitatea în ocuparea forței de muncă și participarea femeilor la procesul decizional, dacă ne interesează tendințele generale în ceea ce privește genurile, cea mai importantă este categoria a 3-a. Această metodologie este folosită anual la analiza sub aspect de gen a executării bugetului, și nu a proiectării acestuia.

Bugetul este divizat în trei categorii, care, însumate, alcătuiesc 100% din buget:

Boxa 9.4

Categorisirea cheltuielilor bugetare, modelul Rhonda Sharp

Categoria 1	Categoria a 2-a	Categoria a 3-a
Cheltuielile guvernului dirijate în bază de gen	Cheltuieli pentru oportunități egale de angajare în muncă a funcționarilor de stat	Cheltuieli bugetare generale/uniformizate judecate din punct de vedere al impactului acestora asupra femeilor și bărbaților, fetele și băieților.
Cheltuieli pentru recrutare; Programele de sănătate a femeilor (plata indemnizațiilor de naștere și lăuzie); Inițiative educaționale speciale pentru fete; Inițiative ale politicilor de angajare în muncă pentru femei (susținerea ONG feminine și alte inițiative sociale).	Formare pentru funcționarii de birou sau managerii femei; Asigurarea facilităților de creșă; Asigurarea concediului parental; Facilități pentru femeile cu copii ce își perfecționează calificarea; Facilități fiscale pentru întreprinderile din domeniul prestării serviciilor ce facilitează munca la domiciliu.	Sunt analizate destinațiile bugetare neutre la gen și consecințele acestor cheltuieli pentru femei/bărbați, fete/ băieți Cine sunt beneficiarii alocațiilor bugetare pentru investițiile de stat? Cine are nevoie de educația adulților și cât se cheltuiește pe aceasta? Cine sunt utilizatorii serviciilor clinice? Cine beneficiază de serviciile de extensiune în agricultură?

Urmărind clasificarea funcțională și pe programe a cheltuielilor curente și bugetate, pot fi calculați indicatorii pentru cheltuielile planificate și actuale, cum ar fi:

- Ponderea în total cheltuieli a cheltuielilor explicit stabilite pentru promovarea egalității de gen;
- Ponderea în total cheltuieli a cheltuielilor destinate finanțării serviciilor pu-

⁹ Bocioc Florentina și alții, „Gender mainstreaming, metode și instrumente”, Ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen, CPE 2004.

blice prioritizate ca fiind pentru femei;

- Ponderea în total cheltuieli a cheltuielilor destinate transferului de venituri prioritizate ca fiind pentru femei.

Însă, indicatorii ponderii nu denotă în ce măsură cheltuielile reale per capita au crescut ori s-au diminuat, de asemenea, este necesară examinarea indicatorilor de activitate, ieșirile și impactul. Un posibil indicator, în acest sens, este egalitatea de gen prin prisma participării la diverse acțiuni întreprinse de unele ministere. De exemplu:

- ❖ Echilibrul de gen în deținerea suportului pentru business (ex. Credite subsidiare);
- ❖ Echilibrul de gen în deținerea instruirii oferite membrilor societății;
- ❖ Echilibrul de gen în cadrul organelor de decizie privind utilizarea resurselor.

De asemenea, ar fi util de a dispune de câțiva indicatori ai nivelului de satisfacție a bărbaților și femeilor de serviciile oferite. Procesul participativ trebuie să joace un rol important în realizarea obiectivelor.

Totodată, ar fi posibilă stabilirea articolului clasificăției bugetare ca punct de pornire și creare a indicatorilor de cheltuieli sensibili la gen și implicarea angajaților din sectorul public la procurarea bunurilor și serviciilor din sectorul privat. De exemplu:

- Echilibrul de gen în structura personalului sectorului public (ponderea femeilor angajate la fiecare nivel ierarhic; costul mediu de întreținere a unei femei angajate, în comparație cu costurile similare pentru bărbați);
- Echilibrul de gen între contractele dintre sectorul public și privat (ex. Ponderea femeilor proprietare în totalul numărului și valorii contractelor).

Acești indicatori recunosc că sectorul public poate promova egalitatea de gen în calitate de cumpărător și furnizor.

O serie de instrumente au fost dezvoltate pentru a conecta bugetele cu politicile în scopul de a stabili influența politică asupra egalității de gen. Unele dintre instrumente includ:¹⁰

- *Analiza incidenței veniturilor diferențiate pe sexe* – estimează valoarea impozitelor directe și indirecte, precum și a presiunii tarifelor asupra bărbaților și femeilor. Datorită diferitelor roluri sociale și statutului socio-economic al bărbaților și femeilor, modurile diferite de colectare a datelor pot duce la inegalități semnificative de gen. De exemplu, din moment ce veniturile femeilor sunt, în general, mai mici, scăderea impozitului pe profit afectează pozitiv bărbații. În schimb, scăderea nivelului salariului minim sau a veniturilor personale are consecință negativă pronunțată asupra veniturilor femeilor. Taxa pe valoarea adăugată este un impozit regresiv, deoarece are o presiune mai mare, pentru o persoană cu un venit mai mic. Astfel, creșterea taxei pe valoarea adăugată are impact negativ mai pronunțat asupra

¹⁰. Making budgets gender-sensitive: A checklist for programme-based aid, http://www.entwicklung.at/fileadmin/user_upload/Dokumente/Publikationen/Downloads/Themen_DivBerichte/Gender/CHECKLIST_12032009_barriere.pdf

femeilor decât a bărbaților. Analiza influenței veniturilor publice pe bărbați și femei necesită disponibilitatea de informații cu privire la veniturile publice și utilizatorii serviciilor publice. Prin urmare, cooperarea Ministerului Finanțelor și Biroul Național de Statistică este crucială pentru dezvoltarea acestui instrument. Instrumentul, în sine, este simplu de utilizat și ar trebui să fie utilizat de către Ministerul de Finanțe în bugetarea de gen, precum și de alte ministere incluse în furnizarea anumitor servicii.

- *Analiza de gen a incidenței cheltuielilor* – presupune compararea cheltuielilor publice pe un anumit program pentru determinarea distribuției cheltuielilor între bărbați și femei. Unul dintre rolurile fundamentale ale statului este o distribuție egală a resurselor. Se presupune că, în mod tradițional, cheltuielile publice sunt distribuite, în mod egal, pe diverși beneficiari. Cu toate acestea, deseori, distribuția resurselor publice este inegală între cetățenii din zonele rurale și urbane, cele bogate și sărace, bărbați și femei. Acest instrument determină costul unitar la un anumit serviciu public, de exemplu, costul studiilor din primul an de studii universitare de licență, care este urmat de determinarea numărului de studenți în primul an de sex feminin și de sex masculin. În cele din urmă, prin înmulțirea numărului de studenți de sex feminin și masculin, cu costul unitar, este posibil să se determine cuantumul cheltuielilor publice utilizate în primul an de licență pe bărbați și pe femei.
- *Evaluarea dezagregată pe gen a beneficiarilor* – este un instrument de analiză utilizat pentru a solicita beneficiarilor actuali sau potențiali informația cu privire la măsura în care programele guvernamentale, precum și bunurile și serviciile publice, satisfac nevoile și prioritățile bărbaților și femeilor. Opinia bărbaților și femeilor asupra veniturilor publice este obținută prin utilizarea diverselor metode, cum ar fi sondajele de opinie, focus-grupuri sau interviuri. Acestea sunt efectuate de organizații private sau specializate care le folosesc pentru a identifica diferite priorități și nevoi ale bărbaților și femeilor.
- *Analiza de gen dezagregată a impactului bugetului asupra utilizării timpului* – este un instrument de identificare a influenței bugetului național în raport cu cantitatea de timp pe care o femeie îl folosește pentru reproducerea socială și muncă neremunerată în gospodărie. Aceasta din urmă este strâns legată de creșterea economică, productivitatea scăzută, stres și sănătate, ce duce la erodarea capitalului uman și social, precum și creșterea cheltuielilor pentru serviciile de protecție socială, asistenții sociali și comunitari. Atât bărbații, cât și femeile contribuie la reproducerea socială, deși contribuția femeilor este mult mai mare, aceasta le plasează într-o poziție nefavorabilă în comparație cu bărbații. Ca urmare, la elaborarea bugetului, Guvernul cu ajutorul Biroului Național de Statistică trebuie să ia în considerare munca neplătită și să găsească o modalitate de a o cuantifica.

9.3. Corelarea analizei de gen cu etapele procesului bugetar

Focalizarea asupra bugetelor este privită ca o cale de a verifica cât de departe a ajuns politica generală a statului în implementarea promovării egalității de gen și a drepturilor femeilor, în special, a celor sărace. Începând cu 1997, Secretariatul Regatului Unit a acordat suport la 5 țări ale Regatului Unit în efectuarea unei analize de gen a bugetului și serviciilor unor ministere selectate. O caracteristică notabilă a acestei inițiative era rolul de lider al Ministerului Finanțelor în fiecare țară. În Africa de Sud, rolul-cheie a fost, de asemenea, realizat de structurile-lider ale WBI, care erau angajate să îndeplinească unele analize, care au fost realizate, însă au demonstrat dificultatea obținerii unui angajament permanent din partea Ministerului Finanțelor în cele 5 țări pentru instituționalizarea analizei și folosirea ei pentru perfecționarea bugetelor, politicilor și programelor.

În procesul implementării BSG, Consiliul Europei¹¹ constată că: „Bugetarea sensibilă la gen include trei etape de activitate clar definite:

Etapa 1. Analiza bugetului din perspectiva de gen;

- Etapa a 2-a. Restructurarea bugetului pe baza analizei de gen;
- Etapa a 3-a. Integrarea perspectivei de gen ca o categorie de analiză în cadrul procesului bugetar.”

În prima etapă, care analizează bugetul dintr-o perspectivă de gen, este analizată influența veniturilor publice și a cheltuielilor asupra bărbaților și femeilor. O astfel de analiză arată cât de mult bugetul a îndeplinit nevoile diferite ale femeilor și bărbaților. Ar accentua, s-ar reduce sau ar avea un efect neutru asupra inegalității de gen, precum și motivele pentru care bugetul să ia în considerare raportul diferit de femei și bărbați participarea la munca de uz casnic neplătite, adică economia de îngrijire. Această etapă se bazează foarte mult pe date, în special date de gen diferențiate prin care se vede clar cum taxele vamale, impozitele, educația, ocuparea forței de muncă și a politicilor economice influențează bărbații, și modul în care femeile.

Unele activități din cadrul sectorului public, cum ar fi asistența medicală și de educație, adună deja informații cu privire la numărul exact de bărbați și femei care folosesc serviciile lor, cu toate că nu i-ar putea publica întotdeauna. În unele domenii de date sunt colectate, dar nu diferențiate pe sex, care necesită modificări suplimentare, în timp ce datele pe unele întrebări importante necesare pentru monitorizarea programelor guvernamentale, proiectelor și bugetului nu prea s-au adunat. În scopul de a trece de la simpla speculație, datele diferențiate de gen trebuie să înceapă a fi adunate pentru toate domeniile acoperite de veniturile sau cheltuielile publice.

De către organizațiile internaționale, promotori ai bugetării sensibile la gen, în persoana Diane Elson, profesor la Universitatea din Essex (Marea Britanie), sunt propuse cinci

¹¹. COE. Gender budgeting: practical implementation. Strasbourg: Council of Europe, 2009, accessed October 10 2012, http://www.femtech.at/sites/default/files/Gender_budgeting_-_practical_implementation.pdf, 16.

etape de încadrare a BSG în activitatea de management public. Acești cinci pași reprezintă fundamentul unei analize corecte a bugetului din punct de vedere al sensibilității la gen, indiferent de faptul dacă aceasta se efectuează în cadrul Guvernului sau în afara acestuia, de către ONG-uri, sindicate, patronat, alte organizații și asociații obștești.¹²

Boxa 9.5

Etapale de încadrare a BSG în activitatea de management public

Etapă	Caracteristica activităților
Etapă I. Analiza generală a situației	Presupune studierea principiilor fundamentale de elaborare, executare a bugetului și funcționarea sistemului bugetar. Este etapa de bază – fără parcurgerea căreia este imposibilă continuarea și o bună aplicare a metodologiei bugetării sensibile la gen.
Etapă a II-a. Analiza politicii /programului în interiorul sectorului	În linii generale, etapa respectivă ajută la evidențierea efectelor asupra dimensiunii de gen ale politicii bugetare promovate. La moment, sunt în desfășurare multe reforme: administrativă, socială, fiscală, de relații interbugetare, funciară, în educație, ocrotirea sănătății, în asigurări, asistență socială ș.a. Trebuie analizate efectele sociale (de gen) și trebuie clarificat cine va suporta și va plăti un preț mai mare pentru aceste reforme (considerăm că, în condițiile actuale, o mare parte dintre persoanele date vor fi femeile cu copii din familiile bugetarilor-lucrători medicali, învățători ș.a.) și din start, ar fi bine să se cunoască: dacă prevede statul să compenseze aceste pierderi, în ce formă și cât de eficient?
Etapă a III-a. Analiza oportunității/prioritizării cheltuielilor	Această etapă prevede analiza deciziilor adoptate cu privire la finanțarea și prioritizarea cheltuielilor și poate fi parcursă, doar dacă este asigurată acumularea continuă, cantitativă și calitativă, a informației statistice și sociologice în domeniile sensibile la gen. Problema esențială fiind cantitatea și calitatea informației în perioada timpurie de implementare a BSG.
Etapă a IV-a. Analiza nivelului absorbției finanțărilor	Fiind parcurse etapele I-III, ajungem la cea mai importantă și complicată etapă, cea care ține de expertizarea corespunderii politicii sociale promovate cu acoperirea financiară a acesteia.
Etapă a V-a. Analiza impactului politicii și a cheltuielilor	După efectuarea expertizării bugetului (cheltuielilor) și a actelor normative (politicilor), ce reglementează sistemul respectiv, atingem etapa în care trebuie formulate propuneri de modificare calitativă și cantitativă a situației (în baza experienței internaționale, exemplelor istorice, analogiilor, rezultatelor cercetărilor recente în domeniu).

¹² Elson, Diane „Gender Responsive Budget Initiatives: Some Key Dimensions and Practical Examples”, Paper presented at the conference on „Gender Budgets, Financial Markets, Financing for Development”, February 19th and 20th 2002, by the Heinrich-Boell Foundation in Berlin.

Instrumentele, enumerate mai sus sunt, în mare parte metode, de analiză ex-post a bugetului, care pot indica anumite inegalități de gen ascunse și indică nevoia de a formula sau schimba unele priorități ale politicilor și programelor guvernamentale. Rezultatele acestor analize sunt, de asemenea, folosite ca argumente pentru punerea în aplicare a bugetului sensibil la gen și a perspectivelor de gen în fiecare dintre următoarele etape ale procesului de bugetare.

În faza de elaborare a bugetului, rolul cel mai important este cel al Ministerului Finanțelor. La această etapă, este necesară definirea obiectivelor politicii în domeniul bugetării sensibile la gen și a indicatorilor adecvați pentru determinarea influenței directe în cadrul procesului de bugetare. Unele dintre instrumente, care pot fi utilizate în această etapă, sunt cadrul bugetar pe termen mediu și evaluarea politicilor sub aspectul sensibilității la gen. Cele mai multe țări folosesc aceste instrumente ca bază de planificare bugetară, astfel, încât activitățile curente ar consta în punerea în aplicare a bugetului prin încorporarea perspectivei de gen în procesul de bugetare.

Cadrul bugetar pe termen mediu este un mijloc important de încorporare a perspectivei de gen în politicile economice și sociale, pe care se bazează cadrul bugetar pe termen mediu. Acest instrument definește obiectivele pe termen mediu, conjunctura economică și resursele disponibile pe o perioadă de trei ani. Prin integrarea analizei de gen în cadrul bugetar pe termen mediu, poate fi evaluată influența politicilor economice asupra femeilor, concentrându-se pe politica fiscală, monetară, socială ș.a.

Bugetarea fundamentată pe programe și performanță este un instrument ex-ante indispensabil implementării bugetării sensibile la gen. Aceasta este componenta esențială a planificării și pregătirii unui buget, în cele mai multe țări, reprezentând cel mai adecvat mijloc ce oferă informație nu doar cantitativă, dar și calitativă privind repartizarea resurselor financiare în funcție de obiectivele stabilite. Prin urmare, punerea în aplicare a bugetării sensibile la gen necesită doar revizuirea focalizării și a obiectivelor.

Egalitatea de gen ar trebui să fie considerat unul dintre obiectivele care trebuie atinse prin măsuri bugetare. Deși bugetele acoperă perioade de un an, programele se referă la obiectivele pe termen scurt, mediu și lung și, în acest mod, permit urmărirea realizării obiectivelor politicilor și strategiilor. De asemenea, programele bugetare servesc ca bază pentru audit și evaluare: formularea precisă și cuantificarea obiectivelor sunt pași importanți pentru urmărirea implementării obiectivelor bugetate în program. Toate aceste activități trebuie derulate în contextul unui proces de benchmarking continuu, astfel, încât prin determinarea îmbunătățirilor și unde este cazul de implementat, prin analiza modului în care alte state ating niveluri ridicate de performanță, să se utilizeze aceste informații pentru a îmbunătăți performanța bugetării în țara noastră.

Procesul de benchmarking începe prin stabilirea punctelor de referință, care ar putea fi folosite pentru desemnarea efectelor modificărilor bugetare. Cu alte cuvinte, această activitate presupune dezvoltarea și specificarea indicatorilor ce reprezintă dimensiuni de bază ale relațiilor dintre sexe, care, apoi, servesc drept standard pentru determinarea consecințelor măsurilor bugetare. În timpul acestui proces, se creează o legătură între ciclul bugetar și fenomenele sociale specifice, care constituie o condiție importantă pentru evaluarea bugetului din punct de vedere al sensibilității la gen. Prin urmare, indicatorii aleși vor reflecta efectul obiectivelor bugetare ale programului.

În etapa de adoptare a bugetului, parlamentarii contribuie la procesul de bugetare

sensibilă la gen prin solicitarea metodelor și instrumentelor bugetării sensibile la gen pentru întreg bugetul.

Pe parcursul etapei de implementare, sunt respectate prevederile legale, cu toate acestea, implementarea prevede, în mod obligatoriu, procese decizionale. În această etapă, este important să se asigure ca aceste decizii să ia în considerare egalitatea de gen și faptul că acestea sunt în conformitate cu cadrul de politică sensibil la gen. Această etapă implică, de asemenea, autoritățile de nivel local, utilizatorii și administratorii de buget, astfel, încât alocarea banilor publici, de la nivelul central al administrației publice la cele locale, ar trebui să contribuie, întotdeauna, la egalitatea de gen.

Instrucțiunile și ghidurile pentru punerea în aplicare a bugetului sensibil la gen ar trebui să fie disponibile pentru toți participanții implicați în acest proces, deoarece ele clarifică importanța egalității de gen, în comparație cu alte obiective și metode de implementare. Ele dau îndrumări cu privire la incorporarea perspectivei de gen în fiecare etapă a procesului bugetar. În afară de instrucțiuni și orientări, participanții la proces ar trebui să aibă acces la o formare specifică de gen, în scopul de a înțelege pe deplin procesele anterioare, precum și rolul lor în acest proces. O astfel de formare de gen asigură faptul că punerea în aplicare a bugetului sensibil la gen se desfășoară în conformitate cu obiectivele de egalitate de gen.

Este important să se pună în aplicare procesele de monitorizare și de audit ale cheltuielilor bugetare în toate etapele bugetării sensibile la gen, deoarece acestea asigură utilizarea legitimă, corectă și în mod corespunzător a resurselor bugetare. Auditul bugetului asigură interpretarea corectă a obiectivelor bugetare, luând în considerare obiectivele egalității de gen stabilite în procesul de elaborare a bugetului, și se concentrează, în principal, pe eficiență. În acest stadiu, bugetarea sensibilă la gen include evaluarea eficacității și eficienței din perspectiva egalității de gen, pe baza obiectivelor specifice de gen și indicatorilor stabiliți anterior în cadrul bugetării. Acest proces stabilește egalitatea de gen ca un criteriu de audit suplimentar pentru distribuirea fondurilor publice.

Evaluarea și auditul sunt extrem de importante pentru procesele de bugetare viitoare. Evaluarea bugetării sensibile la gen necesită orientări și instrucțiuni care furnizează informații cu privire la modul de efectuare a auditului și evaluării bugetului și impactul acestora asupra egalității de gen. Aceste linii directoare asigură o interpretare adecvată a obiectivelor bugetare, folosind egalitatea de gen ca un punct de referință. Liniile directoare, atât pentru implementare, cât și pentru evaluare, indică modul în care se corelează egalitatea de gen cu alte scopuri și principii, stabilind, prin urmare, priorități clare. Orientările stricte pentru auditare și evaluare ajută participanții implicați în procesul de bugetare, precum și asigură o evaluare de gen de înaltă calitate a documentației bugetare.

Evaluarea de gen a bugetului trebuie realizată, în cadrul raportului privind executarea bugetului, care analizează bugetul și rezumă implicațiile sale, inclusiv asupra egalității de gen¹³. De exemplu, analiza sensibilității la gen a bugetului la partea de venituri publice destinate exclusiv femeilor, pentru a remedia orice inegalitate anterioară, cum ar fi cele în educație, programele de sănătate, piața forței de muncă ș.a.m.d. Acesta stabilește, de asemenea, partea de venituri pentru serviciile publice, care ar putea

¹³. Guy Hewitt. Gender Responsive Budget Initiatives: Tools and Methodology. New York City: UNIFEM, 2002, 30-37.

atenua povara femeii, de exemplu, prin deschiderea de grădinițe, creșterea nivelului de asistență medicală primară etc. În plus, acesta determină partea de venituri care urmează să fie utilizate pentru problemele femeilor, destinate ministerelor, precum și partea pentru femeile care lucrează în sectorul public, programe de finanțare pentru spiritul antreprenorial al femeilor, compartimentul destinat femeilor din managementul public, secțiunea pentru fiecare minister în scopul de a reduce inegalitatea de gen etc. Având în vedere că este folosit pentru determinarea influenței dimensiunii de gen în toate sectoarele bugetare, este nevoie de un grad înalt de cooperare și coordonare a ministerelor și a sectorului public.

Există o serie de instrumente și metode pentru bugetarea sensibilă la gen. Opțiunea pentru care dintre ele vor fi aplicate depinde de resursele disponibile, domeniul de aplicare, precum și stadiul implementării BSG. Cu toate acestea, instrumentele și metodele BSG nu trebuie să se refere numai la distribuirea cheltuielilor și veniturilor, dar și la ocuparea forței de muncă, distribuția veniturilor, economia de îngrijire, în special, distribuția muncii plătite și neplătite, precum și la utilizarea timpului liber. În plus, nu ar trebui neglijate nevoile specifice de gen, precum și reacțiile specifice de gen la anumite măsuri de politică, dar și ratingul contribuției bugetare la depășirea stereotipurilor de gen.

Principalele impedimente, care survin în procesul de bugetare sensibilă la gen, ar putea fi lipsa de date, de instrumente adecvate sau expertiză sau, pur și simplu, lipsa de voință politică și/sau dedicare din partea guvernului și a administrației publice. Principalele probleme apar în cazul în care guvernul refuză să aloce resurse umane și financiare suficiente pentru abordarea problemei BSG, precum și refuzul lor de a lua în considerare mijloacele actuale de acumulare a veniturilor sau cheltuielilor publice. Aceste provocări pot fi depășite doar prin presiune politică continuă și respectarea angajamentelor internaționale.

Întrebări de autoverificare

1. Caracterizați etapele de realizare a analizei impactului de gen.
2. Care sunt factorii ce influențează selectarea modelului de analiză a bugetului din punct de vedere al sensibilității la gen?
3. Explicați incidența analizei de gen asupra etapelor procesului bugetar.
4. Ce tehnici și instrumente sunt folosite pentru aplicarea strategiei abordării integrate a egalității de gen?

Bibliografie:

1. ELSON, Diane; NORTON, Andy. „*What's behind the budget? Politics, rights and accountability in the budget process*”, Centre for Aid and Public Expenditure Overseas Development Institute, London, Department of Sociology/ June 2002.

2. ELSON, Diane. „Gender Responsive Budget Initiatives: Some Key Dimensions and Practical Examples”, Paper presented at the conference on „Gender Budgets, Financial Markets, Financing for Development”, February 19th and 20th 2002, by the Heinrich-Boell Foundation in Berlin.
3. BUDLENDER, Debbie. „Introduction the fifth women's budget”, <http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/Introduction-to-the-Fifth-Womens-Budget-Initiative.pdf>
4. BOCIOC Florentina și alții, „Gender mainstreaming, metode și instrumente”, ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen, CPE 2004.
5. BEVEREN Van Jacintha, OSCH Van Thera, QUINN Sheila, „Bugetare pentru toți”, manual, ISBN 90-73908-15-9, 2004.
6. „Analiza de gen a cheltuielilor de proiect”, Final Report, July 2004, HM Treasury UK, Crown Copyright, <https://www.gov.uk/search?q=gender+analysis&show-organisations-filter=true>.
7. „Bugetul sensibil la dimensiunea de gen și drepturile reproductive ale femeilor”, Pachet de resurse, UNFPA, UNIFEM, 2006, <http://egalitatedegen.md/en/contribute/bugetul-sensibil-la-dimensiunea-de-gen-si-drepturile-reproductive-ale-femeilor/>
8. „Abordarea integratoare a egalității între femei și bărbați: cadrul conceptual, metodologia și prezentarea practicilor corecte”, raportul final de activități al Grupului de specialiști privind demersul integrat al egalității, Strasbourg, Februarie, 1999.
9. GOLDBERG LEONG Toby, LANG Catherine, BIASUTTI Marina, *Gender And Poverty Project. Gender Analysis Tools*.
10. Making Budgets Gender-Sensitive: A Checklist for Programme-Based Aid, disponibil: http://www.entwicklung.at/fileadmin/user_upload/Dokumente/Publikationen/Downloads_Themen_DivBerichte/Gender/CHECKLIST_12032009_barriere.pdf.
11. ACDI/VOCA, “Gender Analyses, Assessments, and Audits Brief,” Washington D.C.: ACDI/VOCA (2012).
12. CRAWLEY Marie; O'MEARA Louise, *Gender Impact Assessment Handbook*, 2004.
13. HEWITT Guy. *Gender Responsive Budget Initiatives: Tools and Methodology*. New York City: UNIFEM, 2002, 30-37.
14. SCHRATZENSTALLER Margit. *Gender Budgeting in Austria*. Munich: Institute for Economic Research at the University of Munich, Vol 6, No 2, 2008, 46.
15. GREBOVAL Cecile and HUGENDUBEL Katrin. *Gender budgeting: An overview by the European Women's Lobby*. European Women's Lobby, 2004, 10.
16. COE. *Gender budgeting: practical implementation*. Strasbourg: Council of Europe, 2009, [http://www.femtech.at/sites/default/files/Gender_budgeting - practical implementation.pdf](http://www.femtech.at/sites/default/files/Gender_budgeting_-_practical_implementation.pdf)
17. <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/tools-and-methods/gender-impact-assessment>
18. http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/toc_guide_en.htm
19. <http://www.liaise-kit.eu/ia-method/gender-impact-assessment-0>

TEMA 10. ELABORAREA INDICATORILOR PENTRU STATISTICA BUGETARĂ SENSIBILĂ LA GEN

Cuvinte-cheie: indicatori sociali direcți, indicatorii egalității de gen, indicatori sociali direcți, aprobați în buget, standarde sociale, normative financiare, clasificare socială.

10.1. Formarea bazei de indicatori economici, sociali și demografici necesari statisticii bugetare sensibile la gen

Analiza rolurilor bărbaților și femeilor în diferite sfere ale societății, impactul asupra economiei, politicii și culturii este abordată în diverse cercetări științifice și sociale. Noi vom aborda formarea bazei de indicatori economici, sociali și demografici necesare statisticii de gen prin prisma indicatorilor statistici disponibili pe site-ul Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova.

Datele cantitative nu tot timpul sunt așa de obiective, iar aparențele pot cauza interpretări discutabile. Una din problemele frecvent întâlnite, în special în economiile în tranziție, constă în incluziunea inversă, când bărbații și femeile se resimt într-o situație mult mai rea decât înainte, iar datele arată un progres în materie de egalitate de gen, venituri, poziționare socială.

În economiile occidentale, mai des, doctrinele, după care activează decidenții politici, sunt mai aproape de principiul elaborat de Rawls (1972), conform căruia inegalitățile sunt tolerate în măsura în care interesele celor mai defavorizați nu sunt neglijate, sau dacă ele permit creșterea producției globale și ameliorarea situației celor mai defavorizați. Din aceste considerente, o disparitate a veniturilor într-o economie de piață este acceptată. Această inegalitate poate fi măsurată prin indicele concentrării veniturilor sau a cheltuielilor (coeficientul Gini), cu cât este mai aproape de unu valoarea acestui coeficient, cu atât mai inegal sunt repartizate veniturile (cheltuielile). În Republica Moldova, coeficientul Gini (G) este de 0,3436 în 2011, iar în 2014, a atins cifra de 0,3225, conform datelor BNS.

Tabelul 10.1

**Populația stabilă după medii și sexe în Republica Moldova
în perioada 2010-2015 (la începutul anului, persoane)**

Anii	Total		Urban		Rural	
	B	F	B	F	B	F
2010	1713487	1850208	694469	782212	1019018	1067996
2011	1712106	1848324	696731	784965	1015375	1063359
2012	1711725	1847816	698252	787514	1013473	1060302
2013	1712346	1847151	701507	790658	1010839	1056493
2014	1711506	1846128	706524	796472	1004982	1049656
2015	1710244	1844915	708035	799230	1002209	1045685

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

Informația este prezentată fără datele raioanelor din partea stângă a Nistrului și mun. Tighina.

Datele din Tabelul 10.1. relevă despre faptul că femeile sunt preponderente în numărul populației stabile, care, la 1 ianuarie 2015, a constituit 3555,2 mii de persoane, femeile constituind 51,89%, iar 48,11% respectiv bărbații, menținându-se această depășire pe parcursul întregii perioade analizate. Analiza pe medii de reședință denotă o creștere de 0,43 p.p. (puncte procentuale) în mediul urban la bărbați și de 0,53 p.p. la femei, iar în mediul rural, constatăm că numărul de femei s-a diminuat cu 0,56 p.p., iar la bărbați cu 0,40 p.p.

Datele din anexa 1 „Populația stabilă după medii, grupe de vârstă și sexe în Republica Moldova în perioada 2010-2015” arată preponderența bărbaților în grupele de vârstă 0-15 ani, atât în mediul urban, cât și în mediul rural, dar păstrându-se pe parcursul analizei o mică diferențiere, așadar, în 2010, în grupele de vârstă 0-15 ani erau 18,1% bărbați, iar femei 16,9%, iar deja pentru 2015 avem următoarele cifre de 18,9% la bărbați și 17,5% la femei. Situația în mediul rural fiind de 33,2 % în 2010 la bărbați, iar la femei de 31, 8%, iar în 2015 devine de 32,7% și respectiv de 31,5% la femei.

Diferențele se păstrează însă mai mici la populația aptă de muncă. În cazul populației, care a depășit vârsta aptă de muncă, ponderea femeilor în mediu rural constituie 39,7% în 2015, iar în mediul urban este de 29,3% în 2015, față de anul 2010, când aceste cifre erau 42,7% în mediul rural și de 26,7% în mediul urban. Ponderea bărbaților în mediul rural constituie 18,2% în 2015, iar în mediul urban este de 12,8% în 2015, față de anul 2010, când aceste cifre erau 19,3% în mediul rural și de 11,3% în mediu urban.

Tabelul 10.2

Corelația dintre femei și bărbați în Republica Moldova în perioada 2010-2015 (la începutul anului, persoane)

Anii	Corelația dintre femei și bărbați, %
2010	107,98
2011	107,96
2012	107,95
2013	107,87
2014	107,87
2015	107,87

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

Analiza datelor din Tabelul 10.2 redă, pe ambele sexe, o diminuare mică a corelației dintre femei și bărbați de 10787 de femei la 10000 de bărbați în 2015, de 11 femei mai puțin față de anul 2010.

Din figura 10.1, observăm că speranța de viață pe ambele sexe a crescut atât în mediu urban, cât și în mediul rural. Atestăm o creștere, în continuare, la femeile din mediul urban de la 72,78 de ani în 1991, la 77,78 de ani în 2014, având pe parcursul ultimilor doi ani o descreștere față de maximumul atins de 78 de ani în 2012, iar în mediul rural, observăm la femei un decalaj de aproape de 3 ani.

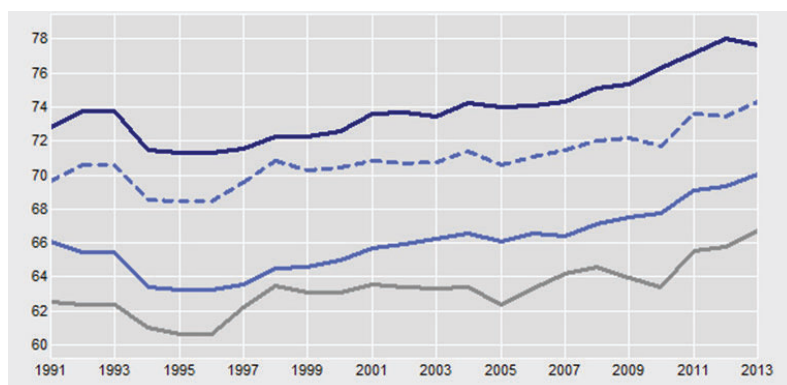

Figura 10.1. Speranța de viață la naștere după ani, medii și sexe în Republica Moldova, în perioada 1991-2013

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

*Începând cu anul 1997 – fără populația din partea stângă a Nistrului și mun. Tighina.

Tendința de creștere a speranței de viață se observă și la bărbați, în ambele medii, însă decalajul față de femei continuă, de la 64,28 în 1991, la 67,52 în 2014, în ansamblu, pe republică. Odată cu creșterea speranței de viață la naștere, atestăm și un coeficient de creștere a îmbătrânirii populației pe ambele sexe.

Femeile trăiesc mai mult decât bărbații, în medie, cu 7,9 ani, speranța de viață la naștere fiind de 75,4 pentru femei și 67,5 în cazul bărbaților. Acest decalaj se datorează nivelului mai înalt al mortalității premature în rândul bărbaților, în special a celor în vârstă aptă de muncă. Rata mortalității pe medii de reședință determină anumite diferențe și în durata medie a vieții a locuitorilor din mediul urban și rural. Astfel, bărbații din urbe trăiesc, în medie, mai mult cu 4,5 ani, comparativ cu cei din mediul rural, iar în cazul femeilor acest decalaj este de 3,5 ani.

Vârsta medie a femeii la prima căsătorie este de 24 de ani, iar la bărbați de 26 de ani. Cei mai mulți bărbați, care s-au căsătorit în 2014, aparțin grupei de vârstă 25-29 de ani (45,8%), iar în cazul femeilor, predomină căsătoriile la vârsta de 20-24 de ani (52,2%). Căsătoriile la vârsta de până la 20 de ani sunt mai frecvente în mediul rural: 18,9% din numărul căsătoriilor înregistrate la sate au fost încheiate de femeile în vârstă sub 20 de ani, față de 7,7%, în mediul urban.

Din totalul căsătoriilor înregistrate în 2014, cele încheiate de persoane celibatate au reprezentat 82,1% pentru bărbați și 83,4% pentru femei. Totodată, bărbații, mai des, se recăsătoresc după divorț decât femeile, ponderea celor recăsătoriti fiind de 16,7% la bărbați și 14,8% la femei. Însă, ponderea femeilor văduve recăsătorite, în total persoane văduve, este, practic, dublă față de bărbați.

Coeficientul de îmbătrânire al populației, în ultimii trei ani, a variat mai mult la nivelul femeilor din mediul rural (de la 17,0 la 17,9 femei de peste 60 de ani la 100 de locuitori, comparativ cu 0,6 la bărbați de peste 60 de ani la 100 de locuitori, menținându-se la un nivel cu mult mai inferior de 11,9) (vezi Anexa 2.).

În anul 2014, s-au născut 38,6 mii de copii sau cu 2,0% mai mult, comparativ cu anul 2013. Anual, se nasc mai mulți băieți decât fete: din numărul copiilor născuți-vii 51,6% au fost băieți, raportul de masculinitate fiind de 107 băieți la 100 de fete.

Distribuția născuților-vii după grupa de vârstă a mamei, denotă concentrarea acestora până la vârsta de 30 de ani. Totodată, în anul 2014, s-a păstrat tendința de scădere a ponderii nașterilor la femeile în vârstă de până la 20 de ani – 7,7% din numărul total al născuților-vii, față de 16,9% în anul 2000. Vârsta medie a mamei, la prima naștere, a fost de 23,9 ani.

Mamele din mediul rural nasc la o vârstă mai timpurie decât mamele din mediul urban, respectiv la 23,0 și 25,4 ani. Statistica de gen reprezintă date statistice despre femei și bărbați, reflectând situația lor în toate domeniile vieții societății. Ea este unul din instrumentele importante ce permit a ține evidența caracteristicilor femeilor și bărbaților, ca grupe social-demografice specifice, la elaborarea politicii social-demografice optime, realizarea principiului egalității drepturilor și posibilităților femeilor și bărbaților.

Tabelul 10.3

Repartiția populației după participarea la activitatea economică, total, perioada 2010-2014

Perioada	Persoane active		Rata de activitate	Rata de ocupare	Rata șomajului BIM,%
	Ocupate	Șomeri BIM	%	%	
Anul 2010	1143,4	92,0	41,6	38,5	7,4
Femei	570,1	34,7	38,6	36,4	5,7
Bărbați	573,3	57,3	45,0	40,9	9,1
Anul 2011	1173,5	84,0	42,3	39,4	6,7
Femei	580,9	34,4	39,3	37,1	5,6
Bărbați	592,6	49,6	45,6	42,1	7,7
Anul 2012	1146,8	67,7	40,7	38,4	5,6
Femei	570,5	25,6	38,2	36,5	4,3
Bărbați	576,2	42,2	43,5	40,6	6,8
Anul 2013	1172,8	63,1	41,4	39,3	5,1
Femei	580,7	25,1	38,6	37,0	4,1
Bărbați	592,1	38,0	44,5	41,8	6,0
Anul 2014	1184,9	47,5	41,2	39,6	3,9
Femei	588,3	16,6	38,6	37,4	3,1
Bărbați	596,6	28,9	44,1	42,1	4,6

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

Rata de ocupare în rândul femeilor este mai mică decât în rândul bărbaților. Ponderele femeilor în total populație ocupată este, practic, egală cu cea a bărbaților și se menține pe parcursul ultimilor ani la același nivel (49,6% femei și 50,4% bărbați). Totuși, rata de ocupare în rândul femeilor înregistrează valori inferioare (37,4%), în comparație cu bărbații (42,1%), în anul 2014 (vezi Tabelul 10.3.).

Din Figura 10.2, observăm că rata de activitate la ambele sexe a descrescut, din anul 2000 până în 2012, la bărbați de la 64,7 % la 45,16%, iar la femei descreșterea continuă până în 2013, de la 58,6% la 39,5%. Același trend de descreștere se observă și la rata de ocupare la ambele sexe, la bărbați de la 59% în 2000 la 43,1 în 2012, iar la femei de la 54,6 % la 38 % în 2013.

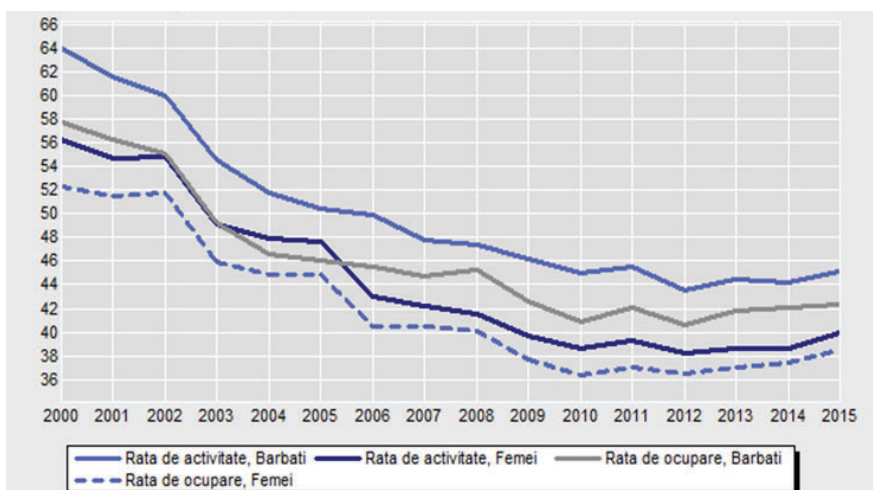

Figura 10.2. Ratele de activitate și de ocupare după ani și sexe în Republica Moldova în perioada 1991-2015 (în procente)

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

În anii 2014-2015, se observă o ușoară creștere a ratei de ocupare la ambele sexe (la femeile de 2,6 p.p., față de 2013), iar la bărbați situația este mai complicată, deși rata de ocupare crește cu 0,1 p.p. în 2015, rata de ocupare, în 2015, scade cu 0,3 p.p., față de 2014.

O analiză mai detaliată a ocupării pe grupe de vârstă și sectoare economice necesită date suplimentare.

Rata de ocupare a femeilor depinde de mai mulți factori, inclusiv dacă au sau nu copii sub 16 ani. Astfel, pentru femeile în vârstă de 25-49 de ani cu cel puțin 1 copil (sub 16 ani), rata de ocupare este de 51,4%, în timp ce pentru femeile fără copii rata de ocupare atinge valoarea de 57,8%.

Pe de altă parte, rata de ocupare a femeilor cu copii scade treptat în funcție de numărul de copii: de la 51,4% în cazul femeilor cu 1 copil până la 47,6% pentru femeile cu 3 și mai mulți copii. Rata de ocupare este determinată și de vârsta copilului/copiilor, de cele mai dese ori, femeile își asumă responsabilitățile de îngrijire a copiilor și respectiv, rata de ocupare a femeilor cu copii de până la doi ani constituie 15,3%, față de 53% la bărbați.

Tabelul 10.4

**Populația ocupată după grupe de vârstă, sector economic și sex,
Republica Moldova, a.a.2010-2014**

(mii persoane)

	2010		2011		2012		2013		2014	
	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
15 ani și peste										
Total	573,3	570,1	592,6	580,9	576,2	570,5	592,1	580,7	596,6	588,3
Agricultura	175,1	139,6	182,8	140,2	170,9	132,4	190,3	147,6	204,3	156,8
Industria	81,4	64,4	87,2	65,9	84,3	66,7	76,9	65,5	78,1	67,5
Servicii	316,8	366,2	322,6	374,7	321,1	371,4	324,8	367,7	314,2	364,0
15-24 ani										
Total	65,0	52,9	67,6	52,4	61,4	45,2	62,0	42,3	57,6	37,0
Agricultura	17,7	9,5	18,3	8,7	15,5	8,6	19,4	7,5	20,3	7,2
Industria	7,6	9,1	9,4	9,2	8,3	7,4	6,4	6,9	6,0	6,0
Servicii	39,6	34,3	39,9	34,5	37,6	29,2	36,2	27,9	31,2	23,8
25-49 ani										
Total	338,9	357,2	347,0	359,7	337,2	356,0	350,5	362,3	349,4	368,7
Agricultura	89,2	79,9	93,4	79,8	85,5	74,6	95,9	83,3	100,6	86,7
Industria	50,1	41,7	49,8	41,8	47,4	43,2	46,3	43,3	47,1	47,0
Servicii	199,7	235,5	203,9	238,1	204,3	238,2	208,4	235,7	201,7	235,0
50-64 ani										
Total	155,9	151,1	162,9	156,8	164,9	158,2	167,7	163,6	173,2	167,4
Agricultura	60,4	44,5	62,5	44,5	63,1	42,4	67,0	49,2	72,7	53,2
Industria	23,1	13,2	27,3	14,8	27,6	16,0	23,7	15,1	23,9	14,3
Servicii	72,4	93,3	73,1	97,6	74,2	99,8	77,0	99,3	76,6	99,9
65 ani și peste										
Total	13,5	9,0	15,2	11,9	12,7	11,2	11,8	12,6	16,4	15,3
Agricultura	7,8	5,6	8,7	7,2	6,8	6,8	8,0	7,6	10,7	9,8
Industria	0,6	0,3	0,7	0,2	1,0	0,1	0,5	0,2	1,1	0,2
Servicii	5,1	3,1	5,8	4,5	4,9	4,3	3,3	4,8	4,6	5,2

Sursa: BNS al Republicii Moldova, Ancheta forței de muncă.

Totodată, șomajul afectează, într-o proporție mai mare bărbații decât femeile atât în mediul urban, cât și în mediul rural. Așadar, dacă, în anul 2014, se atesta o de-

screștere a șomajului atât în mediul urban, cât și în mediul rural, atunci, în 2015, a crescut, față de anul 2014, cu 1,4 p.p. în mediul urban și cu 1,6 p.p. în mediul rural.

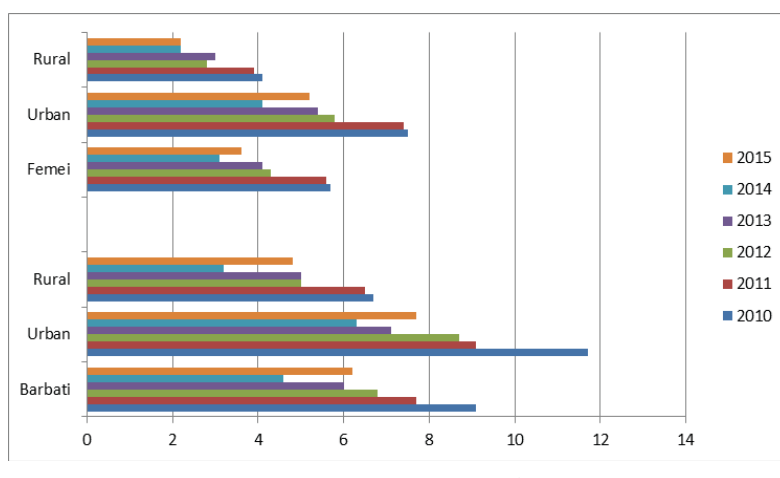

Figura 10.3. Rata șomajului după medii și sex în Republica Moldova în perioada 2010-2015 (în procente)

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

Conform datelor statistice, dacă, în 2010, Obiectivul Dezvoltării Mileniului „Cota salariului mediu al femeilor din salariul mediu al bărbaților” a constituit 76,1 la sută, atunci, în 2013, deja, s-a majorat la 88,4, urmând o descreștere de 0,8p.p. în 2014.

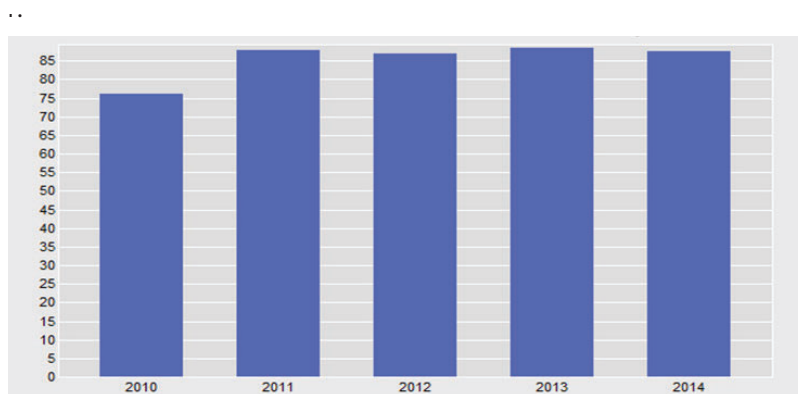

Figura 10.4. Cota salariului mediu al femeilor din salariul mediu al bărbaților în Republica Moldova în perioada 2010-2014

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

Femeile câștigă, în medie, cu 12,4% mai puțin față de bărbați (87,6% din salariul mediu al bărbaților). Exprimată în valoare numerică, discrepanța a constituit, în

medie, peste 543 lei. Astfel, salariul mediu a constituit pentru femei 3831,7 lei și pentru bărbați – 4374,9 lei. Nivelul de remunerare al femeilor este mai mic decât al bărbaților în majoritatea activităților economice, discrepanța fiind de la 1,5% în transport și depozitare până la 27,6% în activități financiare și de asigurări. Excepție fac activitățile de servicii administrative și activitățile de servicii suport, unde salariul mediu lunar înregistrat la femei depășește salariul bărbaților cu 20,8%. Disparități salariale de gen în defavoarea femeilor au fost înregistrate și în așa activități, precum informații și comunicații (-23%), industrie (-18,3%), artă, activități de recreere și de agrement (-15,1%), sănătate și asistență socială (-10,9%) și administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii (-0,8%).

Tabelul 10.5

**Veniturile disponibile medii lunare pe o persoană
în Republica Moldova în perioada 2010-2014**

Perioada	Anul 2010	Anul 2011	Anul 2012	Anul 2013	Anul 2014
Femei	1303,5,6	1485,1	1580,0	1703,1	1757,3
Bărbați	1259,6	1423,6	1471,7	1670,3	1772,8

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

Femeile dețin ponderi mai mari în sectorul serviciilor, față de sectorul agricol și industrial.

Distribuția după sectoare economice, relevă o pondere mai mare a femeilor ocupate în sectorul servicii (59% femei și 41% respectiv bărbați). Femeile mai puțin se regăsesc în sectorul agricol (43%), industrie (46%) și construcții (9%), dar predomină în asemenea activități economice, precum hoteluri și restaurante (70,9%), învățământ (80,0%), ocrotirea sănătății (85,2%), comerț (57,1%).

Femeile predomină în rândul ocupațiilor cu un nivel înalt de calificare.

Tabelul 10.6

**Veniturile disponibile medii lunare pe o persoană
după activitatea salarială și sexul capului gospodăriei
în Republica Moldova în perioada 2010-2014**

Perioada, sexe	2010		2011		2012		2013		2014	
	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total
Femei	488,6	37,5	594,3	40,0	593,9	37,6	615,7	36,2	644,6	36,7
Bărbați	567,9	45,1	672,5	47,2	670,3	45,5	743,2	44,5	781,7	44,1

Sursa: BNS al Republicii Moldova, Cercetarea bugetelor gospodăriilor casnice.

Repartizarea populației ocupate după ocupații (funcții deținute/profesii exercitate) denotă o preponderență a femeilor în rândul specialiștilor în diverse domenii de activitate (respectiv, 63% dintre femei și 37% dintre bărbați) și a tehnicienilor și altor

specialiști cu nivel mediu de calificare (68% dintre femei și 32% dintre bărbați). Și mai mari sunt ponderile femeilor în rândul funcționarilor administrativi (86,8%) și a lucrătorilor în domeniul serviciilor și în comerț (74,5%).

Tabelul 10.7

**Veniturile disponibile medii lunare pe o persoană din remitențe
și sexul capului gospodăriei în Republica Moldova în perioada
2010-2014**

Perioada, sexe	2010		2011		2012		2013		2014	
	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total
Femei	292,1	22,4	307,0	20,7	344,7	1,8	389,8	22,9	419,3	23,9
Bărbați	176,8	14,0	175,6	12,3	186,9	12,7	240,6	14,4	256,1	14,4

Sursa: BNS al Republicii Moldova, Cercetarea bugetelor gospodăriilor casnice.

Femeile, într-o măsură mai mare decât bărbații, preferă activități salariate și locuri de muncă formale, 72% din total femei ocupate fiind angajate în calitate de salariate. La bărbați, acest indicator constituie 62%. În rândul non-salariaților bărbații predomină în categoria lucrătorilor pe cont propriu (60,3%), iar femeile – printre lucrătorii familiali neremunerați (72,3%). Ponderea ocupării informale în rândul femeilor constituie 28%, iar în rândul bărbaților – 37%.

Tabelul 10.8

**Veniturile disponibile medii lunare pe o persoană
din activitatea individuală non-agricolă
și sexul capului gospodăriei**

Perioada, sexe	2010		2011		2012		2013		2014	
	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total
Femei	55,4	4,8	71,2		89,4	5,7	87,0	5,1	59,7	3,4
Bărbați	100,9	8,0	111,9	7,9	117,8	8,0	130,6	7,8	145,9	8,2

Sursa: BNS al Republicii Moldova. Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor casnice.

Tabelul 10.9

**Veniturile disponibile medii lunare pe o persoană
din activitatea individuală agricolă și sexul capului gospodăriei
în Republica Moldova în perioada 2010- 2014**

Perioada, sexe	2010		2011		2012		2013		2014	
	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total	Lei	% față de total
Femei	87,9	6,8	102,3	6,9	102,3	6,5	106,5	6,3	122,1	7,0
Bărbați	142,8	11,3	166,1	11,7	166,6	11,3	176,4	10,6	192,5	10,9

Sursa: BNS al Republicii Moldova. Cercetarea bugetelor gospodăriilor casnice.

Bărbații dețin ponderi superioare în rândul conducătorilor de toate nivelurile

Din total conducători de toate nivelurile, 57 la sută sunt bărbați, iar restul 43% revin femeilor. În cazul primilor conducători de unități economico-sociale, diferențele în aspect gender sunt și mai pronunțate. Astfel, raportul între femei și bărbați în rândul angajatorilor este de 1 la 4 (respectiv 26,9% femei și 73,1% bărbați), indiferent de forma de proprietate a unității pe care o conduc.

În funcție de mărimea unității, se constată că femeile, mai des se regăsesc în calitate de conducători ai întreprinderilor micro (31,5%) și ai celor mijlocii (24,7%), iar a întreprinderilor cu peste 100 de salariați sunt conduse de femei în proporție de 18%.

Majoritatea funcțiilor de luare a deciziilor aparțin bărbaților, femeile continuând să fie subreprezentate în procesul de luare a deciziilor.

Participarea femeilor la luarea deciziilor la nivel parlamentar relevă o reprezentare a femeilor în proporție de 18,8% (din 101 deputați, 19 sunt femei în 2014), în timp ce, la nivel european, aceasta a constituit 35 la sută, iar media globală fiind de 22,6 la sută. În anul 2014, din 16 ministere, 4 erau conduse de femei.

Dacă ne referim la ministerele-cheie, atunci constatăm că doar o femeie a fost ministru. Același tablou se prezintă și la nivel local, în funcțiile de primar, viceprimar, președinte și vicepreședinte de raion, femeile au o pondere de 18,1%.

Tabelul 10.10

Ponderea femeilor în organele de luare a deciziilor (%) după indicatori în Republica Moldova în perioada 2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Ponderea femeilor ministru în cadrul ministerelor	6,3	6,3	18,7	25	25
Ponderea femeilor deputați în Parlament	25,7	19,8	19,8	19,8	18,8
Ponderea femeilor în organele de poliție	9,2	9,8	17,9	18,3	17,1
Ponderea femeilor judecători	36,9	37,4	42	40,9	43,8

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

Femeile sunt subreprezentate în organele de justiție și de forță.

Ponderea femeilor în numărul total al judecătorilor on anul 2014, reprezintă 43,8%. În același timp, ponderea femeilor în numărul total al colaboratorilor organelor de poliție, inclusiv din protecția civilă și grăniceri, constituie 17,1%.

Fetele sunt înscrise în învățământul obligatoriu la fel ca și băieții.

Tabelul 10.11

Indicele parității de gen după nivele educaționale de studii în Republica Moldova în perioada 2010-2015

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Primar	0,99	1	1	1	0,99
Gimnazial	0,99	0,99	0,99	0,99	1
Secundar de treapta a II-a	1,08	1,08	1,06	1,06	1,03
Terțiar	1,37	1,34	1,33	1,35	1,39

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

Băieții într-o proporție nesemnificativă prevalează în numărul elevilor înscriși în clasele 1-9, dar în cazul învățământului liceal, fetele predomină cu o pondere de 57 la sută. O astfel de situație este determinată de faptul că băieții, după absolvirea gimnaziului, se orientează, mai mare într-o măsură, către învățământul profesional tehnic secundar și postsecundar.

Tabelul 10.12

**Rata brută de cuprindere în învățământ
după nivele educaționale,
și sexe în Republica Moldova în perioada 2010-2014**

	2010/11		2011/12		2012/13		2013/14		2014/15	
	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
Rata brută de cuprindere în învățământul terțiar	31,6	43,2	32,2	43,2	33,3	44,2	32,8	44,3	32	44,4
Rata brută de cuprindere în învățământul secundar de treapta a II-a	54,5	58,9	55,7	59,9	57,3	60,6	55,2	58,3	53,5	55,3
Rata brută de cuprindere în învățământul gimnazial	88,4	87,8	88	87	87,1	86,2	87,4	86,7	86,9	86,7
Rata brută de cuprindere în învățământul primar	94	93,2	93,9	93,7	93,7	93,8	93,3	92,9	92,9	91,9
Rata netă ajustată de cuprindere în învățământul primar	90,9	90,2	90,6	90,5	90,5	90,6	90,1	89,9	90,2	89,7

Sursa: BNS al Republicii Moldova.

Fetele optează mai mult pentru învățământul profesional tehnic postsecundar, iar băieții pentru cel profesional tehnic secundar.

Peste două treimi din numărul total de elevi din învățământul profesional tehnic secundar le constituie băieții, iar în cazul învățământului profesional tehnic post-secundar peste 50 la sută sunt fete. Diferențele existente depind, în mare măsură, de opțiunile profesionale spre care sunt orientați elevii.

Dat fiind faptul că în învățământul profesional tehnic secundar, oferta de formare profesională preponderent este axată pe profilul tehnic, respectiv acest nivel de învățământ este preferat în special de către băieți. Cele mai solicitate profesii/meserii, cum ar fi mecanic auto, electro-gazo-sudor-montator, electro-montor la repararea și întreținerea utilajului electric, tâmplar, tractorist-mașinist sunt dominate de băieți (circa 100%), iar meseriile, precum cusătoreasă, croitoreasă sunt alese preponderent de fete.

În învățământul profesional tehnic post-secundar, la fel, există o anumită polarizare în funcție de gen, care se reflectă pe profiluri. În special, regăsim mai multe fete în pedagogie (96%), servicii (87%), medicină (81%) și economie (72%), iar băieții se axează, în principal, pe profiluri, cum ar fi electrotehnica și energetica (98%), mecanica (96%), transporturile (89%), construcțiile (82%).

Tabelul 10.13

Ponderea femeilor în numărul personalului didactic după nivele educaționale în Republica Moldova în ani de studii 2010/11-2014/15

	2008/ 09	2009/ 10	2010/ 11	2011/ 12	2012/ 13	2013/ 14	2014/ 15
Primar și secundar general	82%	81,5%	84,2%	84,3%	84,7%	84,8%	85,3%
Secundar profesional	53,7%	53,4%	52,7%	53,8%	54,7%	55,4%	55,2%
Mediu de specialitate	67,6%	71,1%	69,8%	69,2%	69,6%	69,8%	70%
Superior	54%	54,1%	53,1%	53%	53,3%	54,4%	54,2%

Sursa: BNS al Republicii Moldova, Rapoartele statistice nr. 1-SGL, nr. 2-prof, nr. 3-colegiu, nr. 4-IS.

În învățământul superior, se înscriu mai multe femei decât bărbați

Femeile reprezintă 58 la sută din numărul total de studenți înscriși în învățământul superior. La nivelul învățământului superior, alegerea unor specialități se realizează, la fel, în funcție stereotipurile existente privind profesii „mai potrivite” femeilor sau bărbaților. Astfel, domeniile generale de studii, în care numărul femeilor este covârșitor, sunt tehnologia chimică și biotehnologiile (89%), asistența socială (86%), educația (85%), științele sociale (83%), farmacia (82%), științele comunicării (80%), științele umaniste (79%), serviciile publice (75%) și medicina (73%).

Totodată, domeniile servicii transport și militar sunt dominate de către bărbați (respectiv, 96% și 89%). O preponderență a bărbaților este înregistrată și în așa domenii generale de studii, precum protecție, pază și securitate (84,0%), inginerie și activități ingineresti (86%), științe agricole (81%), protecția mediului (73%).

Bărbații predomină în activitățile de cercetare-dezvoltare

Se atestă un grad de sub-reprezentativitate a femeilor-cercetători în activitatea de cercetare-dezvoltare, 48% comparativ cu 52% în cazul bărbaților. Din total cercetători cu grad de doctor, 47% reprezintă femeile, iar în cazul cercetătorilor cu grad de doctor habilitat, ponderea femeilor este de 19%. Femeile sunt implicate preponderent în științe sociale, în special în psihologie și economie, în timp ce științele ingineresti și tehnologice sunt dominate de bărbați.

Tabelul 10.14

Doctoranzi-absolvenți dezagregați după forme de învățământ și sex în Republica Moldova, a.a.2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Înmatriculați de zi					
Bărbați	72	67	60	68	75
Femei	100	85	82	99	93
Frecvență redusă					
Bărbați	119	129	126	151	161
Femei	170	156	173	154	188
Numărul de doctoranzi de zi					
Bărbați	251	193	162	175	170
Femei	309	295	232	231	262
Frecvență redusă					
Bărbați	367	447	462	495	544
Femei	623	621	629	621	652
Absolvenți de zi					
Bărbați	46	69	47	52	47
Femei	67	88	113	65	62
Frecvență redusă					
Bărbați	138	47	97	90	108
Femei	171	114	123	142	151

Sursa: BNS al Republicii Moldova, Raportul statistic nr. 1-cs.

Femeile ocupate au un nivel de pregătire mai înalt ca bărbații

Femeile ocupate au un nivel de pregătire mai înalt ca al bărbaților: 27% din ele au studii superioare și 17% medii de specialitate, în timp ce printre bărbați acești indicatori constituie, respectiv, 22% și 11%. La fel, femeile, în comparație cu bărbații, dețin ponderi net superioare în total persoane ocupate cu studii superioare (55% femei, față de 45% bărbați) și celor cu studii medii de specialitate (61% femei și 39% bărbați).

Femeile au un nivel de instruire mai mare decât al bărbaților

Femeile în vârstă de 25-64 de ani posedă un nivel de instruire mai mare, comparativ cu cel al bărbaților. Cel mai mare decalaj este înregistrat pentru nivelul superior 1,22,3% dintre femei dețin acest nivel, comparativ cu 17,1% dintre bărbați. Și femeile și bărbații, în structura totală a populației, au cele mai mari ponderi pentru nivelul de instruire mediu, 61,4% dintre bărbați, față de 56,7% dintre femei. Un nivel scăzut de instruire îl au 21,5% dintre bărbați, față de 21,0% dintre femei.

Bărbații părăsesc sistemul educațional mai devreme, comparativ cu femeile, în favoarea intrării pe piața forței de muncă. Rata de părăsire timpurie a sistemului educațional, pentru persoanele în vârstă de 18-24 de ani constituie 25,2% la bărbați, față de 16,3% în cazul femeilor. Totodată, gradul de implicare în programe de educație permanentă atât a femeilor, cât și a bărbaților este foarte redus (circa 1%).

Femeile săvârșesc infracțiuni în proporție mult mai mică decât bărbații

Rata femeilor care au comis infracțiuni este de 78 la 100 mii de femei, iar în cazul bărbaților de 948 la 100 mii populație masculină. Totodată, femeile mai des sunt implicate în săvârșirea infracțiunilor grave: 21,3% din total femei, care au fost implicate în săvârșirea infracțiunilor au comis infracțiuni excepțional de grave, deosebit de grave și grave, comparativ cu 15,4% în cazul bărbaților. Însă, bărbații infractori mai frecvent au antecedente penale și mai des săvârșesc infracțiunii în stare de ebrietate (17,9%, comparativ cu 3,3% în cazul femeilor).

Femeile săvârșesc mai des infracțiuni contra patrimoniului, contra libertății, contra sănătății publice, dar și infracțiuni economice, delictive legate de droguri. Bărbații sunt implicați mai mult în comiterea infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, privind viața sexuală, contra familiei și a minorilor, dar și infracțiuni în domeniul transportului și securității publice.

Femeile într-o proporție mai mică își apreciază starea de sănătate ca fiind bună.

Aprecierea stării de sănătate a femeilor este inferioară, comparativ cu cea a bărbaților, astfel, încât bărbații au declarat o stare de sănătate bună/foarte bună în proporție de 38,7%, față de 31,5% în cazul femeilor. Unul dintre factorii, care influențează aprecierea stării de sănătate, este vârsta persoanei. Astfel, persoanele cuprinse în grupul de vârstă de 35-54 de ani prezintă cel mai mare decalaj în aprecierea stării de sănătate bună/foarte bună, de circa 7 puncte procentuale.

Femeile depășesc cota bărbaților pensionari

Din totalul pensionarilor aflați în evidența organelor de asigurări sociale, circa două treimi sunt femei. În funcție de categoria pensionarilor, ponderea femeilor variază de la 83%, în cazul beneficiarilor de pensii de urmaș, 71% – pensionari pentru limită de vârstă, până la 50% pentru beneficiarii de pensii de dizabilitate.

Circa 88 mii de femei și 96 mii de bărbați beneficiază fie de pensie sau alocație socială de dizabilitate de la organele de asigurări sociale. Fiecare al doilea pensionar de dizabilitate este femeie. Bărbații, preponderent, beneficiază de pensii pentru dizabilitate severă și medie, iar femeile pentru dizabilitate accentuată. Un bărbat beneficiar de pensie de dizabilitate severă, cel mai frecvent, este în vârstă de 55-64 de ani, iar o femeie este în vârstă de 65 ani și peste.

Femeile beneficiază de pensii pentru limită de vârstă mai mici decât bărbații.

Mărimea medie a pensiei pentru limita de vârstă pentru bărbații din sectorul non-agricol constituie 1479,8 lei, comparativ cu 1122,3 lei în cazul femeilor. Totodată, mărimea medie a pensiei pentru angajații sectorului agricol este de 986,5 lei pentru bărbați, comparativ cu 931,5 lei la femei. Decalajul dintre sectorul agricol

și non-agricol în mărimea medie a pensiei la femei este, de asemenea, mai mic în comparație cu diferența la bărbați.

Mărimea medie a pensiei pentru limită de vârstă a femeilor din sectorul agricol acoperă doar 69% din valoarea minimumului de existență pentru pensionari, comparativ cu 73% în cazul bărbaților. În sectorul non-agricol, mărimea medie a pensiei la bărbați depășește deja valoarea minimumului de existență cu 10%, în timp ce la femei acoperă doar 84%.

Femeile sunt antrenate în activități aducătoare de venit într-o măsură mai mică ca bărbații

Statutul socio-economic al populației este determinat nemijlocit de sursele de venit ale acestora. Femeile în vârstă de 18 ani și peste sunt mai dependente de plățile sociale, comparativ cu bărbații: practic, fiecare a treia femeie are drept sursă de venit pensiile, comparativ cu fiecare al patrulea bărbat. Totodată, pentru 57 la sută dintre bărbații din această categorie de vârstă, sursa principală de venit o constituie activitatea agricolă și cea salarială, comparativ cu 42 la sută în cazul femeilor.

Bărbații sunt mai optimiști în aprecierea nivelului de trai al gospodăriei comparativ cu femeile

Chiar dacă aproape o treime din totalul gospodăriilor au apreciat nivelul de trai al gospodăriei ca fiind unul satisfăcător, gospodăriile conduse de bărbați se atestă a fi mai optimiste. Ponderea gospodăriilor conduse de bărbați, care au apreciat pozitiv nivelul de trai al gospodăriei, este cu circa 9 puncte procentuale mai mare decât al gospodăriilor conduse de femei. Unul din factorii care influențează percepția nivelului de trai, de către populație, este capacitatea financiară a gospodăriei. Constatăm că gospodăriile conduse de bărbați pot să-și permită cheltuieli neprevăzute în sumă de 5000 lei într-o proporție mai mare decât cele conduse de femei (14,0%, comparativ cu 9,8%).

Bărbații sunt considerați drept cap al gospodăriei mai frecvent decât femeile. Din totalul gospodăriilor, 41,3 la sută sunt conduse de femei și respectiv 58,7 la sută de bărbați. Practic, fiecare a patra gospodărie condusă de bărbați este formată din 4 și mai multe persoane (26,3%). În cazul femeilor, această categorie de gospodării constituie doar 12,8%. Gospodăriile formate dintr-o singură persoană sunt caracteristice, în special, femeilor, înregistrând o pondere de 47,6% din totalul gospodăriilor conduse de acestea. Bărbații, mai frecvent, sunt considerați drept cap al gospodăriei în cuplurile familiale cu sau fără copii (55,8%, comparativ cu 15,3% în cazul celor conduse de femei).

Femeile sunt menționate mai frecvent drept cap al gospodăriei în cazul gospodăriilor formate din mai multe nuclee familiale și cele formate dintr-un părinte singur cu copii. Astfel, din totalul gospodăriilor conduse de către femei, 4,6% sunt femei care îngrijesc de una singură de copii, comparativ cu 0,2% din gospodăriile conduse de bărbați. Diferențele de gen sunt evidente și în funcție de numărul de copii în gospodărie. Gospodăriile care au în componența lor cel puțin un copil în vârstă de până la 18 ani, sunt conduse, în cea mai mare parte, de bărbați, cu o diferență de 6,5 puncte procentuale față de cele conduse de femei.

Problemele echității sociale și economice, tot timpul, au fost și rămân mereu în

vizorul savanților, politicienilor și comunității în ansamblu. Asigurarea echității sociale și economice nu poate fi concepută fără crearea șanselor egale pentru bărbați și femei în ceea ce privește instruirea și accesul la diferite genuri de activități economice. Principiul egalității de gen în Republica Moldova se promovează prin asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați.

10.2. Sistematizarea indicatorilor statisticii bugetare sensibile la gen

Distincție între indicatori și estimări este deosebit de importantă pentru monitorizarea bugetului, deoarece bugetul se bazează, de regulă, pe indicatori cantitativi. Dispozițiile din Legea cu privire la buget, de analiză și justificare se bazează neapărat pe indicatori cantitativi. Concluzia: orice monitorizare a bugetului, inclusiv de gen, este lipsită de sens fără măsurări cantitative.

Analiza bugetelor din perspectiva de gen reprezintă, în esență, estimarea politicii de gen din punct de vedere financiar. Analiza bugetelor din perspectiva de gen reprezintă instrumentarul, grație căruia chestiunile referitoare la gen apar în prim-plan în procesul de luare a deciziilor financiare.

Analiza bugetelor din perspectiva de gen presupune dezagregarea bugetelor conform criteriului de sex, astfel, încât să fie posibilă evidențierea diferențelor în acțiunile financiare ale măsurilor politice asupra diferitor categorii de persoane, dar neînsemnând elaborarea bugetelor separat pentru femei. Scopul urmărit constă în a face acest proces transparent la luarea de decizii financiare la nivel guvernamental din punct de vedere al egalității de gen.

Specificul indicatorilor bugetului sensibil la gen constă în conținutul lor. Acești indicatori sunt destinați pentru a măsura cantitativ bugetul, în conformitate cu politica de drepturi egale și a egalității de șanse pentru femei și bărbați. Sistemul de indicatori ai bugetului sensibil la gen include mai multe grupuri și se împarte în indicatori direcți și indirecti.

Este necesar ca, împreună cu actuala clasificare a cheltuielilor (sectoriale și departamentale), să se introducă și o clasificare socială, care ar putea ridica la un nivel mai ridicat de transparență a bugetului, care ar putea urmări, în direct, procesele de sex reflectate în politicile bugetare.

Prezintă interes schema de sistematizare în 7 grupe a indicatorilor statisticii bugetare sensibile la gen propusă de prof. univ. dr. L. Rjanițina:

- Indicatori sociali direcți, aprobați în buget.
- Indicatori sociali direcți utilizați în prognoza socio-economică pentru anul bugetar.
- Indicatorii cheltuielilor bugetare sensibile la gen pentru măsurile din domeniul veniturilor populației.

- Indicatorii sociali pentru ocrotirea populației, femeilor și copiilor în componența articolelor complexe ale bugetului de cheltuieli.
- Indicatorii egalității de gen (din toate sursele de informație).
- Programe regionale și raionale pentru femei și copii.
- Standarde sociale și normative financiare, diferențiate după sex și vârstă.

I. Conform acestei scheme pentru calcularea **indicatorilor sociali direcți, aprobați în buget**, se utilizează articolul Cheltuieli pentru servicii, care reprezintă baza primară pentru analiza și monitorizarea de gen. În conformitate cu clasificarea sectorială, vom evidenția:

1. Cheltuieli pentru sectoarele sociale (învățământ, sănătate, politică socială, de locuințe și servicii comunale), ca zonă, de cele mai multe ori, folosite pentru femei și copii.
2. Creșterea prețurilor de consum - %.
3. Creșterea tarifelor pentru energie, servicii comunale și transport.
4. Ratele de creștere pentru educație, sănătate, cultură) - %.

II. Pentru **indicatori direcți sociali utilizați în dezvoltarea socio-economică pentru anul fiscal**, vom calcula:

1. Salariul mediu pe economie (lei pe lună).
2. Pensia medie (lei pe lună).
3. Numărul de angajați (număr de persoane).
4. Numărul de șomeri înregistrați (persoane), inclusiv femei (%).
5. Salariul minim de existență (lei pe lună) raportat
6. Per persoană;
7. Populație activă;
8. Pensionar.
9. Proporția populației aflate sub pragul sărăciei -%.
10. Speranța de viață pe sexe (în ani).

III. Pentru grupul de **indicatori ai bugetului de cheltuieli sensibili la gen pentru activități în domeniul de venituri ale populației**, vom calcula indicatorii de feedback și de argumentare pe baza datelor bugetului, prognozelor și statisticilor:

1. Raportul dintre salariul minim și minimumul de existență.
2. Raportul dintre salariul în instituțiile bugetare cu plată în economie în ansamblu.
3. Creșterea pensiilor – pe ansamblu (per total, lei pe lună în %)

- inclusiv pensia de bază în raport cu minimumul de existență
- 4. Creșterea ajutoarelor primite de către femei (suma, lei)
 - de la buget,
 - de la fondul de asigurări sociale.
- 5. Creșterea de înlesniri, în vederea copiilor (lei pe lună, numărul de beneficiari).

IV. Pentru determinarea următorului set de **indicatori de asistență socială pentru populație, femei și copii în articolele bugetului de cheltuieli**, trebuie să culegem următoare date referitoare la:

1. Plățile compensatorii pentru pensionari și copii, în loc de prestații în natură.
2. Înlesnirile pentru ocrotirea mamei și a copilului:
 - mâncare pentru copii, prânzuri la școală, sprijin pentru femeile gravide;
 - ocrotirea sănătății femeilor și a copiilor (tipuri, reglementări, rețeaua de compensații).
3. Alte cheltuieli pentru copii de la buget (de recreare, de agrement, sport etc.) și fondurile de asigurare (tipuri, reglementări, rețeaua de compensație).
4. Subvenții pentru locuințe.
5. Ajutoare pentru nevoiași (sărăci).
6. Dezvoltarea de instituții sociale:
 - pentru copii (grădinițe, activități extrașcolare),
 - pentru femei (Centre de familie de servicii sociale etc.).
7. Bugetul pentru servicii sociale pentru persoanele în vârstă și cu dizabilități, inclusiv a copiilor cu dizabilități.
8. Măsuri sociale pentru populația rurală:
 - finanțare pentru instalarea apeductului, gazului,
 - furnizarea de coeficienți raionali;
 - alte măsuri, ținând seama de specificul raionului sau regiunii.

V. Determinarea dimensiunii de gen se deduce din setul de **indicatori de egalitate de gen**:

1. Raportul dintre salarii între bărbați și femei.
2. Alocații din buget cu privire la protecția împotriva șomajului (prestații de formare profesională, lucrări publice pentru femei).

3. Programul de sprijin pentru întreprinderi mici – suma per total.
4. Ponderea de femei-întreprinzător -%.
5. Cheltuielile bugetului de educație (primar, secundar, de învățământ universitar, cu alocarea de procentul femeilor în instituțiile de învățământ, suma).
6. Ponderea femeilor cu studii secundare, superioare și de educație specială – total și pe sexe – numărul, %.
7. Raportul pe ocupații profesionale.
8. Ponderea femeilor la toate nivelurile de guvernare – numărul, %.
9. Numărul organizațiilor de femei, precum și de membri în ele.
10. Alocării din buget pentru sprijinirea femeilor cu inițiative sociale – total, % din buget ale cheltuielilor.

VI. Programe republicane și regionale pentru femei și copii

- privind măsurile pentru orfani, copii cu dizabilități, fără domiciliu,
- de reducere a mortalității infantile,
- împotriva drogurilor, de informatizare a școlilor, de locuințe pentru tineri.

VII. Standarde sociale și reglementările financiare, diferențiate pe sexe și vârstă. Inactivitățile cu servicii publice (educație, sănătate, cultură).

Recomandările Proiectului Milenar al ONU cu privire la căile de realizare a obiectivului 3 „Egalitatea de gen și abilitarea femeilor” Sarcina propusă – „Lichidarea inegalității de gen în învățământul primar și secundar, preferabil, către anul 2005, iar la toate nivelurile de învățământ – către anul 2015”:

- Rata fetelor față de cea a băieților în învățământul primar, secundar și terțiar;
- Rata femeilor analfabete, față de cea a bărbaților de 15-24 de ani;
- Cota femeilor salariate în sectorul neagrar;
- Cota mandatelor deținute de femei în Parlament.
- Rata de absolvire de către fete/băieți a tuturor nivelurilor de învățământ;
- Indicatori specifici regionali – decalajele în venituri dintre femeile salariate și care activează în sectorul informal, ratele diferențiate pe bază de gen ale șomajului, segregarea profesională etc.
- Numărul femeilor supuse violenței domestice etc.

10.3. Utilizarea statisticii în cadrul bugetelor sensibile la gen

O problemă des întâlnită în lucrările aferente BSG se referă la lipsa de date statistice de gen. Statistica de gen include datele dezagregate pe sex, precum și datele importante din perspectiva de gen (cum ar fi VBG sau mortalitatea maternă), care ar putea avea reprezentanții unui singur sex. De cele mai dese ori lipsesc sau sunt, deja, perimate (învechite) datele cu privire la utilizarea timpului. Acest fapt împiedică efectuarea măsurărilor cantitative vizând impactul politicilor guvernamentale și a bugetelor aferente asupra activității neremunerate de îngrijire desfășurată de femei și bărbați.

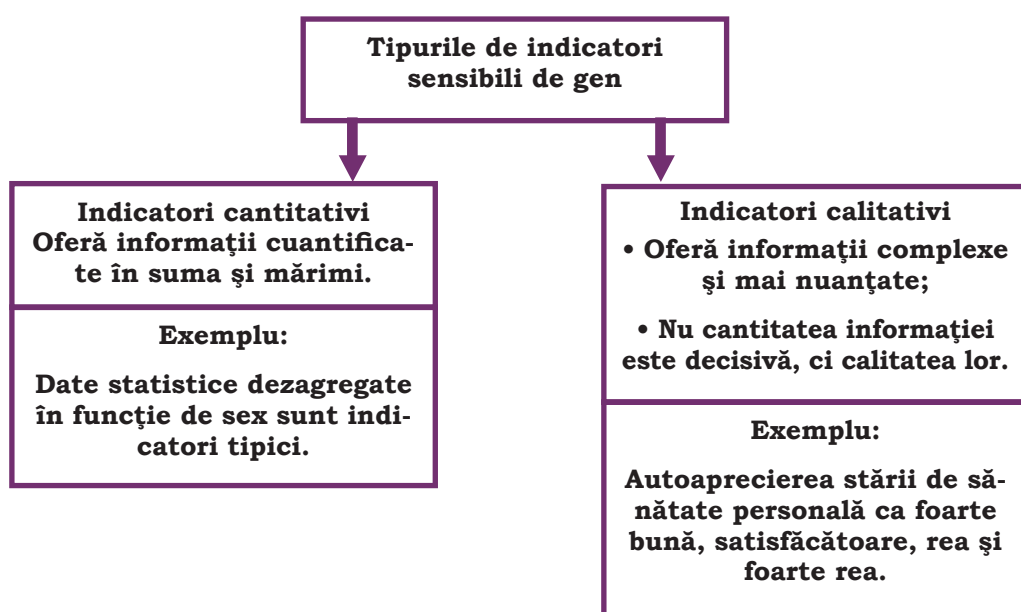

Figura 10.6. Tipuri de indicatori sensibili de gen

Sursa: Elaborat de autor.

Deși indicatorii cantitativi sunt mai ușor de produs și, deci, sunt cei mai răspândiți, aceștia au anumite limitări. Cea mai importantă este aceea că nu oferă modele sociale mai largi, arătând mai degrabă efectele și mai puține lucruri despre cauzele pentru care relațiile de gen s-au format, într-un anumit fel, sau despre modalitățile în care pot fi schimbate. Prin urmare, sistemul indicatorilor cantitativi trebuie completat de analiza de gen, care implică examinarea (uneori, la nivel micro) relațiilor sociale dintre femei și bărbați, precum și trăsăturile structurale ale societății care întăresc și perpetuează inegalitățile de gen.¹

Analiza de gen va arăta care sunt indicatorii calitativi necesari pentru surprinderea calității schimbărilor, așa cum sunt percepuți ei chiar de femei și bărbați. Deoarece

¹ În principal, datorită Declarației și Platformei de Acțiune de la Beijing (1995).

indicatorii calitativi sunt obținuți, de obicei, prin metode participatorii de informare și colectare a datelor, aceștia pot reflecta mai bine situația femeilor și a bărbaților și schimbările survenite, decât cercetările cantitative, în care opiniile femeilor adesea pot fi invizibile.

Tabelul 10.15

Cota cheltuielilor pe sectoare de conducere / forță (pentru conducători în APC/APL, domeniul de apărare, asigurare a ordinii publice, securitate), în Republica Moldova, a.a. 2010-2014

Dezagregare	Unitatea de măsură	2010	2011	2012	2013	2014
Serviciile de stat cu destinație generală	% în BPN	4,6	4,5	4,9	5,4	4,9
Total	mil. Lei	1361,6	1456,6	1750,6	2084,0	2155,0
a) bugetului de stat	mil. Lei	908,4	945,7	1171,5	1382,6	1418,2
b) bugetelor unităților administrativ-teritoriale	mil. Lei	453,3	510,8	579,1	701,4	736,8
Mentținerea ordinii publice, apărarea și securitatea statului	% în BPN	5,3	5,6	5,5	5,7	5,8
Total	mil. Lei	1540,8	1804,8	1948,2	2190,0	2580,9
a) bugetului de stat	mil. Lei	1274,3	1526,2	1625,0	2177,7	2566,7
b) bugetelor unităților administrativ-teritoriale	mil. Lei	259,9	271,0	314,9	4,7	8,1

Sursa: Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova.

În aceste sectoare, ponderea bărbaților, de obicei, este mai mare, decât în sectoarele sferei sociale.

Tabelul 10.16

Cota cheltuielilor pe sectoare de conducere / forță (pentru conducători în APC/APL, domeniul de apărare, asigurare a ordinii publice, securitate), în Republica Moldova, a.a. 2010-2014

		2010	2011	2012	2013	2014
Învățământul	% în BPN	22,4	21,4	20,9	18,3	17,6
Total	mil. Lei	6574,5	6869,0	7397,0	7064,1	7823,6
a) BS;	mil. Lei	1992,1	2071,8	2209,3	1815,5	3427,4
inclusiv transferuri la BUAT	mil. Lei					1502,9
b) BUAT	mil. Lei	4619,7	4813,8	5203,9	5257,8	5906,8
Ocrotirea sănătății	% în BPN	13,6	13,3	13,4	13,5	13,3
Total	mil. Lei	3996,4	4259,6	4749,8	5226,9	3302,0

		2010	2011	2012	2013	2014
a) bugetul de stat:	mil. Lei	2440,6	2552,5	2775,4	3066,6	3302,0
inclusiv transferuri de la bugetul de stat către FA-OAM	mil. Lei	1926,4	1984,4	2043,2	2161,2	2200,4
b) BUAT	mil. Lei	114,7	77,3	79,3	98,0	138,0
c) FAOAM	mil. Lei	3367,8	3615,7	3951,2	4226,1	4679,5
Asigurare și asistență socială	% în BPN	34,9	34,5	32,9	32,8	31,9
Total	mil. Lei	10246,0	11066,0	11626,1	12692,2	14145,9
a) BS, total,	mil. Lei	3628,1	3841,7	3901,2	4243,1	5190,3
inclusiv:	mil. Lei				30,4	83,1
transferuri la BUAT	mil. Lei	2425,8	2522,8	2567,3	2828,1	3660,2
transferuri la BASS	mil. Lei	8602,6	9213,8	9747,2	10712,1	12020,4
b) BASS	mil. Lei	627,9	731,5	679,7	680,5	765,2
Gospodăria comunală și gospodăria de exploatare a locuințelor	% în BPN	2,8	2,4	2,3	3,0	3,4
Total	mil. Lei	829,0	778,4	810,6	1172,5	1497,3
a) BS;	mil. Lei	193,3	246,4	152,5	350,9	427,4
b) BUAT	mil. Lei	654,0	539,6	664,3	828,5	1072,9

Sursa: Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova.

Aceste domenii vizează, în primul rând, interesele femeilor și copiilor, atât din punct de vedere al ocupării forței de muncă, cât și beneficiile sociale generate de mărimea alocațiilor distribuite pe grupe de cheltuieli.

Lipsa unor date statistice dezagregate pe sex nu ar trebui să constituie un impediment pentru activitatea BSG. Dar disponibilitatea unor date statistice adecvate sunt de un mare folos pentru activitatea BSG în diferite etape ale procesului, de la descrierea inițială a situației ce urmează a fi abordată, până la monitorizarea și evaluarea finală.

Un aspect al BSG s-ar putea astfel concentra pe explorarea datelor existente, contribuind, astfel, la generarea unor date noi. Referindu-ne la generarea de date noi – aceasta ar putea implica asemenea activități ca realizarea unor sondaje de o singură dată. Ba chiar mai mult, această activitate ar putea include și crearea unor sisteme, care ar genera continuu date cu privire la gen, în special, indicatorii de produs care, în mod ideal, ar trebui să fie generați de un sistem administrativ, deoarece acești indicatori trebuie să fie disponibili mai rapid decât datele dintr-o cercetare. Acest fapt este foarte important, întrecând indicatorii de produs trebuie să se refere la anul în care banii au fost efectiv cheltuiți, adică anul bugetar, care tocmai s-a terminat. În cazul indicatorilor de rezultat, rapiditatea nu este atât de importantă, pentru că rezultatele, de obicei, nu se manifestă instantaneu și, în mod obișnuit nu se referă la o activitate sau program specific.

În general, este mai ușor de folosit indicatorii standard, fiindcă datele pentru acești indicatori sunt, deseori, disponibile și publicul va înțelege argumentele expuse, dacă vor fi folosite concepte binecunoscute. Totuși, indicatorii standard nu trebuie acceptați fără o examinare prealabilă.

În etapa de promovare, BSG trebuie să fie deosebit de precaute cu modul de utilizare a datelor statistice. Uneori, promotorii ideii BSG caută cifrele cele mai mari și cele mai șocante pentru a le utiliza ca mijloc de convingere a oamenilor despre necesitatea de a cheltui mai mulți bani. Această tactică ar putea fi periculoasă, dacă oponenții pot demonstra că unele dintre cifrele prezentate nu sunt corecte, toate argumentele invocate ar putea fi puse sub semnul întrebării.

În sfârșit, ar trebui să spunem ceva și despre dezagregarea datelor în cadrul principalelor cifre din buget. Analistii BSG sunt, deseori, frustrați de faptul că informația din buget este prezentată astfel, încât este foarte dificil, sau chiar imposibil, de a separa alocațiile de care sunt interesați. De exemplu, este puțin probabil să poți găsi, în cadrul bugetului poliției, o linie bugetară separată aferentă interdicțiilor de violență domestică, deoarece același personal din cadrul poliției, care s-a ocupat de cazurile de interdicție de violență domestică, s-a mai ocupat și cu multe alte cazuri și probleme și, în majoritatea cazurilor, au folosit și aceleași oficii. În mod similar, dacă ești cointerestat să afli cât este alocat pentru persoanele care apelează la serviciile medicale, în caz de HIV/SIDA, ai putea găsi poate unele alocări separate pentru anumite articole, cum ar fi antiretrovirale, testele sau campaniile de informare, însă cheltuielile care sunt menite pentru personal, materiale și alte chestii necesare pentru a-i trata pe cei care suferă de această infecție, nu vor fi separate de cheltuielile utilizate pentru tratarea altor boli.

Faptul că nu există o linie bugetară separată nu înseamnă că nu putem monitoriza dacă guvernul utilizează bugetul pentru a aborda problemele noastre prioritare. Pentru a examina utilizarea resurselor, este de ajuns de a cere indicatorii de produs și cei de rezultat, care se referă la problema prioritară investigată.

Uneori, elaboratorii de politici justifică lipsa de politici sau bugete pentru probleme specifice prin prisma argumentelor ce indică faptul că astfel de politici sau bugete ar afecta un număr mic de persoane și, astfel, nu sunt prioritare. Acest fel de argumente poate fi invocat în cazul unor astfel de probleme, cum ar fi violența în bază de gen, întrucât este o problemă „ascunsă” și este dificilă evaluarea unei asemenea probleme. Argumentarea utilizată de BSG pentru astfel de probleme poate fi consolidată, dacă s-ar găsi metode creative de a genera date incontestabile.

Statistica demografică și statistica populației reprezintă probleme-cheie pentru UNFPA. În majoritatea țărilor, recensământul populației constituie sursa cea mai importantă de date pentru estimarea tendințelor pe termen lung în rândul populației. Analistii recensământului ne pot prezenta un șir de constatări și modele care au implicații asupra bugetului. Problema corelațiilor de sex este analizată, în continuare, în unele țări în curs de dezvoltare, unde mai există și un proces continuu numit „îmbătrânirea populației”. Mulți definesc termenul dat drept o proporție mai mare de persoane în etate în rândul populației. Acest fapt are implicație de gen, conform următoarelor: (a) majoritatea persoanelor în etate sunt femeile și (b) mai cu seamă femeile (mai tinere și cele de vârstă medie) sunt cele care au grijă de persoanele în etate. Totuși, noțiunea de îmbătrânire a populației denotă un înțeles mai

larg. Acest termen mai implică și faptul că proporția de copii, în cadrul populației, va fi mai mică, iar proporția adulților mai tineri și de vârstă medie va fi mai mare. Aceasta presupune și reducerea alocațiilor bugetare pentru educație și majorare a alocațiilor pentru sănătate și alte scopuri.

Recensământul populației este realizat, de obicei, o dată la zece ani sau, în cel mai bun caz, o dată la cinci ani. Adicional, recensământul tinde să includă cât mai puține întrebări pentru a nu lungi interviul cu fiecare gospodărie din țară. Multe țări realizează cercetări periodice în domeniul demografiei și sănătății pentru a prezenta mai multă informație în perioadele dintre recensăminte.

După cum s-a menționat de la bun început, nu există un singur model de BSG. Dimpotrivă, BSG reprezintă o perspectivă și metodă utilizată la abordarea integra-toare a egalității de gen, care răspunde la următoarea întrebare: „Care este impac-tul bugetelor publice asupra femeilor și bărbaților, fetelor și băieților?”

În prezent, Registrul Național, precum și legăturile pe care acesta le oferă altor registre administrative, prin metode de numerotare a identităților personale, oferă un exemplu de sursă importantă de analiză statistică a diferențelor dintre bărbați și femei. Studii simple, precum studiul privind utilizarea timpului, studiul privind forța de muncă ș.a., sunt exemple de alte surse de date, ce contribuie la înțelege-rea noastră a distribuției resurselor financiare între bărbați și femei. Multe servicii publice produc statistici oficiale, dar BNS este organul principal pentru colectarea, procesarea și mediatizarea acestor statistici. Biroul Național de Statistică trebuie să aibă un coordonator special al egalității de gen, a cărui funcție să conste în a ajuta la focalizarea asupra dimensiunii de gen și menținerea contactelor cu pro-ducătorii statisticilor, precum și cu mediile de cercetare în diferite departamente de specialitate.

Scopul urmărit este de a avea toate statisticile legate de persoane divizate după gen. Drept exemple de domenii cuprinse de statistici sensibile la dimensiunea de gen din cadrul BNS sunt considerate educația, piața forței de muncă, reprezenta-rea în funcții de conducere, salarii ș.a. Statisticile de gen sunt accesibile pe <http://www.statistica.md>. BNS publică anual culegeri de date, rapoarte care încearcă să sintetizeze diferși indicatori, direcți sau indirecti, ai egalității de gen, care arată măsura în care femeile și bărbații participă la politică, educație și viața de serviciu.

Într-o măsură destul de mare, putem afirma că există date statistice dezagregate în funcție de sex și indicatori sensibili la gen. Cu toate acestea, încă rămân proble-me ce țin de vizibilitatea lor, de nivelul de detaliere, alegerea domeniilor de colec-tare a datelor și, nu în ultimul rând, bugetare neadecvată a dezvoltării statisticii de gen. Pentru utilizatorii de date, care nu sunt specialiști în chestiuni de statis-tică, este dificil să obțină o perspectivă de ansamblu din tabele separate, izolate disponibile în diverse domenii statistice. Faptul că aspectele de gen sunt relevate în aproape toate domeniile statistice, le face, într-o oarecare măsură, invizibile. Prin urmare, există nevoia elaborării unor materiale sau publicații speciale, care să ofere o perspectivă de gen foarte clară, sau analiza datelor statistice trebuie să cuprindă explicit o analiză a aspectelor de gen.

Întrebări de autoverificare

1. Caracterizați evoluția populației stabile după medii și sexe în Republica Moldova în ultimii cinci ani.
2. Cum a evaluat corelația dintre femei și bărbați, în Republica Moldova, în ultimii cinci ani?
3. Descrieți tendința de creștere a speranței de viață după medii și sexe, în Republica Moldova, în ultimii cinci ani și impactul ei asupra economiei naționale.
4. Cum a evaluat repartitia populației după participarea la activitatea economică în Republica Moldova în ultimii cinci ani?
5. Care este cota salariului mediu al femeilor din salariul mediu al bărbaților în Republica Moldova, în ultimii cinci ani ? Trageți concluziile.
6. De ce veniturile disponibile medii lunare pe o persoană din remitențe diferă în funcție de capul gospodăriei? Trageți concluziile.
7. Caracterizați indicii de paritate de gen după nivele educaționale de studii în Republica Moldova în perioada 2010-2015.
8. Ce procent din cheltuielile gospodăriei sunt direcționate spre procurarea hranei, educație și sănătate? Cine controlează bugetul gospodăriei și ce cuvânt au de spus femeile în legătură cu modul în care se fac cheltuielile?
9. Cât din cheltuielile bugetului public sunt direcționate spre domenii prioritare pentru femei, ca educația și sănătatea? Ce rol au femeile în planificarea bugetului public la nivel național?
10. Sistemele de educație și de sănătate sunt privatizate și dacă da, care sunt implicațiile de gen?

Bibliografie:

1. Biroul Național de Statistică, *Set armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la dimensiunea de gen în contextul Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului*, cu suportul PNUD, UNIFEM, UNFPA, Chișinău 2009.
2. Raport privind revizuirea setului armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen, BNS, UN Women, UNDP, Chișinău, 2016.
3. *Gender mainstreaming. Conceptual framework, methodology and presentation of good practices.* (2004) Final report of activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS). Council of Europe - Directorate General of Human Rights, Strasbourg.
4. *Documentul de politici „Politica Națională de asigurare a egalității de gen în Republica Moldova, 2009-2015”.*
5. Bugetele deschise publicului. <http://egalitatedegen.md/en/contribute/bugetele-deschise-publicului/>

-
6. Datele CBGC ale BNS al Republicii Moldova în 2006.
 7. MENON-SEN K., *En Route to Equality: a Gender Review of National MDG Reports*, Bureau of Development Policy, New-York PNUD, 2005.
 8. PÂRȚACHI I., CARA E., PÂRȚACHI IL. (2008) *Inegalitatea de gen în venituri și alți indicatori de bunăstare a populației (în baza datelor cercetării bugetelor gospodăriilor casnice)*, Chișinău, 111 p.
 9. Recensământul populației, 2004: Culeg. Statistică: (în 4 vol.)- Birul Național de Statistică al Rep.Moldova. Ch.:Statistica ,2006.
 10. SHARP, R. (2003) *Bugetarea echitabilă, Inițiative GRB în cadrul unui buget bazat pe performanță*, UNIFEM, NY.
 11. UNIFEM (2002) *Inițiative GRB: Strategii, Concepte și Experienței*, New York.
 12. РЖАНИЦИНА, Людмила. «Гендерное измерение бюджета – российский опыт», учебное пособие, РАГС, Москва, 2006.

TEMA 11. PROCESUL BUGETAR SENSIBIL LA DIMENSIUNEA DE GEN

Cuvinte-cheie: *Buget, Buget sensibil la dimensiunea de gen, Politica bugetar-fiscală, Procesul bugetar, Ciclul bugetar, Planificare bugetară, Planificare bugetară sensibilă la dimensiunea de gen.*

11.1. Particularitățile bugetului sensibil la dimensiunea de gen

În calitatea sa de instrument de realizare a politicilor statului prin atragerea resurselor și repartizarea acestora, bugetul este un mijloc indispensabil pentru realizarea abordării integratoare a dimensiunii de gen. Astfel, un **buget sensibil la dimensiunea de gen** este un plan financiar elaborat în scopul îmbunătățirii guvernării, utilizării raționale a resurselor financiare publice în vederea atingerii unei echități economice, sociale și de gen.

În abordarea Consiliului Europei Bugetul sensibil la dimensiunea de gen reprezintă aplicarea abordării integratoare a egalității de gen în procesul bugetar. Aceasta presupune evaluarea bugetului din perspectiva dimensiunii de gen, încorporarea dimensiunii de gen la toate nivelele procesului bugetar și restructurarea veniturilor și cheltuielilor în scopul promovării egalității de gen. În accepțiunea Băncii Mondiale Bugetul sensibil la dimensiunea de gen presupune evidențierea impunerii economice a femeilor prin accentuarea posibilității lor de a participa pe piețele funciare, a forței de muncă, financiare și a produselor, promovând contribuția comună la creșterea economică și accelerarea implementării Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului.

Până în prezent conceptul de BSG este perceput în mod diferit, fiind utilizate noțiunile de „bugete de gen”, „bugetele femeilor”, „bugete sensibile la dimensiunea de gen”. De cele mai multe ori, toți acești termeni se referă la efortul de promovare a egalității și echității de gen cu ajutorul bugetelor guvernamentale.

Deseori noțiunea de „buget al femeilor”, de exemplu, creează iluzia, conform căreia BSG ține de bugete separate pentru femei sau bărbați. Această confuzie poate apărea chiar și atunci când termenii respectivi încorporează și noțiunea de „gen”. BSG nu vizează bugete separate pentru femei sau bărbați, fete sau băieți. **Termenul „buget sensibil la dimensiunea de gen”** este utilizat, în general, pentru a descrie mijloace diferite de prezentare a modului în care politicile promovate în țară, regiune sau municipalitate (primărie) afectează distribuția resurselor între femei și bărbați, respectiv fete și băieți. Bugetul sensibil la dimensiunea de gen, de asemenea, implică procesele lansate la nivel de administrație publică, pentru

a evidenția perspectiva egalității de gen în procesul bugetar și de elaborare de politicilor.

BSG este un instrument eficient pentru îndeplinirea sarcinilor trasate în convențiile internaționale privind drepturile omului.

În 2001, țările membre OCDE au adoptat obiectivul global, prin care toate țările trebuie să inițieze elaborarea bugetului sensibil la dimensiunea de gen până în anul 2015.¹

Boxa 11.1

Alte foruri internaționale care și-au exprimat suportul pentru integrarea egalității între sexe în procesele bugetare sunt:

- Conferința Internațională la Nivel Înalt cu genericul „Strengthening Economic and Financial Governance through Gender Responsive Budgeting” desfășurată la Bruxelles, în 2001, și organizată de Consiliul Nordic al Miniștrilor, OCDE, Secretariatul Commonwealth-ului, Guvernul Italiei, FNUF și IDRC.
- A 6-a Conferință Ministerială Europeană privind Egalitatea între Femei și Bărbați, organizată de Consiliul Europei în 2006. Conferința a adoptat rezoluția „Drepturile omului și provocările economice europene – egalitatea între sexe. Atingerea egalității între sexe: o provocare pentru drepturile omului și o premisă pentru creșterea economică”.

Bugetul sensibil la dimensiunea de gen contribuie la elaborarea metodelor pentru o guvernare de succes. În ghidul OCDE „Best Practices for Budget Transparency”², se menționează că legătura dintre o guvernare bună și dezvoltarea socială și economică bună este acum recunoscută pe larg. Ghidul indică: „*Bugetul este documentul cel mai important de reglementare politică, în care obiectivele politicii sunt coordonate și implementate în termeni corecți. Transparența bugetului este definită ca dezvăluirea completă, sistematică și regulată, a informației fiscale relevante*”.

Astfel, bugetul sensibil la dimensiunea de gen perfecționează guvernarea și transparența bugetară, prin³:

- evidențierea și documentarea diferențelor nedorite între sexe;
- concentrarea eforturilor asupra oportunităților femeilor și bărbaților, pentru o mai bună înțelegere și capacitatea elevată de a genera noi soluții pentru populație;
- analiza egalității de gen care contribuie la o precizie mai mare în formularea activităților, ceea ce, la rândul său, generează eficiență sporită în utilizarea resurselor economice și o mai bună calitate a activităților întreprinse;
- analiza mai profundă și acumularea cunoștințelor, ce duce la o conștientizare sporită și poate contribui la reducerea consecințelor nedorite ale politicilor implementate;

¹High Level International Conference on ‘Strengthening Economic and Financial Governance through Gender Responsive Budgeting’ Brussels, 16-18 October 2001..

² OECD, Best Practices for Budget Transparency, May 2001

³Till Conferensen i Finland

- oferă politicienilor, parlamentarilor și societății civile șansa pentru o mai bună urmărire a obiectivelor naționale pentru asigurarea egalității de gen. Bugetul sensibil la dimensiunea de gen urmărește scopul ca bugetul, politicile și programele guvernului să reflecte necesitățile și interesele persoanelor ce aparțin diferitor grupuri sociale.

Analiza impactului cheltuielilor și veniturilor guvernamentale asupra femeilor și fetelor, în comparație cu bărbații și băieții, se transformă, tot mai rapid, într-o mișcare globală pentru dezvoltarea responsabilității pe marginea angajamentelor politicilor naționale asumate față de femei.

Prin elaborarea și aplicarea diverselor instrumente și tehnici, bugetele sensibile la dimensiunea de gen ar putea contribui semnificativ la următoarele *beneficii pentru guvern*:

- sporirea eficienței cheltuielilor publice;
- asigurarea beneficiilor pentru cei ce au nevoie cel mai mult de ele;
- îmbunătățirea monitorizării asupra serviciilor statului;
- sporirea transparenței și răspunderii;
- conlucrarea cu societatea civilă în scopul de a impulsiona dezvoltarea și guvernarea democratică;
- raportarea privind progresul în îndeplinirea angajamentelor naționale și internaționale privind egalitatea de gen.

De asemenea, trebuie subliniate *beneficiile pentru grupurile de femei* de la activitatea de elaborare a bugetelor sensibile la dimensiunea de gen, precum:

- Îmbunătățirea inițiativelor de pledoarie și monitorizare;
- Sporirea responsabilității reprezentanților publici și a guvernului;
- Identificarea necesităților celor mai săraci și neputincioși.

Bugetul sensibil la dimensiunea de gen poate implica un spectru larg de activități, inclusiv cercetare, diseminare, monitorizare, instruire, informare, analiză și elaborare de politici. Astfel, guvernul, parlamentul, societatea civilă, mediul academic, comunitatea donatorilor și instituțiile financiare internaționale, sunt implicați în activitățile menționate. Bugetul sensibil la dimensiunea de gen reprezintă, de fapt, o parte componentă a unui efort de integrare a dimensiunii de gen. Având puterea de lege bugetul este supus procedurilor strict reglementate ce țin de elaborarea, examinarea, aprobarea, executarea și raportarea acestuia.

11.2. Modalități de integrare a dimensiunii de gen în procesul bugetar

Procesul bugetar reprezintă ansamblul măsurilor și acțiunilor, se succed anual, întreprinse de instituțiile publice în scopul concretizării politicii financiare, și țin de elaborarea, aprobarea și executarea legii bugetare anuale, încheierea contului de execuție bugetară și aprobarea dării de seamă, precum și controlul bugetar.

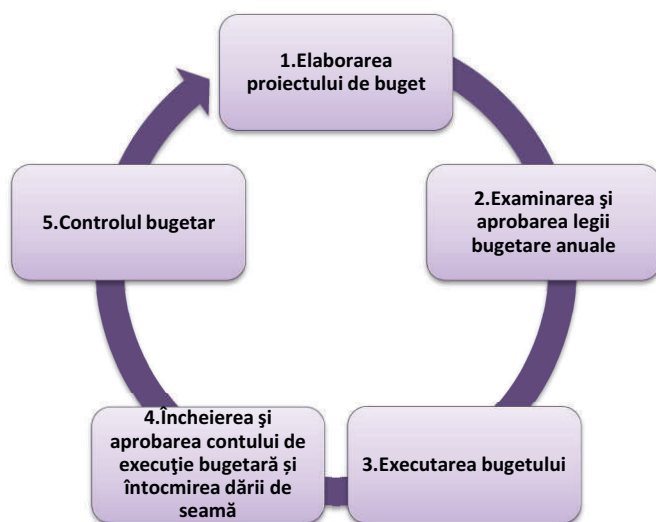

Figura 11.1. Etapele procesului bugetar.

Operațiunile ce compun procesul bugetar poartă amprenta specificului național al cadrului legal și administrativ în care se derulează. Sub aspectul realizării sale în timp, procesul bugetar durează circa 2 ani și jumătate întinzându-se pe 3 ani calendaristici consecutivi, în strânsă legătură cu competențele atribuite de lege organelor centrale și locale ale puterii și administrației de stat în realizarea funcțiilor și sarcinilor statului.

Procesul bugetar se desfășoară într-un cadru legislativ bine definit. La baza reglementării sistemului bugetar și procesului bugetar stau următoarele legi: Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr.181 din 25.07.2014, Legea privind finanțele publice locale, Nr.397-XV din 16 octombrie 2003 și Clasificația bugetară, aprobată prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr.208 din 24.12.2015, Codul Vamal și Codul Fiscal cu toate titlurile componente, în vigoare până în prezent. Desigur, fresca legislativă a procesului bugetar este cu mult mai amplă, însă noi am evidențiat cadrul legislativ, care alcătuiește fundamentul procesului de elaborare și executare bugetară.

Aplicarea bugetării sensibile la gen presupune o examinare detaliată a circumstanțelor specifice fiecărei țări.

În general, există **două aspecte ale BSG**, care sunt deosebit de importante, și anu-

me: *ex-ante* și *ex-post*.⁴

Primul aspect, **ex-ante**, se referă la integrarea aspectului de gen în modelele economice care cuprind cadrul de politici economice și fiscale pe termen mediu. Aspectul *ex-ante* implică obiectivele bugetare ale programelor, precum și stabilirea unor criterii care să reflecte egalitatea de gen. Programele cu obiectivele bugetare sensibile la gen constituie partea esențială a procesului de planificare și pregătire a bugetului și sunt utilizate în formularea și cuantificarea obiectivelor generale pe termen scurt, mediu și lung în ceea ce privește egalitatea de gen. Astfel, programele sunt puse în aplicare prin măsuri bugetare, iar bugetul este auditat și evaluat în baza implementării acestora. Chiar dacă obiectivele bugetare nu întotdeauna trebuie să fie măsurabile și nici să fie exprimate în termeni monetari, formularea și cuantificarea exactă a acestora este indispensabilă în termenii viziunii în ansamblu privind succesul aplicării acestora. Benchmarking-ul presupune proceduri de stabilire a unor valori de referință (puncte de referință), care sunt utilizate pentru a specifica efectele modificărilor bugetare. Aceste proceduri includ elaborarea și specificarea indicatorilor care stabilesc dimensiunile elementare ale relațiilor de gen și reflectă scopurile bugetare ale programului. Altfel spus, procedurile sunt folosite în analiza consecințelor: rezultatelor măsurilor bugetare puse în aplicare. Metodele descrise prevăd elaborarea unui Raport relevant privind Bugetul Sensibil la Gen, fiind un raport al guvernului privind prezentarea generală a bugetului (Nota explicativă), care include implicațiile referitoare la egalitatea de gen.

Al doilea aspect, **ex-post**, implică rezultatele bugetare care reflectă starea de (in)egalitate de gen. Acest aspect se referă la procedurile de evaluare a politicilor sensibile la dimensiunea de gen. În acest caz, sunt explorați atât impactul unei anumite politici asupra egalității de gen, cât și modalitățile prin care astfel de politică poate fi redefinită, iar resursele realocate vor îmbunătăți egalitatea de gen.

Mai jos sunt descrise activitățile posibile de integrat la diferite etape ale procesului bugetar în cadrul bugetării sensibile la dimensiunea de gen.⁵

1. Etapa de elaborare a proiectului de buget.

- Să se asigure ca alocațiile bugetare pentru realizarea programelor, planurilor și activităților sunt astfel repartizate încât să vizeze în mod egal nevoile bărbaților și femeilor.
- Evaluarea impactului posibil al noilor metode de colectare a veniturilor asupra diferitor grupuri de bărbați și femei în corelare cu capacitățile lor de plată.
- Compararea estimărilor bugetare pentru anul curent cu estimările rectificate și cheltuielile reale din anul precedent și aplicarea măsurilor corective în vederea utilizării corecte și complete a fondurilor bugetare pe parcursul anului în curs.

⁴ HADZIAHMETOVIC Azra, DURIC-KUZMANOVIC Tatjana, KLATZER Elizabeth M.. RISTESK Marija. Gender Responsive Budgeting, Textbook for Universities. „UNIVERSITY PRESS – MAGISTRAT EDITIONS“ Publishing & Booktrading Company, Sarajevo, 2013.

⁵ HADZIAHMETOVIC Azra, DURIC-KUZMANOVIC Tatjana, KLATZER Elizabeth M.. RISTESK Marija. Gender Responsive Budgeting, Textbook for Universities. „UNIVERSITY PRESS – MAGISTRAT EDITIONS“ Publishing & Booktrading Company, Sarajevo, 2013.

2. Etapa de adoptare a bugetului.

- Analiza tendințelor în cadrul sectorului sau ministerului și a ponderii alocațiilor și cheltuielilor – ca un indicator al priorităților guvernamentale.
- Analiza părții de venituri, incluzând: surse de venituri, subvenții etc., impactul asupra femeilor și bărbaților.
- Analiza tendințelor și participării: dinamica absolută (reducerea sau creșterea) și dinamica relativă (cota procentuală).

3. Etapa de executare a bugetului.

- Analiza modului de utilizare a fondurilor bugetare (dacă sunt utilizate conform planificării și în sumă totală).
- Analiza costurilor de implementare a activităților.
- Analiza beneficiarilor de subvenții.
- Analiza destinației fondurilor bugetare (dacă au fost utilizate în beneficiul celor cărora le sunt destinate).

4. Etapa post executare a bugetului.

- Analiza rezultatelor finale și a impactului programelor și proiectelor finanțate din fondurile bugetare.
- Analiza rezultatelor preconizate și a rezultatelor reale, inclusiv și celor neașteptate, privind utilizarea fondurilor bugetare.
- Evaluarea modului de utilizare a fondurilor bugetare prin prisma eficienței rezultatele finale.
- Evaluarea schimbărilor produse în urma realizării cheltuielilor specifice (impact).

11.3. Responsabilitățile participanților în procesul bugetar sensibil la gen

Integrarea dimensiunii de gen în bugetul statului este un proces de lungă durată, care, în primul rând, are nevoie de conștientizarea și înțelegerea contribuției percepției de gen, îmbunătățirea guvernării economice și a managementului bazat pe rezultate, prin asigurarea priorităților egalității de gen și alocării resurselor vizibile în buget.

O modalitate importantă în crearea oportunităților privind introducerea aspectului de gen constă în sporirea participării diferitor grupuri la fiecare etapă a procesului bugetar.

Începând cu anul 2015, în R. Moldova, procesul bugetar este reglementat de Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181 din 25.07.2014, în care sunt stipulate instituțiile și organisme cu responsabilități specifice fiecărei etape.

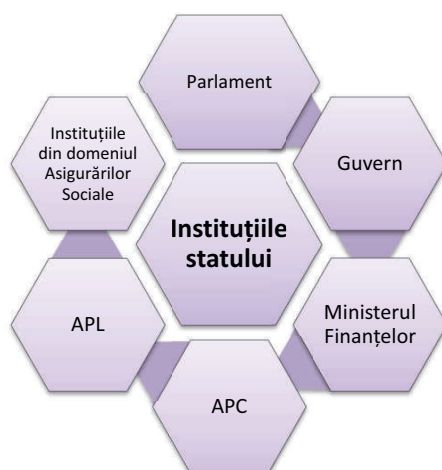

Figura 11.2. Instituții și organisme cu responsabilități în cadrul procesului bugetar.

În teoria și practica mondială se menționează că, având funcțiile de bază în cadrul procesului bugetar, acești participanți pot fi investiți și cu unele responsabilități ce țin de bugetarea sensibilă la dimensiunea de gen.

Tabelul 11.1

Responsabilitățile participanților în procesul bugetar sensibil la gen

RESPONSABILITĂȚI ÎN PROCESUL BUGETAR¹	RESPONSABILITĂȚI SENSIBILE LA GEN
PARLAMENTUL	
1) examinează și adoptă acte legislative în domeniul finanțelor publice, legile bugetare anuale și legile privind modificarea bugetelor; 2) examinează și aprobă rapoartele anuale privind executarea bugetului de stat, a bugetului asigurărilor sociale de stat și a fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală și raportul semianual privind executarea bugetului public național și a componentelor acestuia.	• În procesul examinării proiectului legii bugetare anuale Parlamentul este în drept să solicite prezentarea unui capitol separat în cadrul Notei explicative, dedicat evaluării impactului de gen asupra proiectului legii bugetului, pe categorii de cheltuieli/venituri sau pe sectoare. Astfel, se va asigura corelația între obiectivele strategice, politicile sectoriale și bugetarea acestora sub aspect de gen. • La etapa de examinare a proiectului bugetului, Parlamentul discută cu reprezentanții societății civile și mediului academic nivelul alocațiilor bugetare care ar asigura egalitatea de gen. • Parlamentul este investit cu funcția de supraveghere a executării bugetului din punct de vedere a impactului de gen.

⁶. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr.181 din 25.07.2014

RESPONSABILITĂȚI ÎN PROCESUL BUGETAR ¹	RESPONSABILITĂȚI SENSIBILE LA GEN
GUVERNUL	
1) exercită conducerea generală a activității executive în domeniul gestionării finanțelor publice, în conformitate cu principiile și regulile stabilite de lege; 2) asigură durabilitatea programului de guvernare și a altor documente de politici din punct de vedere bugetar-fiscal; 3) aprobă cadrul bugetar pe termen mediu și prezintă Parlamentului proiectul legii privind limitele macrobugetare pe termen mediu; 4) aprobă și prezintă Parlamentului proiectele legilor bugetare anuale, precum și proiectele de legi privind modificarea bugetelor; 5) prezintă Parlamentului rapoarte privind executarea bugetului public național și a componentelor acestuia.	• Coordonarea și monitorizarea implementării strategiilor, programelor și politicilor publice, inclusiv sub aspect de gen, având la bază statistica gender în vederea evaluării impactului de gen pe sectoarele economiei naționale. • Asigurarea examinării și aprobării proiectelor de legi/hotărâri, inclusiv a proiectului legii bugetare anuale, doar în condițiile avizării acestora din punct de vedere a impactului de gen. • Asigurarea creării bazei de date gender dezagregate pe toate sectoarele economiei naționale și elaborarea de către BNS a raportului anual privind statistica gender la nivel național și regional. • Prezentarea Parlamentului, la solicitarea acestuia, a materialelor ce includ informații privind asigurarea egalității de gen prin alocarea resurselor financiare din buget. • Monitorizarea și analiza executării bugetului din punct de vedere a impactului de gen.
MINISTERUL FINANTELOR	
1) stabilește activitățile intermediare ale calendarului bugetar și monitorizează implementarea acestuia, precum și asigură coordonarea generală a procesului bugetar; 2) elaborează și asigură implementarea politicii bugetar-fiscale în conformitate cu principiile și regulile bugetar-fiscale stabilite de lege; 3) elaborează și prezintă Guvernului spre aprobare cadrul bugetar pe termen mediu și proiectul legii privind limitele macrobugetare pe termen mediu;	• Ministerul Finanțelor deține un rol-cheie în calitate de coordonator al procesului bugetar. El este responsabil de integrarea egalității de gen în documentele ce asigură derularea coerentă a activităților în cadrul etapelor procesului bugetar. • Încorporarea aspectelor de gen în politica bugetar-fiscală, asigurând corelația cu SND și programul național privind egalitatea de gen.

RESPONSABILITĂȚI ÎN PROCESUL BUGETAR ¹	RESPONSABILITĂȚI SENSIBILE LA GEN
4) examinează propunerile de buget ale autorităților publice centrale, elaborează și prezintă Guvernului proiectul legii bugetului de stat pe anul respectiv și, în caz de necesitate, proiectele de legi privind modificarea acestuia; 5) examinează proiectele legilor anuale ale bugetului asigurărilor sociale de stat, fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală și sintezele consolidate ale proiectelor bugetelor locale de nivelul întâi și al doilea, precum și determină transferurile interbugetare în conformitate cu legislația; 6) întocmește și publică rapoarte periodice și anuale privind executarea bugetului de stat, precum și privind executarea bugetului public național; 7) avizează proiectele de acte normative cu implicații financiare asupra bugetelor, precum și proiectele de acorduri, memorandumi, protocoale sau alte documente cu caracter financiar, încheiate cu alte state sau cu organizații internaționale.	• Includerea aspectelor de gen în actele metodologice (Limitele macrobugetare pe termen mediu, Obiectivele politicii în domeniul salarizării și angajărilor în sectorul bugetar, Circulara Ministerului Finanțelor privind elaborarea strategiilor sectoriale de cheltuieli, Strategiile sectoriale de cheltuieli, Cadrul Bugetar pe Termen Mediu cu anexele corespunzătoare, Circularele Ministerului Finanțelor privind elaborarea proiectelor bugetelor pentru anul viitor și a estimărilor pe următorii doi ani, Particularitățile privind elaborarea de către autoritățile administrației publice centrale și locale a proiectelor bugetelor pentru anul viitor și a estimărilor pe următorii doi ani). • Includerea în rapoartele privind executarea bugetelor (BS, BASS, FAOAM) a progresului în realizarea obiectivelor sub aspect de gen. • Asigurarea, prin alocațiile bugetare, a implementării programelor, planurilor și activităților în așa fel, încât ele să întrunească necesitățile femeilor și bărbaților. • Evaluarea impactului posibil al noilor metode de colectare a veniturilor asupra femeilor și bărbaților în corelare cu capacitățile lor de plată. • Negocierea repartizării alocațiilor bugetare cu ministerele de resort cu scopul asigurării egalității de gen.

RESPONSABILITĂȚI ÎN PROCESUL BUGETAR ¹	RESPONSABILITĂȚI SENSIBILE LA GEN
ADMINISTRAȚIILE PUBLICE CENTRALE	
1) organizează sistemele de planificare, executare, evidență contabilă și raportare a bugetului în cadrul autorității publice respective și, după caz, în cadrul instituțiilor bugetare din subordine; 2) elaborează, aprobă, asigură implementarea și raportează strategiile sectoriale de cheltuieli; 3) stabilește prioritățile de politică sectorială și asigură conformitatea strategiilor sectoriale de cheltuieli cu documentele de planificare strategică și cu limitele de cheltuieli prognozate/aprobate în buget; 4) asigură repartizarea limitei sectoriale de cheltuieli pe bugetele componente ale bugetului public național și pe autorități publice centrale, în cadrul sectorului de care este responsabil, inclusiv determină transferurile cu destinație specială de la bugetul de stat la bugetele locale; 5) prezintă Ministerului Finanțelor propuneri pentru elaborarea cadrului bugetar pe termen mediu și a proiectului legii bugetului de stat, rapoarte financiare, rapoarte de performanță, alte rapoarte și informații necesare pentru elaborarea rapoartelor prevăzute de prezenta lege, fiind responsabile de prezentarea în termen și corectitudinea informațiilor prezentate; 6) participă la argumentarea și promovarea proiectului cadrului bugetar pe termen mediu și a legii anuale a bugetului de stat, precum și a rapoartelor privind executarea bugetului de stat, inclusiv privind performanța în cadrul programelor pe domeniile de competență; 7) asigură repartizarea și aprobă limitele de alocații bugetare anuale și indicatorii de performanță pentru instituțiile din subordine și monitorizează performanțele financiare și nefinanciare ale acestora;	• Elaborarea, coordonarea și monitorizarea implementării strategiilor, programelor și politicilor publice sectoriale, inclusiv sub aspect de gen, având la bază statistica gender în vederea evaluării impactului de gen pe sectoarele corespunzătoare. • Asigurarea elaborării și examinării proiectelor de acte normative/legislative pe domeniile respective de activitate, inclusiv a legii bugetare anuale prin avizarea acestora din punct de vedere a impactului de gen. • Participarea în crearea bazei de date gender dezagregate pe sectoarele corespunzătoare și includerea în rapoarte anuale a informațiilor cu analize gender la nivel sectorial. • Negocierea repartizării alocațiilor bugetare cu Ministerul Finanțelor cu scopul asigurării egalității de gen.

RESPONSABILITĂȚI ÎN PROCESUL BUGETAR ¹	RESPONSABILITĂȚI SENSIBILE LA GEN
ADMINISTRAȚIILE PUBLICE LOCALE	
1) elaborează, aprobă și administrează bugetele locale cu respectarea principiilor și regulilor stabilite de lege și în conformitate cu legislația privind finanțele publice locale; 2) elaborează prognoze bugetare și întreprind, în limitele competențelor, măsuri pentru creșterea bazei fiscale și asigurarea sustenabilității bugetelor locale pe termen mediu și lung; 3) înaintează, prin intermediul asociațiilor reprezentative ale autorităților administrației publice locale, propuneri la elaborarea politicii bugetar-fiscale și a politicilor sectoriale, precum și participă la consultările privind relațiile interbugetare; 4) conlucrează cu autoritățile publice centrale și implementează la nivel local programele și politicile cuprinse în documentele de planificare strategică de nivel național; 5) publică bugetele locale și rapoartele privind executarea acestora, inclusiv privind performanța în cadrul programelor la nivel local;	• Realizează analiza gender în teritoriul administrat în vederea creării bazei de date gender dezagregate ce va servi drept fundamentarea deciziilor de ordin financiar în realizarea echității de gen. • Elaborează strategia de dezvoltare locală și înaintează propuneri la elaborarea politicilor sectoriale cu integrarea aspectelor de gen. • Conlucrează cu autoritățile publice centrale și implementează la nivel local programele și politicile cuprinse în documentele de planificare strategică de nivel național evaluând impactul de gen a acestora. • Elaborează și aprobă bugetul local, incluzând anexă separată cu evidențierea impactului de gen a BL. • Elaborează bugete pe bază de program și performanță cu integrarea aspectelor de gen, prin formularea obiectivelor și indicatorilor de performanță sensibili la gen corelate cu strategia de dezvoltare locală. • Includerea în rapoartul privind executarea bugetului local a progresului în realizarea obiectivelor sub aspect de gen. • Asigurarea, prin alocațiile bugetare, a implementării programelor, planurilor și activităților (aprobate la nivel local) în așa fel, încât ele să corespundă necesităților femeilor și bărbaților. • Negocierea repartizării transferurilor și altor alocații bugetare cu Ministerul Finanțelor cu scopul asigurării egalității de gen.

RESPONSABILITĂȚI ÎN PROCESUL BUGETAR ¹	RESPONSABILITĂȚI SENSIBILE LA GEN
INSTITUȚIILE (ENTITĂȚILE) BUGETARE	
1) elaborează și prezintă propuneri de buget; 2) repartizează limitele de alocații bugetare conform clasificății bugetare; 3) colectează venituri în condițiile legii; 4) își asumă angajamente bugetare și efectuează cheltuieli în scopurile și în limitele alocațiilor bugetare; 5) implementează și raportează programele în conformitate cu obiectivele și indicatorii de performanță asumați; 6) publică bugetele și rapoartele privind executarea acestora, inclusiv privind performanța în cadrul programelor.	• Reprezintă sectorul de bază care implementează politicile statului în toate domeniile, inclusiv și politica de asigurare a egalității de gen. Astfel, sunt acumulate toate tipurile de informație primară, care este utilizată pentru analiza gender, creând baza statisticii gender regionale • Cuantificarea tuturor indicatorilor de performanță a programelor (sub-programelor) și formularea acestora sub aspect de gen. • Includerea în rapoartele privind executarea bugetului instituției a progresului în realizarea indicatorilor sensibili la gen.

În cadrul activităților legate de bugetarea sensibilă la gen, pe lângă instituțiile nominalizate anterior, sunt antrenați și alți participanți și beneficiari, printre care: reprezentanții mediului academic, societatea civilă, cetățenii și nu în ultimul rând agențiile și organizațiile internaționale.

Astfel, în Republica Moldova mediul academic a fost și este promotorul implementării BSG atât prin includerea disciplinei respective în curricula academică, cât și în calitatea sa de principalul diseminator și dezvoltator al conceptului de BSG în cadrul APC și APL.

În multe țări, succesul inițiativei de implementare a bugetării sensibile la dimensiunea de gen este distorsionat din motivul lipsei de implicare a grupurilor **societății civile**, care oferă expertiza și au menirea de a exercita presiune asupra factorilor de decizie în vederea soluționării problemelor de ordin politic, economic și social.

Grupuri de ONG-uri lucrează alături de Guvern, în calitate de „prieteni critici”, care incită Guvernul în direcția realizării agendei vizând egalitatea de gen. Cu toate acestea, poate surveni scepticismul în rândul unor economiști externi specializați în domeniul genderului cu privire la capacitatea Guvernului de a aborda, în mod adecvat, problemele de gender și, dimpotrivă, guvernele pot provoca suspiciuni ONG-urilor. În plus, ONG-urile au preocupări legate de menținerea vocii lor independente și distanței critice.

Cetățenii mereu ocupă poziții esențiale în asigurarea succesului multor proiecte. La modul ideal, inițiativele nu ar trebui să se bazeze pe sprijinul cetățenilor, deoarece, odată ce acești jucători-cheie se mută la alt loc de muncă sau se înlocuiesc, proiectul poate suferi eșecuri. Inițiativele ar trebui să vizeze crearea unui fundament pentru instituționalizarea proceselor de bugetare sensibilă la dimensiunea de gen, în timp ce aceste persoane au puterea, iar climatul este favorabil.

Un rol semnificativ îl au **agențiile internaționale**. O serie de agenții multi- și bilaterale au exprimat susținerea inițiativelor bugetării sensibile la dimensiunea de gen, printre care: Secretariatul Regatului Unit, Centrul Internațional de Cercetări de Dezvoltare (IDRC); Uniunea Europeană (UE), Consiliul Nordic (din propriul buget); Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OCDE); Organizația Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women); Agenția Suedeză de Dezvoltare Internațională (SIDA), Corporația Elvețiană pentru Dezvoltare; Agenția Germană de Cooperare Tehnică (GTZ), Departamentul Regatului Unit pentru Dezvoltare Internațională (DFID), Guvernele din Danemarca, Țările de Jos și Norvegia, precum și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare.

Întrebări de autoverificare

1. Care sunt sinonimele noțiunii „bugetul sensibil la gen”, folosite în teoria și practica mondială?
2. În ce proporție se alocă mijloacele pentru bărbați și pentru femei vorbind de bugete sensibile la gen?
3. Ce vizează bugetele sensibile la gen?
4. La ce contribuie bugetele sensibile la gen?
5. Cum poate fi definită noțiunea de proces bugetar?
6. Specificați actele legislative cele mai importante, în baza cărora se desfășoară procesul bugetar în Republica Moldova.
7. Care sunt etapele procesului bugetar în Republica Moldova?
8. Faceți schița legăturilor dintre participanții la toate etapele procesului bugetar.
9. Care sunt principalii participanți la procesul bugetar?
10. În ce constau funcțiile autorităților publice legislative și executive în cadrul procesului bugetar?
11. Care sunt actorii principali în cadrul bugetării sensibile la gen? Care este rolul lor în încadrarea dimensiunii de gen în procesul bugetar?
12. Ce este planificarea bugetară?
13. Ce înseamnă și care este scopul bugetării?
14. Care sunt deosebirile între planificare și bugetare?
15. Care metodă de elaborare a bugetului se utilizează în practica procesului bugetar în Republica Moldova?
16. Descrieți graficul orientativ de elaborare a documentului CBTM conform legislației în vigoare din Republica Moldova.

17. Ale cui necesități și interese sunt adresate bugetele sensibile la gen elaborate în cadrul procesului bugetar?
18. Care pot fi modalitățile de creare a oportunităților pentru introducerea aspectului de gen în procesul planificării bugetare?
19. Ce reprezintă bugetarea sensibilă la gen?
20. Care pot fi modalitățile de integrare a dimensiunii de gen în procesul bugetar?
21. În ce constă metodologia bugetării sensibile la gen?
22. Care pot fi principalele etape de integrare a dimensiunii de gen în bugetul statului?

Bibliografie:

1. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr.181 din 25.07.2014. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.223-230/519 din 08.08.2014.
2. Legea privind finanțele publice locale, nr.397-XV din 16.10.2003. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.397-399/703 din 31.12.2014.
3. Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”, nr.166 din 11.07.2012. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 245-247/791 din 30.11.2012.
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la regulile de elaborare și cerințele unificate față de documentele de politici, nr.33 din 11.01.2007. Monitorul Oficial nr.6-9/44 din 19.01.2007.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a managementului finanțelor publice 2013-2020, nr.573 din 06.08.2013. Monitorul Oficial nr.173-176/669 din 09.08.2013.
6. Ordinul Ministerului Finanțelor cu privire la aprobarea Setului metodologic privind elaborarea, aprobarea și modificarea bugetului, nr.209 din 24.12.2015. Monitorul Oficial nr.370-376/2728 din 31.12.2015.
7. Ordinul Ministerului Finanțelor privind Clasificația bugetară, nr.208 din 24.12.2015. Monitorul Oficial nr.370-376/2727 din 31.12.2015.
8. Ordinul Ministerului Finanțelor cu privire la aprobarea Normelor metodologice privind executarea de casă a bugetelor componente ale bugetului public național prin sistemul trezorerial al Ministerului Finanțelor, nr.215 din 28.12.2015. Monitorul Oficial nr. 377-391/2731 din 31.12.2015.
9. BLACKDEN, CM., BHANU, C. Dimensiunea de gen, creșterea economică și reducerea sărăciei. Nota tehnică a Băncii Mondiale. 1999.
10. BUDLENDER Debbie, Alocarea de buget întru realizarea angajamentelor internaționale cu privire la dimensiunea de gen și drepturile omului, UNIFEM 2004 http://iknowpolitics.org/sites/default/files/budgeting_to_fulfill_international_gender_commitments.pdf
11. BUDLENDER, Debbie. Așteptări versus realități în inițiativele privind bugetele sensibile la dimensiunea de gen, UNRISD. [http://www.unrisd.org/80256B3C005BC-CF9/\(httpAuxPages\)/0D98E65D9D993D4AC1257013005440D1/\\$file/dbudlende](http://www.unrisd.org/80256B3C005BC-CF9/(httpAuxPages)/0D98E65D9D993D4AC1257013005440D1/$file/dbudlende).

pdf

12. Bugetul sensibil la dimensiunea de gen și drepturile reproductive ale femeilor. Pachet de resurse. UNFPA, UNIFEM. New York, 2006.
13. Bugetele sensibile la dimensiunea de gen. Manual pentru formatori. UNDP, Bratislava, 2005.
14. ELSON Diane, Monitorizarea bugetelor guvernamentale întru conformarea acestora cu Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (reperele de bază), UNIFEM 2006 <http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2008/1/budgeting-for-women-s-rights-monitoring-government-budgets-for-compliance-with-cedaw-a-summary-guide-for-policy-makers-gender-equality-and-human-rights-advocates>
15. HADZIAHMETOVIC Azra, DURIC-KUZMANOVIC Tatjana, KLATZER Elizabeth M., RISTESK Marija. Gender Responsive Budgeting, Textbook for Universities. „UNIVERSITY PRESS – MAGISTRAT EDITIONS“ Publishing & Booktrading Company, Sarajevo, 2013.
16. KOVALLOVA Danka, BARON Anna, Ghid practic pentru autoritățile publice locale cu privire la metodologia bugetării bazate pe programe în Moldova. 14 martie 2014 <http://www.mf.gov.md/files/files/Despre%20minister/InstrMFP/bugetara/Proiect%20de%20ghid%20practic%20.pdf>
17. Materiale instructive International Women’s Rights Action Watch – Asia Pacific <http://www.iwraw-ap.org/>
18. SCHMITZ Catharina, VEVERIȚĂ Eugenia, SINCHETRU Alexander. Îmbunătățirea eficienței economice prin integrarea perspectivei de gen în procesul bugetar al Republicii Moldova „Planificarea responsabilă a bugetului din perspectiva de gen”. Studiu de caz al eficienței bugetului prin analiza bugetului pentru educație, programelor pentru piața forței de muncă și sistemului de pensii din perspectiva de gen. 2008.
19. SHARP R. Bugete pentru echitate: inițiative ale bugetelor cu aspecte de gen în cadrul bugetelor orientate spre performanță. Fondul Națiunilor Unite de Dezvoltare destinat Femeilor: New York, 2003.
20. SHARP, Rhonda. Bugetarea pentru echitate: inițiativele sensibile la dimensiunea de gen în bugetele pe programe. New York: UNIFEM, 2003.
21. SHEFER Michael, Instrumentele procesului bugetar municipal, Departamentul Economie urbană, World Bank.
22. SWIANIEWICZ Paweł, (2003), Foundations of Fiscal Decentralization, Open Society Institute, Budapest.
23. www.presupuestoygenero.net/s28/paginas/iniciativas.htm
24. ГАРАДЖА М., (2002), Мониторинг результативности бюджетных расходов: основные этапы внедрения на местном уровне, Фонд «Институт экономики города», Москва.
25. Руководство по гендерно-чувствительным индикаторам. Москва, «Эслан», 2001.
26. Словарь гендерных терминов. Москва, «Информация – XXI век», 2002.
27. ЧЕРНЯВСКИЙ А., (2003), Анализ развития муниципальных финансов в России в 1992-2002 годах, Фонд «Институт экономики города», Москва.

TEMA 12. ÎNCADRAREA INDICATORILOR SENSIBILI LA GEN ÎN BUGETAREA PE PROGRAME

Cuvinte-cheie: buget, buget sensibil la gen, politica bugetar-fiscală, program, subprogram, bugetul pe articole, bugetul pe programe, indicatori sensibili la dimensiunea de gen, indicatori de resurse, indicatori de produse, indicatori de rezultat, indicatori de impact, indicatori de eficiență.

12.1. Cadrul logic de integrare a egalității de gen în programe și proiecte

Analiza permanentă a bugetului sub aspect de gen permite înțelegerea amploarei muncii femeilor, plătite și neplătite, în sectorul formal și informal al economiei, în comparație cu munca bărbaților și elaborarea unei strategii echitabile și eficiente pentru punerea în aplicare a programelor și proiectelor socio-economice.

Cadrul logic pentru punerea în aplicare a integrării egalității de gen în programe și proiecte,¹ poate fi prezentată în felul următor.

1. Mandat organizațional, care vizează:

- Existența politicii, strategiei sau activității în domeniul egalității de gen;
- Integrarea componentei de gen în mandatul organizației / planurile strategice și politici / strategia instituției;
- Structura evaluării / monitorizării și planului de integrare a egalității de gen în această structură.

2. Structura organizatorică / resurse / potențialul egalității de gen prevede:

- Structura organizațională de sprijin al egalității de gen (crearea unei unități de gen, grupuri de lucru etc.);
- Resurse dedicate (prezența specialiștilor în domeniul egalității de gen, elaborarea bugetului sensibil la gen);
- Abilitățile personalului de ambele sexe (niveluri de formare, capacități);
- Abordări / procese privind egalitatea de gen, instrumente elaborate / metodologii (colectarea de informații dezagregate pe sex, sursele de informație, baza de date etc.);
- Suport din partea managementului pentru egalitatea de gen, inclusiv suportul experților și echipelor respective;

¹ Materialele seminarului regional pentru țările din ECE „Egalitatea de gen”, Moscova, Ambasada Canadei, 28 noiembrie 2003.

- Procesul / mecanisme de luare a deciziilor în cadrul organizației (cine este implicat, ce mecanisme sunt folosite pentru luarea în considerare a problemelor egalității de gen);
- Structura pe sexe a angajaților de diferite nivele din cadrul instituției / organizației.

3. Întrebări de program ce se referă la:

- Analiza mediului extern și a contextului local, de exemplu, mediul existent pentru egalitatea de gen (politici guvernamentale, strategii, analize sociale și de gen relevante efectuate cu forțele proprii din cadrul instituției / organizației și cu alte forțe);
- Factorii locali care împiedică sau care sprijină eforturile în domeniul egalității de gen (oportunități și constrângeri);
- Cunoașterea politicilor în domeniul egalității de gen, elaborarea programelor în conformitate cu domeniile prioritare în domeniul egalității de gen;
- Managementul programelor / proiectelor, adică gestionarea rezultatelor sensibile la egalitatea de gen; integrarea egalității de gen în diferitele etape ale ciclului de program / proiect (elaborare, planificare, implementare, monitorizare și evaluare):
 - analiza de gen,
 - identificarea problemelor de gen (constrângeri și oportunități),
 - elaborarea de strategii, rezultatelor preconizate și indicatorilor,
 - punerea în aplicare,
 - monitorizarea / evaluarea egalității de gen,
 - raportul privind progresele înregistrate în domeniul egalității de gen.

4. Legături instituționale / parteneriat pentru egalitatea de gen, fiind vizate:

- Legătură (relație) formală și informală (parteneriate, rețele, comunicații) în domeniul egalității de gen cu alte organizații, donatori, ONG-uri, grupuri de femei, femei-lideri ai comunității;
- Puncte slabe / tari ale parteneriatului, oportunități de parteneriat;
- Alte legături care vizează egalitatea de gen.

5. Lecții învățate trebuie să sublinieze:

- Problemele identificate în domeniul egalității de gen;
- Cele mai bune practici / experiențe privind integrarea egalității de gen dobândite în procesul de aplicare, care pot fi partajate cu alții;
- Obstacole socio-culturale identificate, mecanismele de mediere și rezolvare a problemelor.

Aceste linii directoare și instrumente sunt aplicabile nu doar organizațiilor sau instituțiilor, care se ocupă de problema drepturilor femeii în cadrul mandatului și misiunii sale, dar și altor organizații care activează în domeniul educației, mediului, sănătății, mass-media, protecției drepturilor tuturor categoriilor de populație etc.

12.2. Bugetarea sensibilă la gen prin prisma programelor și indicatorilor de performanță

Procesul alocării resurselor bugetare urmărește scopul de a realiza obiectivele sociale și economice ale Guvernului. Totodată, pentru realizarea legăturii dintre alocarea resurselor și rezultatele politicilor urmează să fie aplicate noi metode de management bugetar. Una din aceste metode constă în fundamentarea și monitorizarea bugetului pe programe.

În prezent, în Republica Moldova există Setul metodologic privind elaborarea, aprobarea și modificarea bugetului, aprobat prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr.209 din 24.12.2015, unde sunt reflectate metodologii de elaborare a bugetului pe programe.

În Republica Moldova, în practica procesului bugetar se utilizează metoda elaborării bugetului pe programe, care a venit în locul bugetului pe articole (metoda utilizată la nivel central pînă la începutul anilor 2000²). Bugetul pe articole avea la bază Clasificația bugetară a veniturilor și cheltuielilor.

Bugetul pe articole este documentul financiar, ce ține evidența mijloacelor financiare pe care administrația publică planifică să le utilizeze la fiecare articol. În acest tip de buget, sunt indicate sumele alocate pentru anumite categorii de cheltuieli. Deși este ușor de elaborat, acest tip de buget nu furnizează nicio informație despre activitatea sau funcțiile, ce țin de un program sau proiect anumit. Bugetul pe articole trebuie să cuprindă informații detaliate și clare pentru deputați (consilieri) despre suma alocată, domeniul sau direcția (grupă funcțională, de exemplu, agricultură, ocrotirea sănătății), dar nu oferă posibilitatea de a observa ce sumă și pentru ce obiectiv, acțiune concretă, va fi utilizată, oferind doar o privire de ansamblu.

Bugetul bazat pe articole pune accentul pe mijloacele planificate care trebuie mobilizate pe parcursul anului bugetar, adică pe ceea ce trebuie să se procure. La partea de cheltuieli, acest buget pune accentul pe achizițiile de mărfuri și servicii. Menționăm că, la planificarea cheltuielilor bugetare garantate de stat pentru bugetele unităților administrative-teritoriale, se iau în calcul normativele unice de cheltuieli pe cap de locuitor din teritoriu ori grupe de locuitori. Conform estimării normativelor, se determină relațiile bugetului de stat cu bugetele unităților administrativ-teritoriale. Ușor de elaborat, având și alte avantaje care s-au menționat mai sus, totuși, bugetul pe articole nu poate îndeplini condițiile unei economii cu relații de piață. Bugetul nu conține informații privind direcțiile strategice de acțiune ale Guvernului și, cu atât mai mult, nu comentează rezultatele scontate.

Bugetul pe programe se deosebește de bugetul tradițional (pe articole) prin abordarea elaborării, analizei și prezentării informației bugetare. Bugetul pe programe nu se axează pe detalieră tipurilor de mărfuri și servicii care urmează să fie procurate, ci pe domenii de proiecte și programe, care vor fi finanțate în viitor. În plus, în bugetul pe programe, sunt accentuate rezultatele așteptate din urma oferirii serviciilor sau lucrărilor, prin realizarea cărora aceste rezultate se urmăresc.

² Ghid practic pentru autoritățile publice locale cu privire la metodologia bugetării bazate pe programe în Moldova. Danka Kovallova, Anna Baron, 14 martie 2014 <http://www.mf.gov.md/files/files/Despre%20minister/InstrMFP/bugetara/Proiect%20de%20ghid%20practic%20.pdf>

Domeniile de proiecte sunt diverse – menținerea ordinii publice, lucrări publice, ajutoare umanitare, servicii de odihnă și agrement pentru populație ș.a. Scopul bugetului pe programe constă în atingerea obiectivelor pe termen lung propuse de către administrația publică.

Bugetarea pe programe reprezintă o metodă de prezentare și fundamentare a bugetelor, având la bază programe cu scopuri, obiective și indicatori de evaluare a performanței acestora la toate etapele procesului bugetar. Bugetarea pe programe este, de asemenea, un instrument eficient de management bugetar, care facilitează stabilirea priorităților și luarea deciziilor privind alocarea resurselor bugetare.

În cadrul bugetării pe programe, accentul se pune pe rezultatele ce trebuie atinse în urma activităților preconizate/realizate de către autoritățile/instituțiile bugetare, astfel, fiind asigurată legătura cheltuielilor bugetare cu programele și activitățile, care pun în aplicare măsurile de politică.

Caracteristicile principale ale bugetului pe programe rezidă în:

- a) *legătura cu cadrul de politici*: bugetul este structurat pe programe, care reflectă obiectivele de politici asumate în documentele de planificare strategică pe termen mediu și lung;
- b) *focalizarea pe performanță*: pe lângă informația financiară, bugetul pe programe cuprinde informația nefinanciară, fiind stabilite scopul, obiectivele și indicatorii de performanță;
- c) *responsabilitatea sporită în procesul bugetar*: bugetul pe programe implică responsabilitatea autorităților/instituțiilor bugetare pentru realizarea performanței asumate în procesul bugetar;
- d) *perspectiva multianuală*: formatul de prezentare a bugetului pe programe cuprinde informația în dinamică, incluzând rezultatele înregistrate pentru ultimii doi ani, indicatorii aprobați pentru anul în curs și estimările pentru următorii trei ani.

Prin bugetul pe programe,³ sunt evidențiate rezultatele planificate ce trebuie atinse în urma activităților realizate de autoritățile și instituțiile publice finanțate de la buget. Având o imagine clară asupra rezultatelor dorite ale activității acestora, pot fi identificate soluții și metode eficiente pentru realizarea lor. Astfel, se asigură o legătură directă a resurselor financiare și cheltuielilor cu programele și activitățile, care pun în aplicare măsurile de politică.

Bugetul pe programe reprezintă un instrument eficient de management în stabilirea priorităților și luarea deciziilor privind alocarea resurselor bugetare în viitor în funcție de rezultatele obținute.

Vorbind la general, *programul* constituie o activitate majoră sau un grup de activități stabilite de către o organizație pentru a susține și implementa politica bugetară.

³ În conformitate cu Ordinul Ministerului Finanțelor cu privire la aprobarea Setului metodologic privind elaborarea, aprobarea și modificarea bugetului, nr.209 din 24.12.2015, *bugetul pe programe* este metodă de prezentare și fundamentare a bugetelor, având la bază programe cu scopuri, obiective și indicatori de evaluare a performanței acestora la toate etapele procesului bugetar.

În structura bugetului, programele și subprogramele sunt integrate, interdependente și legate între ele, în timp ce activitățile constituie o componentă independentă și pot fi aplicate oricărui program / subprogram.

Boxa 12.1

Exemple de programe, subprograme și activități

Program	Subprograme	Activități
Managementul Finanțelor Publice	• Administrarea veniturilor publice • Inspekția financiară • Administrarea achizițiilor publice etc.	• Executarea și raportarea bugetului public național • Raporturi interbugetare • Gestiunea datoriei de stat • Auditul extern etc.
Dezvoltarea transporturilor	• Dezvoltarea drumurilor • Dezvoltarea transportului auto etc.	• <u>Implementarea programelor de construcție, reparație și întreținere a drumurilor publice</u> • Susținerea de stat a transportului auto etc.
<u>Învățământul public și serviciile de educație</u>	• <u>Educație timpurie</u> • <u>Învățământ gimnazial</u> • <u>Învățământ vocațional-tehnic secundar</u> • <u>Perfecționarea cadrelor etc.</u>	• <u>Educație gimnazială</u> • <u>Întreținerea căminelor</u> • Activitate metodică • <u>Educație preșcolară, primară, gimnazială, liceală</u> • Asigurarea cu manuale • <u>Cursuri de perfecționare etc</u>
<u>Protecția socială</u>	• <u>Protecția persoanelor în etate</u> • <u>Protecția familiei și copilului</u> • <u>Protecția șomerilor</u> • <u>Protecție în domeniul asigurării cu locuințe etc.</u>	• <u>Pensii pentru limita de vârstă</u> • <u>Întreținerea azilurilor pentru invalizi și pensionari</u> • <u>Servicii de deservire socială la domiciliu</u> • <u>Indemnizații pentru creșterea copilului</u> • <u>Întreținerea centrelor de asistență socială de zi sau de plasament pentru copii</u> • <u>Măsurile de protecție socială a șomerilor etc.</u>

Notă: în tabel, sunt evidențiate cu caractere deosebite elementele ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen.

În structura unui program / subprogram trebuie să existe o *legătură logică* între elementele acestuia atât la etapa de planificare, cât și la etapa de implementare

și monitorizare. **Cadrul logic** este o modalitate de a structura elementele, astfel, încât legăturile logice directe dintre ele să fie evidente. Legătura logică între elementele programului reflectă abordarea *de sus în jos*, la etapa de elaborare a programului, și abordarea *de jos în sus* – la etapa de implementare și monitorizare și se prezintă în figura de mai jos.

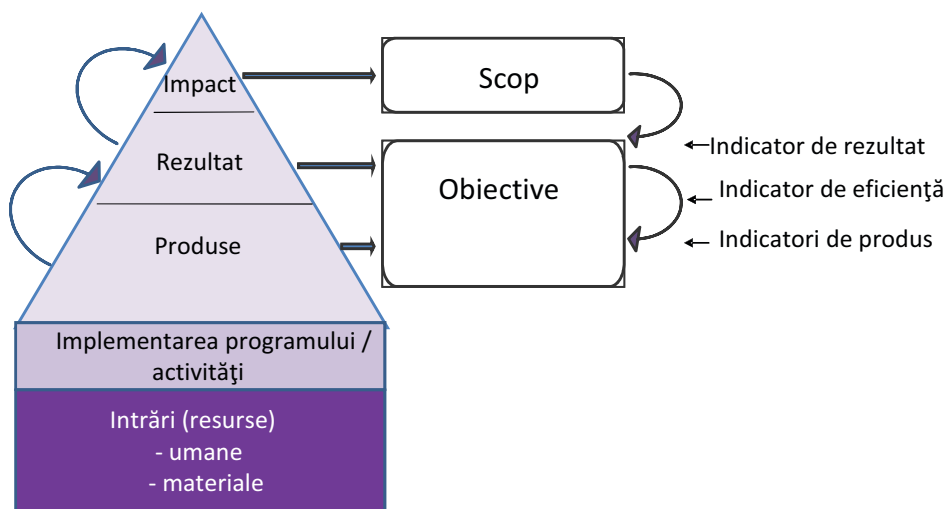

Figura 12.1. Cadrul logic al programului

Sursă: Ordinul Ministerului Finanțelor nr.209 din 24.12.2015 „Cu privire la aprobarea Setului metodologic privind elaborarea, aprobarea și modificarea bugetului”.

Pentru a verifica corectitudinea stabilirii structurii programului, pot fi aplicate următoarele întrebări de control:

- a.) dacă activitățile vor fi implementate, vor fi obținute produsele?
- b.) dacă vor fi obținute produsele, vor fi realizate obiectivele?
- c.) dacă vor fi realizate obiectivele, vor contribui acestea la atingerea scopului?

În cazul în care la cel puțin o întrebare răspunsul este negativ, urmează remedierea greșelilor, identificând soluții alternative.

Aplicarea periodică a cadrului logic, în analiza structurii și a relațiilor între elementele programului / subprogramului, oferă informații utile pentru procesul de monitorizare și evaluare și facilitează procesul decizional privind alocarea resurselor.

Scopul indică starea îmbunătățită de lucruri sau efectele cu impact general asupra societății, schimbările de ordin economic și social, care se așteaptă de la implementarea unei politici publice și răspunde la întrebarea: „Ce se dorește să se realizeze?”.

Exemple de formulare a scopurilor

Program	Subprogram	Scop
Programul 05 „Managementul finanțelor publice”	05.01. Politici și management în domeniul bugetar-fiscal	Politica în domeniul finanțelor publice dezvoltată și fortificată
	05.02. Administra- rea veniturilor pu- blice	Stabilitatea, previzibilitatea și transparența politicilor de administrare fiscală și vamală asigurate
Programul 64 „Dezvoltarea transporturilor”	64.02. Dezvoltarea drumurilor	Infrastructura drumurilor publice dezvoltată și menținută în condiții de maximă siguranță
Programul 88 „Învățământul public și serviciile de educație”	88.04. Învățământ gimnazial	Studii gimnaziale de calitate necesare formării culturii generale și orientării spre nivelul superior de învățământ
	88.10 Învățământ superior	Cadre calificate, formate de către instituțiile de învățământ superior
Programul 90 „ Protecția socială”	90.08. Protecție a somerilor	Gradul înalt de implicare a persoanelor în măsuri active de angajare în câmpul muncii

Notă: în tabel, sunt evidențiate cu caractere deosebite elementele ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen.

Obiectivele trebuie corelate cu strategiile sectoriale de cheltuieli și planurile de dezvoltare pe termen mediu și răspund la întrebarea: „cum se va atinge scopul propus?”.

Obiectivele reflectă direcția de schimbare și progresul așteptat într-o perioadă concretă de timp. Obiectivele comportă un caracter operațional și trebuie să reprezinte cât mai concret posibil acțiunile ce se planifică să fie întreprinse și termenul de realizare ale acestora, pentru a atinge scopul subprogramului.

Obiectivul se consideră bine formulat, dacă acesta întrunește *cerințele* indicate în boxa de mai jos.

Cerințele pentru stabilirea obiectivelor

Cerințe	Explicații
Racordat la scop	Trebuie să fie legat de scopul definit și să contribuie la atingerea scopului / soluționarea problemei identificate
Specific în timp	Trebuie să fie indicat termenul concret sau perioada pe parcursul căreia rezultatul / problema urmează a fi realizat / soluționată. Pot fi stabilite pe termen mediu, cu stabilirea obiectivelor intermediare pe fiecare an
Măsurabil / verificabil	Trebuie să ofere posibilitatea de monitorizare a progresului în realizarea obiectivului și de verificare a informației

Cerințe	Explicații
Concis (clar)	Trebuie formulat succint, clar și concret, din care să fie clară esența obiectivului propus
Gestionabil	Să fie clar cine răspunde pentru rezultatul asumat. În cazul în care realizarea obiectivului depinde de mai multe autorități, trebuie să fie clar delimitate responsabilitățile.
Realizabil	De analizat dacă există resurse disponibile și capacități pentru realizarea obiectivului De identificat riscurile ce pot apărea în atingerea obiectivului și măsurile de atenuare

În funcție de ținta stabilită și perioada de timp, în care se așteaptă realizarea, **obiectivele pot fi grupate** în:

- a.) *obiective focalizate pe rezultat* – se referă la anumite efecte pozitive planificate a fi atinse pe termen mediu (2-3 ani);
- b.) *obiective concentrate pe produse* – se referă, nemijlocit, la produsele planificate și se stabilesc pe termen scurt (de regulă, pentru 1 an).

În cazul în care obiectivul reflectă o țintă pe termen mediu, este necesar să fie indicate valorile intermediare ale obiectivelor pentru fiecare an bugetar.

Boxa 12.4

Exemple de obiective

Program / subprogram	Scop și obiective
Programul „Managementul finanțelor publice” Subprogramul „Politici și management în domeniul bugetar-fiscal”	Scopul: Politica în domeniul finanțelor publice dezvoltată și fortificată Obiectivele: - Implementarea treptată a metodologiei de bugetare pe programe, cu aplicarea integrală din anul X - Consolidarea procesului de planificare strategică multi-anuală a bugetului cu asigurarea consistenței maxime între CBTM și legile bugetare anuale Scăderea treptată a gradului de inegalitate de gen în alocarea resurselor bugetare
Programul „Dezvoltarea transporturilor” Subprogramul „Dezvoltarea drumurilor”	Scopul: Infrastructura drumurilor publice dezvoltată și menținută în condiții de maximă siguranță Obiectivele: - Reabilitarea drumurilor publice naționale la nivel de x% și a drumurilor locale – la nivel de y% către anul X - Diminuarea numărului de accidente rutiere cu x% către anul X Creșterea ponderii de instituții cu menire socială asigurate cu infrastructura drumurilor cu x% către anul Y

Program / subprogram	Scop și obiective
Programul „Învățământul public și serviciile de educație” Subprogramul „Învățământ vocațional-tehnic secundar”	Scopul: Abilități și competențe profesionale formate, specifice instruirii cadrelor de muncitori calificați pentru ramurile economiei naționale Obiectivele • Creșterea accesului la studii de calitate prin crearea către anul X a y centre de excelență profesională • Sporirea calității instruirii prin elaborarea a Y standarde ocupaționale către anul X • <u>Majorarea numărului de specialități sensibile la dimensiunea de gen la nivel de învățământ vocațional-tehnic</u> • <u>Scăderea gradului de inegalitate de gen în rândurile studenților</u>
Programul „Protecția socială” Subprogramul „Protecție a șomerilor”	Scopul: Gradul majorat de implicare a persoanelor în măsuri active și de angajare în câmpul muncii Obiectivele: • Sporirea gradului de angajare cu x% dintre șomerii înregistrați față de anul precedent • Angajarea anuală a cel puțin x% dintre absolvenții cursurilor de calificare, recalificare și perfecționare • <u>Scăderea gradului de inegalitate de gen în rândurile șomerilor angajați</u>

Notă: În tabel, sunt evidențiate cu caractere deosebite elementele ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen.

Performanța programelor / subprogramelor se exprimă prin indicatori, scopul căroră este măsurarea progresului în realizarea obiectivelor programului / subprogramului. **Indicatorii de performanță** reprezintă o valoare concretă sau o trăsătură specifică utilizată pentru a măsura activitățile, produsele și rezultatele obținute în raport cu obiectivele.

La formularea programelor / subprogramelor, se utilizează **trei categorii de indicatori**:

a.) **Indicatorii de produs.** Indică cantitatea sau volumul bunurilor publice produse sau a serviciilor prestate în cadrul programului / subprogramului pentru atingerea obiectivelor. Indicatorii de produs rezultă direct din activitățile instituției în procesul de realizare a programului. Produsele sunt măsurabile atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ. Indicatorii de produs sunt utilizați la evaluarea necesităților de finanțare și pentru determinarea resurselor necesare pentru un program / subprogram.

b.) **Indicatorii de eficiență.** Caracterizează eficiența programului / subprogramului și exprimă relația dintre bunurile produse, serviciile prestate și resursele utilizate pentru producerea sau prestarea lor. De regulă, indicatorii de eficiență

exprimă cantitatea medie a resurselor consumate (timp, cost) pentru obținerea unei unități de produs sau rezultat.

c.) **Indicatorii de rezultat.** Reflectă gradul de atingere a scopului și obiectivelor programului / subprogramului și caracterizează calitatea implementării acestuia. Indicatorii de rezultat prezintă o importanță deosebită pentru analiza politicilor publice, deoarece evaluează impactul și evidențiază schimbările economice și sociale realizate prin intermediul programului / subprogramului. Rezultatele, însă, uneori, sunt greu de măsurat și depind, în mare parte, de influența factorilor externi. La stabilirea indicatorilor de rezultat pot fi utilizate anumite criterii de evaluare sau gradul de corespundere la diverse standarde de calitate naționale și internaționale sau rezultatele anumitor studii, sondaje etc.

Pentru fiecare subprogram, se stabilește cel puțin câte un indicator de fiecare categorie.

Setul indicatorilor de performanță, priorizat corespunzător scopurilor și obiectivelor, trebuie să ofere o viziune completă și să acopere toate activitățile majore ale programului / subprogramului.

La formularea indicatorilor de performanță, trebuie luate în considerare următoarele **cerințe**:

- să fie relevant pentru activitatea instituției și să ofere informație utilă pentru factorii de decizie și pentru public;
- să rezulte din obiectivele stabilite, fiind focalizați pe produse sau rezultate;
- să fie clari și verificabili, fiind cunoscute modul de calcul și sursa de colectare a informației;
- să fie oportuni și comparabili în timp;
- să fie corelați cu costurile și resursele disponibile.

Boxa 12.5

Exemple de indicatori de performanță

Program / subprogram	Indicatori de performanță
Programul „Dezvoltarea transporturilor” Subprogramul „Dezvoltarea drumurilor” Scopul: Infrastructura drumurilor publice dezvoltată și menținută în condiții de maximă siguranță	<u>Indicatori de produs:</u> - Kilometri de drum construit; <u>Numărul de instituții cu menire socială asigurate cu infrastructura drumurilor</u> <u>Ponderea instituțiilor cu menire socială asigurate cu infrastructura drumurilor în totalul instituțiilor cu menire socială</u> <u>Indicatori de eficiență:</u> - Costul mediu de întreținere și reparație pentru 1 km de drum; <u>Timpul mediu folosit pentru a accede la instituțiile cu menire socială</u>

Program / subprogram	Indicatori de performanță
Obiectivul: - Reabilitarea drumurilor publice naționale la nivel de x% și a drumurilor locale – la nivel de y%, către anul X - Diminuarea numărului de accidente rutiere cu x% către anul X - <u>Creșterea ponderii de instituții cu menire socială asigurate cu infrastructura drumurilor cu x% către anul Y</u>	<u>Indicatori de rezultat:</u> • Ponderea drumurilor reabilitate în raport cu lungimea totală a drumurilor; • Gradul de satisfacție a populației privind calitatea drumurilor (%); • <u>Gradul de satisfacere a populației dezagregate pe sex privind asigurarea cu infrastructura drumurilor (%)</u>.
<u>Programul</u> <u>„Învățământul public și serviciile de educație”</u> <u>Subprogramul</u> <u>„Învățământ liceal”</u> <u>Scopul:</u> <u>Învățământ liceal de calitate</u> <u>Obiectivul:</u> - <u>Majorarea ratei de promovare a examenului de bacalaureat cu x% către anul Y</u>	<u>Indicatori de produs:</u> • Numărul de elevi încadrați <u>dezagregați pe sex:</u> • Indicatori de eficiență: • Cheltuieli medii pentru pregătirea unui elev cu <u>dezagregare pe sex:</u> <u>Indicatori de rezultat:</u> • Rata de promovare a examenului de bacalaureat, • <u>Rata de promovare a examenului de bacalaureat de către fete / băieți.</u>

Notă: În tabel, sunt evidențiate cu caractere deosebite elementele ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen.

La stabilirea indicatorilor de performanță se țin cont de posibilitățile și riscurile legate de colectarea datelor.

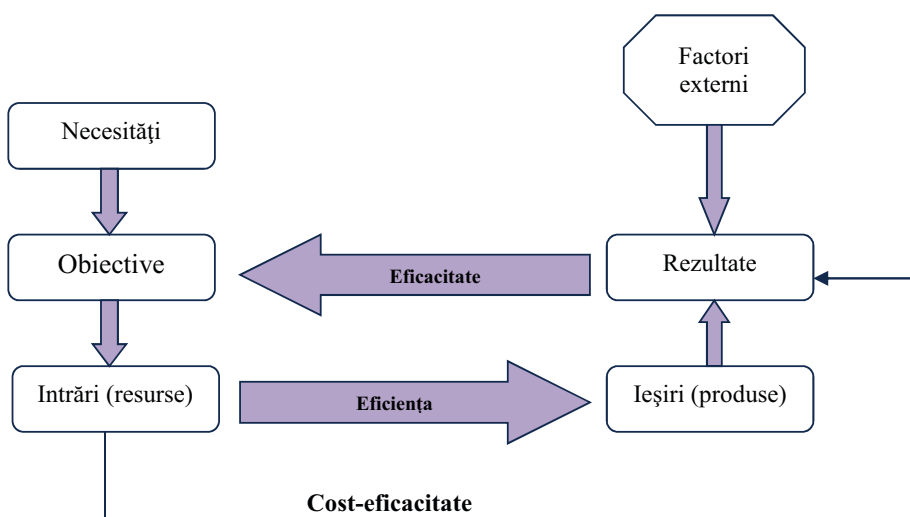

Figura 12.2. Relațiile dintre indicatorii de performanță

Dacă în procesul implementării programelor apare necesitatea de modificare sau completare a listei indicatorilor de performanță, atunci se realizează estimarea impactului modificărilor date asupra indicatorilor existenți, astfel, încât să poată fi asigurată comparabilitatea în timp a indicatorului. Aceasta, însă, nu trebuie să stopeze selectarea indicatorilor noi, ci poate fi completată cu aspecte de gen.

Unul din cele mai pertinente exemple pentru Republica Moldova ar fi experiența Austriei, care a trecut, practic, aceleași etape de reforme în cadrul procesului bugetar, iar unele elemente de bugetare sunt identice. Evident, este nevoie de o adaptare a metodologiei austriece la contextul național.

Principalele etape de inițiere a bugetării sensibile la gen urmate de Austria au fost:

- crearea unui grup-țintă de integrare a dimensiunii de gen și bugetare;
- inventarierea resurselor existente de date și a bazei de cunoștințe;
- identificarea subiectelor pentru care este nevoie de analize suplimentare (pe baza inventarierii realizate);
- utilizarea analizelor pentru a începe pilotarea BSG cu unul din ministere.

Introducerea gestionării bazate pe orientarea eficace, performantă a permis Austriei obținerea următoarelor beneficii:

- mai multă *transparență* în privința scopurilor politice și realizărilor administrației;
- *orientare rezultativă* sporită în domeniile politic și administrativ;
- sporirea *eficienței* și a *performanțelor* în domeniul realizărilor publice;
- atenție sporită la *egalitatea dintre femei și bărbați* în cadrul acțiunii de administrație;

- bază pentru un *sistem integrat* de control (stabilirea legăturii dintre intrări, ieșiri și obținerea de rezultate).

Deși există asemănări cu procesul de bugetare în baza de programe introdus în Moldova, totuși, ciclul procesului de bugetare din Austria conține și unele diferențe. În Austria, pentru orice program se elaborează 5 obiective principale pe care fiecare minister trebuie să identifice ca fiind prioritare, iar unul numai de cât trebuie să fie legat de egalitatea de gen. Această regulă este obligatorie și prevăzută prin lege. Pentru fiecare program, se elaborează și se implementează un set de indicatori pentru măsurarea realizării fiecărui obiectiv, pentru care dimensiunea de gen joacă un rol esențial, în special, în ceea ce privește obiectivul ce ține de egalitatea de gen.

Introducerea a 5 rezultate majore îi impune pe factorii de decizie să poată prioritiza activitățile lor. De fapt, fiecare rezultat poate avea unele sub-rezultate. De exemplu, pentru rezultatul „reducerea ratei șomajului” (sau sporirii gradului de calificare a șomerilor), putem avea drept scop „câte persoane vor fi calificate sau recalificate” (incluzând dezagregarea pe sex). Aici, se pot încadra câteva (3-7) sub-rezultate sau rezultate intermediare, de exemplu, organizarea unui număr concret de cursuri sau seminare cu dezagregare „pentru femei și bărbați”, din ele câte la nivel de sat și la nivel de oraș. Sau, la fel, în calitate de sub-rezultat, putem menționa procesul de consiliere sau mediere pentru persoane care se află în căutare de lucru, ceea ce, de asemenea, contribuie la scopul urmărit.

Astfel, având în vedere experiența Austriei, în special avantajele introducerii BSG, putem afirma că aceasta se încadrează bine în strategia de reformare a procesului bugetar ce presupune introducerea bugetării de performanță și contribuie la implementarea acesteia.

12.3. Integrarea indicatorilor sensibili la gen în cadrul bugetării pe programe

Exemplele examinate mai sus demonstrează posibilitățile reale de utilizare a indicatorilor de gen atât la diferite etape ale programelor / proiectelor elaborate în conformitate cu **metoda managementului bazat pe rezultate**,⁴ cât și în cadrul diferitelor programe / proiecte. În cele ce urmează, este prezentată o listă orientativă de indicatori luați din programe / proiecte în domeniul sănătății, mass-media, educație etc., care se recomandă să se aplice la elaborarea de programe / proiecte, precum și la pregătirea și desfășurarea seminarelor pe această temă pentru diferitele categorii de utilizatori.

Utilizarea acestor indicatori de gen presupune diferite etape ale programelor / proiectelor.

Indicatori de mijloace și resurse

Indicatorii de „resurse” se referă la resursele destinate unui proiect sau program, de exemplu, resursele financiare, materiale sau umane, infrastructura structură

⁴ Această metodă stă la baza bugetării pe programe utilizate în Republica Moldova în cadrul procesului bugetar.

instituțională. Aceștia se referă, de asemenea, și la alte mijloace prin care se realizează un program sau proiect.

Indicatorii „resurse” joacă un rol important în identificarea posibilelor probleme și în depistarea cauzele lor; însă indicatorii de mijloacele și resursele nu sunt suficienți pentru a determina dacă un proiect sau program va fi de succes sau nu. Aceștia măsoară volumul de resurse necesare realizării programului / proiectului (resurse financiare, materiale și umane, ale infrastructurii, capacității instituționale).

În continuare, prezentăm exemple de indicatori de resurse:

- Suport administrativ pentru egalitatea de gen, inclusiv experților și echipelor în domeniul egalității de gen, repartitia bugetului sensibil la gen.
- Abordări în examinarea problemelor de egalitate de gen, instrumente / metodologii utilizate (capacitatea de colectare a informațiilor, prezența diferitelor surse de informații, baze de date etc.).
- Structura, dezagregată pe gen, a angajaților organizației la diferite nivele.
- Volumul mijloacelor și potențialul femeilor / bărbaților la diferite niveluri, implicați în realizarea programului / proiectului (departamentele guvernamentale, ONG-uri, actori-cheie locali).
- Numărul de întâlniri (ședințe) pe problemele planificării și realizării comune a programului / proiectului, petrecute cu participanții locali (bărbați și femei).
- Frecventarea actorilor-cheie locali a întâlnirilor (adunărilor, reuniunilor) consacrate planificării și aplicării programului / proiectului (date prelucrate în lumina diferențelor de gen, socio-economice, de vârstă și etnice).
- Nivelurile de contribuție / participare a actorilor-cheie locali la întâlniri, reuniuni privind problemele planificării și realizării comune a programului / proiectului.
- Nivelul de participare a actorilor-cheie locali în cadrul studiului de bază.
- Contribuția femeilor și bărbaților în ceea ce privește forța de muncă, instrumente, mijloace financiare etc.
- Menținerea dispozitivelor tehnice de către femei / bărbați.
- Existența condițiilor de lucru sanitare și de igienă corespunzătoare adecvate pentru bărbați și femei.
- Ocuparea actorilor-cheie în cadrul programului / proiectului – bărbați și femei (% din timp).
- Luarea în considerare a opiniilor bărbaților și femeilor-conducători.

Indicatorii de factori externi (factori de risc / factori favorabili)

Măsoară impactul unor factori externi (pozitivi și negativi) asupra programului / proiectului.

În toate etapele ciclului său, programul / proiectul poate suferi impactul diferiților factori nefavorabili (negativi, de risc) sau factori favorabili (pozitivi). Astfel, în *calitate de indicatori nefavorabili (de risc) / favorabili se subînțeleg acele circumstanțe, care față de program / proiect sunt externe, și care contribuie la succesul programului / proiectului, sau, dimpotrivă, îl duc la eșec.*

Indicatorii factorilor de risc / favorabili includ o serie de factori socio-economici și factori ai mediului extern, cum ar fi funcționarea și activitatea instituțiilor, sistemului juridic, practicile socio-culturale. De exemplu, în programe / proiecte care vizează creșterea veniturilor, indicatorii de risc pot fi atitudinea instituțiilor locale sau elitelor locale, sau potențialul pentru marketingul produselor fabricate. La fel ca și toți indicatorii, aceștia trebuie să fie elaborați în colaborare cu părțile interesate cheie, deoarece utilizatorii finali sunt mai bine informați despre factorii potențiali favorabili și nefavorabili de implementare a programului / proiectului.

În cele ce urmează, prezentăm exemple de indicatori de factori externi:

- Mediul și contextul local, prezența / absența condițiilor pentru egalitatea de gen (politici și strategii guvernamentale, cadrul instituțional, legislație).
- Factorii locali, care împiedică sau sprijină eforturile în domeniul egalității de gen (suport / opoziția comunității locale, cultură, tradiții, obiceiuri).
- Stereotipurile de gândire.
- Instrucțiuni / dispoziții administrative.
- Succese / eșecurile precedente în aplicarea politicilor / programelor / proiectelor.
- Nivelul de sprijinire guvernamentală pentru participarea locală.
- Nivelul de sprijinire a programului / proiectului de către diferite segmente ale populației locale (bărbați, femei, elita locală).
- Implicarea în program / proiect a diferitelor grupuri de populație.
- Reducerea angajamentului donatorului pe termen lung.

Indicatorii de realizare a programului / proiectului (de rezultate intermediare, rezultate directe, de proces)

Măsoară rezultatul fiecăreia dintre activitățile programului / proiectului; repartizarea resurselor pe etape / activități ale programului / proiectului; progresul în timpul implementării programului / proiectului, progresele înregistrate în atingerea obiectivelor programului / proiectului.

Acești indicatori sunt aplicabili pentru fiecare categorie de activități și utilizați pentru a monitoriza programul / proiectul.

De fapt, indicatorii reflectă repartizarea resurselor alocate programului sau proiectului pe termen lung, reprezintă cei mai buni indicatori de implementare și sunt folosiți pentru monitorizarea programului / proiectului (în termeni de produse sau servicii, care apar pe parcursul implementării acestuia), însă aceștia sunt mai puțin utili decât indicatorii de impact, pentru că nu urmăresc rezultatele finale pe

termen lung, și nu trebuie să substituie măsurarea lor. Procesul poate fi de succes, în timp ce succesul rezultatului final încă nu este garantat.

În continuare, prezentăm exemple de indicatori de realizare a programului / proiectului:

- Cota-parte a femeilor incluse în delegațiile pentru efectuarea vizitelor privind schimbul de experiențe ce țin de formularea politicilor, în numărul total al persoanelor pe care le vizează politicile în cadrul instituțiilor respective, și în numărul celor implicați în programe / proiecte de instruire.
- Dinamica abordărilor / proceselor privind examinarea problemelor de egalitate de gen, instrumentelor / metodelor elaborate (punerea în aplicare a colectării regulate de informații dezagregate pe sex, extinderea surselor de informație, actualizarea bazei de date etc.).
- Dinamica sprijinului administrativ pentru egalitatea de gen, inclusiv a specialiștilor și grupurilor din domeniu (creștere / scădere a numărului).
- Integrarea principiilor egalității de gen în diferite etape ale programului / proiectului (elaborarea strategiilor, planificare, implementare, monitorizare și evaluare);
- Dinamica proceselor / mecanismelor de luare a deciziilor în cadrul organizației (cine este implicat, ce mecanisme sunt utilizate, cine ia decizii) din punct de vedere al egalității de gen.
- Existența regulilor corporative într-un stil „participativ” și gradul de implicare al femeilor și bărbaților în elaborarea lor.
- Frecvența vizitării evenimentelor de către femei și bărbați. Gradul de satisfacție al participanților (bărbați și femei) cu activitățile programului / proiectului.
- Numărul femeilor și bărbaților în pozițiile-cheie de luare a deciziilor. Rotația ambelor sexe în poziții administrative.
- Dezagregarea pe gen a sumelor creditelor angajate, a nivelurilor școlarizării, numărului de vizite la clinici și creșterii sau descreșterii acestora de la începutul programului / proiectului.
- Dinamica creșterii numărului de grupuri organizate de femei și bărbați.
- Rata de creștere sau scădere a numărului de membri în funcție de gen în ONG-uri, în alte structuri / agenții.
- Existența componentelor de gen în planurile strategice.

Indicatorii de rezultate finale

Măsoară rezultatele ce corespund cu scopul programului / proiectului, rezultatele la o etapă mai înaintată, principalele schimbări în familii, organizații și societate, la care a condus programul / proiectul în perioada de desfășurare:

În cele ce urmează, prezentăm exemple de indicatori de rezultate finale:

-
- Modificarea structurii sensibile la gen a angajaților organizației / instituției la diferite nivele de administrație.
 - Extinderea relațiilor formale și informale (parteneriate, rețele, comunicații) cu alte organizații, cu alți donatori, ONG-uri, grupuri de femei, femeile-lideri din comunități locale.
 - Consolidarea / slăbirea parteneriatelor și oportunităților lor.
 - Instituționalizarea dialogului și consultărilor cu reprezentanții comunității, grupurile de activiști, utilizatorii de servicii (dezagregați pe sex).
 - Introducerea mecanismelor de mediere pentru soluționarea problemelor de gen.
 - Perfecționarea managementului administrativ și organizatoric.
 - Elaborarea instrucțiunilor, metodelor, materialelor didactice sensibile la dimensiunea de gen și integrarea lor în programele de studii de la toate nivelurile.
 - Elaborarea și implementarea programelor de instruire și perfecționare a calificării dezagregate pe sex.
 - Modificarea statutului bărbaților și femeilor după obținerea de noi competențe / abilități.
 - Schimbarea comportamentului participanților instruiți (gradul de sensibilizare de gen în colectivul / echipa programului / proiectului).
 - Modificări în programul de lucru al personalului (bărbați și femei), care contribuie la creșterea productivității.

Indicatorii de impact (de rezultate definitive)

Indicatorii dați se referă la eficacitatea (deseori, pe termen lung) programului sau proiectului, care este determinată prin intermediul modificărilor obținute, măsurabile, ce îmbunătățesc calitatea vieții beneficiarilor, după încheierea sprijinului donatorilor.

În cele mai multe cazuri, prioritatea în utilizarea indicatorilor trebuie să fie acordată impactului, deoarece acesta reflectă cel mai bine rezultatele pe termen lung ale programului / proiectului.

În continuare, prezentăm exemple de indicatori de impact:

- Crearea structurilor politice naționale / regionale pentru planificarea și punerea în aplicare a strategiilor / programelor de egalitate de gen.
- Integrarea componentelor de gen în elaborarea strategiei de monitorizare și evaluare a programele naționale, regionale și locale.
- Crearea sistemelor sensibile la dimensiunea de gen de prestare de servicii medicale, educaționale, de mediu și de altă natură.
- Gradul de conștientizare a problemelor de egalitate de gen, în anumite

sectoare ale societății, în familie, organizații etc.

- Integrarea componentei de gen în misiunea / mandatul organizației, instituției, ministerelor, departamentelor etc.
- Posibilitățile de extindere a celor mai bune practici acumulate pentru integrarea egalității de gen în alte programe / proiecte.
- Profunzimea, regularitatea și complexitatea analizei barierelor și mecanismelor socioculturale de soluționare a problemelor de gen la diferite nivele ale societății.
- Schimbarea stereotipurilor de gen existente.

După cum reiese din exemplele de mai sus, tipurile de indicatori sunt, uneori, dificil de separat unul de altul. La nivel internațional, este sugerată utilizarea unui lanț de indicatori format din următoarele fragmente și bazat pe structura cadrului logic, în care se utilizează aceeași terminologie – „*mijloacele și resursele, rezultatele directe, rezultatele finale și impactul*”. În practică, este clar faptul că termenii „procesul” sau „rezultate directe”, ce țin de indicatori, nu sunt la fel de importante ca o înțelegere clară a obiectului măsurat cu ajutorul unor indicatori. Un alt aspect-cheie, de subliniat, îl constituie faptul că *indicatorii trebuie să acopere toate etapele de monitorizare și evaluare pe parcursul ciclului programului / proiectului*.

Indicatorii de realizare a programului / proiectului (de proces și rezultate directe) și de impact pot fi comparați între ei și cu datele de referință pentru a determina gradul de progres în direcția obiectivelor convenite. În unele cazuri, același indicator este folosit pentru a monitoriza mersul de realizare și impactul proiectului (de exemplu, datele din listele prelucrate pe bază de sex, nivelul de alfabetizare sau nivelul de satisfacție al comunității locale de program / proiect); diferențele dintre indicatori sunt utilizate în conformitate cu timpul la diferite momente din cadrul ciclului de program / proiect.

Includerea elementului de gen reprezintă „valoare adăugată” în procesul de mobilizare și repartizare a resurselor financiare publice în vederea atingerii obiectivelor de dezvoltare sustenabilă a societății.

Întrebări de autoverificare

1. Ce este bugetul pe articole?
2. Ce este bugetul pe programe?
3. Ce reprezintă bugetarea pe programe?
4. Care sunt caracteristicile principale ale bugetului pe programe?
5. Ce reprezintă un program?
6. Ce reprezintă un subprogram?
7. Ce reflectă activitățile în cadrul subprogramelor?
8. Care sunt componentele unui program?

-
9. Ce reprezintă descrierea narativă a unui program (subprogram)?
 10. Ce reprezintă scopul unui program (subprogram)?
 11. Ce reprezintă obiectivul unui program (subprogram)?
 12. Ce reprezintă indicatorii de performanță ai unui program (subprogram)?
 13. Ce indică indicatorii de produs folosiți la formularea programului (subprogramului)?
 14. Ce indică indicatorii de eficiență folosiți la formularea programului (subprogramului)?
 15. Ce indică indicatorii de rezultat folosiți la formularea programului (subprogramului)?
 16. Care cerințe trebuie luate în considerare la formularea indicatorilor de performanță?
 17. Elaborați o succesiune de elemente ale unui program (program-subprogram-activități-indicatori de performanță) prin includerea aspectelor de egalitate de gen.
 18. De ce studierea modelului de bugetare pe programe ar putea fi de folos pentru persoane din guvern, precum și pentru persoane din afara guvernului?
 19. În ce constă utilitatea CBTM ca unui sistem multianual de bugetare pe programe din perspectiva BSG?
 20. De ce experiența Austriei poate fi privită drept provocare pentru Republica Moldova în calea integrării aspectelor de gen în procesul bugetar?
 21. În ce constă necesitatea indicatorilor sensibili la dimensiunea de gen?
 22. În ce constă specificul indicatorilor sensibili la dimensiunea de gen?
 23. Cum sunt utilizați indicatorii sensibili la dimensiunea de gen în bugetarea pe baza de programe de performanță?
 24. Care sunt criteriile de selectare a indicatorilor de gen?
 25. Care sunt tipuri de indicatori de gen?
 26. Prezentați exemple de indicatori de gen pentru fiecare etapă a ciclului de program / proiect.

Bibliografie:

1. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr.181 din 25.07.2014. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.223-230/519 din 08.08.2014.
2. Legea privind finanțele publice locale, nr.397-XV din 16.10.2003. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.397-399/703 din 31.12.2014.
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la regulile de elaborare și cerințele unificate față de documentele de politici, nr.33 din 11.01.2007. Monitorul Oficial nr.6-9/44 din 19.01.2007.
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a managementului finanțelor publice 2013-2020, nr.573 din 06.08.2013. Monitorul Oficial nr.173-176/669 din 09.08.2013.
5. Ordinul Ministerului Finanțelor cu privire la aprobarea Setului metodologic privind elaborarea, aprobarea și modificarea bugetului, nr.209 din 24.12.2015. Monitorul

Oficial nr.370-376/2728 din 31.12.2015.

6. Ordinul Ministerului Finanțelor privind Clasificația bugetară, nr.208 din 24.12.2015. Monitorul Oficial nr.370-376/2727 din 31.12.2015.
7. Ordinul Ministerului Finanțelor cu privire la aprobarea Normelor metodologice privind executarea de casă a bugetelor componente ale bugetului public național prin sistemul trezorerial al Ministerului Finanțelor, nr.215 din 28.12.2015. Monitorul Oficial nr. 377-391/2731 din 31.12.2015.
8. BLACKDEN, CM., BHANU, C. Dimensiunea de gen, creșterea economică și reducerea sărăciei. Nota tehnică a Băncii Mondiale. 1999.
9. BUDLENDER, Debbie. Așteptări versus realități în inițiativele privind bugetele sensibile la dimensiunea de gen, UNRISD. [http://www.unrisd.org/80256B3C005BC-CF9/\(httpAuxPages\)/0D98E65D9D993D4AC1257013005440D1/\\$file/dbudlende.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BC-CF9/(httpAuxPages)/0D98E65D9D993D4AC1257013005440D1/$file/dbudlende.pdf)
10. Bugetul sensibil la dimensiunea de gen și drepturile reproductive ale femeilor. Pachet de resurse. UNFPA, UNIFEM. New York, 2006.
11. Bugetele sensibile la dimensiunea de gen. Manual pentru formatori. UNDP, Bratislava, 2005.
12. SCHMITZ Catharina, VEVERIȚĂ Eugenia, SINCHETRU Alexander. Îmbunătățirea eficienței economice prin integrarea perspectivei de gen în procesul bugetar al Republicii Moldova „Planificarea responsabilă a bugetului din perspectiva de gen”. Studiu de caz al eficienței bugetului prin analiza bugetului pentru educație, programelor pentru piața forței de muncă și sistemului de pensii din perspectiva de gen. 2008.
13. BUDLENDER Debbie, Alocarea de buget întru realizarea angajamentelor internaționale cu privire la dimensiunea de gen și drepturile omului, UNIFEM 2004 http://iknowpolitics.org/sites/default/files/budgeting_to_fulfill_international_gender_commitments.pdf
14. Declaration of the 4th European Conference of Ministers of Gender Equality between women and men (Istanbul November 1997). <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=459517&Site=COE>
15. ELSON Diane, Monitorizarea bugetelor guvernamentale întru conformarea acestora cu Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (reperle de bază), UNIFEM 2006 <http://www2.unwomen.org/~media/headquarters/media/publications/unifem/budgetingforwomensrightssummary-guideen.pdf?v=1&d=20140917T101006>
16. Ghid practic pentru autoritățile publice locale cu privire la metodologia bugetării bazate pe programe în Moldova. Danko Kovallova, Anna Baron, 14 martie 2014 <http://www.mf.gov.md/files/files/Despre%20minister/InstrMFP/bugetara/Proiect%20de%20ghid%20practic%20.pdf>
17. Materiale instructive International Women's Rights Action Watch – Asia Pacific <http://www.iwraw-ap.org/>
18. Materialele seminarului regional pentru țările din ECE „Egalitatea de gen”, Moscova, Ambasada Canadei, 28 noiembrie 2003.
19. Millenium Development Goals, <http://www.un.org/millenniumgoals/>

-
20. OCDE, cele mai bune practici în transparența bugetară, Mai 2001
 21. SHARP R. Bugete pentru echitate: inițiative ale bugetelor cu aspecte de gen în cadrul bugetelor orientate spre performanță. Fondul Națiunilor Unite de Dezvoltare destinat Femeilor: New York, 2003.
 22. SHARP, Rhonda. Bugetarea pentru echitate: inițiativele sensibile la dimensiunea de gen în bugetele pe programe. New York: UNIFEM, 2003.
 23. SHEFER Michael, Instrumentele procesului bugetar municipal, Departamentul Economie urbană, World Bank.
 24. Руководство по гендерно-чувствительным индикаторам. Москва, «Эслан», 2001.
 25. Словарь гендерных терминов. Москва, «Информация – XXI век», 2002.

GLOSAR

Abordare de gen / Gender approach

– abordarea sau teoria de gen cunoaște trei direcții importante.

Teoria construirii sociale a genului se bazează pe două postulate: 1) dimensiunea de gen se construiește prin socializare, diviziunea muncii, sistemul rolurilor de gen, familie, mass-media; 2) genul este construit de inșiși indivizii prin acceptarea normelor și rolurilor impuse de societate.

Genul ca modalitate de stratificare a societății este una din modelele relațiilor de putere în societate. Este analizată în totalitate cu alte categorii cum sunt clasa, rasa, naționalitatea ș.a.

Genul ca simbol al culturii. Diferențierea sexuală biologică este reprezentată în cultură prin simbolica începuturilor bărbătești sau femeiești. Astfel „bărbătescul”/„masculinul” se asociază cu dumnezeiesc, creativ, lumină, raționalitate, iar „femeiescul”/„femininul” – cu natura, întuneric, subordonare, haos, pasivitate.

Analiza de gen / Gender analysis

– studierea diferențelor între femei și bărbați referitor la: condiții, necesități, rata de participare, acces la resurse și dezvoltare, participare la luarea deciziilor; analiza și aprecierea politicilor și programelor în vederea respectării principiilor egalității de gen. Esența analizei de gen este de a urmări consecințele pentru femei și bărbați a deciziilor politice, economice, sociale adoptate, de aceea, analiza de gen trebuie să devină o parte integrantă a analizei social-economice a politicii de stat.

Asimetrie de gen / Gender asymmetry

– reprezentarea inegală a femeilor

și bărbaților în diverse domenii: astfel, bărbații prevalează în sferile de conducere a statului, politică, luare a deciziilor, business mare și mijlociu; femeile prevalează în sectoarele puțin plătite.

Analiza bugetului sensibilă la dimensiunea de gen

– analiza impactului cheltuielilor și veniturilor (guvernamentale) asupra poziției sociale și oportunităților pentru femei și bărbați, fete și băieți, și relațiile sociale dintre ei. Analiza bugetară axată pe gen ajută la adoptarea deciziilor privitoare la modalitatea de modificare a politicilor pentru a atinge un impact maximum, și direcțiile de realocare a resurselor pentru a atinge egalitatea de gen și dezvoltarea umană.

Buget – un plan privind modul în care banii vor fi obținuți și cheltuiți într-o perioadă specifică de timp, sau pe o activitate specifică. Este cel mai important instrument de politici al guvernului, deoarece, fără bani, guvernul nu poate implementa cu succes nicio politică.

Buget sensibil la gen – tehnologie socială nouă care:

- presupune încadrarea în politica Guvernului a principiului evidențierii diferențiate a intereselor după criteriul socio-sexual;
- permite să țină cont, în cadrul politicii sociale, de interesele femeilor și bărbaților, de a prevedea posibilele consecințe sociale de la luarea unor decizii economice;
- presupune includerea dimensiunii de gen în procesul bugetar;
- asigură ca necesitățile și interesele indivizilor din diverse grupuri sociale (sex, vârstă, rasă, etnie, locație) să fie abordate în cadrul politicilor de cheltuieli și venituri.

Bugetul sensibil la gen nu reprezintă:

- bugete separate pentru femei sau băr-

bați - (mai degrabă, sunt niște bugete care implică izul conștientizării aspectului de gen în politicile, planurile, programele și bugetele tuturor agențiilor guvernamentale);

o proporție de 50% pentru bărbați: 50% pentru femei (se referă la o modalitate de bugetare, care intenționează direcționează resursele și colectează veniturile într-o manieră ce abordează problemele ce țin de dezavantaje și excludere).

Bugetul pe programe – program de activități (grupuri de activități) majore, pentru care sunt definite scopuri, obiective, descriere narativă și indicatori de performanță și pentru realizarea căruia sunt alocate resursele respective.

Biodeterminism – individul este determinat de biologie și fiziologie, care stau la baza diferențelor dintre bărbătesc / masculin și femeiesc / feminin.

Cadrul de Cheltuieli pe Termen Mediu – este:

- metodă strategică și cuprinzătoare de planificare a veniturilor și cheltuielilor publice;

- instrument de corelare a politicilor și strategiilor guvernamentale cu alocările de resurse;

- document aprobat anual de către Guvern, care stabilește politica bugetar-fiscală pe termen mediu.

Discriminare / Discrimination – când individul este tratat mai puțin favorabil din cauza sexului său. Discriminare directă: atitudine și apreciere inegală față de femei și bărbați bazată pe legislație și acte normative. Discriminare indirectă – normele și practicile, care, la prima vedere, par a fi neutre sub aspect de gen, în realitate lezează reprezentării unui sex (de exemplu, anunțurile despre posturile vacante „sunt angajați bărbați / femei).

Emanciparea (abilitarea) femeilor / Women's emancipation (empowerment) – inițial, semnifica eliberarea sclavilor de sub dominația stăpânului. Începând cu mijlocul sec. XIX, emanciparea a fost introdusă referitor la mișcarea femeilor pentru drepturile juridice. Emanciparea/abilitarea semnifică independența, eliberarea de convențiile morale și sociale.

Egalitatea de gen/ gender equality – este bazată pe premisa că bărbații și femeile trebuie tratați în același fel. Aceasta nu recunoaște că tratamentul egal nu produce rezultate echitabile, deoarece femeile și bărbații au diferită experiența de viață.

Echitatea de gen/ gender equity – ia în considerare diferențele ce există în viețile femeilor și bărbaților și recunoaște că diferitele abordări sunt necesare pentru a genera rezultate echitabile.

Feminism – termen care provine de la latinescul femina – femeie, semnifică apărarea drepturilor femeii sub aspect practic și teoretic. Feminismul constituie ideologia egalității femeilor și bărbaților, teorie care încearcă să contureze fundamentele sociale ale inegalității și să propună căi de soluționare a acestei probleme.

Feminism liberal / Liberal feminism – este primul curent al feminismului, care consideră că pricina inegalității femeii constă în lipsirea femeii de drepturi politice și social-economice. Pentru soluționarea acestei probleme sunt necesare reforme social-economice și juridice, în vederea asigurării egalității între femei și bărbați.

Feminism radical / Radical feminism – cauza problemei asupririi femeilor este patriarhatul – sistemul de dominare a bărbaților asupra femeilor. Postulatul de bază susține că societatea construiește bărbătescul / masculinul ca nor-

mă culturală pozitivă, iar femeiescul / femininul – ca o abatere de la normă.

Feminitate / Femininity, feminity – ansamblu de trăsături care constituie specificul caracterului unei femei.

Gen / Gender – un construct social, un ansamblu de caracteristici determinate de cultură, care identifică comportamentul social al bărbaților și femeilor, precum și relațiile dintre ei. Genul se construiește prin sistemul de socializare, diviziune a muncii, norme, roluri, stereotipuri culturale acceptate de societate.

Identitate de gen / Gender identity – procesul conștientizării și acceptării caracteristicilor masculinității și feminității, care există în cadrul unei culturi concrete, în care se naște și se dezvoltă persoana; atribuirea sa la femei sau bărbați și valorificarea rolurilor și reprezentărilor de gen (Eu sunt bărbat, Eu sunt femeie).

Indicatorii de performanță – o valoare concretă sau o trăsătură specifică utilizată pentru a măsura activitățile, produsele și rezultatele obținute în raport cu obiectivele.

Indicatorii de produs – indică cantitatea sau volumul bunurilor publice produse sau a serviciilor prestate în cadrul programului / subprogramului pentru atingerea obiectivelor. Indicatorii de produs rezultă direct din activitățile instituției în procesul de realizare a programului.

Indicatorii de eficiență – caracterizează eficiența programului / subprogramului și exprimă relația dintre bunurile produse, serviciile prestate și resursele utilizate pentru producerea sau prestarea lor.

Indicatorii de rezultat – reflectă gradul de atingere a scopului și obiectivelor programului / subprogramului și

caracterizează calitatea implementării acestuia. Indicatorii de rezultat prezintă o importanță deosebită pentru analiza politicilor publice, deoarece evaluează impactul și evidențiază schimbările economice și sociale realizate prin intermediul programului / subprogramului

Inițiative bugetare axate pe gen – inițiative focalizate pe examinarea și analiza bugetelor pentru a obține o imagine a implicațiilor pentru (diferitor grupuri de) femei și bărbați, și pentru dezvoltarea strategiilor îndreptate spre egalitatea de gen.

Masculinitate / Masculinity – totalitatea caracteristicilor comportamentului bărbatului, acceptate de societatea concretă. Ansamblu de trăsături care constituie specificul unui bărbat.

Planificare bugetară – planificarea veniturilor și cheltuielilor pe o perioadă anumită de timp, inclusiv stabilirea priorităților.

Planificare bugetară sensibilă la dimensiunea de gen – aplicarea perspectivei de gen la planurile bugetare și la procesul de planificare bugetară, prin luarea în considerare a necesităților și priorităților (diferitelor grupuri de) femei și bărbați, ținând cont de diverse roluri pe care ei le au acasă, la locul de muncă sau în societate.

Politica bugetar-fiscală – politica ce ține de modificarea cheltuielilor și veniturilor publice cu scopul menținerii echilibrului economic și stimulării dezvoltării unor ramuri ale economiei naționale.

Politici fiscale – politici guvernamentale, în care impozitul este implicat pentru atingerea anumitor scopuri politice, cum ar fi redistribuirea venitului, creșterea economică, echitatea sau dezvoltarea durabilă.

Procesul bugetar – activitatea autorităților publice privind elaborarea, examinarea, aprobarea, executarea și concluderea bugetelor centrale și locale, reglementate prin legislație.

Program – succesiune de operațiuni concrete, care servesc drept instrument de implementare a politicilor, conținând obiective clar definite, resurse necesare, grupuri-țintă prestabilite și termene de realizare.

Relații de gen / Gender relationships – relații care se caracterizează prin repartizarea inechitabilă a puterii, resurselor și drepturilor între femei și bărbați.

Revoluția gender / Gender revolution – modificarea standardelor demografice, socioculturale, de mariaj, tutelaj și parentale.

Roluri de gen / Gender roles – comportamente pe care societatea le asociază cu fiecare sex. Se manifestă prin comportamente, domenii de activitate, maniere, gesturi etc., pe care societatea le desemnează ca fiind feminine sau masculine.

Segregarea de gen / Gender Segregation – se referă la tendința bărbaților și a femeilor de a munci în sectoare, categorii și ocupații profesionale diferite.¹

Sex - caracteristici anatomice și fiziologice (biologice) care împart indivizii în femei și bărbați.

Sistem de gen / Gender system – totalitatea institutelor sociale, ideologiei și normelor culturale, care determină comportamentul, rolurile, conștiința și interacțiunea oamenilor în funcție de

sex. Sistemul de gen reflectă aprecierile și așteptările adresate indivizilor în dependență de sexul lor.

Socializare de gen / Gender socialization – valorificarea de către individ a normelor și regulilor socioculturale de comportament acceptate în societate asimilarea normelor și modelelor „masculinității” și „feminității”. Procesul socializării de gen presupune, pe de o parte, asimilarea modelelor acceptate de comportament, relații, valori, norme, stereotipuri de gen ale bărbaților și femeilor; iar pe de altă parte, influența societății și mediului social asupra procesului acceptării normelor prin verificarea și sancționarea individului.

Stereotipuri de gen / Gender stereotypes – sisteme de credințe, convingeri, opinii referitoare la caracteristicile femeilor și bărbaților, în legătură cu trăsăturile dezirabile ale masculinității și feminității. Trăsăturile asociate femeilor și bărbaților nu sunt numai descriptive, ci și normative, ele ne arată nu numai cum sunt percepuți bărbații și femeile, dar și cum ar trebui ei să fie. Indică caracteristicile și comportamentele care corespund „femeilor adevărate” sau „bărbaților adevărați”.

Stratificare de gen / Gender Stratification – procesul de stratificare (repartizare) socială a indivizilor după sex. Indiferent de normele și rolurile femeilor și bărbaților în cadrul unei culturi concrete, femeile și „femeiescul” sunt apreciate și remunerate mai puțin decât bărbații.

Studii de gen / Gender studies – abordare științifică interdisciplinară în analiza sistemelor de gen și relațiilor de gen; aplicarea abordării de gen pentru cercetarea fenomenelor și proceselor sociale, culturale, economice și politice.

¹ Maria Andonie, Studiu privind segregarea de gen pe piața muncii, Editura fundației România de mâine, București, 2012.

ANEXE

Anexa 1.

Populația stabilă după medii, grupe de vârstă și sexe în Republica Moldova, a.a. 2010-2015

(la începutul anului, persoane)

Anii	Indicatori	Urban		Rural	
		B	F	B	F
2010	Sub vârsta aptă de muncă (0-15 ani)	117490	109865	215534	206173
	Vârsta aptă de muncă (16-56/61 de ani)	515600	527238	698372	630046
	Peste vârsta aptă de muncă (57/62+ ani)	61379	145109	105112	231777
	TOTAL	694469	782212	1019018	1067996
2011	Sub vârsta aptă de muncă (0-15 ani)	116303	107802	210080	200875
	Vârsta aptă de muncă (16-56/61 de ani)	516879	525921	702161	629791
	Peste vârsta aptă de muncă (57/62+ ani)	63549	151242	103134	232693
	TOTAL	696731	784965	1015375	1063359
2012	Sub vârsta aptă de muncă (0-15 ani)	114966	106540	205937	196567
	Vârsta aptă de muncă (16-56/61 de ani)	516413	522344	702867	627956
	Peste vârsta aptă de muncă (57/62+ ani)	66873	158630	104669	235779
	TOTAL	698252	787514	1013473	1060302
2013	Sub vârsta aptă de muncă (0-15 ani)	114510	105908	202485	193007
	Vârsta aptă de muncă (16-56/61 ani)	516312	519231	701434	624936
	Peste vârsta aptă de muncă (57/62+ ani)	70685	165519	106920	238550
	TOTAL	701507	790658	1010839	1056493
2014	Sub vârsta aptă de muncă (0-15 ani)	114401	106026	199719	189866
	Vârsta aptă de muncă (16-56/ de 61 ani)	517096	516840	696129	619105
	Peste vârsta aptă de muncă (57/62+ ani)	75027	173606	109134	240685
	TOTAL	706524	796472	1004982	1049656
2015	Sub vârsta aptă de muncă (0-15 ani)	114462	106026	198206	188340
	Vârsta aptă de muncă (16-56/61 de ani)	514649	512534	692052	612738
	Peste vârsta aptă de muncă (57/62+ ani)	78924	180670	111951	244607
	TOTAL	708035	799230	1002209	1045685

Sursa: BNS

Anexa 2.

Coeficientul îmbătrânirii populației după ani, medii și sexe în Republica Moldova, a.a 1991-2013

(numărul persoanelor în vârstă de 60 de ani și peste la 100 de locuitori)

Anii	Total pe republică			Urban			Rural		
	Am- bele sexe	B	F	Am- bele sexe	B	F	Am- bele sexe	B	F
1991	12,8	10,4	15,0	10,1	7,9	12,1	15,3	12,7	17,6
1992	12,9	10,4	15,1	10,0	7,9	12,0	15,3	12,8	17,7
1993	13,1	10,6	15,3	10,2	8,0	12,2	15,6	13,0	18,0
1994	13,0	10,6	15,2	10,2	8,0	12,1	15,5	12,9	17,9
1995	13,1	10,7	15,3	10,1	8,1	12,1	15,6	13,0	18,0
1996	13,1	10,7	15,3	10,2	8,2	12,2	15,6	12,9	17,9
1997	13,3	10,8	15,5	10,4	8,3	12,3	15,7	13,0	18,1
1998	13,5	11,1	15,6	10,5	8,5	12,3	15,6	12,9	18,0
1999	13,7	11,3	15,8	10,8	8,9	12,7	15,7	13,1	18,1
2000	13,6	11,2	15,9	11,0	9,0	12,9	15,5	12,8	17,9
2001	13,6	11,2	15,9	11,2	9,2	13,1	15,3	12,5	17,8
2002	13,9	11,4	16,2	11,6	9,6	13,5	15,5	12,7	18,0
2003	13,9	11,4	16,2	11,8	9,8	13,6	15,4	12,5	18,0
2004	13,8	11,2	16,1	11,8	9,8	13,6	15,2	12,2	17,8
2005	13,6	11,0	15,9	11,8	9,9	13,6	14,8	11,8	17,5
2006	13,2	10,7	15,6	11,8	9,8	13,6	14,3	11,3	17,0
2007	13,7	11,2	16,0	11,6	9,7	13,3	15,2	12,2	18,0
2008	13,7	11,2	16,0	12,0	10,1	13,7	14,9	11,9	17,7
2009	14,0	11,5	16,4	12,7	10,8	14,3	15,0	12,0	17,9
2010	14,4	11,8	16,8	13,2	11,3	15,0	15,2	12,2	18,1
2011	14,8	12,2	17,3	13,9	11,8	15,7	15,5	12,4	18,4
2012	15,3	12,6	17,8	14,6	12,4	16,5	15,8	12,8	18,7
2013	15,7	13,0	18,3	15,2	12,9	17,3	16,1	13,0	19,0

Începând cu anul 1997, datele sunt prezentate fără populația din partea stânga a Nistrului și municipiul Tighina

Pentru anul 2006 datele sunt calculate în baza Recensământului populației din 2004

Sursa: BNS

Anexa 3.

Populația activă și ocupată de 15 ani și peste după sex și medii în Republica Moldova în perioada 2010-2015

(media anuală)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ambele sexe, în total pe republică, active	1 235,4	1 257,5	1 214,5	1 235,8	1 232,4	1 265,6
Urban	595,7	606,8	597,6	587,3	567,4	593,5
Rural	639,6	650,8	617	648,6	665	672,1
Total pe republică bărbați activi	630,6	642,3	618,4	630	625,5	639
Urban	301,6	304,7	304,2	298,4	285,1	291,4
Rural	328,9	337,6	314,2	331,7	340,4	347,6
Total pe republică femei active	604,8	615,3	596,1	605,8	606,9	626,6
Urban	294,1	302,1	293,4	288,9	282,3	302,2
Rural	310,7	313,2	302,7	316,9	324,6	324,5
Ambele sexe în total pe republică ocupați	1 143,4	1 173,5	1 146,8	1 172,8	1 184,9	1 203,6
Urban	538,3	556,8	554	550,5	538	555,3
Rural	605	616,7	592,8	622,3	646,9	648,3
Total pe republică bărbați ocupați	573,3	592,6	576,2	592,1	596,6	599,7
Urban	266,4	277	277,7	277,1	267,2	268,8
Rural	306,9	315,7	298,6	314,9	329,4	330,9
Total pe republică femei ocupate	570,1	580,9	570,5	580,7	588,3	603,9
Urban	272	279,8	276,3	273,4	270,8	286,5
Rural	298,1	301	294,3	307,3	317,5	317,4

Sursa: BNS

**Populația de 15 ani și peste, după statut economic, nivel de instruire și sex
în Republica Moldova a.a. 2010-2015**

(mii persoane)

	2010			2011			2012			2013			2014			2015		
	B.	F.		B.	F.		B.	F.		B.	F.		B.	F.		B.	F.	
Nivel de instruire - total																		
Total	1402,8	1565,8	1408,9	1566,3	1421	1561,7	1416,1	1570,9	1416,9	1571,6	1416,4	1570,9	1416,9	1571,6	1416,4	1570,9		
Activi	630,6	604,8	642,3	615,3	618,4	596,1	630	605,8	625,5	606,9	639	626,6	625,5	606,9	639	626,6		
Ocupați	573,3	570,1	592,6	580,9	576,2	570,5	592,1	580,7	596,6	588,3	599,7	603,9	596,6	588,3	599,7	603,9		
Șomeri BIM	57,3	34,7	49,6	34,4	42,2	25,6	38	25,1	28,9	18,6	39,3	22,7	28,9	18,6	39,3	22,7		
Inactivi	772,2	961	766,6	951	802,5	965,6	786,1	965	791,4	964,7	777,4	944,3	791,4	964,7	777,4	944,3		
Superior																		
Total	180	253,8	199,8	270	211,6	285,6	211,6	290,9	205,8	293,5	211,8	304,2	205,8	293,5	211,8	304,2		
Activi	126,4	154,7	134,9	161,3	141	171,3	145	167,7	135,2	165,2	136,6	172,4	135,2	165,2	136,6	172,4		
Ocupați	117,3	145,5	126,1	152,2	131,7	163,9	136,9	160,9	128,9	159,8	128,1	165,9	128,9	159,8	128,1	165,9		
Șomeri BIM	9,1	9,2	8,8	9,1	9,4	7,4	8,1	6,7	6,3	5,4	8,4	6,5	6,3	5,4	8,4	6,5		
Inactivi	53,5	99,1	65	108,7	70,6	114,3	66,5	123,2	70,5	128,3	75,3	131,8	70,5	128,3	75,3	131,8		
Mediu de specialitate																		
Total	138,4	230,5	144,2	238,5	146,3	239,9	143,7	227,9	141,4	223,1	137,5	235,5	141,4	223,1	137,5	235,5		
Activi	72	120,2	79,4	124,8	74,4	120,3	71,9	108,9	68	102,4	68,3	109,6	68	102,4	68,3	109,6		
Ocupați	64,9	115,4	74	119,6	69,7	115,7	66,4	105,7	63,8	100	64,3	106,3	63,8	100	64,3	106,3		
Șomeri BIM	7,2	4,9	5,4	5,2	4,7	4,6	5,4	3,2	4,2	2,4	4	3,3	4,2	2,4	4	3,3		
Inactivi	66,3	110,3	64,8	113,7	71,9	119,5	71,8	119	73,5	120,7	69,2	126	73,5	120,7	69,2	126		

	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.
Secundar profesional												
Total	360,7	200,9	351,3	189,8	365,7	192,2	369	203,7	379,4	214,7	364,8	207,4
Activi	198,6	101,3	197	94,5	186,8	88	184,5	90,4	193,6	95,6	185	96,6
Ocupați	183,2	94	181,6	88,9	174,9	84,1	174	86,4	186,3	93	174,5	93,6
Șomeri BIM	15,4	7,4	15,4	5,6	12	3,9	10,4	4,1	7,3	2,6	10,5	3
Inactivi	162,1	99,5	154,4	95,3	178,8	104,3	184,5	113,3	185,8	119,1	179,8	110,8
Liceal, mediu general												
Total	307,5	373	294,2	369,1	282,5	354,7	277,5	356,5	274,9	362,3	287,3	361,6
Activi	123,8	135	117	135,6	109,9	122,2	108,3	129,9	105,4	132,2	116,7	132,6
Ocupați	110,1	126,7	106,6	126,6	100,9	116	102,3	123,2	99,5	127,9	110,5	128,6
Șomeri BIM	13,7	8,3	10,4	9	9	6,2	6,1	6,7	5,9	4,4	6,2	4
Inactivi	183,8	238	177,2	233,4	172,6	232,4	169,1	226,6	169,4	230,1	170,6	229
Gimnazial												
Total	335,1	379,2	344,7	376	345	380,6	349,7	392,8	356,4	391,2	357,5	383,8
Activi	104,7	90,1	108,9	94,8	101,4	90,9	114,8	105,7	117,9	108,5	128	112,6
Ocupați	92,9	85,2	99,4	89,6	94,6	87,5	107,6	101,5	112,8	104,7	118	106,7
Șomeri BIM	11,8	4,9	9,4	5,2	6,8	3,4	7,3	4,2	5,1	3,8	10	5,8
Inactivi	230,4	289,1	235,8	281,2	243,5	289,7	234,9	287,1	238,5	282,7	229,5	271,3
Primar sau fără școală												
Total	81,2	128,5	74,7	123	69,9	108,7	64,7	99,1	59,1	86,8	57,5	78,4
Activi	5	3,5	5,1	4,3	4,8	3,3	5,5	3,2	5,4	2,9	4,4	2,9
Ocupați	4,9	3,3	4,9	4	4,5	3,3	4,9	3	5,3	2,9	4,2	2,8
Șomeri BIM	0,1	0,1	0,3	0,2	0,4	,	0,7	0,2	0,1	0	0,2	0,1
Inactivi	76,1	125	69,5	118,8	65,1	105,4	59,2	95,9	53,7	83,9	53,1	75,5

Sursa: BNS

Anexa 5.

Veniturile disponibile medii lunare per persoană, dezagregate după surse de venit și sexul capului gospodăriei în Republica Moldova, a.a. 2010-2014

	Bărbați		Femei	
	Lei, medii lunare pe o persoană	Procente fata de total	Lei, medii lunare pe o persoană	Procente față de total
2010				
Venituri disponibile - total	1 259,60	100	1 303,50	100
Activitatea salariată	567,9	45,1	488,6	37,5
Activitatea individuală agricolă	142,8	11,3	87,9	6,8
Venit din activitatea individuală non-agricolă	100,9	8	55,4	4,3
Venit din proprietate	1,4	0,1	2,5	0,2
Prestații sociale	212,7	16,9	290,9	22,3
..pensii	168,4	13,4	242,6	18,6
..indemnizații pentru copii	10,6	0,8	6,2	0,5
..compensații	7,5	0,6	9,4	0,7
..ajutor social	3,5	0,3	1,8	0,1
Alte venituri	233,9	18,6	378,3	29
..remitente	176,8	14	292,1	22,4
2011				
Venituri disponibile - total	1 423,60	100	1 485,10	100
Activitatea salariată	672,5	47,2	594,3	40
Activitatea individuală agricolă	166,1	11,7	102,3	6,9
Venit din activitatea individuală non-agricolă	111,9	7,9	71,2	4,8
Venit din proprietate	4,3	0,3	7,9	0,5
Prestații sociale	236,9	16,6	306,7	20,7
..pensii	192	13,5	251,5	16,9
..indemnizații pentru copii	10,1	0,7	11,3	0,8
..compensații	8,1	0,6	8,8	0,6

	Bărbați		Femei	
	Lei, medii lunare pe o persoană	Procente față de total	Lei, medii lunare pe o persoană	Procente față de total
Alte venituri	231,9	16,3	402,7	27,1
..remitente	175,6	12,3	307	20,7
2012				
Venituri disponibile - total	1 471,70	100	1 580,00	100
Activitatea salariată	670,3	45,5	593,9	37,6
Activitatea individuală agricolă	166,6	11,3	102,3	6,5
Venit din activitatea individuală non-agricolă	117,8	8	89,4	5,7
Venit din proprietate	1,4	0,1	5,7	0,4
Prestații sociale	268,7	18,3	329,8	20,9
..pensii	220,2	15	276,7	17,5
..indemnizații pentru copii	10,9	0,7	9,5	0,6
..compensații	5,8	0,4	5,6	0,4
..ajutor social	12,1	0,8	11,1	0,7
Alte venituri	246,9	16,8	458,8	29
..remitente	186,9	12,7	344,7	21,8
2013				
Venituri disponibile - total	1 670,30	100	1 703,10	100
Activitatea salariată	743,2	44,5	615,7	36,2
Activitatea individuală agricolă	176,4	10,6	106,5	6,3
Venit din activitatea individuală non-agricolă	130,6	7,8	87	5,1
Venit din proprietate	2,2	0,1	5,5	0,3
Prestații sociale	313	18,7	375,3	22
..pensii	258,8	15,5	329,5	19,4
..indemnizații pentru copii	15,9	1	7,7	0,5
..compensații	0,2	0	0,2	0
..ajutor social	8,6	0,5	11,1	0,7
Alte venituri	304,8	18,3	513,1	30,1
..remitente	240,6	14,4	389,8	22,9

	Bărbați		Femei	
	Lei, medii lunare pe o persoană	Procente fata de total	Lei, medii lunare pe o persoană	Procente față de total
2014				
Venituri disponibile - total	1 772,80	100	1 757,30	100
Activitatea salariată	781,7	44,1	644,6	36,7
Activitatea individuală agricolă	192,5	10,9	122,1	7
Venit din activitatea individuală non-agricola	145,9	8,2	59,7	3,4
Venit din proprietate	1,5	0,1	2,5	0,1
Prestații sociale	328,8	18,5	414	23,6
..pensii	281,5	15,9	366,6	20,9
..indemnizații pentru copii	18	1	12,8	0,7
..compensații	-	-	-	-
..ajutor social	4,2	0,2	6,3	0,4
Alte venituri	322,3	18,2	514,3	29,3
..remitente	256,1	14,4	419,3	23,9

Sursa: BNS

Anexa 6.

Populația de 25-64 ani după grupa de vârstă, nivel de instruire și sex în Republica Moldova, a.a. 2010-2014

(mii persoane, %)

	2010		2011		2012		2013		2014	
	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
Total	929,3	1024,1	948,6	1038	971,4	1050,8	983,3	1073,7	990,9	1096,3
Scăzut	167,5	198,3	179,0	204,5	189,0	209,0	203,9	227,4	212,7	230,5
	18,0	19,4	18,9	19,7	19,5	19,9	20,7	21,2	21,5	21,03
Mediu	612,0	620,4	608,4	618,1	610,0	610,1	603,6	609,2	608,6	621,6
	65,9	60,6	64,1	59,5	62,8	58,1	61,4	56,7	61,4	56,70
Superior	149,8	205,4	161,3	215,5	172,4	231,7	175,8	237,1	169,5	244,2
	16,1	20,1	17,0	20,8	17,7	22,0	17,9	22,1	17,1	22,27
25-49 ani	644,7	675,5	651,2	676,3	665,3	674,6	670,9	686,2	671,3	702,7
Scăzut	125,8	120,3	136,4	126,5	142,5	131,7	156,2	148,5	168,7	158,7
	19,5	17,8	20,9	18,7	21,4	19,5	23,3	21,6	25,1	22,6
Mediu	410,2	404,8	397,4	390,8	393,9	372,5	382,6	359,8	376,3	362
	63,6	59,9	61,0	57,8	59,2	55,2	57,0	52,4	56,1	51,5
Superior	108,7	150,4	117,4	159,0	128,8	170,4	132,1	177,9	126,3	182
	16,9	22,3	18,0	23,5	19,4	25,3	19,7	25,9	18,8	25,9
50-64 ani	284,6	348,6	297,4	361,7	306,2	376,2	312,4	387,5	319,6	393,7
Scăzut	41,7	78,0	42,5	78,0	46,5	77,3	47,7	78,9	44,1	71,8
	14,7	22,4	14,3	21,6	15,2	20,5	15,3	20,4	13,8	18,2
Mediu	201,8	215,6	211,0	227,3	216,1	237,6	221,0	249,5	232,3	259,6
	70,9	61,8	70,9	62,8	70,6	63,2	70,7	64,4	72,7	65,9
Superior	41,1	55,0	43,9	56,5	43,6	61,2	43,7	59,1	43,2	62,2
	20,4	25,5	20,8	24,9	20,2	25,8	19,8	23,7	18,6	24,0

Sursa: BNS

Anexa 7.

Populația ocupată dezagregată după durata săptămânii de lucru, activități economice, programul de lucru și sex în Republica Moldova, a.a. 2010-2015

(mii persoane, %)

	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
Activități economice - total												
Total	573,3	570,1	592,6	580,9	576,2	570,5	592,1	580,7	596,6	588,3	599,7	603,9
Complet	531,5	532,4	549,2	539	529,6	524,4	550,9	537,8	564,9	547,8	566,4	563,3
Parțial	41,8	37,7	43,5	41,8	46,7	46,1	41,2	42,9	31,6	40,5	33,3	40,6
Agricultura, economia vânatului, piscicultura												
Total	175,1	139,6	182,8	140,2	170,9	132,4	190,3	147,6	204,3	156,8	216,9	165
Complet	155,3	122,5	160,4	118,7	146,1	108,7	169,3	129,3	187,2	140	200,7	151,3
Parțial	19,8	17,1	22,4	21,6	24,8	23,8	21	18,2	17,1	16,8	16,1	13,7
Industrie												
Total	81,4	64,4	87,2	65,9	84,3	66,7	76,9	65,5	78,1	67,5	81,7	66,6
Complet	79,2	61,5	84,1	63,5	81,4	65	74,7	63,5	76,8	65,9	80,7	64,9
Parțial	2,2	2,9	3,1	2,5	2,9	1,7	2,2	2	1,4	1,5	1	1,7
Construcții												
Total	61,5	6	61,3	5,6	64	6,2	59	6	60,6	5,8	60	5,3
Complet	54,5	5,7	54,5	5,1	57,8	5,5	54	5,7	56,6	5,5	55,3	5,1
Parțial	7	0,3	6,8	0,5	6,2	0,6	5	0,4	4	0,3	4,8	0,3
Comerț cu ridicata și amănuntul, hoteluri și restaurante												
Total	89,1	124,3	93,7	129,2	86,5	122,8	89	122,3	83,8	119	76,2	113,4
Complet	85,1	119,4	89,8	124,9	82	117,5	84,7	115,5	81,1	114,3	72,9	107
Parțial	4	4,9	3,9	4,4	4,6	5,3	4,3	6,8	2,8	4,7	3,3	6,3
Transporturi și comunicații												
Total	49,2	14,5	51,3	15,7	52,3	18,2	55,4	17,8	51,1	16,6	49,5	26,8
Complet	45,7	13,8	49,1	14,3	49,3	16,5	53	16,6	49,6	15,5	47	23,4

	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
Administrație publică, învățământ, sănătate și asistență socială												
Total	78,4	172,3	76,3	173,8	75,1	172,1	70,1	165,5	65,9	165	68,6	167,2
Complet	76	164,4	73,4	166,2	71,7	163,3	67	157,3	63,9	155,7	65,5	158,5
Parțial	2,4	7,9	2,9	7,7	3,4	8,8	3,1	8,3	2	9,3	3,1	8,7
Alte activități												
Total	38,5	49,1	39,9	50,4	43,2	52,3	51,2	56	52,7	57,6	46,8	59,6
Complet	35,8	45,1	37,8	46,5	41,4	48	48,2	49,9	49,8	51	44,3	53,1
Parțial	2,8	3,9	2,2	3,9	1,8	4,3	3	6,1	2,9	6,6	2,5	6,4

Sursa: BNS

